

والله يهديكم

إلى سبيل الرشاد

نوهي

موفق الدين أبي محمد عيسى بن أحمد بن محمد بن قدامة القاسمي

ومرغباني

ناكز خليل كنعم

والله

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نابین

راقه‌ی پهرتوکی

لمعة الاعتقاد الهادي إلى سبيل الرشاد

کتابخانه چاپدانی پارتیزان
نارین

ناوی کتیب	رافعی پەرتوکی لمعة الإعتقاد الهادي إلى سبيل الرشاد
نوسین	موفق الدين أبى محمد عبدالله بن أحمد بن محمد بن قدامة المقدسى
پاڤه کردنى	شيخ محمد بن صالح العثيمين
پیداچوونه وه و پيشه کى	د. عبداللطيف أحمد مصطفى م. عبدالرحمن حسين پور
ليکۆلینه وه و ته خريجى	أشرف بن عبدالمقصود بن عبدالرحيم
وه رگيران	ثاڤو جليل كريم
نه خشه سازى ناوه وه	کۆمپيوته رى نارين (محمد على)
سالى چاپ	۲۰۱۲ ز
ژماره ی سپاردن	(۱۷۷۴) ی سالى (۲۰۱۱) ی پیدراوه .

بازاری زانست یۆ کتیب و چاپه مه نی

website: www.nareenpub.com

E-mail: info@nareenpub.com

nareenpub@gmail.com

ته له فۆن: ۶۶ ۲۵۱۱۹۸۲ (۰۰۹۶۴)

مۆبایل: ۰۰۹۶۴ ۷۵۰۴۰۶۴۶۱۰

اشراف و تنفید کتابدار المعرفة بیروت لبنان

WWW.MAREFAH.COM

دارالمعرفة

راقه‌ی په‌رتوکی

لمعة الاعتقاد الهادي إلى سبيل الرشاد

نوسینی

موفق‌الدین‌أبی‌محمد‌عبدالله‌بن‌أحمد‌بن‌محمد‌بن‌هدامة‌المقدسي

وه‌رگی‌رانی

ئا‌کو‌جلیل‌کریم

نایب

پێشه‌کی : د. عبداللطیف أحمد مصطفی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله .

یڤگومان ڤیتماپی مروؤ به راستیتی و ناراستی عه‌قیدهو بیروباوه‌ر که‌یه‌وه به‌نده، وه‌مه‌روه‌ها به‌هه‌شت و جهه‌هنه‌می گشت که‌سی‌کیش هه‌ربه‌وه وه به‌نده.

که‌وابوو پێویسته موسلمان هه‌ولتی فێربوونی عه‌قیده‌یه‌کی راست و دروست بدات و تمه‌نها نه‌و عه‌قیده‌یه‌ش راسته‌که پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه وعلی آله وسلم و هه‌وله‌هه‌ عه‌زیزه‌کانی له‌سه‌ر بووه نه‌ک نه‌و بیروباوه‌رو عه‌قیدانه‌ی که‌ گروپه‌ داهێتراه‌کان دایه‌نه‌تاره‌ وه‌ک عه‌قیده‌ی ((قه‌ده‌ری و جه‌بری و مو‌عته‌زیلی و خه‌واربج و مورجیه‌)).

له‌و باشانه‌ش که‌له‌سه‌ر عه‌قیده‌و بیروباوه‌ری سه‌له‌فی صالح نووسراون ﴿لمعة الاعتقاد﴾ی شیخ ئیبن و قودامه‌یه‌ وه‌شه‌رحه‌که‌ی شیخ ابن عثیمین زیاتر کتبه‌که‌ی هه‌ترو پێژکردوه‌ و ڤونی کردوه‌ته‌وه‌ و به‌لگه‌ی زیاتری له‌سه‌ر هه‌تاره‌ خواپاداشتی حه‌ریان بداته‌وه‌، وه‌سوپاس بۆ خوا منیش هه‌تسام به‌شه‌رحکردنی به‌ زمانی کوردی بۆ قه‌تیان وه‌شه‌رحه‌که‌ش ته‌سجیل کراوه‌، به‌لام برای به‌ڤێزمان ماموستا ئاکۆ هه‌تساوه‌ حه‌ر گه‌یرانی شه‌رحه‌که‌ی شیخ ابن عثیمین بۆ زمانی کوردی و ته‌مه‌یه‌ که‌ ئیستا جهرده‌ستی خوێنه‌ری به‌ڤێزدایه‌ .

جاداواکارم خوا‌ی گه‌وره‌ به‌ره‌که‌ت بخاته‌ گشت نه‌و کارانه‌، وه‌سوود به‌خشیان کت و ییکاته‌ توێشووی دوا ڤۆژ وه‌ موسلمانان لیان به‌هه‌رمه‌ندن وه‌ خوا پاداشتی ماموستا ئاکۆ بدات له‌سه‌ر ته‌م خزمه‌ته‌ی وه‌ به‌رده‌وامی بکات له‌سه‌ر کاری ناوا خێر.

والحمد لله وصلى الله على رسول الله

عبداللطيف أحمد مصطفى

پيشه کي ماموستا عبدالرحمن حسين پور

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بايه خدان به باوه پړو عه قیده گرنګرین کرده وې ئینسانی ئیمانداره چونکه پایه و نه ساسی هم مو و ته و کرده وې چاکه یه، نه گهر باوه پړو عه قیده ئینسانی ئیماندار راست نه بیت نه و کرده و و ته ی چاکه ی لی و نه رناگیریت .

پیغمبري نازیز صلی الله علیه و علی آله وسلم له سیانزه سالی ده عوت و بانګه وازی مه ککه یدا باوه پړو عه قیده ی ساغو صه حیچی له دلی هاوه لاند چه سپاند و پاشان کرده و و ته ی راست و چاک و پاکی فیړ کردن .

هاوه لانی بهر پړ دهر موون پیغمبري خوا صلی الله علیه و علی آله وسلم ئیمان و باوه پړو عه قیده ی فیړ کردن بهر له وې قورئانمان فیربکات .

سوپاس بؤ الله که نه مړؤ نامیلکه و کتیب لهم باره و زوره و له ناویاندا ﴿لمعة الاعتقاد الهادي إلى سبيل الرّشاد﴾ - دانراوی پيشه و ئین و قودامی مه قیدی ﴿له باشترینانه له بهر نه وې که شهر حی یه کیك له زانایانی لیكوله وې لیته اتوو کارامی وه که شیخ ابن عثیمینی ره حه تی خوی له سهر بیت له سهره که شوینه کورت و هروها شوینه قورسه کانی رونه کردو ته وه، خوی گه و ره پاداشتی برای خوشه ویستم ﴿م. ناکو جلیل کریم﴾ بداته وه که هستاوه بهم نه رکه جوانه که و هر گیرانیته ی بؤ سهر زمانی کوردی هیوادارم خوی گه و ره بیکاته مایه ی تیگه یشتن له بیرو باوه پړی راسته قینه بؤ موسلمانانی کورد.

وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا وَنَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ

براتان: عبدالرحمن حسين پور

پيشه كي وهر گير

إِن الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ ... وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ... وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ..

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ (١٠٢) ﴿ق صر: ١٠٢﴾

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ (١) ﴿النساء: ١﴾

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ (٧٠) ﴿يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ (٧١) ﴿الأحزاب: ٧٠ - ٧١﴾

أَمَّا بَعْدُ: فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٍ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ.

موسولمانانی بهرېز ، برايان و خوشکاني دلسوزم - خوښهري سهنگين و خوشهويست:

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته :

سوپاس بونهو خوايهی لهناو دروستکراوه کانيدا به ژيرترنيان دروستی کردووين که مروفه کائن وهلهناو مروفه کاندا به ژيرترنيان به ديهيتاوين که موسلمانان وهلهناو موسلماناندا نههلی سوننهو جهماعهين که خاوينترين و ژيرترين مروفی سهر پرووی زهوين نهوانهی که بهتهنها سهری بهرزيان بو خواي گهوره الله نهويده کهن وه پهريستش

به تهنهائی بۆ ئەو ئەنجام دەدەن سوپاسی دەکەین ئەو چاکەیی خۆیەتی بەسەر ئێمەو،
 وەدروودو سلاویک کەشایستەیی چاکترین و بەرێزترین دروستکراوی خواپە لەسەر
 پێشەواو سەرورەمان ڕێ ڕۆشکەرەوێ ژیاغمان موحومەدی ھەلبژێردراو بێت صلی اللہ
 علیہ وعلی آلہ وسلم ئەو پێغەمبەرەیی ھەموو نارەحەتی و نازاریکی چەشت بۆ
 سەرخستنی یەکخواناسی و نەھیشتی ھاوبەش بۆ خوا پەیداکردن و ئەنجامدانی ھەموو
 جوۆرەکانی پەرستش بەتەنھا بۆ خوای تاک و تەنھا، ھەر ئەو بوو فێریکرین و موزدەیی
 پێداین کەلەفێربوونی زانستدا چ پاداشتیک ھەیە ھەرەکو دەفەرموویت : ﴿مَنْ سَلَكَ
 طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا لِطَالِبِ
 الْعِلْمِ رَضًى بِمَا يَصْنَعُ وَإِنَّ الْعَالَمَ لَيَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ حَتَّى
 الْحِيتَانِ فِي الْمَاءِ وَفَضَّلَ الْعَالَمُ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ عَلَى سَائِرِ الْكَوَاكِبِ إِنَّ الْعُلَمَاءَ
 وَرَكَّةُ الْأَنْبِيَاءِ إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُوْرَثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا إِنَّمَا وَرَثُوا الْعِلْمَ فَمَنْ أَخَذَهُ أَخَذَ بِحِطِّ
 وَافِرٍ﴾

واتە : ﴿ھەرکەرسێک ڕێگەپەکی بگرتە بەر تیایدا زانستیک فێربێت ئەو خوای گەورە
 ڕێگەپەکی بۆ بەھەشت بۆ ئاسان دەکات وە فێرشتەش بەلەکانی بۆ فێرخوازی زانستی
 شەری دادەنێت لەبەر ڕازی بوونی بەوێ کەدەیکات، وە کەسی زانا ئەوێ کە لە
 ئاسمانەکان و زەویدایە تەنانت حوتەکانیش لەناو ئاودا داوای لێخۆش بوونی بۆ دەکەن
 وە گەورەیی زانا بەسەر کەسی خواپەرستدا وەکو گەورەیی مانگ وایە بەسەر ھەموو
 ھەسارەکاندا، زانایان میراتگری پێغەمبەرەن سەلامی خوایان لێ بێت، پێغەمبەرانی
 سەلامی خوایان لێ بێت دینار و درھەمیان لەدوا بەمیراتی بەجێ نەھێشتوو بەلکو
 زانستیان لەدوا بەمیراتی بەجێ نەھێشتوو جا ھەرکەسێک ئەو زانستە ببات ئەو بەشێکی

۱ حسن : صحيح الترغيب ٦٨، رواه أبوداود (٣٦٤١-٣٦٤٢) في العلم، والترمذي (٢٦٨٣-٢٦٨٤)

زۆر فراوانى بۆخۆى بردووه ﴿، وههروهها دهفهرمووت : ﴿إذا مات الإنسان انقطع عمله إلا من ثلاث صدقة جارية أو علم ينتفع به أو ولد صالح يدعو له﴾^۱

واته ﴿: ئەگەر مەزگەر مرد کردەوێ کۆتایی پەندێت و دەپەریت تەنها سیان نەبێت کە ئەوانیش خێریکی لەبەرپۆشتوو وەکو دروستکردنی مەزگەوتێک .... هتد یان زانستێک سوودی ئی بێنریت یان مەندالێکی چاک بۆی بپارێتەوێ ﴿، کەواتە پێویستە بەبەردەوامی سەلتاوتی بۆ بنێرین و داوای بەرزکردنەوێ پلەو پایەى بکەین لەبەهشتەکەى خواداو ﴿مقام المحمود﴾ ی بە نسیب بکات .

ئازیزان زۆر دەمێک بوو ئاواتە خوازبووم کە موسلمانانی کوردی بەرپەر ئاشنا بوونایە بەو پەرتووکانەى کە سوودیکی زۆری تێدا یە بۆ دین و ژینی مەزگەرەکان بەتایبەتی پەرتووکانەى بیروباوەر کە شارەزابوون لێیان سەر بەرزى دونیای دواپۆزى هەموو مەزگەریکی خاوەن عەقلى تێدا یە، زانایانی ئیسلامیش هەر لە سەر دەمی پێغەمبەرى خوێستمانەوێ صلی الله علیه وعلی آله وسلم تا کو ئیستا ساتێک نەبوو کۆلبەدن لەوێ بیروباوەرێ خاوەن بۆ خەلکی پوونبەنەوێ بەبەردەوامی لە نووسین و ووتەى وانەکاندا بوون بۆ پێنمویی کردنی خەلک و پاراستیان لە بیروبووچوونە نامۆ گومراکەرەکان، لەچینی پێرۆزی هاوێلانەوێ بگرە تا دەگاتە شوێنکەوتەکانیان و پێشەوایانی پایە بەرزى ئیسلام وەکو ﴿: ئەبو حەنیفەو مالیک و شافعی و ئەحمەدو یەحیای کۆری موعین و سوفیانی سەوری و پاشان بوخاری و موسلیم و پێشەوایانی فەرموودەو شەخی ئیسلام و نوێکەرەوێ و لەناو بەرى شیرک و بیدعە ئین و تەیمەو قوتابە بەرپەرەکانی وە ئین و قودامەو قوتابەکانی وە تادیئە سەر شەخی ئیسلام و نوێکەرەوێ و لەناو بەرى شیرک و بیدعە موحەمەدی کۆری عبدالوهاب و نەوێ قوتابیانی تانیستاشی

۱ رواه مسلم في الوصية رقم (۱۶۳۱)، باب (ما يلحق الإنسان من الثواب بعد موته)، وأبو داود (۲۸۸۰) في الوصای، والترمذي (۱۳۷۶) .

له‌گە‌لدا بێت که‌هەرچی سونیه‌ک ده‌بینیت له‌زانستی ئه‌و که‌له‌ پیاوه‌ی ئیسلام به‌هره‌مند بووبێت ته‌ماشای ده‌که‌ی موس‌لمانێکی به‌ک‌خواناس و شوێنکه‌وته‌ی راسته‌قینه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوایه‌ صلی الله علیه وعلی آله وسلم دوژمنی شیرک و هه‌لگرانین خۆشه‌ویستی ته‌حیدو په‌یره‌وانین، جایه‌کیک له‌و زانستانه‌ی که‌ زۆر پتووسته‌ شاره‌زابوونی زانستی ناو و سیفه‌ته‌کانی خ‌وای په‌روه‌ردگاره‌ که‌ ناسراوه‌ به‌ ﴿توحید الأسماء والصفات﴾ له‌ناو جوّره‌کانی تری ته‌وحیددا، زانایان زۆر بایه‌خیان پێداوه‌ به‌ پ‌رونکردنه‌وه‌ی ناو و سیفه‌ته‌کانی خ‌وای گه‌وره‌و په‌ددانه‌وه‌ی ئه‌وانه‌ی گوم‌ران و باوه‌ریان پێی نه‌و ده‌یگۆرن و ده‌یچوین به‌ دروستکراوه‌کانیه‌وه‌ و اتاکه‌ی په‌ک ده‌خه‌ن وه‌کو ﴿رافیزیه‌کان و موعته‌زیله‌کان و جه‌همیه‌کان و خه‌واربجه‌کان و قه‌ده‌ریه‌کان و جه‌بریه‌کان و ئه‌شعه‌ریه‌کان و هه‌ر پێچکه‌یه‌کی گوم‌رای تر هه‌بووبێت یان په‌یدا بێت و قسه‌ی ئه‌وان بکات یان قسه‌ی نوێ دا‌یبن ﴿زانایانی ئیسلام په‌دی هه‌موایان داوه‌ته‌وه‌و پ‌رتووکیان له‌سه‌ر داناون وه‌کو پێشه‌وای ئه‌هلی سونه‌ ئه‌حمده‌ی کورێ حنبه‌ل و به‌یه‌قی و ئین و قودامه‌و ئین و ته‌یمیه‌و زه‌هه‌بی و ئین و عوسه‌عین و ده‌یان و سه‌دانی تریش ﴿که‌به‌هه‌میشه‌یی له‌ که‌میندا بوون بۆ پێگرتنیان و پ‌رونکردنه‌وه‌ی سه‌رلیشیواویان، له‌و پ‌رتووکه‌ به‌نرخانه‌ی له‌و بواردده‌دا دانراون زۆرن له‌وانه‌ ﴿الرد على الزنادقة والجهمية - دانراوی پێشه‌وا ئه‌حمده‌ی کورێ حنبه‌ل ﴿وه‌ ﴿بیان تلبیس الجهمية في تأسيس بدعهم الكلامية وه‌ منهاج السنة النبوية في نقض كلام الشيعة والقدرية - دانراوی پێشه‌وا ئین و ته‌یمیه‌ ﴿وه‌ ﴿إجماع الجيوش الإسلامية على غزو المعطلة والجهمية و الصواعق المرسلة في الرد على الجهمية و المعطلة - دانراوی پێشه‌وا ئین و لقه‌یم ﴿وه‌ ﴿الرد على الجهمية - دانراوی پێشه‌وا ئین مهنده‌ ﴿وه‌ ﴿الرد على الجهمية - دانراوی پێشه‌وا داره‌می ﴿وه‌ ﴿الرد على الأشاعرة والمعتزلة - دانراوی محمد أمان بن علي الجامي ﴿ئه‌مانه‌ی که‌ رابوو‌رد به‌تایه‌تی زانایان په‌دی

گومر اڀاريان داوڌتو و نهو مشتڪه له غونهي خرمانيك، به لام هندیك له زانيان هاتون پهرتو وڪيان داناوڌ دهر باوڌي روونكر دنه وڌي ناو و سيفه ته ڪاني خواي گه وڌ به شيو به ڪي گشتي و له گه ليشيدا رڌي نه وانه شيان داوڌتو و پڇه وانهي نه هلي سونه و جهماعه و هه ڀرو باوڌي نه هلي سونه شيان به ڪورتي تيدا باس ڪردو و له باشترين نهو پهرتو و ڪانه و هه ڪو ﴿العقيدة الواسطية، الحموية، التدمرية - دانراوي پڻهوا نين و تميمه﴾ و نه پهرتو و ڪه به رڌه ستمان ڪه هه لڌه ستمين به وڌر گيڙاني انشاء الله ﴿لمعة الاعتقاد الهادي إلى سبيل الرشاد - دانراوي پڻهوا نين و قودامه ي مهديسي﴾ ڪه به ڪي ڪه له باشترين پهرتو و ڪه ڪاني ڀرو باوڌي زانياني خواناس زور بايه خيان پڌاو و رافه يان ڪردو و هه ستمان به وڌنه وڌي به فير خوازان و زور گرنگيان پڌاو، جامنيس و هه ڪو خزمه تڪاري ڪي نه دينه پاك و جوانه به نه رڪي سه رشاني خوم زاني هه ستم به پڻه ڪه ڪردني خزمه تڪ لهو بواره داو روڻ ڪردنه وڌي ڀرو هوشي موسلمانان به ڀرو باوڌي راست و دروستي نيسلامي بوڻه و هه هاتوم پهرتو و ڪي ﴿لمعة الاعتقاد الهادي إلى سبيل الرشاد - دانراوي پڻهوا نين و قودامه ي مهديسي﴾ به شهر ڪردني ﴿پڻهوا ي نه هلي سونه و جهماعه محمد بن صالح العثيمين﴾ هه لڌر اردو و ڪه هه رڪام لهو دو و پڻهوا يه زور لهو گه وڌترن من بدويم له سهريان و له ناو پهرتو و ڪه ڪه دا له سهرياني هه رڌو و ڪيان ڪورته يه ڪو نوو سراو، نه وڌي ماوڌتو و باسي بڪم سو پاس ڪردني هه رڌو و ماموستاي به رڌو و خويست ﴿دكتور عبداللطيف أحمد مصطفى و هه ماموستا عبدالرحمن حسين پور﴾ هه خواي گه وڌ پاداشتي به خيريان بداتو و و تميمه نين دريڙ بڪات بوڻه تڪردني نيسلام و موسلمانان ڪه نه رڪيان ڪيڻا به پڌا چوڻه و و پڻه ڪي بو نوو سيني نه پهرتو و ڪه به سو وڌه ﴿لمعة الاعتقاد الهادي إلى سبيل الرشاد - دانراوي پڻهوا نين و قودامه ي مهديسي﴾ ڪه هه ريه ڪه لهو دوو ماموستا پايه به رڌه ده ستي ڪي بالايان هه به بوڻه تڪردني نايي پاك و پيروزي نيسلام و هه وڌدان بوڻه

خاوێنکردنەوی بیروباوەری موسلمانان لە شیرک و بیدعە و خورافەو هەموو جورەکانی تێکدانێ بیروباوەری موسلمانان بۆیە پێمخۆش پێداچوونەو پێشەکی بۆ بنووسن ئەوانیش خوا بیاپارێزێت و ئەلامی داواکەیان دامەو و ئەو نەرکەیان کێشا .

لەبەر چەند هۆیک ئەم پەرتووکم هەلبژاردوو بۆ ئەوەی وەریگیرم :

۱. لەبەر ئەوەی دانراوی شەیحی ئیسلام ئێبن و قودامەدی مەقدیسیە کە یەکیکە لەو زانایانەی گەرمیانی بە یە کەواناسی داو و ئەم پەرتووکی شەحیدی ئەوەیە.

۲. لەلایەن پێشەوای ئەهلی سوننەو جەماعە ﴿محمد بن صالح العثيمين﴾ هەو ڕافە کراوە ئەم زانیایە یەکیکە لە گەورەترین ئەو زانایانەی میژووی ئیسلام بەخۆیەو بێنیویەتی و بەرھەمەکانی و فێرخوازەکانی و قەبوولکردنی لەلایەن موسلمانانەو باشترین بەلگەن بۆ ئەوە.

۳. پەرتووکیکی پوختە دەربارەی بیروباوەرو کۆکەرەوی بابەتەکانی بەتایبەتی لە بواری ناو سێفەتەکانی خوای گەورەدا، وە ڕافە کەیشی زۆر جوان و بەهەمانشیوە پوخت و زانستیه .

۴. نەبوونی پەرتووکیک لەو بواردەدا لە ناو کتێبخانە کوردیەکاندا کە من بەش بەحالی خۆم پەرتووکیکی لەو شیوەیەم نەبینووە بۆیە حەزمکرد لە بواری ناو و سێفەتەکانی خوای گەورەدا شتیکی ناوا پوخت بەزمانی کوردی هەبێت.

وَصَلَّى اللهُ عَلَى سَيِّدِنَا وَنَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ

براتان ئاکۆ جلیل کریم ﴿گوخلانی﴾

ڕۆژی سێ شەممە - ۲۱ - جەمادی کۆتایی - ۱۴۳۲ کۆچی

۲۴ - ۵ - ۲۰۱۱ زانی

﴿کاری من لەم پەرتوکه‌دا﴾

۱- هاتووم دەقی پەرتووکه‌کی ﴿لمعة الاعتقاد الهادي إلى سبيل الرشاد﴾ م
وێ کو خۆی هێناوه له‌بەرئەوه‌ی کەسی خۆینەر و فێرخوازی زانست نەلیت
خۆزگایە دەقی پەرتووکه‌که‌ له‌ گەڵ رافه‌که‌دا بهاتایه ئه‌وه‌تا هێناومه‌ تا
سووده‌که‌ی زیاتر و گشتگیرتر بێت و به‌م نیشانه‌یه‌ و هاوشیوه‌کانی
جیامکردۆته‌وه‌ ،

۲- پاشان دەقی عەرەبیکەم کردووه‌ به‌ کوردی و هه‌ک خۆی ئە‌گەر ناروونیه‌ک
هه‌بێت به‌شیوه‌ی جیاو له‌نیوان که‌وانه‌دا به‌م شیوه‌یه‌ ﴿﴾ پرووئمکردۆته‌وه‌.

۳- رافه‌ی پێشه‌وا ﴿محمد بن صالح العثيمين﴾ یشم به‌هه‌مانشیوه‌ و هه‌ک خۆی
کردۆته‌وه‌ به‌ کوردی و هه‌روه‌کو ده‌قه‌که‌ ئە‌گەر ناروونیه‌ک هه‌بێت به‌هه‌مان
شیوه‌ی ئه‌و پرووئمکردۆته‌وه‌ و به‌م جوړه‌ش جیامکردۆته‌وه‌ ﴿رافه‌ی شیخ ابن و حه‌سین﴾.

۴- بۆ ته‌حقیق و ته‌خریجی فه‌رمووده‌کانیش کاری مامۆستایه‌کی به‌رپۆرم
به‌ناوی ﴿أشرف بن عبدالمقصود﴾ که‌خه‌لکی وولاتی میصره‌و شه‌یخ ئیبن و
عوسه‌یمن خۆی مۆلّه‌تی داوه‌ بۆ ئه‌و کاره‌و چاپکردنی پەرتووکه‌که‌ی، و ئه‌م
مامۆستایه‌ زۆر کاریکی جوانی کردووه‌ له‌ پرووی ته‌حقیق و ته‌خریجی
فه‌رمووده‌کانه‌وه‌ و له‌هه‌ندێک شوێنیشدا توێژینه‌وه‌یه‌کی ڕێکوپێکی بۆ
ئە‌و بابەتانی کردووه‌ که‌ به‌پێوستی زانیوه‌.

۵- کاری ئه‌و مامۆستایه‌م ﴿أشرف بن عبدالمقصود﴾ له‌سه‌ر ئه‌م پەرتووکه‌
هه‌ر به‌زمانی عەرەبی و هه‌کو خۆی هێناوه‌ له‌بەر گرنگیه‌که‌ی به‌لام ئە‌گەر
پێوست بووبێت ئه‌وا وهرم گیراوه‌ته‌ سه‌ر زمانی شیرینی کوردی.

پێشه‌کی : م . عبدالرحمن حسین پور

پیشه کی لیکۆلەر

إِن الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَلْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ ... وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ... وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

پاشان :

ئەو پەرتوکی ﴿شرح لمعة الاعتقاد لابن قدامة﴾ ه دانراوی زانای پایەبەرز محمد بن صالح العثيمين لەبەرگێکی نوێدا پیشکەشی دەکەین بە برا موسلمانە کاغان تا تیايدا دیمەنێکی گەشاوێرەنگاو رەنگ پوخت و بێگەرد بێن سەبارەت بە بیروباوەری کۆمەڵی رزگار بو سەرکەوتو تارۆزی قیامەت کەئەوانیش ئەهلی سوننەت و جەماعەتن.

و لە کاتی کدا گرنگترین شتیک کە پێویستمان بێت بۆ راستکردنەوێی بیروباوەر کەئەویش لە شوێنی بناغەیه کی پتەو و چەقیوێ بۆ بنیادنانی کردەوێ چاکەکان.

و بەدڵنیاییەوێ دانەر زۆر بەی ئەم بیروباوەرە داناوێ بە روێشتن لەسەر رینگە ی پیشینە چاکەکان و پیشەوایانی فەرموودە ناس لەو بابەتەدا بۆیە دینی پەتو کەکی پرکردوێ بەنایەتەکانی قورئان و دەقەکانی فەرموودەو گوتە ی ھاوێلان و پیشەوا پایەبەرزەکان رەزاوێرەحمەتی خویان لی بێت.

بێگومان خۆشی رەحمەتی خوی لی بێت کە سێکی بیروباوەر باش و دروست بوێ زۆر بێگەردو خواپەرست بووێ و لەسەر پەپرو و یاسایی پیشین بووێ^۱ پیشەوا بووێ لە زانست و کردەوێ کردن بەزانستە کەیدا .

۱ عەمری کوری حاجیب بەو شیوێ وەصفی کردووە هەروە کۆ لە ﴿سیر أعلام النبلاء ۱۶۷/۲۲﴾ دا ھاتووە.

۲ ئین و نەجار بەو شیوێ وەصفی کردووە هەروە کۆ لە ﴿الذیل علی طبقات الحنابلة ۱۳۵/۲﴾ دا ھاتووە.

نەم بیروباوهره سهلامهته کاریگهریهکی زۆری ههبووه لهژيانیدا تا لهبارهیهوه ووتراوه ﴿هەر کهسێک بیهی وەك ئەوه وایه هەندێ له هاره‌لانی بینیت﴾^۱، وه شیخی ئیسلام ابن القیم له پەرتووکه‌که‌ی خۆیدا ((اجتماع الجيوش الإسلامية)) بر گه‌یه‌کی لهم بیروباوهره هیناوه بهم شیوه‌یه دهستی پێکردووه ((وتهی شیخی ئیسلام﴾ موفق‌الدین أبی محمد عبدالله بن أحمد المقدسی ﴿که هه‌موو لایه‌نه‌کان له‌سه‌ر رازی بوون بێ و به‌گه‌وره دانانی و پێشه‌وایه‌تی ئەو یه‌ك ده‌نگ و رێککه‌وتوون جگه‌ له جهمیه‌کان و ئەوانه‌ی سیفه‌ته‌کانی خوای گه‌وره به‌کده‌خه‌ن))^۲ قسه‌که‌ی ته‌واو بوو.

وه‌له‌به‌ر بایه‌خ‌دان له‌ بڵاو‌کردنه‌وه‌ی بیروباوهری راست و دروست هه‌ستاین به‌ خوێندنی نەم پەرتوکه‌ له‌مزگه‌وته‌که‌ماندا بۆ برایانمان به‌سوود وەرگرتن له‌ رافه‌که‌ی زانای پایه‌به‌رز محمد بن صالح‌ العثیمین و پەرتووکه‌کانی شیخی ئیسلام ئه‌بن و ته‌یمیه‌و قوتابه‌یه‌که‌ی ئه‌بن و لقه‌یم و جگه‌ له‌وه‌ش له‌پەرتووکه‌ دانراوه‌کان له‌و بابه‌ته‌دا.

هه‌ربۆیه‌ هه‌ندێ له‌ برایانمان پێداگریان کرد له‌سه‌رئه‌وه‌ی هه‌ستم به‌ ته‌خریجی فهرمووده‌کانی نەم رافه‌یه‌و چاپکردنی له‌ گه‌ل ده‌قه‌که‌دا تا سووده‌که‌ی گشتگیرتر بێت جابۆیه‌ به‌ پێش‌ن‌یازیکی به‌هێزمزانی و ئیستخاره‌م کردو داوام له‌خوای گه‌وره کرد که یارمه‌تیم بدات و ده‌ستم به‌وکاره‌کرد، داوا له‌خوای به‌رزوبه‌رێز ده‌کم که‌نهم کاره‌ والیبکات ته‌نها له‌به‌ر ره‌زاهه‌ندی خۆی بێت وه‌ سوود به‌ دانهر و رافه‌کار و ئه‌وه‌ی له‌سه‌ری نووسیه‌ و بڵاو‌که‌ره‌وه‌یی و خوێنه‌ری و چاپکه‌ری بگه‌یه‌نێت، خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ﴾ (۸۸) ﴿إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾ (۸۹) الشعراء: ۸۸ - ۸۹

۱ بێزه‌ی نەم وته‌یه‌ کورپه‌زا که‌ی (ابن‌الجوزي) هه‌روه‌کو له‌ (الذیل ۱۳۴/۲) دا هاتووه‌.

۲ اجتماع الجيوش ص ۱۹۱.

وه باشرين وه صيه تيش وه صيه تي براکاني پيکه م لهم شويته دا بريته له ونه ی خوی
گه وره که ده همر مویت: ﴿وَأَتَقُوا اللَّهَ وَيَعْلَمُكُمْ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾
﴿البقرة: ۲۸۲﴾

نای چهنده جوانه نهو وته یه ی پيشهوا نهوزاعی ره حمتی خوی لی بیت
که همر مویت

﴿شوین ریگهو ریازی پشین بکوه نه گهر چیش خه لکی نه یانویستیت و وازیان
لیه یتایت، وه ناگدار به له شویکه وتی بوجونی خه لکی با بوش بر ازیته وه به قسه،
له بهر نه وه ی بارودوخه که روون ده بیته وه و تو له سر ریگه راسته که یت﴾^۱.

وه همر وه ها ده همر مویت: ﴿نارام بگره له سر سونه ت﴾ مه بهستی له وه یه کاتی
هه لده ستی به به جیه یتانی سونه تی پتغه بهری نازدار S له ناو خه لکیدا به ناموی
ده رده که وی گوی بهو نامویه مه دهو نارام بگره له سر نار ه حمتی خه لکی که به ره و
رووت ده بیته وه – وه رگیر﴿، وه لمو شویته ی نهو کومه له به ریزه وه ستاون توش بوه سته،
وه نه وه بلای که نه وان ووتویانه ﴿واته: وه که نه وان بدوی له باره ی کاروباری دینه وه –
وه رگیر﴿، وه وازلهو شته بیته نه وان وازیان لیته تاوه ((واته: نه وه نده له سر شت
مه دوی و رومه چو چونکه همر که سی زور روجی سر نه نجای گومرایه، له وانیه هندی
شت هبن نه یتیه که ی روون نه بیت همر به ویت یزایت نهوا خوت تووشی نار ه حمتی

۱ اثر صحیح: أخرجه الخطيب في شرف أصحاب الحديث ص(۷) والأجري في
الشریعة ص(۵۸) وعنه ابن عبد البر في جامع بيان العلم وفضله (۱۴۴/۲) من طریق
العباس بن الوليد بن مزید البيروتي قال: (أخبرني أبي قال: سمعت أوزاعي يقول:
فذكره).

وهذا إسناد صحيح. وأما قول الحافظ في التقریب (۳۹۹/۱) عن العباس بن الوليد أنه
صدوق فمتعقب، وقد وثقه ابن أبي حاتم والنسائي وابن حبان وغيرهم كما في التهذيب
(۱۱۵، ۱۱۶/۵) والجرح والتعديل (۲۱۶/۲) وطبقات الحنابلة (۲۳۵/۱).
والاثر أورده الحافظ الذهبي في سير أعلام النبلاء (۱۲۰/۷) وفي العلو للعلي الغفار
وصحح الالباني إسناده في مختصره للعلو ص(۱۳۸).

دەكەیت و بەرەو تیاچوون دەچیت-وەرگێڕ))، ڕێگەی پێشینه چاكاكانت بگرە بەر چونکە ئەوێ بۆ ئەوان گونجا بۆ تۆش دەگونجێت و لەناو ئەو نابنە پیرۆزەدا جێت دەبێتەو^١.

وهداوا لەخوای گەورە دەکەم کەزانستی بە سوود و کردەوێ چاک و وەرگیراومان بێ بەخشیت، هەروەکو داوای لێدەکەین کە پەنامان بدات لەزانستێت کە خواوەنەکە تەنها دەست بەتالی بۆ بێتێتەو و بێتە هۆی سەرشاری بۆی و لەگەردنی خواوەنەکەشیدا کۆتیک بێت، وە داوای لێدەکەین کەمنەتی خویمان بەسەردا بپێژێت تا بتوانین یەک خواناسی بەدی بهێنین بە زانست و کردەو و بیروباوەروو حال و بارودۆخاندا، وە پەنای بێ دەگرین لەوێ کە بەشمان لەوهدا تەنها باسکردنی بێت و بەس .

وحسبي الله ونعم الوكيل، ولا حول ولا قوة إلا بالله العزيز الحكيم، ما شاء الله لا قوة إلا بالله، تركلتُ على الله، اعتصمتُ بالله، استعنتُ بالله، وفوضتُ أمري إلى الله، واستودعتُ الله ديني ونفسي ووالدي وإخواني وأحبائي وسائر من أحسن إليّ وجميع المسلمين وجميع ما أكرم به عليّ وعليهم من أمور الآخرة والدنيا، فإنه سبحانه إذا استودع شيئاً حفظه ونعم الحفيظ^٢

وصلی الله وسلم وبارک علی محمد وعلی آلہ وأصحابه والتابعین وسلم تسليماً.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

مصر — مدينة الإسماعيلية

الجمعة — ٦ من رجب ١٤١٠هـ

أشرف بن عبدالمقصود بن عبدالرحيم

١ رواه إسماعيل بن الفضل في الحجة في بيان المحجة بإسناد صحيح.

٢ الأذكار للنووي ص (٤٤) .

ژبانی ئیبو قودامە‌ی مەقدیسی لەچەند دێرێکدا

ﷲ ناو و پەڕەجەتکی : ناوی موفق الدین باوکی محمد عبدالله کورپی أحمد کورپی محمد کورپی قدامە کورپی مقدم کورپی نصر کورپی عبدالله المقدسی، پاشان الدمشقی، الصالحی.

ﷲ لەدایکبوونی : لە مانگی شەعبانی سالی ٥٤١ کۆچی لە گوندی جەماعیل لە چیاى نابلس لەدایک بوو .

ﷲ یتەگەشتن و گەشتەکانی لە یتەگەى وەرگرتنى زانستدا : لە گەڤ خێزانە کەیدا هاتوو تە شام لە کاتی کدا تەمەنى ٢٠ سال بوو، پاشان قورئانی خوێندوو و کورتەى خێرەقى لەبەر کردوو .

لە گەڤ پورزاكەى كە ناوی ﴿الحافظ عبدالغني المقدسي﴾ لە سالی ٥٦١ کۆچیدا گەشتیان کردوو بۆ بەغداد و لای زۆریک لە زانایانی ئەو شارە زۆر وانەیان خوێندوو. زۆر زیرەك و یتەگەشتوو بوو تا بەسەر زۆریک لەهاوڵاتییدا سەرکەوتوو و پلەیه‌کی بەرزى بەدەستهێناو و لە کۆتایی دا شارەزاییه‌کی تەواوی لە مەزەه‌ب و بنچینه‌کانیدا بەدەستهێناو.

ﷲ لەخواترسان و بەکەم رازیوونی : لەخواترس بوو، بەکەم رازی بوو، پارێزکاربوو، سێفەتی هێمنی و شکۆداری پێو دیاربوو، وە نەرم و نیاو و لەسەر خۆبوو، وە کاتەکانی تەرخانکراو بوو بۆ زانست و کردوو کردن پێ، ئەم زانا پایەبەرزه‌ی لە کاتی ناکۆکیدانە یارەکەى رەش دەکرد هەروەکو خەلوز بەبەلگەو پێسه‌لماندن، وەهیچ کات شەرم دای نەدەگرت و بێزار نەدەبوو، وە نەیارو دوزمە‌کەشی هاواری دەکردو دەسوتا لەتاو بەهێزی ئەم زانابەرێزو بێ توانایی خۆی.

﴿مأموستا کانی : ئین و قودامە رەحمەتی خوای لی بیت زانستی لەسەر دەستی زۆرێک لە زانایان وەرگرتوو لە ناودارتەرییان ﴿تقی الدین أبو محمد عبدالغنی المقدسی ٦١٢هـ﴾﴾

وە شارەزای ولاتی عێراق ئامۆژگاریکاری ئیسلام آبا الفتح نصر بن فیان الشھیر بابن المنی.

﴿قوتابیە کانی : ئەم زانا پایە بەرزە ئیجگار قوتابی زۆر بوو لە بەناوبانگەرییان ﴿شھاب الدین أبوشامە المقدسی ٦٦٥هـ﴾ وە ﴿الحافظ زکی الدین أبو محمد المنذری ٦٥٦هـ﴾ وە جگە لەوانەش.

﴿وتە زانایان لەبارە ئێمە زانا پایە بەرزە وە :

- أبو عمر بن الصلاح فەرموویەتی : ﴿ئەوانە شیخ موفەقم نەدیوہ﴾.
- ابن تیمیة فەرموویەتی : ﴿لەدوای پێشەوا ئەوزاعی کەس نەهاتۆتە شام بەئەندازە شیخ موفەق زاناو تێگەشتوو بیت﴾.
- ئیشەوا موزیری فەرموویەتی : ﴿فەقیھو پێشەوا، لە شارێ دیمەشقدا هەلکەوت، وانە ووتووە و فەتوای داوە، لە فەقیھو جگە لەوێش پەرتووکی داناو لەپەرتووکی کورت (بچوک) و فراوان .
- ئیشەوا زەھەبی فەرموویەتی : ﴿یەکیکە لە گەورەترین زانا گەورەکان، کە خواوەنی چەند پەرتووکی کە دایناو لەبارە جوړاو جوړەکاندا﴾
- ئین و کەسیر فەرموویەتی : ﴿شیخی ئیسلام، زاناو پێشەوا، لیھاتوو، لەسەردەمی ئەو و پێش ئەو ماوەیەش کەسی نە لەو تێگەشتوو تربیت﴾.

﴿ بهرهمه كانی

پیشهوا موهفەق برپکی زۆر دانراوی هەیه که جیگەى رەزامەندى لای زانایانە:
ئین و رەجەب دەفەرموویت: ﴿پیشهوا موهفەق ژمارەیه کی زۆر دانراوی باشی له
مەزەهەدا داناوە لەئەصل و فەرعى، وەهەرەها لەبوارەکانى فەرموودەو زمان و دونیا
نەویستی و لەخوا ترساندا، وەدانراوەکانى لەبوارى بیروباوەردا لەوپەرى جوانى و
چاکیدایە، زۆربەیان لەسەر رپۆرەوى فەرموودەناسانە پرە لەفەرموودەو وتەى پیشینە
چاکەکان کەهەموویان بە سەندو رپشتەو هیتاوانى، هەرەکو چۆن ئەو رپگەو رپبازى
پیشهوا ئەحمەدو پیشەوایانى فەرموودەیه﴾ تەواو.

لەم بەرهمانەش:

۱. لەفقیهدا: المغنی، والکافی، والعدة، والعمدة، والمقنع .....
  ۲. له بیروباوەردا: لمعة الاعتقاد، القدر، ذم التأویل .....
  ۳. له ئوصولی فقیهدا: روضة الناظر.
  ۴. لەدونیا نەویستی و خواناسیدا: الرقة والبكاء، والتواہین.
  ۵. لەفەرموودەشدا: مختصر علل الحديث للخلال.
- جگە لەوانەش لەبەرهمەکان کەهەیانە لەچاپ دراو و هەشیانە هیشتا دەست
نووسە، داوا لە خوا دەکەین کەبەم نزیکانە چاپ بن و روشنائى بینن^۱.

^۱ بۆ زیاتر شارەزابوون لەژیانی ئەم زانا پایەبەرزه لەخوا ترسە دەتوانیت بگەڕیتەوه بۆ:

- التكملة في وفيات النقلة للمندري (۱۰۷ / ۳).
- تاريخ الإسلام للذهبي الطبقة الثانية والستون مؤسسة الرسالة ترجمة رقم (۶۶۹).
- العبر في خبر من غير للذهبي (۸۰ - ۷۹ / ۵).
- سير أعلام النبلاء للذهبي (۱۷۳ - ۱۶۵ / ۲۲).
- البداية والنهاية لابن كثير (۱۰۰ - ۹۹ / ۱۳).
- ذيل طبقات الحنابلة لابن رجب (۱۴۹ - ۱۳۳ / ۲).
- شذرات الذهب لابن العماد المنبلي (۹۲ - ۸۸ / ۵).
- معجم البلدان لياقوت الحموي (۱۵۹ / ۲).
- فوات الوفيات لابن الشكر الكشي (۱۵۹ - ۱۵۸ / ۲).
- فهرس مخطوطات الظاهرية (قسم الحديث) للشيخ الألباني .
- مقدمة تحقيق كتاب إثبات صفة العلو لابن قدامة بقلم بدر البدر.

باسی بەرھەمەکانی ئینو قودامە لەبوارە بیروبوارەدا

الحافظ ئین و ڕەجەب لەپەرتووکی ﴿ذیل طبقات الحنابلة لابن رجب (٢ / ١٣٩)﴾ دەفەرمووێت : پێشەوا موەفق ژمارەیهکی زۆر دانراوی باشی لە مەزھەبدا داناوە لەئەصل و فەرعی، وەھەرۆھە لەبوارەکانی فەرموودەو زمان و دنیا نەویستی و لەخوا ترساندا .

وەدانراوەکانی لەبوارە بیروبوارەدا لەو پەڕی جوانی و چاکیدا، زۆربەیان لەسەر ڕێڕەوی فەرموودەناسانە پەرە لەفەرموودەو وتە پێشینە چاکەکان کەھەموویان بە سەندەو ڕشتەو ھێنانی، ھەرۆھ کۆچۆن ئەو ڕێگەو ڕیازی پێشەوا ئەھەدو پێشەوا یانی فەرموودە، بارەری بەو نەبوو کە ڕۆبجێت لە گەڵ ئەھلی کەلامدا لەبابەتە وردەکاندا، ئەگەر چی بۆ ڕەددانەو ھشیان بووایە و ئەمەش ڕیازی پێشەوا ئەھەدو زانا پێشینەکانە.

و ئەم زانا بەرێژە زۆر بەدواداچوونی بۆ ئەو دەقانە دەکرد کە وەرگیرابون لەبوارە بیروبوارەو جگەلەو ھشدا، ھەزی بەرەھانی ئەو ھەوێ کاربگەری نیە لەدەستەواژەکان نەدەکرد، وەھەردەم فەرمانی بەجیگیرکردن و تێپەراندن دەکرد لەبارەو ئەو دەقەکانی ھاتوو لەبوارەو صیغەتەکانی خواو گەرەدا، بێ ئەو ھەوێ ھیچ شیکردنەو و ڕاھەو چۆنەتیەکی بۆ دا بنیت، وە بێ ئەو ھەوێ وێنەو بۆدانی یان گۆرانکاری تیا دا بکات، وە یان ماناکەو لەپراستی خۆی لابدات و بیگۆڕی یان و اتا راستیەکی خۆی پە کبخت.

له بهرهمه کانی له بنچینه‌ی نایندا ﴿بیروباوه﴾:

۱. البرهان في مسألة القرآن. جزء^۱
۲. جواب مسألة وردت من صرخد^۲ في القرآن. جزء
۳. الاعتقاد^۳. جزء
۴. مسألة العلو^۴. جزآن
۵. ذم التأويل^۵. جزء
۶. كتاب القدر^۶. جزآن
۷. فضائل الصحابة. جزآن، وایزایم که پەرتووکی ﴿منهاج القاصدين في فضل الخلفاء الراشدين﴾ بیت^۷
۸. رسالة إلى الشيخ فخرالدين بن تيمية في تخليد أهل البدع في النار^۸.
۹. مسألة في تحريم النظر في كتب أهل البدع. ته‌واو.

۱ نشر في مجلة البحوث الإسلامية العدد (۱۹) والتي تصدر عن دار الإفتاء بالرياض .
بتحقيق د. سعود بن عبدالله الغنيسان.

۲ صرخد: گوندیکه له گونده کانی شام له نزیک حۆران، بههمان شیوه ئیبن عیماد باسی ئەم پەرتووکه‌یشی کردووه .

۳ که‌ئه‌ویش ئەم پەرتووکه‌یه ئیمه له‌خزمه‌تیداین و هه‌لده‌ستین به‌له‌سه‌ر نووسینی رافه‌که‌ی .
وه‌ی‌نگومان ابن شاکر وه‌الذهبي وه ابن العمان بههمان ئەو ناوه ناویان بردووه .

۴ طبع سنة ۱۳۲۲ هجري في مطبعة مجلة المنار بمصر، وأعيد طبعه محققا على عدة نسخ خطية بالدار السلفية بتحقيق بدر البدر وقد نقل الحافظ إبن القيم منه فقرة في كتابه اجتماع الجيوش ص(۸۷).

۵ طبع ضمن مجموعة إعتقاد السلف تحقيق النشار والطالبي . طبعة منشأة المعارف وكذا بتحقيق بدر البدر.

۶ ذكره الذهبي أيضا وكذا ابن شاکر.

۷ ذكره الذهبي وإبن العماد.

۸ ذكره إبن العماد.

پاشان دواى ناو هینانی ئەوەی کەماوە لەپەرتوو کەکانی فەرمووی : ﴿هەموو
موسلمانان بەگشت بەبەرەمەکانی زانای پایە بەرز سود مەند بوون، وە شۆینکەوتوانی
مەزەهەب بەتایبەتی . وە بڵاو بوویەو و ناوی دەرکرد بەهۆی باشی مەبەستە کەیی و
دڵسۆزی لە دانانیدا^۱. تەواو.

۱ وە هەروەها لەبەرەمەکانی زانای پایە بەرز لەبۆاری بیروباوەردا:

- حکایە المناظرە فی القرآن أو المناظرە لأهل البدع فی القرآن. طبع بتحقیق الأخ عبدالله بن یوسف کرمه الله.
- ذم ما علیه مدعو التصوف . طبع ضمن مجموعة من دفائن الكنوز بتحقیق الشیخ محمد حامد الفقی رحمه الله
- الصراط المستقیم فی بیان الحرف القديم . قال محقق کتاب البرهان فی بیان القرآن لابن قدامة : ((جزء لم یطبع وهو موجود عندی أرجو أن أوفق فی إخراجہ إن بقي فی العمر بقیة)).

پوختهیهك له ژبانی زانای پایه‌برز ﴿محمد بن صالح العثیم﴾

وه بهرهمه کانی له‌بواری بیروباوه‌ردا

﴿ره‌چه‌له‌کی : ﴿ناوی أبو عبدالله محمدی کورپی صالحی کورپی محمدی کورپی عثیمین الرهبي التميمي﴾.ه.

﴿له‌دایکبوونی : له‌شاری عونه‌یزه له ۲۷ی رهمه‌زانی پیروزی سالی ۱۳۴۷هـ له‌دایکبووه .

﴿پنگه‌یشتی: قورنانی پیروزی لای باپیری وانا باوکی دایکی که‌ناوی ﴿عبدالرحمن ی کورپی سوله‌یمانی ئال دامخ﴾ بووه خویندوووه و له‌به‌رکردوووه، پاش ئه‌وه رووی کردۆته فی‌ربوونی زانست و فی‌ری نووسین و ژمیریاری و هه‌ندیک هونه‌ری ئاداب بووه. له‌و کاته‌دا زانای گه‌وره عبدالرحمن کورپی ناصر سه‌عدی دووان له‌فی‌رخوا‌زانی زانستی شه‌رعی لای خۆی دانا‌بوو تا وانه به‌ فی‌رخوا‌زه به‌چوکه‌کان بلی‌نه‌وه که به‌کی‌کیان عه‌لی صالحی و ئه‌وی‌زیان محمدی کورپی عبدالعزیزی مطوع بوو رهمه‌تی خوا‌یان لی بیت، هه‌ریه‌که له پوخته‌ی بیروباوه‌ری الواسطیة که‌دانراوی شیخ عبدالرحمن کورپی ناصر سه‌عدی خۆی بوو وه منهاج السالکین له فیه‌دا که‌به‌هه‌مان شیوه دانراوی شیخ عبدالرحمن کورپی ناصر سه‌عدی بوو له‌گه‌ل الاجرومیة و الألفية لای ئه‌و زانا پایه‌برزه خویندوووه، وه‌هه‌روه‌ها لای شیخ عبدالرحمن ی کورپی عه‌لی کورپی عودان زانستی میرات و فیه‌ی خویندوووه.

وه هه‌رلای شیخ عبدالرحمن کورپی ناصر سه‌عدی که‌ داده‌نریت به‌مامۆستای به‌که‌می و لای ماوه‌ته‌وه زانسته‌کانی ﴿یه‌کخو‌اناسی و ته‌فسیرو فه‌رمووده‌و فیه‌هو نو‌صولی فیه‌هو میرات و زاراوه‌ی فه‌رمووده‌و نه‌حو سه‌رفی﴾ خویندوووه .

وه لای زانای پایه‌برز شیخ عبدالعزیز بن باز رهمه‌تی خوا‌ی لی بیت که‌داده‌نریت به‌مامۆستای دووه‌می ده‌ستی کرد به‌خویندنی سه‌حیحی بوخاری و هه‌ندی له‌نامه‌کانی شیخی ئیسلام ئین و ته‌یمیه و هه‌ندی له‌په‌رتوو که فیه‌یه‌کانی خویندوووه .

بەرپێشچوونی لەوەرگرتنی زانست و ھەولەکەکانی لەبەواری بانگەوازدا:

لەسالی ١٣٧١ دا لەمەزگەوتدا دانیشتی بۆ وانه ووتەو و ھەرلەگەن کردنەو و پەیمانگا زانستەکاندا لەشاری رپاز لەسالی ١٣٧٢ پەيوەندی پتو و کردوو پاش دوو سال تەواوی کردوو دیاری کرا بە وانه بیژ لە پەیمانگای زانستی شاری عونیژە لەگەن بەردەوامبوونی لەخویندن لەزانکۆدا بەشیۆ تەنسیب لە کۆلیژی شەریعت و لەگەن ئەو شەدا ھەر بەردەوام بوو لەوەرگرتنی زانست لەسەردەستی زانای پایەبەرزی شیخ عبدالرحمن کۆری ناصر سەعدی پەھەتی خوای لی بیت .

لەکاتی کدا زانای پایەبەرزی شیخ عبدالرحمن کۆری ناصر سەعدی پەھەتی خوای لی بیت مرد ئیمامەتی مەزگەوتی گەورە و شاری عونیژە و گرەدەست، وە وانهی لە ھەریەک لە قوتابخانە و عونیژە و نیشتمانی و پەیمانگای زانستیدا دەوتەو و پاشان گۆیژرایەو و بۆ وانه ووتەو لەھەردوو کۆلیژی شەریعت و ئوصولی دین لقی زانکۆی ئیمام محمدی کۆری سعودی ئیسلامی لەقەصیم جگە لەو و کەلەھەمان کاتدا ئەندامی دەستە و گەورە زانایان بوو لە سعودیە پەھەتی خوای پەروەردگاری لی بیت .

و ھەروەھا شیخ عثمین پەھەتی خوای لی بیت زۆر چالاک بوو لەبەواری بانگەواز و چاوپۆشن کردنەو و موسلماناندا، ھەموو خەلکی دەیان ناسی لەرپنگە و وانه بەسوودەکانی و ووتارە جوانەکانی و کەپشکەشی دەکردن لە مەزگەتی گەورە و عونیژە، و ھەو و وانهی کەلەپۆزانی دە و کۆتای مانگی پەمەزانی ھەموو سالی کدا لە مەزگەتی حەرام پشکەشی دەکرد، و ھەلەرپنگە و فەتوا پتەو کانی و کەپشکەشی ھەموو موسلمانانی جیھانی دەکرد لەکاتی مەراسیمی حەجدا و ھەلە پۆزنامە و گۆفارەکاندا و ھەلە پەرنامە و ﴿نور علی درب﴾ کە پشکەش دەکرا لە رادیۆ و ھەلەرپنگە و ئالوگۆر کردنی نامەکانی و کەلەگەن زۆریک لەفیرخووان و زانایاندا ھەبوو... ھتد، و ھەو ھەموو پرسیارە و کەپۆزانی و ھەروەرو و دەکرایەو و بە و ھەلە و کامە و ھەلە و ھەلە دەدایەو .

بەرھەمەکانی لە بواری بیروباوێدا:

وە ھەروەھا شیخ عثمین رەحمەتی خوای ئی بیت ژمارەیه‌کی زۆر دانراوی بەبێزی ھەیه که خەلکی سوودی ئی بینون لە ھەریەک لەبواری کانی ﴿بیروباوێرو فیکھو ئوصولی فیکھو ئامۆزگاری و پێنمایی و بانگەوازا﴾ که ژمارەیه‌کی زۆر لەوانە لە وەزارەتی مەعارفی سعودی بە وانە دەخوێندریڤن.

ئیمە لێرەدا ئەوێ پەیوەندی بە بیروباوێرو ھەیه باسی دەکەین :

١. فتح رب البرية بتلخيص الحموية که ئەمە یەکم پەرتووکی چاپکراوی (شیخ عثمین) ھە ٨ی ذي القعدة ی سالی ١٣٨٠ تەواوی کردوو لە چوارچێوەی کۆمەڵە نامەکاندا لەبیروباوێدا چاپخانەیی مکتبە المعارف لەپاز چاپی کردوو.

٢. پوختەیه‌ک لەبیروباوێری ئیسلامی : شیخ عثمین رەحمەتی خوای ئی بیت لەم پەرتووکیەدا شەش پایەکی باوێری بەشیوازیکی زۆر ئاسان رافە کردوو و ئەم نامەیه‌ی دادەنرێت بەپروگرامی قوێناغی سییەمی ناوھندی لەپەیمانگا زانستیه‌کاندا لە وڵاتی سعودیه‌یە لەبواری یە کھواناسیدا . ئەم بەرھەمەش ھەروەکو ئەوێ پێشوتر لە چوارچێوەی کۆمەڵە نامەکاندا لەبیروباوێدا چاپخانەیی مکتبە المعارف لەپاز چاپی کردوو.

٣. القواعد المثلى في صفات الله وأسمائه الحسنى : کەئەویش لەجوانترین پەرتووکی کانی شیخ عثمین رەحمەتی خوای ئی بیت، سوپاس بۆخوا ھەستاوین بەتەخریج و لەسەرنووسینی ئەم پەرتووکیە لەچاپدراو.

٤. رافه‌ی لمعة الاعتقاد الهادي إلى سبيل الرشاد لابن قدامة: ئەوێش ئەم پەرتووکی بەردەستمانەو کراو بەبابەتی سالی یەکمەمی ناوھندی لەبواری یە کھواناسیدا لە پەیمانگا زانستیه‌کاندا.

٥. بیروباوێری ئەھلی سوننەت و جەماعەت : کە تیایدا کورتەو پوختەیه‌کی لەبیروباوێری ئەھلی سوننەت و جەماعەتی باسکردوو کەئەویش لە بڵاوکراوێ کانی زانکۆی ئیسلامیه‌یە لە مەدینەیی مۆنەوێرە.

٦. رافه‌ی العقيدة الواسطية لابن تيمية : کەئەویش بابەتی سالی دووھمی ناوھندیە لەبواری یە کھواناسیدا لە پەیمانگا زانستیه‌کاندا. چاپکراو ھەست دەکەوێت.

٧. تەفسیری آية الكرسي : ئەم تەفسیرە دادەنرێت بە جیاکەرەوێکی زۆر جوان لە قسەکانی شیخ لەبواری ناو سیفەتەکانی خوای گەورەدا. چاپکراو ھەست دەکەوێت.

٨. نامەیه‌ک لە گەیشتن بەمانگ و چوونە سەری . کەئەویش چاپکراو لە چوارچێوە کۆمەڵە نامەکاندا لەبیروباوێدا.

٩. ئەمانەتی باسکران جگە لە فەتواکانی شیخ عییمینە رەحمەتی خوای ئی بێت لەبەواری بیروباوەردا کە چەندان جار چاپکراوە لە جوارچێوەی پەرتووکی فەتواکانیدا، وە بەرھەمەکانیشی لە گۆفارو رۆژنامەکاندا.^١

١ ئەوەی پێیستە بوتریت ئەوەیە کە زانای پایەبەرز تا مرد لە وانی و تەمەو و نوسین و فێربوون و فێرکردن ئەوەستا بۆیە زەحمەتە بوتریت پەرتووکی کانی شیخ دیاری بکری و بوتریت ئەوەندە پەرتووکی هەبە، لەبەرئەوەی ئەم زانا خواناسە هەرچی بابەتێکی وێستەو لەلایەن فێرخوازانەو رۆژ لەدوای رۆژ دەنوسینەو و دەکرێت پەرتووکی نوی، خوای پەروردگار خۆی بەرە کەتی رشتە بەسەر تەمەنی ئەم زانایدا و بەرھەمی زۆرەو موسلمانان قەرزاری ئەم پیاو بەرێژن بۆیە داوا لەفێرخوازانێ زانست دەکەم بەگۆڕەوی توانای خۆیان هەست بەخزمەتکردنی و پەرتووکی کانی وەرگیرێت سەر زمانی شیرینی کوردی تا موسلمانانی کوردستانیش بتوانن زیاتر سوود لەبەرھەمەکانی ببین، سوپاس بۆ خوا لەلایەن فێرخوازانە نازیرەکانەو هەست بەمە کراوە بۆیە هەست دەکەین هێواش هێواش بەھەمەکانی دەکرێتەو بەکوردی و ئێمە شۆتیکموتە قورئان و سونەت لەھەموو کەس زیاتر دەبێت خزمەت بە زانا سەلفیەکان بکەین بەتایبەتی ئەم زانا بەرێژەو ھاویروارکانی وەکو شیخ ئیبن باز و پێشەوا ئەلبانی و شیخ صالح فەوزان ھەموو ئەوانە تریش کە پێشەوای ئەم بانگەوازانە پیرۆزەن کە بانگەوازی سەلفیەتە و لەھەرشوێتیک بئایەتەو ئەو شۆتە رزگاری دەبێت لە گۆڕپەرستی و ھاوبەش بۆخوا دانان و بیدعو خورافەت و درۆ و دەلەسو چان بۆ خەلک ھەلکەندن و رەوانە کردنیان بۆ ناگری دۆزەخ، بۆیە نامۆزگاری خۆم دەکەم پێش تۆ ئەو موسلمانێ بەرێژو خۆتەری دڵسۆز ئەگەر دەتوانی ھەست بەوەرگیرانی بەرھەمی زانا سەلفیەکان ئەوا چیدی مەوستەو قۆلی مەردایەتی ئی ھەلکەو دەست بکە بەوەرگیرانی بەرھەمە موبارە کەکانیان تا چاوی خەلکی پێ رۆشن بکەیتەو، وەئەگەر ئەو توانایەت نیە ئەوا بەمالە کەت خزمەت بە بانگەوازی سەلفیەت بکەو بڕیکێ زۆر لەبەرئەوە کەکانیان بەسەر خەلکیدا دا بەش بکەو نامۆزگاریان بکە بێخۆتەو و جووی بۆ ھەرشوێتی ناوەدانی بکەو بە بردنی ھەندێ لەو بەرھەمەکانی دلتایب سەلفیە ئێر ئەوەی تری بەدە دەست خوای گەورە خۆی دینی خۆی سەردەخات و بئایە دەبێتەو بەلام ئێمە ھیچ نەکەین ھەر گەلی لەخەلکی بکەین و بئێن خەلکی دینی ناوی ئەوە باش نیە بەلکە ئەوەی لەسەر من و تۆی بانگەوازانە گەیانندی ئەم بانگەوازانە پیرۆزە بەھەموو شۆتێ تا چیر شۆتیکموتوانی شەپتان و گۆڕپەرستان و فیللەزەکان و بیدەچیەکان خەلکی ئەو زیاتر گومرا تر نەکەن، خوای گەورە منیش و تۆش سەرفرازی دونیای دوا رۆژ بکات و بانگی پێ ئەو کەسانە شەرەفی بانگەوازی کردنیان پێ دەبەخشریت بۆلای خوای پەروردگار و ئایە راست و دروستە کە وەر و وەمان ھەبێت لەرۆژی دوایدا سەربەرز بکەیتەو و بئێن ئێمە سەلفی بەراستی تا کۆمەڵ بووین کە خوای گەورە ھەلێژاردین بۆ ئەو ئەرکە قورسە کە خاوەن کردنەو بیروباوەری خەلکی بوو لەبەرئەوە چوونە بێ باوەری و گومراکان، ئەوەش پێیستی بەماندوو بوونە و شەوئوخی ھەبە چونکە ئەم کوردستانە ئێمە گەری خواردوو بەدەست کۆمەڵی کەسی دەروون نەخۆشی ھەواو ئارەزوو پەرستی ھاوبەش پەیدا کەری بیدەچی نەفامەو کە خۆیان بەجێشینی پێغەمبەر S دەزانن و بەئارەزووی خۆیان ئایە کە خاوەن گۆرپووەو لەو پێتەو شدا نامادەن ھەموو شتی بکەن تا ئەو پێگەیە لەدەستیاندا بە کە مەحرابی مژگەوتەکانە لەدەستیان نەچێت چونکە ئەگەر لەدەستیان چوو ئەوا خەلکی ئەوانی بۆ دەردە کەوت و شۆتیا ناکەون و بەگۆیان ناکەن، بۆیە وامزانە بانگەواز کردن بۆ رێبازی پیرۆزی سەلفیەت ھەروا ئاسانە بەلکە دەبێت پەشت بە خوای گەورە بێستی لەتەواوی کارەکانتا بەتایبەتی لە کاری بانگەوازی کردن بۆلای خوای گەورەو ئایە دوور لە شێرک و بیدە کە - وەرگیر .

رافه‌ی پەرتووکی

﴿لمعة الاعتقاد الهادي إلى سبيل الرشاد﴾

دانراوی پێشه‌وا

﴿موفق الدين أبي محمد عبدالله بن أحمد بن محمد بن قدامه المقدسي﴾

له‌لایه‌ن پێشه‌وا

﴿محمد بن صالح العثيمين﴾

وه‌رگێڕانی

﴿ئاكۆ جلیل کریم﴾

پێداچوونه‌وه و پێشه‌کی بۆ نووسینی

د. عبداللطيف أحمد مصطفى

م. عبدالرحمن حسين پور

لیکۆلینه‌وه و ته‌خريجی فهرموده‌کانی له‌لایه‌ن

﴿أشرف بن عبدالمقصود بن عبدالرحيم﴾ هه‌وه‌ بۆ کراوه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیشه‌کی رافه‌کار: محمد بن صالح العثیمین

الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَتُوبُ إِلَيْهِ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ ... وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ وَسَلَامٍ تَسْلِيمًا كَثِيرًا.

له‌پاشاندا : ئەوه له‌سه‌ر نووسینیکی کورتە له‌سه‌ر پەرتووکی ﴿لمعة الاعتقاد﴾ که ﴿أبو محمد عبدالله بن أحمد بن قدامه المقدسی﴾ دایناوه، له‌سالی ۵۴۱ هـ له‌ گوندی جه‌ماعیل له‌ چیا‌یی نابلس له‌دایک بووه، وه له‌ پرۆزی جه‌ژنی په‌مه‌زانی سالی ۶۲۰ هـ له‌دیمه‌شق مردوووه په‌حه‌تی خوای گه‌وره‌ی لی بیت.

وه ئەو پەرتووکه‌ دانه‌ری تیایدا پوخته‌ی بیروباوه‌ری کۆکردوووته‌وه و له‌به‌رئه‌وه‌ش سه‌رۆکایه‌تی په‌یمانگا زانسته‌یه‌کان بریاری دا که‌له‌سالی یه‌که‌می به‌شی ناوه‌ندیدا بخویندریت تا بیته‌ پالپشتیک و لهم قوناغه‌دا پشتی پی به‌سرتیت، وه‌له‌به‌رگرنگی پەرتووکه‌که‌ له‌پرووی بابه‌ت و به‌رنامه‌یه‌وه و نه‌بوونی رافه‌یه‌ک بۆی له‌به‌رئه‌وه‌ پشتیوان به‌خوای گه‌وره‌ و داوام لیتی که‌ راستیم پی به‌خشیت له‌وته‌و کرده‌وه‌مدا بریارم دا که‌ چه‌ند وشه‌یه‌کی ساده‌ و ئاسان له‌سه‌ری بنووسم تا به‌هۆیه‌وه‌ نه‌یه‌یه‌کانی بدۆزریته‌وه‌ و سه‌رچاوه‌کانی روونبکریته‌وه‌ و سووده‌کانی ده‌ربخیریت، داوام له‌ خوای گه‌وره‌یه‌ نهمداته‌ ده‌ستی خۆم بۆ چاوتروکاندنیک و یارمه‌تیم بدات به‌یارمه‌تیدانی خۆی و سه‌رکه‌وتووم بکات، وه‌ پرۆزی به‌خشیت به‌کاره‌که‌م و سوود به‌خشی بکات چونکه‌ هه‌ر خۆی به‌خشه‌رو به‌ریزه‌.

محمد بن صالح العثیمین نووسراوه‌ له‌ ۱۰-۱-۱۳۹۲ هـ

چهند بنه‌مایه کی گرنګ له‌بابه‌تی ناو و سیفته‌ته‌کانی خوای گه‌وره‌دا

پیش چوونه ناو کړوکی پرتوکه‌که پیم خوښه له پېشدا چهند بنه‌مایه کی گرنګ
باس بکه‌م له‌وهی په‌یوه‌ندی داره به ناو و سیفته‌ته‌کانی خوای گه‌وره‌وه^۱:

بنه‌مای په‌که‌م:

له‌وهی پټوېسته به‌رام‌بهر قورئان و سوننه‌ت له‌ناوه‌کانی خوای گه‌وره و
سیفته‌ته‌کانیدا:

نوهی پټوېسته له‌سهرمان به‌رام‌بهر ده‌قه‌کانی قورئان و سوننه‌ت هیشتنه‌وهی
به‌لگه‌کانیه‌تی له‌سهر پروکشی خوئی به‌بی گورپن له‌به‌رنه‌وهی خوای گه‌وره قورئانی به
زوبانیکی عه‌ره‌بی روون و پاراو ناردوټه خواره‌وه، وه پټغه‌مبه‌ریش صلی الله علیه وعلی
آله وسلم به‌همان شیوه به‌زوبانی عه‌ره‌بی قسه‌ده‌کات له‌به‌رنه‌وه پټوېسته هیشتنه‌وهی
به‌لگه‌یه‌تی قسه‌ی خوار قسه‌ی پټغه‌مبه‌ره‌که‌ی صلی الله علیه وعلی آله وسلم له‌سهر
نوهی که‌هه‌یه‌وه به‌لگه‌یه له‌و زوبانه‌دا، وه‌له‌به‌رنه‌وهی گورپنی له‌و پروکشی
که‌هه‌یه‌تی قسه‌کردنه له‌سهر خوا به‌بی بوونی زانست له‌و بواره‌دا که‌نوه‌ش حه‌رامه و
قه‌ده‌غیه له‌بهر فهرمایشتی خوای گه‌وره که ده‌فهرمویت: ﴿قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ
مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ
تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا نَعْلَمُونَ﴾ (الأعراف: ۳۳)

۱ بوزانیاریت زانای پایه‌بهرز پرتوکیکی زور جوانی هه‌یه ده‌باره‌ی ناو و سیفته‌ته‌کانی خوای
گه‌وره که‌تیایدا ژماره‌یه‌که له‌بنه‌ما گرنګه‌کانی تیا‌دا باس کردووه ده‌باره‌ی نه‌و بابه‌ته‌ی باسکرا، وه
نیمه‌هه‌ستاوین به‌توئینه‌وه‌یی و ناسراوه به ﴿القواعد المثلی فی صفات الله وأسمائه الحسنى﴾ که‌زور
جینگه‌ی گرنګی پیدان و خویندنه‌وه‌یه‌تی.

واته : ﴿بَلَىٰ نَهَىٰ يَتَفَهَّمِبَر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَسَلَّمَ پەروەردگارم هەركاری خراپ و دزیو و ناشیرینی حەرامکردووە، ئاشکراو نەپیتی و هەروەها تاوان و گوناو و لەسۆردەرچوون و دەستدریژی کردن بۆ سەر خەڵک بەناھەق و بێ هیچ بەلگەیەکی خوازی، شەریک و هاوبەش دانین بۆ خوا و لەئاخاوتن و قسەکردن دەربارەیی خوا بەبێ زانین و بەبێ بەلگە درۆ هەلبەستن﴾

نۆنەیی ئەوەش وەکو خوای گەورە دەفەرمویت : ﴿بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُفْقُ كَيْفَ بَشَاءً﴾ المائدة: ۶۴ واته : ﴿بەلکو هەردوو دەستی خودا هەمیشەو بەردەوام کراوێهە هەرچۆنێک خۆی بیهوێ دەیه‌خشیٓت﴾

چونکە ڕوکه‌شی نایەتە کە بەلگەی ئەوێ تێدایە کە خوای گەورە دوو دەستی راستەقینەیی هەیە جابۆیە پێوستە جێگیر کردنی ئەو سیفەتە بۆی و دانپێدانانی، جائەگەر کەسێ وێ مەبەست پێان ﴿هێزە – واتە هێزی خوای گەورە﴾ پێی دەلێن ئەو هەلگەرانەنەوێهە بۆ قسەکەیی خوا لە ڕوکه‌شەکەیی خۆی لەبەر ئەوەش دروست نیه ئەو قسەیه بکریٓت و بوٓتریٓت چونکە ئەو قسەکردنە دەربارەیی خوا و لەسەر خوا بێ بوونی زانین .

بنەمای دووهم :

لەبارەیی ناوێ کانی خوای گەورەوێهە، وەله‌ژێر ئەم بنەمایەدا چەند لقیٓت هەیه :

- لقی یە کەم : ناوێ کانی خوای گەورە هەره‌مووی جوانن : واتە لەجوانیدا بێ وێنەیه‌و گەیشٓتۆتە ئەو پەڕی جوانی، لەبەر ئەوەی هەرچی سیفەتیکی تەواو هەیه گرتوێه‌یه خۆی کە هیچ کەم و کورتیه‌کی تێدا نیه لە هیچ ڕوویه‌کەوه لەپرووێ کانه‌وه : خوای گەورە دەفەرمویت : ﴿وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ﴾ الأعراف: ۱۸۰ واتە ﴿ناوێ کانی خوای گەورە هەر هەمووی جوانن﴾

فونهی نهوه : ناوی ﴿الرحمن﴾ بریتیه له ناویك له ناوه کانی خوای گهوره، بهلگهیه له سهر سیفه تیگی گهوره که نهویش بهزهیی فراوانه، لهوه وه دهزانی که یه کیك نیه له ناوه کانی خوای گهوره ﴿الدهر﴾ له بهرنهوهی ﴿الدهر﴾ واتایهك ناگریته خوای بگاته نهو پهړی جوانی، هرچی دهر بارهیی فهرموده کهی پیغه مبه ریشه صلی الله علیه وعلی آله وسلم که ده فهرمویت ﴿لاتسبوا الدهر فان الله هو الدهر﴾^۱ واته ﴿جنیو مددهن به رۆزگار له بهرنهوهی خوای گهوره خوای رۆزگار﴾^۲ جا واتاکهیی بریتیه له خاوهنی الدهر که به ناره زووی خوای کاری تیدا ده کات و هلهیده سوریتیت به بهلگهیی فهرموده کهی تری صلی الله علیه وعلی آله وسلم که ده فهرمویت له گپړانه وهیه کی تر دا له خواوه که ده فهرمویت : ﴿بِیَدِی الْأَمْرِ، أَقْلَبُ اللَّیْلَ وَالنَّهَارَ﴾^۳ واته ﴿هموو کارو بارای به دهستی منه، چوڼم بوی هلهیده گپړمهوه﴾^۴

۱ مسلم : کتاب الألفاظ من الأدب : باب النهی عن سب الدهر (۲۲۴۶) (۵) من حدیث أبي هريرة - رضي الله عنه - وقال الحافظ في الفتح (۱۰ / ۵۶۵) : ((وأخرجه أحمد من وجه آخر عن أبي هريرة بلفظ ((لاتسبوا الدهر فان الله تعالى قال : أنا الدهر، الأيام والليالي لي أجددها وأبليها وأتي بملوك بعد ملوك)) وسنده صحيح)) أ.هـ.

۲ زانای پایه بهرز ابن القيم له پورتو که کهیدا زادالمعاد (۳۵۵/۲) دا فهرمویتي : ﴿نهو کهسهی جنیو به الدهر ده دات له نیوان دوو بارودوخدايه که هر بیگومان یه کیکیانی تیدايه : یان نهو هتا جنیودانه کهی بۆ خودایه، یان هاوبهشی بۆ داناوه، له بهرنهوهی نهو کهسه نه گمر باوهړی واییت که خوای گهوره خوای به ته نهها نهو کارهیی کردووه و نهویش جنیو بهوه ده دات که نهوهی کردووه نهوا بۆ گومان جنیوی به خوای گهوره داوه﴾. تمواو

۳ أخرجه البخاري : كتاب التوحيد : باب قوله تعالى ﴿يُرِيدُونَ أَن يُبَدِّلُوا كَلِمَ اللَّهِ﴾ الفتح: ۱۵ (۷۴۹۱) ومسلم كتاب الألفاظ من الأدب : باب النهی عن سب الدهر (۲۲۴۶) . من حدیث أبي هريرة رضي الله عنه.

۴ لقبطرطنی فهرمودتکه تيمخوشه هتموو فهرمودتکه بهیتم هتروککو له صحیحی نیشترا بوخاریدا بتم شیوقیه هاتوو : ﴿حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى يُؤَذِّنُنِي ابْنُ آدَمَ يَسُبُّ الدَّهْرَ وَأَنَا الدَّهْرُ يَدِي الْأَمْرُ أَقْلَبُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ﴾. [وقرطير].

● لقي دوو هم : ناوه ڪاڻي خواي گهوره ڪورت نه ڪراوه ته وه له ژماره به ڪي دباري ڪراو دا ﴿و اته به ووردي ژماره ي ناوه ڪاڻي خواي گهوره نازانريت- وه رگير﴾ : له بهر فرموده به ناوبانگه ڪهي پيغمبر صلي الله عليه وعلى آله وسلم ڪه ده فرمويٽ ﴿أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ ، سَمِّيتَ بِهِ نَفْسَكَ ، أَوْ أُنْزِلَتْ فِي كِتَابِكَ ، أَوْ عَلَّمْتَهُ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ ، أَوْ اسْتَأْثَرْتُ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ ¹﴾

و اته ﴿داوات ليده ڪم به هم مو ناويڪ ڪه تو خاوه نيتي و خوت پي ناوناوه، يان له ڪتيه ڪه تدا نارووته ته خواره وه، يان فيري يه ڪيڪ له دروست ڪراوه ڪانت ڪردوه، يان له زانستي غهيدا لاي خوت هه لتگرتوه و تنهها خوت ده يزانيت ²﴾

وه ڪوبه ندي ﴿جمع و توفيق﴾ له نيوان نمو فرموده بهو فرموده صه حيحه ڪهي تر ڪه پيغمبر صلي الله عليه وعلى آله وسلم ده فرمويٽ ﴿إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا مِائَةً إِلَّا

١ حديث صحيح : جزء من حديث ابن مسعود رضي الله عنه، الذي رواه أحمد (١ / ٣٩٤ ، ٤٥٢) وابن حبان (٢٣٧٢ - موارد) والحاكم (٥١٩ / ١) ، وصححه الحافظ ابن القيم في شفاء العليل (ص ٢٧٤) ، واستفاض في بيان أهميته وفوائده في كتابه الفوائد (ص ٢٤ : ٢٩) ، وصححه الشيخ أحمد شاکر في تعليقه على المسند (٣٧٢١) وكذا الألباني في الصحيحة (١٩٩) ، وشعيب الأرنؤوط في تخريج زاد المعاد (١٩٨ / ٤) .

٢ له بهر گرنگي داواو پارانه وه ڪهي پيغمبر صلي الله عليه وعلى آله وسلم بو لاداني خه فته و دلته نكي فرموده ڪه وه ڪزي ده هيتن تا بتوانن له بهري بڪهين و ڪاري پي بڪهين انشاء الله وه فرموده ڪش صه حيحه بو دلتيانيت : قَالَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ : حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، عَنْ فَضِيلِ بْنِ مَرْزُوقٍ ، حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ الْجُهَنِيُّ ، عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا قَالَ عَبْدٌ قَطُّ إِذَا أَصَابَهُ هَمٌّ ، أَوْ حُزْنٌ : اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ بْنُ عَبْدِكَ بْنُ أُمِّتِكَ ، نَاصِيَتِي بِيَدِكَ ، مَا ضَيَّعْتُ فِي حُكْمِكَ ، عَدَلْتُ فِي قَضَائِكَ ، أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ ، سَمِّيتَ بِهِ نَفْسَكَ ، أَوْ أُنْزِلَتْ فِي كِتَابِكَ ، أَوْ عَلَّمْتَهُ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ ، أَوْ اسْتَأْثَرْتُ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ ، أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رِبْعَ قَلْبِي ، وَثَوْرَ صَدْرِي ، وَجَلَاءَ حُزْنِي ، وَذَهَابَ هَمِّي ، إِلَّا أَذْهَبَ اللَّهُ هَمَّهُ وَأَبْدَلَهُ مَكَانَ حُزْنِهِ فَرَحًا ، قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَعَلَّمَ هَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ ، قَالَ : أَجَلٌ ، يَنْبَغِي لِمَنْ سَمِعَهُنَّ أَنْ يَتَعَلَّمَهُنَّ ³﴾ وه رگير ﴿

وَاحِدًا مِّنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ ﴿١﴾ واتە ﴿خوای گەوره نەدو نو ناوی ھەبە ھەد جگە لەبەک ھەر کەسێک بیانبۆرێت دەچیتە بەھەشتەو﴾ ٢ ئەو ھەبە کە واتای ئەو فەرمودەبە ئەو دەگەیبەیت : لە ناو کانی خوای گەوره نەدو نو ناوی ھەبە ھەر کەسێک بیانبۆرێت دەچیتە بەھەشتەو، ئەمە ئەو ناگەیبەیت کە ژمارە ی ناو کانی خوای گەوره کورت کراوەتەو لەو ژمارەدا، وێنە ی ئەو ھەش کەبێت : ھەد درھەم ھەبە ئامادەم کردوو بۆ خێر، جائەو واتای ئەو ھەبە کە درھەم تەرت نەبێت ئامادەت نەکردبێت بۆ جگە لەخێر.

● لقی سێھەم : ناو کانی خوای گەوره بەعقل جێگیر ناکرێت بەلکو بە شەرع جێگیر دەکرێت و دەسەلێنرێت:

لەبەر ئەوە ی ناو کانی خوای گەوره ﴿توقیفیە – وەستێراو﴾ سەلماندی وەستێراو لەسەر ئەوە ی لە شەرعدا ھاتوو نەبێت زیاد دەکرێت و نەبێت کەم دەکرێت، لەبەر ئەوە ی عەقل ناتوانێت ھەست بەو بکات کە شایەنی خوای گەورەبە لە ناو کانی جالەبەر ئەوە پێویستە وەستان لەویدا لەسەر ئەوە ی لە شەرعدا ھاتوو، وە لەبەر ئەوە ی ناوانی بەوە ی ناوی لەخۆ ی پێ نەناو یان ملنەدان بەوە ی خۆ ی پێ ناوناو و پێ نارازی بیت تاوانیکە بەرامبەر خوای پەرورەدگار ئەنجام دەدرێت، جابۆیە پێویستە پێوە ی ئەدەب بگێرێت بەر لەو باسەدا.

● لقی چوارەم : ھەموو ناویک لەناو کانی خوای گەوره بەلگەبە لەسەر زاتی خوا و لەسەر ئەو سیفەتە ی گرتوبەتێخۆ ی و لەسەر ئەو شوێنەوارە ی بەھۆبەو دیتە دی ئەگەر ئەو ناو ((متعدی)) بیت.

١ أخرجه البخاري : كتاب الدعوات : باب الله مائة اسم إلا واحد (٦٤١٠) ومسلم : كتاب الذكر والدعاء : باب في أسماء الله تعالى وفضل من أحصاها (٢٦٧٧) . من حديث أبي هريرة رضي الله عنه.

٢ خۆشەوستان بێژە ی ﴿أَحْصَاهَا﴾ بەواتای ﴿لەبەرمان دەکردو کارمان دەکرد﴾. ﴿وەرگێر﴾.

وه باوه پش به ناو نایه ته جی تنها به جیگر کردنی هموو نهوانه نه بیت .

نونهی نهوه له ناویکدا که ((متعدي)) نه بیت : ناوی ﴿العظیم﴾ باوه ربون پشی نایه ته دی تا باوه پت بهونه بیت ناویکه له ناوه کانی خوی گهوره و بهلگه به له سر زاتی بهرزو گهوره ی وه له سر نهو سیفه ته ی که گرتویه تیه خوی که نهویش سیفه تی ﴿العظمة - گهوره یه تیه﴾ .

وه نونهی نهو هس له ناویکدا که ((متعدي)) بیت : ناوی ﴿الرحمن﴾ باوه ربون پشی نایه ته دی تا باوه پت بهونه بیت ناویکه له ناوه کانی خوی گهوره و بهلگه به له سر زاتی بهرزو گهوره ی وه له سر نهو سیفه ته ی که گرتویه تیه خوی که نهویش سیفه تی ﴿الرحمة - بهزه به﴾ وه له سر نهو شوینه واره ی به هویه دینه دی که نهویش نهویه ﴿بهزه به به هر که سیکدا دینه وه که بهویت﴾ . پوخته ی نهو لقی چواره مه نهویه که ده بیت باوه پت به هموو ناوه کان و سیفه ته کانی خوی گهوره و نهو شوینه واره ی به هوی نهو ناوه وه دینه کایه وه هه بیت و ته سلیمی بیت و پشی رازی بیت - وه رگپر ﴿

بنه مای سیهم ::

له باره ی سیفه ته کانی خوی گهوره وه به، وه له ژپر نهو بنه مایه دا به هه مان شیوه چهند لقیك هیه:

● لقی یه کم : ناوه له ناوه کانی خوی گهوره همووی بهرزو و سیفه تی ته و اوو ستایشکراون له هیچ پرویه که له پروه کانه وه کم و کورتی تیدا نه.

وه کو ﴿ژیان و زانیاری و توانایی و بیستن و بینن و دانایی و بهزه به و بهرزیه تی﴾ جگه لهو هس هه وه کو خوی گهوره ده فهرمویت: ﴿وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ﴾ النحل: ۶۰ واته ﴿هموو نونه به کی بهرزو پر شکو هه ربو خوی گهوره به﴾

وه له بهر نهو ی پهروه دگار ته و او بهزه ده بیت سیفه ته کانی شی همووی ته و او بن.

جانه گەر سیفەتێک کەم و کورتی بوو لەهەموو لایەنێکەوە تەواو نەبوو ئەوا ناگونجیت
 بێتە سیفەتی خۆی گەورەو دوورە لەوە وە وەکو ﴿مردن و نەزانی و بێ توانایی و
 کەری و کویری﴾ و غونەیی ئەوە، لەبەرئەوەی پەرورەدگار سزای ئەو کەسانەی داوە
 کە خۆی گەورەیان بە سیفەتێک وەسف کردووە کە کەم و کورتی تێدا بێت و خۆی
 بەدوور گرتووە لەهەموو ئەو سیفەتانەی ئەویان پێ وەسف کردووە لە کاتێکدا ئەو
 وەسفکردنە کەم و کورتی تێدا بێت، وە لەبەرئەوەی پەرورەدگار نابێت و ناگونجیت
 کەم و کورتی بێت بۆ نەهێشتنی کەم و کورتی لەپەرورەدگاریەتیدا.

وە ئەگەر سیفەتە کە تەواو بوو لەڕوویە کەو بەلام کەم و کورت بوو لە ڕوویەکی
 ترەوە ئەوا نابێتە سیفەتێکی هەمیشەیی و جێگیر بۆ خۆی گەورەو بەرپەهاش نابێت
 بەدوور بگیری ت لە خۆی گەورە بەلکو لەم حالەتەدا پێوستی بەلەسەر ڕۆشتن و زیاده
 باسکردن هەیە، جالەو کاتەدا جێگیر دەسەلمێنرێت بۆ خۆی گەورە ئەگەر سیفەتە کە
 واتای تەواوەتی دەگەیاند وە بەدوور دەگیری ت لە خۆی گەورە ئەگەر واتای کەم و
 کورتی و ناتەواوی دەگەیاند وە کو ﴿مکر، کید، خداع – فێلکردن﴾ هاوڕێی
 ئەوەش، جائەم سیفەتە ئەوە کە سیفەتێکی تەواو سەیر دەکرێت ئەگەر لەبەرەمە
 هاویشۆی خۆیدا بێت^۱ لەبەرئەوەی بەلگەیە لەسەر ئەوەی کە بکەرە کە بێ توانا نیە
 لەبەرەمە دوژمنە کەیدا کە هەمان کاری کردووە، وە هەر ئەو سیفەتە دەبێتە سیفەتێکی

۱ واتە ئەگەر کەسێ بێمۆی بەگومانی خۆی فێل لەخۆی گەورە بکات ئەوا خۆی گەورە لەخۆی
 باشتر فێلی لێدەکات و فێلە کەسێ ئەمۆش هەڵدەوێت و شێتێکە نالەم کاتەدا سیفەتی فێلکردن
 کە لەبەنجینەدا سیفەتێکی ناشرین و ناتەواوە دەبێتە سیفەتێکی تەواو بۆ خۆی گەورە، خۆنەری بەرێز
 دەبێت لە کاتی وردبوونە ئەوە لە سیفەتەکانی خۆی بەتوانادا زۆر بەوریایی و ژیرانەو مامەلە بکەین و
 نەکەوینە هەڵەو خۆی گەورە یارمەتیمان بدات بەو شێوەیە کە خۆی پێی خۆشە لە ناو و
 سیفەتەکانی خۆی تێبگەین – نامین ﴿وەرگیر﴾.

کهم و کورت و ناتواو نه گهر له حاله ټيکدا به کار بهيريت جگه له حاله ټي په کهم^۱
جاکه واته نههم جوړه سيفه تانه به کار دهيريت به خواى گهوره نه گهر حاله ته که وه کو
په کهم و ابو، به لام به کارهينانى نهو جوړه سيفه تانه به دوور ده گيريت له خواى گهوره
نه گهر بارو دوڅه که وهك حاله ټي دووهم و ابو.

خواى گهوره ده فرمويت: ﴿وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَكْرِينَ﴾ الأنفال: ۳۰
واته ﴿به لى نهو کافرانه خهريکى پيلان گيران و فيلکردن به گوماني خوږيان وه
خواى گهوره له وان به تواناتره پيلان داپريژيت و فيليان ليکات وه هرخواى گهوره
باشترينى پيلان داپريژهران و فيلکارانه﴾^۲

۱ ﴿وهك نهو هى كهسى ههيت بى تاوان و رهوشت جوان و ريکو پيڅ هيج جوړه لارى و كارى
نارهوا نه نجام نهدات به لام كهسى بللى خوا باش فيلى ليده كات نالمم كاته دا به كارهينانى سيفه ټي
فيلکردن بو خواى گهوره ده بيه سيفه ټيكي ناشرين چونكه نادادپهروهرى تيدايه، به لام كهسانى بى
باوهرو دووړو هميشه واگومان ده بهن به فرو فيل خوا هه لده خه لټين كه چى جار له دواى جا
شكست ده هين و ده دپرين نه گهر نالمم كاته دا بو ترين خواى گهوره باشى فيلى ليكردن و
شكاندنى نهوا به كارهينانى سيفه ټي فيلکردن بو خواى گهوره سيفه ټيكي تمواو و جوانه چونكه له
تمواوى دادپهروهرى خواى گهوره به فرو فيلى نهوانه له ناو به ريت بويه دهيت ناوا له سيفه ته كاني
خواى گهوره ټيگهين تاگومرا نهين﴾. ﴿وهر گير﴾.

۲ پيوسته تهماشاي نايه ته كه ههمووى بكهين چونكه پراوپر به سهر نهو رو نكردنهو هى رابووردا
ده چه سپت له بهر نهو هى خواى گهوره باسى فرو فيلى كافراني كرووه دواى نهو هى خواى گهوره ش
ده فرمويت خوا زور له وان به تواناتره لهو هى فيليان ليكات و فرو فيلى نهوا نيش هه ليه وشيبتيموه
ههروه كو ده فرمويت: ﴿وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ
وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَكْرِينَ﴾ (۳۰) الأنفال: ۳۰ واته ﴿ببريكهروه كه چنن بهرسته كان
پيلانيان داپريزا كه چه پست بكهين يان بتكوژن يان له شارى مه ككه ده ربكهين، به لى نهو كافرانه
خهريکى پيلان گيران و فيلکردن به گوماني خوږيان وه خواى گهوره له وان به تواناتره پيلان
داپريژيت و فيليان ليکات وه هرخواى گهوره باشترينى پيلان داپريژهران و فيلکارانه﴾

و ههروهه دهفرمویت: ﴿إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ۖ وَأَكِيدُ كَيْدًا﴾ ﴿١٦﴾ الطارق: ١٥ - ١٦
واته ﴿ئەو بێ باوەرانه هه‌میشه له‌هه‌ول‌دان بۆ فێل‌کردن تا به‌هۆیه‌وه ئاینه‌که‌ی خ‌وای
گه‌وره له‌ناو به‌رن ﴿١٥﴾ و هه‌نیش له‌به‌رامبه‌ریاندا فێل‌ده‌که‌م و پیلانه‌کانیان
هه‌ل‌ده‌وه‌شینه‌وه و فێله‌کانیان له‌ناو ده‌به‌م ﴿١٦﴾.

و هه‌روهه ده‌فرمویت: ﴿إِنَّ الْمُتَفِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ﴾ النساء: ١٤٢
واته ﴿بێ گو‌مان دو‌ورو‌وه‌کان به‌ خه‌یالی خ‌ویان ده‌یان‌ه‌وێت فێل له‌خوا بکه‌ن و
بیخه‌له‌تێن به‌لام خ‌وای گه‌وره فێل‌کارو هه‌ل‌خه‌له‌تێنه‌ری ئه‌وانه هه‌موو فێل‌کانیان
هه‌ل‌ده‌وه‌شیتته‌وه و له‌ناوی ده‌بات ﴿١﴾ و هه‌جگه له‌چه‌ندان به‌لگه‌ی تریش .

١ هه‌رسی نایه‌ته‌که ئه‌و راستیه ده‌سه‌لمێن که مادام دو‌ژمنانی ناین فێل ده‌که‌ن دژ به‌خوا و ئاینه‌که‌ی ئه‌وا
خواش دژ به‌وان فێل ده‌کات و پیلانه‌کانی ئه‌وان له‌ناو ده‌بات، به‌کارهێنانی سیفه‌تی فێل بۆ خوا لێره‌دا
سیفه‌تیکی ته‌واو و جوانه چونکه له‌به‌رامبه‌ر دو‌ژمنه‌کانیایه‌تی و ناهێلتی فێله‌کانیان سه‌ر‌ب‌گریت و شانازی
پێوه‌بکه‌ن، بابه‌غونه‌یه‌ک بۆت به‌سه‌لمێنم - و رده‌به‌روه له‌چه‌واره‌وری خ‌وت و ئه‌و و لاتانه به‌غونه و به‌ر‌ب‌گه‌ره
به‌ناشکرا و نه‌هتی دژایه‌تی خوا و ئاینه‌که‌ی ده‌که‌ن بزانه چۆن له‌ناویان ده‌بات بازۆر به‌هێزیش بن بۆ وینه
پوسیا دو‌وهم زه‌هزی جیهان بوو کاتیک رایگه‌یاند دژایه‌تی خ‌وای گه‌وره ده‌کات و رینگه له‌به‌تا‌بوونه‌وه‌ی
ئاینه‌که‌ی ده‌گریت خ‌وای گه‌وره به‌جۆری لاوازی کردن کردنی به‌چه‌ندین ده‌وله‌تۆکه‌و ژیرخانی ئابوریانی
داته‌پاندو دژمنه سه‌رسه‌خته‌که‌ی که ئه‌مریکایه زالی کرد به‌سه‌میدا و له‌وه‌ش زیاتر به‌لکو هه‌رچه‌ند که‌سیک
خود به‌خود راده‌به‌رپ و به‌شیکیان لێ داده‌به‌ری و سه‌ربه‌خ‌وی خ‌ویانان راده‌گه‌یاند .

و هه‌روهه هه‌ریه‌که له‌ سه‌رۆکه‌کانی تونس و میصر به‌غونه و به‌ر‌ب‌گه‌ره بزانه چۆن خ‌وای گه‌وره له‌ناوی به‌ردن
دوای ئه‌وه‌ی به‌شهو به‌پۆژ خه‌ریکی فێل‌کردن بوون بۆ له‌ناو‌به‌ردنی ئه‌م ئاینه پاکه به‌لام نه‌یان زانی خوا زۆر
له‌وان به‌تواناتره له‌فێل‌کردندا هه‌به‌خ‌ویان خ‌ویانی له‌ناو به‌دوو خ‌اوه‌نی دوو حیزبی گه‌وره‌ش بوون له‌دوای
له‌ناو‌چوونی خ‌اوه‌نه‌کانیان حیزبه‌کانیشیان له‌ناو‌چوو .

بۆیه با‌ناگادار بین ئه‌وه نه‌یه‌ت به‌خه‌یالماندا فێل له‌خوا بکه‌ن و وابزانین ده‌توانین له‌ده‌ستی قوتارمان ده‌بیت و
دووسی پۆژی ده‌ژین و پاشان ده‌مرین و ئێ‌ر زیندوو نایینه‌وه، نه‌خێر و له‌تاهی وانیه ئه‌و که‌سه‌ی له
فێل‌کردنا زه‌ره‌ر ده‌کات ته‌نها ئێمه‌ین و ر‌ه‌نج‌پۆی د‌ونیای د‌وا پۆژ ده‌بین بۆیه ده‌بیت داوا له‌خ‌وای گه‌وره
بکه‌ن ر‌ێتمو‌یمان بکات تا له‌سه‌ر ئاینه‌که‌ی به‌تێنه‌وه و به‌وشیوه‌یش دینداری بکه‌ن که‌خ‌وی بێ خ‌زشو لێ
رازیه‌یه به‌دو‌ورمان بگریت له‌و بیرو‌ب‌چ‌وانه‌ی دژایه‌تی خ‌وی و ئاینه‌که‌ی ده‌که‌ن و له‌و که‌سانه‌شی
بانگه‌شه‌ی بۆ ده‌که‌ن - ئامین ﴿و‌ه‌ر‌گ‌ێ‌ر﴾.

جا نه‌گەر و ترا : ئایه‌ی خوای گه‌وره‌ی وه‌سف ده‌گرت به‌سیفه‌تی فیتل بۆخونه‌؟

ئەوا لەوه‌لامدا مه‌لتی به‌لتی، وه‌مه‌شلتی نه‌خیر، به‌لام به‌لتی : ئەو فیتلکاره‌ی له‌به‌رامبه‌ر که‌سیکدا که‌شایسته‌ی ئەوه‌ییت . والله‌ اعلم.

● لقی دووهم : سیفه‌ت و ئاوه‌لئاوه‌کانی خوای گه‌وره‌ی دابه‌ش ده‌بن بۆ دوو به‌ش که‌نه‌وانیش :

﴿ثبوتية : نه‌ریه‌تی - جیگیر کردن، سلبية : نه‌ریه‌تی - به‌دوور گرتن﴾

١- ثبوتية : نه‌ریه‌تی - جیگیر کردن: بریتیه‌ی له‌وه‌ی که‌خوای گه‌وره‌ی بۆخۆی بریاری داوه‌ و جیگیری کردووه‌ وه‌کو ﴿ژیان و زاین و توانایی﴾ . وه‌پێوستیشه‌ی له‌سه‌ر ئیمه‌ جیگیری بکه‌ین بۆخوا به‌و شیوه‌یه‌ی شایسته‌ی خۆیه‌تی له‌به‌رنه‌وه‌ی خوای په‌روه‌ردگار خۆی بریاری داوه‌ و جیگیری کردووه‌ وه‌ چه‌سپاندویه‌تی وه‌ هه‌ر خۆیشی زاناته‌ به‌سفەت و ئاوه‌لئاوه‌کانی .

٢- سلبية : نه‌ریه‌تی - به‌دوور گرتن: بریتیه‌ی له‌وه‌ی که‌خوای گه‌وره‌ی خۆی لی بقدوور طرتووه‌ وه‌کو ﴿سته‌مکردت﴾ جابۆیه‌ی پێویسته‌ ئیمه‌ش ئەو سیفه‌ته‌ به‌دوور بگرین له‌خوای گه‌وره‌ی له‌به‌رنه‌وه‌ی خوای گه‌وره‌ی خۆی به‌دووری گرتووه‌ له‌ نه‌فسی خۆی، به‌لام پێویسته‌ باوه‌ربوون به‌ پێچه‌وانه‌که‌ی بۆ خوا له‌سه‌ر ته‌واوترین شیوه‌ چونکه‌ شتی نه‌فیکراو نابێته‌ ته‌واو تا جیگیر کردن له‌خۆنه‌گرت به‌نه‌ویش ﴿ثبوت﴾ هه‌.

نونه‌ی ئەوه‌ی خوای گه‌وره‌ی ده‌فه‌رمویت : ﴿وَلَا يَظِلُّ رَبُّكَ أَحَدًا﴾ ﴿١٩﴾ الک‌هف: ٤٩

واته‌ ﴿په‌روه‌ردگاری تۆ سته‌م له‌هیچ که‌سیک نا‌کات﴾ بۆیه‌ پێویسته‌ سته‌مکردن له‌خوای گه‌وره‌ی به‌دوور بگرین له‌گه‌ل باوه‌ربوون به‌ چه‌سپاندنی ﴿العدل - دادپه‌روه‌ری﴾ به‌ته‌واوترین و جوانترین شیوه‌.

• لقی سیهەم : ئاوەلئاوە ﴿ثبوت﴾ یەکان - چەسپاوەکان - جیگیر کراوەکان
دابهش دەبن بۆ دوو بەش کەئەوانیش : ﴿ذاتية : خودی، فعلية : کرداری﴾ :
جائەوہی ﴿ذاتية : خودی﴾ بریتە لەوہی کە ھەروابووہ و ھەر واش دەمیتەوہو
بەوہ وەسفکراوە وەکو ﴿السمع والبصر - بیستن و بینین﴾ .

وہ ﴿فعلية : کرداری﴾ ھە کە بریتە لەوہی وابەستە بە وستی خۆیەوہ، ئەگەر وستی
لی بیت دەیکات و ئەگەر وستی لی نہبیت نایکات وەکو ﴿بەرزبوونەوہ بۆسەر عەرشو
ھاتن ((الحیء))﴾ .

وہ لەوانەبە سێفەتە کە لەھەمان کاتدا ھەردوو جۆرە کە بیت ﴿ذاتية : خودی، فعلية :
کرداری﴾ وەکو ﴿الكلام - قسەکردن﴾ لەبەرئەوہی ئەم سێفەتە لە بنچینەدا ﴿ذاتية
: خودی﴾ چونکە خوا ی گەورە بەھەمیشەیی قسە کردووہ و ھەرواش دەمیتەوہ
قسەدەکات، بەلام لەروانگە ی تاکە تاکە ی قسە کردنەوہ ئەوا سێفەتیکی ﴿فعلية :
کرداری﴾ ھە لەبەرئەوہی قسەکردن وابەستە بە وستی خوا ی گەورەوہ ھەرکاتیک
بەوێت قسەدەکات و ھەرچیشی بویت دەبێت .

• لقی چوارەم : ھەموو سێفەتیک لەسێفەتەکانی خوا ی گەورە سی پرسیاری
پرووہ پروو دەکریتەوہ کەئەوانیش :

پرسیاری یەکەم : ئایە ئەو سێفەتە سێفەتیکی راستەقینەبە وە بۆچی؟

پرسیاری دووہم : ئایە دروستە چۆنەتی بۆ باس بکریت وە بۆچی؟

پرسیاری سێھەم : ئایە ھاوشیوہی سێفەتی دروست کراوەکانە وە بۆچی؟

جاوہلامی پرسیاری یەکەم : بەلێ سێفەتیکی راستەقینەبە لەبەرئەوہی قسە ((کەلام))
لەبناغەو بنچینەدا راستەتیبە بۆیە لەواتا راستەکە ی خۆی نابیت لابدریت تەنھا بە
بەلگەبەکی راست و دروست نہبیت کەرپنگری لی بکات .

وہ ولّامی پرسیاری دووہم : نہخیر بہہیچ جوریک دروست نیہ چۆنیہتی بۆدانانی
لہبہرفہرمودہی خواہی گہورہدا کہدہفہرمویت : ﴿وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ﴾ ۱۱۰ طہ:
۱۱۰ واتہ ﴿زانینی ہیچ کہسیک بازۆر زاناش بیت ناگات بہ زانینی خوداو ناتوانیت
پہی بہزانینی بی سنوری خودا بیات﴾.

وہلہبہرنہوہی عہقل و ژیری ناتوانیت پہی بہ چۆنیہتی سیفہت و ئاوەلناوہکانی
خواہی گہورہ بہریت.

وہ لّامی پرسیاری سیہم : ہاوشیوہی سیفہتی دروستکراوہکان نیہ بہہیچ جوریک
لہبہرفہرمودہی خواہی گہورہدا کہدہفہرمویت : ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ
السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ الشوری: ۱۱ واتہ ﴿ہیچ شتیک ہاوشیوہ و ہاوریئہی خواہی گہورہ
نیہ، وہہر ئہویشہ بیسہرو بینایہ﴾.

وہلہبہرنہوہی خواہی گہورہ سیاوی ہموو تہواویئہ کہ کہہیچ شتیک لہسہروی
نہوہ وہ نیہ جابزیہ ناگوئیت ہاوشیوہی دروستکراو بیت چونکہ دروستکراو ناتہواوہ .
وہ جیاوازی لہنیوان ﴿ہاوشیوہ و چۆنیہتیدا﴾ ئہوہیہ کہ :

﴿التمیل-ہاوشیوہ : باسکردنی چۆنیہتی سیفہتیک کہ بہسراوہ بہہاوشیوہیہکی
وہک خوی﴾

وہ ﴿التکیف - چۆنیہتی : باسکردنی چۆنیہتی سیفہتیک سنوردارنہکراوہ
بہہاوشیوہیہکی وہک خوی﴾

نمونہی ﴿التمیل-ہاوشیوہ﴾ : وہک ئہوہی کہسیک بلی دەستی خواہی گہورہ
وہکو دەستی مروؤ وایہ.

وہنمونہی ﴿التکیف - چۆنیہتی﴾ : ئہوہیہ کہ خہیال و بیرکردنہوہ بکات بۆ
دەستی خواہی گہورہ و چۆنیہتیہکی بۆ دابنیت کہہاوشیوہی نہبیت لہ دەستہکانی
دروستکراوہکاندا جا ئہو جۆرہ خہیال و بیرکردنہوہیہ بہہیچ جوریک دروست نیہ.

بنەمای چوارەم:

لەوێ که رەدی ﴿المعطة﴾ ی پێ دەدەینەو :

﴿المعطة﴾ بریتین لەوانە ی که ملنادهن بۆ بەشیک لە ئاوەکانی خوای گەورە یان سیفەت و ئاوەلناوەکانی وە دەقەکان لە پرووکەشی خۆی لادەدەن و دەگۆڕن وە پیشیان دەگوترێت ﴿المؤولة – ئەوانە ی راستیەکان دەگۆڕن و دەبیشۆین﴾ وە ئەو بنەما گشتیە یی که رەددی ئەوانی پێ دەدەینەو ئەوێه که دەلێن قسەکیان : پێچەوانە ی پرووکەشی دەقەکان و پێچەوانە ی رینگەو رێبازی پێشینە و هیچ بەلگەیە کی راست و دروستی لەسەر نیو لەوانەشە لەهەندێ سیفەت و ئاوەلناویدا لایەنی چوارەم یان زیاتریش هەبێت. ﴿مەبەستی شیخ رەحمتی خوای گەورە ی لی بێت ئەوێه چونکە ئەوان لە خۆیانەو قسەدەکەن و بەلگەیان بەدەستەو نیه هەر لەخۆیانەو ناو و ئاوەلناوەکانی خوای گەورە دەگۆڕن و رافعی بۆدەکەن بۆیە دەکەونە هەڵە ی گەورەو چەندین لایەنی بۆ دادەنێن تەنها لەبەرئەوێ له گەل هەواو ئارەزوو پوچەکانیاندا بیگونجێن- وەرگێر﴾.

پیشه‌کی خاوه‌نی ده‌قی ﴿لمعة الاعتقاد﴾

پیشه‌وا ئین و قودامه‌ی مه‌قدیسی

شیخی پایه‌رزو پیشه‌واو زانای به‌ریتز ﴿موفق الدین عبدالله بن أحمد بن قدامة المقدسی﴾ ره‌جه‌تی خوای لی بیت ده‌فه‌رمویت:

بسم الله الرحمن الرحيم

الْحَمْدُ لِلَّهِ اَلْحَمْدُ بِكُلِّ لِسَانٍ، الْمَعْبُودِ فِي كُلِّ زَمَانٍ، الَّذِي لَا يَخْلُو مِنْ عِلْمِهِ مَكَانٌ، وَلَا يَشْغُلُهُ شَأْنٌ عَنْ شَأْنٍ، جَلَّ عَنْ الْأَشْبَاهِ وَالْأَنْدَادِ، وَتَنَزَّ عَنْ الصَّاحِبَةِ وَالْأَوْلَادِ، وَنَفَذَ حُكْمَهُ فِي جَمِيعِ الْعِبَادِ، لَا تُمَثِّلُهُ الْعُقُولُ بِالتَّفَكُّيرِ، وَلَا تُتَوَهَّمُهُ الْقُلُوبُ بِالتَّصْوِيرِ،

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ ﴿١١﴾ ﴿الشورى: ١١﴾ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى وَالصِّفَاتُ الْعُلَى، ﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى﴾ ﴿٥﴾ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى ﴿٦﴾ وَإِنْ تَجَهَّرَ بِ الْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ﴿٧﴾ طه: ٥ - ٧ ، أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ، وَقَهَرَ كُلَّ مَخْلُوقٍ عِزَّةً وَحُكْمًا ، وَوَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا ، ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا﴾ ﴿١١٠﴾ طه: ١١٠ ، مُوصُوفٌ بِمَا وَصَفَ بِهِ نَفْسُهُ فِي كِتَابِهِ الْعَظِيمِ ، وَعَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ الْكَرِيمِ .

سوپاس بوئه خودایه‌ی که به‌هموو زوبانی‌ک سوپاس ده‌کریت، ده‌پهرس‌تریته لهماوو کاتی‌کدا، هیچ شونیک نیه له زانیاری ئهو به‌تال بیت، هیچ شتیک ناتوانیت خوای گه‌وری سه‌رقال بکات بوئه‌وه‌ی نه‌توانیت شتیک تر نه‌نجام بدات، خوای گه‌وره زور له‌وه به‌رزتره که‌هاوشیوه و‌هاوبه‌شی هه‌بیت، وه‌زور دووره له‌وه‌ی که‌پویستی به‌هاوری و‌مندال هه‌بیت، وه‌هموو حوکم و‌بریاره‌کانی به‌سه‌ر هه‌موو به‌نده‌کانیدا جی به‌جی بووه، هیچ کاتیک عه‌قله‌کان ناتوان له‌ئه‌نجامی بیر کردنه‌وه‌یاندا وینه‌و شیوه‌یه‌ک بوخوا دابین و‌بلین خوا ئاواو ئاوايه، وه‌هیچ کاتیکیش دله‌کان ناتوان و‌ا گومان به‌رن

شیوەی خوای گەمۆره بەو شیوەیە بە کە ئەوان بیری لێدەکەنەوه، خوای گەمۆره دەفەرموێت: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ (١١) ﴿الشورى: ١١﴾
واتە ﴿هیچ شتێک هاو شیوە و هاو بینەى خوای گەمۆره نیە، وەهەر ئه‌ویشە بیسه‌رو بینایە﴾.

هەموو ناویکی جوان و سیفەتێکی بەرز بۆ ئەو و شایستەى ئەو خوای گەمۆره دەفەرموێت: ﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى﴾ (٥) ﴿لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى﴾ (٦) ﴿وَإِنْ تَجَهَّرَ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى﴾ (٧) ﴿طه: ٥ - ٧﴾
واتە ﴿خوای گەمۆره بەرز بوو و تەو بە سەر عەرشە کەى خۆى ﴿٥﴾ هەرچی لە ئاسمانەکان و هەرچیش لە زەویدایە هەر شتێکیش لە نێوانیاندا بەو ئەوێش لە ناو خاکدا بەو شاراو بە هەر هەمووی مولکی ئەو ﴿٦﴾ و ئەگەر تۆ بە ئاشکرا قسە بکەیت و دەنگ هەڵبێیت وەیان بە هیواش و هیمنی قسە بکەیت لای خوای گەمۆره یە کسانە لە بەر ئەوێ زاناو شارەزایە بە هەموو نەتیی و شاراوێک﴾.

خوای پەروەردگار بە زانست و زانیاریە کەى دەوری هەموو شتێکی داوه، وە هەرچی دروستکراوێک هەیه خوای پەروەردگار بە بریار و هیز و دەستەلاتی خۆى زالبوو بە سەریاندا و ژێرباری کردوون بۆ جێ بە جێ کردنی بریارەکانی خۆى هەروەکو دەفەرموێت: ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ﴾ (١١) ﴿طه: ١١٠﴾
واتە ﴿خوای گەمۆره بە هەموو ئەو شتە دەزانیت و شارەزایە کە ئەوان پێشیان خستوه و کردویانە لە دنیادا و هەروەها بەو شتە ئاش دەزانیت کە لە پرۆژى داویدا چاوه‌ڕێیانە، واتە ئاگای لە هەموو شتێکە، زانیی هیچ کەسێک بازۆر زاناش بێت ناگات بە زانیی خودا و ناتوانیت پەى بە زانیی بى سنورى خودا ببات﴾.
خوای گەمۆره وەسف کراوه بەوێى خۆى لە قورئاندا وەسفی خۆى پێکردوه و هەروەها لە سەر زاری پێغمبەرە کەى صلى الله عليه وعلى آله وسلم وەسف کراوه.

رافه‌ی شیخ ئیبنو عثیمین

اللمعة: لەزمانەوانیدا بەچەند شیۆهێك بەکار دەهێنرێت لەوانە : البلغة : بریتیه لهوه‌ی پێداویستیه‌که‌ی پێ پرېکریته‌وه هه‌ربۆیه‌ش فەرمویه‌تی ﴿ البلغة من العیش - گه‌یشتن به‌وه‌ی پێویستیه‌کانی بژێوی به‌هۆیه‌وه دابین بووه - وه‌رگێر ﴾ وه‌ئهو واتایه‌ش گونجاوترین مانایه‌ بۆ بابەتی ئەم پەرتووکه‌.

جا واتای لمعة الاعتقاد لێره‌دا بریتیه‌ له گه‌یشتن به‌ بیروباوه‌ڕێکی راست و دروست که‌ رېك بێت له‌ گه‌ل رېنگه‌و رېیازی پېشین ره‌زای خوا له‌هه‌موویان بێت.

وه‌ واتای الاعتقاد برپاریکی یه‌کلاکه‌ره‌وه‌ی بیرو هۆشه‌ جا نه‌گه‌ر هاوڕێك بوو له‌ گه‌ل نمو رووداوه‌ی برپاره‌که‌ی له‌باره‌وه‌ دراوه‌ ئه‌وه‌ راست و دروسته‌ وه‌ نه‌گه‌ر وانه‌ بوو نه‌وا راست نیه‌و هه‌له‌یه‌.

ئهو‌ی وتاری پەرتووکه‌که‌ له‌خۆی گرتوه‌ :

وتاری دانەر لهم پەرتووکه‌دا ئەم شتانه‌ی له‌ خو‌گرتوه‌:

١- ده‌ست پێکردن به‌ ﷺ وه‌ك شوێنكه‌وتنێك بۆ قورئان و سونه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم.

وه‌ ﷺ به‌ واتای هه‌له‌ده‌ستم به‌ کردنی ئه‌و شته‌ له‌ گه‌ل داوای یارمه‌تی کردن له‌ خواو پێرۆزکردنی به‌هه‌موو ناوێك له‌ ناوه‌کانی خواي گه‌وره‌ که‌ وه‌سفکراوه‌ به‌ به‌زه‌یه‌ فراوانه‌که‌ی، وه‌ الله به‌ واتای په‌رس‌ژاو دێت له‌به‌ر خوشه‌مویستی و به‌گه‌وره‌دانانی کردن به‌ په‌رس‌ژاو سۆزێك بۆی، وه‌ الرحمن خاوه‌نی به‌زه‌یه‌کی فراوانه‌، وه‌ الرحيم گه‌یه‌نه‌ری به‌زه‌یه‌که‌یه‌تی به‌هه‌ر که‌سیك له‌ دروستکراوه‌کانی، جا جیاوازی نیوان ﴿الرحمن و الرحيم﴾ بریتیه‌ له‌وه‌ی که‌ یه‌که‌میان چونکه‌ سیفه‌تی به‌زه‌یه‌ وه‌سفیکه‌

بۆخوای گەوره بەلام دووهمیان کرداریکە بۆ خوای گەوره بیهویت بەهەرکەسیکی بگەیهنیت لە دروستکراوەکانی ئەوا دەیگەیهنیت.

٢- پیاداهەڵدان بەسەرخوای گەورەدا بە سوپاسکردنی وە سوپاسکردنیش باسکردنی هەموو وەسفە سوپاسکراوە تەواوەکانیەتی وە کردەوێ جێوانەکانی لەگەڵ ئەو پەری دەرپرینی خوشەویستی بۆی و بەگەورەدانانی.

٣-خوای گەوره سوپاسکراوە بەهەموو زوبانیك و پەرسزاورە لەهەموو شوێنیک واتە شیاویەتی و دروستە کە سوپاس بکەیت بەهەموو زوبانیك و پەرسزایەتی لە هەموو شوێنیکدا.

٤- فراوانی زانستی خوای گەوره بەوێ هیچ شوێنیک نیە لە زانیی ئەو خاڵی بیت وە تەواوی توانایەتی و دەوردانی هەموو شتیک بە زانستی خوای گەوره بەجۆرنیک هیچ شتیک ناتوانیت سەرقاتی بکات بەوێ نەتوانیت کاریکی دی ئەنجام بدات.

٥- گەورەیهتی و بەلادەستی و بەرزیهتی خوای گەوره لەهەموو هاوشیۆ و هاوێلێک و وێکچۆیهک لەبەر تەواویەتی سێفەتەکانی لە هەموو ڕوویەکەوێ .

٦- بە پاکراگرتن و پرۆزدانانی و بەدوورگرتنی لەهەموو ژن و منداڵ و هاوێلێک ئەوێش لەبەر تەواویەتی دەولەمەنی کەپێویستی بەوانە نیە.

٧- تەواویەتی ویست و دەستەلاتی بەجی بەجی کردنی بڕیارەکانی بەسەر هەموو بەندەکانیدا جابۆیە هیچ هێزو مۆلک و ژمارە و سامانیك ناتوانیت ڕێگر بیت لەبەرامبەر بڕیارەکانی خوای گەورەدا لەکاتیکدا کە دەریدەکات.

٨- گەورەیهتی خوای گەوره لەسەروی ئەوێ وەیه کەبەخەیاڵ و ئەندێشە مۆقدا بیت بەجۆرنیک کە هیچ عەقڵیک ناتوانیت هاوشیۆیهکی بۆدانیت و هیچ دلیکیش

ناتوانیت به‌خدیالتی خو‌ی وینه‌یه‌کی بۆ دیاری بکات، له‌به‌رنه‌وه‌ی خوای گه‌وره ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ (١١) ﴿الشوری: ١١﴾

واته ﴿هیچ شتێک هاوشیوه و هاوونیه‌ی خوای گه‌وره نه‌، وه‌هر نه‌ویشه‌ بیسه‌رو بینایه﴾.

٩- تاییه‌تی خوای گه‌وره به‌ ناوه‌ جوان و سیفته‌ته‌ به‌رزه‌کانه‌وه‌.

١٠- به‌رزبوونه‌وه‌ی خوای گه‌وره بۆسه‌رعرشه‌که‌ی خو‌ی که‌ بریتیه‌ له‌ به‌رزیه‌تی و جیگیربوونی به‌و شیوه‌یه‌ی که‌شایسته‌و شیایوی خو‌یه‌تی.

١١- گشتگیریه‌تی مولکه‌که‌ی به‌ ئاسمانه‌کان و زه‌وی و ئه‌وه‌ش له‌ ژێر خو‌ل و خاکدایه‌.

١٢- فراوانی زانسته‌که‌یی و به‌هێزی ده‌سته‌لات و بریاره‌که‌ی، وه‌ئه‌وه‌ی که‌ دروستکراوه‌کان ناتوانن په‌ی به‌ زانیاریه‌کانی خوای گه‌وره به‌رن له‌به‌ر که‌می هه‌ستکردنیان به‌وه‌ی شایسته‌ی په‌روه‌ردگاری مه‌زنه‌ له‌ سیفته‌ته‌کانی ته‌واویه‌تی و گه‌وره‌یه‌تی.

ملکه‌چ بوون و وەرگرتن

بۆ ئایەتەکان و فەرموودەکانی سێفەتەکانی خوای گەورە

← وکلّ ما جاء في القرآن أو صحّ عن المصطفى عليه السلام من صفات الرحمن وجب الإيمان به وتلقّيه بالتسليم والقبول، وترك التعرّض له بالردّ والتأويل، والتشبيه والتمثيل. وما أشكل من ذلك وجب إثباته لفظاً، وترك التعرّض لمغناه، ونردّ علمه إلى قائله، ونجعل عهدته على ناقله، إتباعاً لطريق الراسخين في العلم، الذين اتّقى الله عليهم في كتابه المبين بقوله سبحانه وتعالى ﴿وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ ءَامَنَّا بِهِ - كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا﴾ آل عمران: ٧، وقال في ذمّ مبتغى التأويل لمشا به تنزيله ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَبَّهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ﴾ آل عمران: ٧، فجعل ابتغاء التأويل علامة الزّيف وقرّنه بابتغاء الفتنة في الدّم، ثم حجّجهم عمّا أمّلوه، وقطع أطماعهم عمّا قصدوه، بقوله تعالى ﴿وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ﴾.

و هه‌موو نه‌وه‌ی له‌قورئاندا هاتوو، یان به‌صه‌حیحی رپوایەت کراوه له پێغه‌مبەر‌وه‌ی
صلی الله علیه وعلی آله وسلم پێویسته با‌وه‌رپوون پێی و پێشوازی کردنی به‌ رازی‌وون
پێی و وەرگرتنی، وه‌ وازه‌یتان له‌به‌گژدا‌چوونه‌وه‌ی به‌ وەر‌نه‌گرتنی و گۆرپینی و
وی‌کچواندنی و هاوشیوه‌ بۆدانانی، وه‌هر چیه‌ کیش له‌وه‌دا کێشه‌ی دروست‌کرد پێویسته

لەسەرمان لەفزه کەیی وەکو خۆی بچەسپیتین و جینگیری بکەین^۱ وە وازەیتان
لەبەگژداچوونەوه بۆ واتاکەیی، وەئیمە زانیی واتاو چۆنەتیە کەیی دەگیرنەوه بۆلای

۱ توێژنەوه:

زانای پایەبەرز ﴿محمدی کۆری نیراهیمی نالە شێخ﴾ پەحمەتی خۆای ئی بێت لەکاتی باسکردنی ئیم باسەیی نین و قدامەدا
کەفەرمووی ((وجوب الإيمان به لفظاً)) دا دەفەرموویت: ﴿هەرچی دەربارەیی ئیم قسەیی خاوەنی اللعنة لهو شتانیه کە
تییینی کراوه لێم پەرتووکی بیروباوەردا، وەبێگومان چەند قسەیک لێم پەرتوو کەدا هەبە لەسەر دانەرە کەیی تییینی کراوه،
چونکە شارواوەیه کە پێگەو پێازی ئەهلی سوننەت و جماعەت پێیه لەباوەربوون بەوهی چەسپاوه لە قورئان و سوننەتدا
لەبارەیی ناو و سیفەتەکانی خۆای گومرەوه نیر لەرووی = لەفزهوه بێت یان لەرووی واتاوه، وەباوەربوون بەوهی کەنەم ناو و
سیفەتەنە بەو شیوەیهن و شیوەی راستەقینەیان ناوایە ئەک باوەرمان واییت کە ناو و سیفەتەکانی خۆای گومرە ((مەجازین - واتە
خاوەن بن و دوو واتای هەبێت بەواتای ئەوهی لەدەرپێندا مەبەستی شێکە کە روو کەشە کەبەتی وە لەناوەڕۆ کەدا مەبەستی
شێکی دیکەیه)) پێوستە ئیمەیی ئەهلی سوننە باوەرمان وایین کە ناو و سیفەتەکانی خۆای گومرە ماناو واتای راستەقینەیان هەبە
بەجۆزێک کە شیاو و شایستەیی خۆای گومرە خۆیتیی، وە بەلگەیی لەوه زۆرتەرە پۆرتی ئوموئەدیو بەس، وەواتای ئیم ناوانە
زۆر روون و ناشرکراو ناسراوه لەقورئاندا هەروەکو شەکانی تر هیچ نەهتی و ناپەحمەتی و کێشەیه کێ تێدا نە بێگومان هاوئەلانی
پێغمەیری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم قورئانیان لەوه وەرگرتووه وە هەروەها فەرمووده کانیشیان لەوه وە
گواستووه ئەوه و هیچ کێشەیه کیشیان بۆدروست نەبووه لە واتاو تێگەشتی ئیم نایەت و فەرمواندەدا لەبەر ئەوهی زۆر روون و
راشکاراوه، وەبەهمان شیوه ئومانەشی لەدوای ئومانەوه هاتوون لە سەده پێخێرەکان هەروەکو دەگیردیتەوه لە پێشوا مالیکهوه
کەپرسیاری لێدەکریت دەربارەیی نایەتی ﴿الْزَحْنُ عَلَى الْفَرَسِ أَسْوَى﴾ طه: ۵ نەویش لەوه قدامدا دەفەرموویت:
﴿بەرزبوونەوه زانراوه، وە چۆنەتی بەرزبوونەوه کە نەزانراوه، وە باوەرەیتان پێی پێوستە، وە پرسیارکردن لەبارەیهوه بیدەئیه،
وەبەهمان شیوه هاوئێهه ئیمە لە پەڕییهی مامۆستای پێشوا مالیکهوه دەگیردیتەوه، وەهەروەها لە ئوم و سەلمەشمەوه =
=بەهەردوو پێگەیی مەوقوفی و مەرفوعی (مەوقوفی: خۆی ووتویتی، مەرفوعی: لەپێغمەرهوه صلی الله علیه وعلی آله وسلم
دەگیردیتەوه)) .

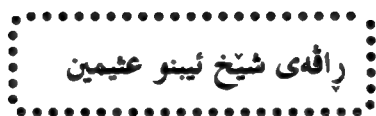
بەلام ئەوهی خاوەنی اللعنة باسی دەکات جی بەجی دەبێت بەسەر پێچکەیی ((المفوضة)) کەنەویش خراپەریی پێچکەکان و
پێسپیانە، وە دانەر پێشموای ئەهلی سوننەیه و وە دوورترین کەسپیکشە لە پێچکەیی ((المفوضة)) و جگە لەوانیش
لەبەدەجیه کەکان، والله أعلم . صلی الله علی محمد وآله وصحبه وسلم ﴿تموا نووسینگەیی الإفتاء له ۱۳۸۵/۷/۲۸ ه
وەرگیراوه لە فەتواکان و نایەکانی زانای پایە بەرز محمد بن نیراهیم لەکۆکردنەوه و پێکخستنی محمدی کۆری عبدالرحمن ی
کۆری قاسمە.

میش دەلێم ((لینکۆلن)) هەرکەسێک بگەڕیتەوه بۆ بەرهمەکانی نین و قودامە پەحمەتی خۆای ئی بێت بەدەتیاپەوه بۆی
دەردەکەوێت و دەزانیت کە زانای پایەبەرز نین و قودامە زۆر دورە لە پێچکەیی ((المفوضة)) و ئەهلی ئەمۆیلەوه بەتایبەتی
پەرتوو کە کەیی خۆی ((ذم التأویل)) کەتاییدا پەدی ئەهلی ئەمۆیلی داوئەتەوه و هەمەرکەسپیکش لەرێی ئومانەوه پروات لە ((
المفوضة)) وە تاییدا پێگەو پێازی ئەهلی سوننەتی چەسپاندووه لەباوەرەیتان بەوهی کە چەسپاوه لە لەقورئان و سوننەتدا
لەبارەیی ناو و سیفەتەکانی خۆای گومرەوه ﴿لفظاً - دەرپین، وەمنی - واتاو مانا﴾ .
جانەوهی لێرەدا هاتوو دەربارەیی نین و قودامە لەبارەیی وەکەبەوه ((وجوب الإيمان به لفظاً)) لەو ووتانیه کورت و
لەیه کچوو لەپەرتوو کەکانی تریدا زۆر بەراشکاراوی و ناشرکرای روونکراو ئەتەوه جابۆیه پێوستە بگێردیتەوه بۆلای قسە
موحکەم و پتەوه کانی پەحمەتی خۆای ئی بێت، جاکەواتە هەر شێک هاتوو لەوه وە کە دوو لایەن و قسەیی هەلەدەگرت ئەوه
دەگیردیتەوه بۆلای ئو لایەنمان کە موحکەمە لە تموای بەرهم و پەرتوو کەکانیدا، خواش زانائەوه باشەر دەزانیت.

خاوه‌نه‌که‌ی و لئی نادوین، وه به‌رپرسیاریه‌تی نه‌و نه‌وه‌ی بۆمان گوازاراوه‌ته‌وه ده‌خه‌ینه
سه‌ر شانی نه‌وه‌ی بۆی گواستوینه‌ته‌وه، وه‌ک شوینکه‌وتنیک بۆ رینگه‌و رپیازی نه‌وانه‌ی
رۆچوون له‌زانستدا نه‌وانه‌ی خوای گه‌وره له‌قورئانه‌که‌یدا به‌باشی باسی کردوون
هه‌روه‌کو ده‌فه‌رمویت: ﴿وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ ءَامَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ رَبِّنَا﴾ آل
عمران: ۷ واته ﴿نه‌و که‌سانه‌ی له‌زانستدا رۆچوو دامه‌زراوو زۆر زانان ده‌لین ئیمه
باوه‌رمان به‌هه‌موو نه‌و شتانه هه‌یه که‌له‌لایه‌ن په‌روه‌ردگارمانه‌وه هاتوو که ((محکم و
متشابه))﴾.

وه‌هه‌روه‌ها له‌باره‌ی نه‌وانه‌ی ئاره‌زووی نه‌وه ده‌که‌ن به‌شوین ((متشابه)) دا برۆن
له‌باره‌یانه‌وه ده‌فه‌رمویت: ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَبَّهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ
وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ﴾ آل عمران: ۷ واته ﴿جائه‌وانه‌ی له‌دلێاندا
لادان و چه‌وتی هه‌یه هه‌میشه ناماده‌ن بۆ فیتنه نانه‌وه به‌رده‌وام به‌شوین موته‌شابه‌ه‌کاندا
ده‌گه‌رپن و به‌ئاره‌زووی خوێان رافه‌یان بۆ ده‌که‌ن به‌مه‌به‌ستی گیره شیوتنی و لادانی
خه‌لکی له‌رینگه‌ی راست و دروستکردنی گومان بۆیان له‌کاتیکدا ته‌فسیرو لیکدانه‌وه‌ی
مانا راسته‌که‌یان خوا نه‌بیت که‌سیکی تر نایزانیت که‌وابوو ئیمه هه ته‌سلیم بوون و
ملکه‌چیمان له‌سه‌ره﴾.

جابه‌یه به‌شویندا چوونی لیکدانه‌وه‌ی موته‌شابه‌ی به‌نیشانه‌ی گو‌م‌رابوون دانا وه‌نزیکی
کرده‌وه له‌و که‌سانه‌ی ده‌یانه‌مویت ئا‌زاوه و فیتنه بنینه‌وه له‌ناو خه‌لکیدا، پاشانیش
به‌دووری گرتن له‌وه‌ی بزنان مانای نه‌و شته‌ی به‌شوینیدا ده‌گه‌رپن و هه‌موو
ئاواته‌کانیانی پچ‌راندای له‌وه‌ی مه‌به‌ستیانه ده‌ستیان بکه‌مویت به‌وه‌ی که‌فه‌رموی ﴿وَمَا
يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ﴾.

دابەشکردنی دەقەکانی سیفەتەکانی خوای گەورەو ڕێگەی خەڵکی لەتێگەشتیدا:

ئەو دەقانەی لەقورئان و سوننەتدا هاتوو لەبارەی سیفەتەکانی خوای گەورەو دابەش دەبێت بۆ دووبەش : پروون و ناشکرا، وە نەپیتی و شاراوە .

جائەوێی پروونە بریتێ لەوێ هەم لەفزه کە وە هەم واتاکە پروون و ناشکرایە بۆیە پێویستە باوەڕ بەلەفزه کە بێتین و بەراستیش واتاکە بچەسپێتین و جێگیری بکەین بەبێ ڕەد کردنەو و گۆڕینی، وەبەبێ وێکچواندن و هاووتنە بۆدانان لەبەرئەوێ شەرە کە خوا هێناوێتی هەرلەبەرئەمە پێویستە باوەڕبوون پێی و رازیبوون بە وەرگرتنی و ملکەچ بوونی تەواو بۆی.

وەهەرچی دەربارەی نادیارەکانە بریتێ لەوێ کە واتاکە پروون نیە لەبەرکورتی لەبەلگە کەیدا یان کەمی لەتێگەشتنی خۆنەرە کەیدا جابۆیە پێویستە لەفزه کە بچەسپێتین و دانی پێدا بێتین لەبەرئەوێ لەشەرەدا هاتوو وە وەستان لەواتاکردنیدا وە وازهێنان و دەستەلگرتن لە بەگژداچوونەوێ لەبەرئەوێ نادیارە ناکرێ بریاری لەبارەو بەدەین هەرلەبەرئەوێ زانیی واتاکە دەگیرنەو بۆ لای خوای گەورە و پێغمەبەرە کە صلی الله علیه وعلی آله وسلم .

بەدلتیایەو ڕێگەکانی خەڵکی لەبارەی نادیارەکانەو دابەش بوو بۆ دوو ڕێگە :

ڕێگەی یەکم : ڕێگەی ڕۆچوو کە لەزانستدا ئەوانە کە باوەڕیان بەهەریە کە لە موحکم و مۆتەشابه هەبوو ووتیان ﴿كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ رَبِّنَا﴾ وە وازیان هێنا لە بەگژداچوونەوێ ئەو شتە کە ناتوانن پێی بگەن بۆئەوێ شارەزای بن و پەیی پێی بەرن

له بهر نهوې خواو پټغمېره کې صلی الله علیه وعلی آله وسلم به گه وره و بهر زده گرنو زوړیش به نه دېن له گڼل دهغه شرعیه کاندو وه هر نهوانن که خواى گه وره به باشه باسیان ده کات و له باره یانه وه ده فرمویت : ﴿وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ ءَامَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا﴾ آل عمران: ۷ واته ﴿نهو که سانه ی له زانستدا رږوچوو دامه زراوو زوړ زانان ده لټن : ئیمه باورېمان به هم موو نهو شتانه هیه که له لایدن پروه ردگارمانه وه هاتووه که ((محکم و متشابه)) ﴿

رپڼگى دووم :: رپڼگى به لارېدا چوو گوړپایان نهوانه شوین موته شابه که و تن له بهر نهوې ده یانه ویت نازاوه له ناو خه لکیدا دروست بکن و له مېر له رپڼگى ناینه که یاندا دانین و له رپڼگو رپیازی پټشیه چاکه کان لایان دن جابویه هه ولتیا داوه نهو موته شابهانه بوئو شته ی که خویان ده یانه ویت مانا که ی بگوړن نه ک بوئو هې که خواو پټغمېره کې صلی الله علیه وعلی آله وسلم ده یانه ویت، و هاتوون دهغه کانى قورئان و سونه تیان هندیکیان به هندیکه تریاندا داوه و هه ولتیا داوه تانه له بهلگه هیتانه وه که ی بگرن به دزایه تیکردن و که مکر دنه وه ی نرخه که ی تا موسلمانان بڅنه گو مانه وه له باره ی کردنه بهلگه ی نهو دهقانه و کوړپیان بکن له رپڼگه روون و رپنمایه که ی، نهوانه نهو که سانه که خواى گه وره به خراب باسیانى کردووه و له باره یانه وه فرمویه تی : ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَبَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَقْلُمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ﴾ آل عمران: ۷ واته ﴿جانه وانیه ی له دلیاندا لادان و چه وتی هیه همیشه نامادهن بو فیتنه نانه وه بهر دهوام به شوین موته شابهه کاندو ده گپړن و به ناره زووی خو یان پراښه یان بو ده کهن به مېه به سستی گیره شیوتی و لادانى خه لکى له رپڼگى پراست و دروست کردنى گومان بو یان له کاتیکدا ته فسیرو لیکنده وه ی مانا پراسته که یان خوا نه ییت که سیکی تر نایزانیت که و ابو ئیمه هه ته سلیم بوون و ملکه چیمان له سهره ﴿.

ساغکردنەوی قسە لە دەقە کاندای لە پرووی پروونی و ناپوونەوه:

بیگومان پروونی و ناپوونی لە دەقە شەریعە کاندای کارێکی نەبێت. پێشەییە خەڵکەیی تیایدا جیاوازی بە گۆڕەیی زانست و تێگەشتیان چونکە دەگوێنێت ئەوێ لای کەسێک نادیاربێت لای کەسێکی تر پروون و ئاشکرا بێت، و ئەوێ پێویستە لە بەرامبەر ئەو شتانەیی پروون و ئاشکرا بێت شوێنکەوتنی ئەوێ کە پابوورد لەوێ باسکرا لە وازەیان لەبە گۆڕدەچوونەوهیی و پەلەویشتن بۆ ئەوێ واتای بکات بەلام لە پرووی راستی دەقە شەریعە کاندە سوپاس بۆ خوا شتێکی وای تێدا نە نادیار بێت هیچ کەسێک لە خەڵکی نەبێت واتاکە نەزانێت دەربارەیی ئەو شتەیی گەرنە بۆیان لەبارەیی دین و دنیایانەوه لەبەر ئەوێ خۆی گەورە قورئانی بەوه وەسف کردووه کە پرووناکیەکی دیار و ئاشکرایە وە پۆشکەرەوهیه بۆ خەڵکی و جیاکەرەوهیه وە خۆی گەورە ئەو قورئانەیی دابەزاندووه وە پۆشکەرەوهیه بۆ هەموو شتێک وە پێتمایی و پەحمت و بەزەییە، وە هەر ئەوێ ئەو دەخواریت کە لە دەقە کاندای شتێک نەبێت نادیاربێت بە گۆڕەیی بارو دۆخە کە بە جۆریک کە هیچ کەسێک لە ئومەتدا نەبێت واتاو ماناکەیی بزانی.

واتای پەدکردنەوه و بەرپەرچدانەوه و گۆڕین و وێکچوواندن و هاوشۆه بۆدانان و

حوکمی هەریە کە لەوانە :

پەدکردنەوه و بەرپەرچدانەوه: واتە بەدرۆخستنەوه و ملنەدان بۆی غونە کە کەسێک بێت : خوا دەستی نە نە لە راستیدا و نە لە خەیاڵدا کە ئەوێش بێ باوەریە لەبەر ئەوێ بەدرۆخستنەوهیی خوا و پێغەمبەرە کەبەتی صلی الله علیه و علی آله وسلم .

گۆڕین ﴿التأویل﴾: بریتیه لە ڕاڤە کردن بەلام لێرەدا مەبەست لێی تەفسیر کردنی دەقە کانی سێفەتە کانی خۆی گەورەیه بەبێ ئەوێ خۆی گەورە و پێغەمبەرە کە صلی الله علیه و علی آله وسلم بیانەویت وە بە پێچەوانەیی ئەوێ کە هارەتان و شوێنکەوتوانی ئەوان بە چاکە بەو شیوە تەفسیر و ڕاڤەیان کردبێت.

حوكمى گۆرپن و ﴿التأويل﴾ سى جۆره:

يەكەم : ئەگەر بەشيۆەيك بوو كە ئيجتیهادوو تىكۆشان و لەنەت پاكیەو بوو بەجۆرێك ئەگەر راستیەكەى بۆ دەر كەوت و پروون بویەو گەرایەو لەو رافە كردنە ھەلەییە ئەوا هیچى لەسەر نیەو خواى گەورە لى ناگریت چونكە ئەو ئەوپەرى ھەولدا نیەتى بۆ تیگەشتن لەو باسە وە بىگومانیش خواى گەورە فەرموویەتى : ﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾ البقرة: ۲۸۶ واتە ﴿خواى گەورە ئەرك ناخاتە سەر شانى هیچ كەسێك بەدەر لە وزەو توانای خۆى﴾ ئەم كەسەش ھەولیداو بۆ ئەوێ بگاتە راستى بابەتەكە بەلام نەپێكاو و كاتى بۆ پروون دەبێتەو لەسەر ھەلەییە خیرا دەگەرێتەو لەھەلەكەى و دەست ھەلدەگریت و داواى لىخۆشبوون دەكات لەخواى گەورە بۆیە ئەم جۆرە كەسانە ھىچیان لەسەر نیەو خواى گەورە گەرانەو كەیان لىوێردەگریت و لىیان خۆش دەبێت إنشاءالله – وەرگیر.

دووەم : ئەگەر بەشيۆەيك بوو لەھەواو ئارەزوو دەمارگیرىەو بوو تەفسیر كردنەكەى وە ئەو شتەش پرووێكى تری ھەبوو لەزمانى عەرەبیدا ئەو لەسنوور دەرچوونەو بیاوێرى نە بێجگە لەو نەبێت كە كەموكورتى و عەیبێك لە مافى خواى گەورەدا بگریتە خۆ ئەوا ئەو كاتە دەبێتە بى باوێرى.

بەشى سێھەم : ئەگەر بەشيۆەيك بوو لەھەواو ئارەزوو دەمارگیرىەو بوو تەفسیر كردنەكەى وە ئەو شتەش پرووێكى تری نەبوو لەزمانى عەرەبیدا ئائەو بى باوێرى لەبەر ئەوێ لەراستیدا بە درۆخستەوێو ھىچ پرووێكى تری نە تەبەھۆیەو بلى ئابەو شیۆەیش تەفسیر دەكریت.

وێكچووالدن ﴿التشبيه﴾ : دانانى لىكچووێك بۆ خواى گەورە لەو شتەى كەتایبەتە بەو وە لە یەكێك لەمافەكانیدا یان لە سىفاتەكانیدا كەئەو شى بى باوێرى

لەبەرئەوێ لە ھاوبەش دانانە بۆخوای گەورە ناتەواوی دەگرێتە خۆ لە مافی خوای گەورەدا بەجۆرێک کە چوواندی ﴿شوبهاندی﴾ بە دروستکراویکی ناتەواوە .

و ه ھاوشیۆه بۆدانان ﴿التمثيل﴾: دانانی ھاوشیۆهێک بۆخوا لەوشتە تاییەتە بەو ه ە لە یەکیک لەمافەکانیدا یان لە سیفاتەکانیدا کەئەوێش بێ باوەڕییە لەبەرئەوێ لە ھاوبەش دانانە بۆخوای گەورە و بەدرۆخستەوێ فەرمودەیی خوای گەورەییە کەدەفەرموێت: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾ الشوری: ۱۱ واتە ﴿هیچ شتێک ھاوشیۆه و ھاوویێنی خوای گەورە نیە﴾، وەهەر وەها ئێم ھاوشیۆه بۆدانانە ناتەواوی دەگرێتە خۆی لە مافی خوای گەورەدا بە جۆرێک کە کردی بە ھاوویێنو ھاوشیۆهیی دروستکراویکی ناتەواوە .

و ه جیاوازیش لە نێوان ھاوشیۆه بۆدانان و وێکچوواندنیدا ئەوێه کە

ھاو وێنە بۆدانان یە کسانبوون دەخوازێت لەمەموو پرووێه کەو

بەپێچەوانەیی وێکچوواندنەو.

وتەى پىشەوايانى پىشين

لە بارەى سىفات و ئاوەلناوەکانى خواى گەورەو

← قال الإمام أبو عبد الله أحمد بن محمد بن حنبل - رضي الله عنه - في قول النبي صلى الله عليه وسلم - «إِنَّ اللَّهَ يَنْزِلُ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا» و«إِنَّ اللَّهَ يُرَى فِي الْقِيَامَةِ» وما أشبه هذه الأحاديث، قال: نؤمنُ بها ونُصدِّقُ بها لا كَيْفَ ولا مَعْنَى ولا نُردُّ شيئاً منها، ونَعْلَمُ أَنَّ ما جاء به الرُّسُولُ حقٌّ، ولا نُردُّ على رسولِ الله - صلى الله عليه وسلم - ولا نَصِفُ اللهَ بِأَكْثَرِ ما وَصَفَ بِهِ نَفْسَهُ، بَلَا حَدٍ ولا غَايَةٍ :

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ ﴿الشورى: ١١﴾. ونقولُ كما قال، ونُصِفُهُ بما وَصَفَ بِهِ نَفْسَهُ، لا نَتَعَدَّى ذلك، ولا يَبْلُغُهُ وَصْفُ الوَاصِفِينَ، نُؤْمِنُ بِالْقُرْآنِ كُلِّهِ مُحْكَمُهُ وَمُتَشَابِهُهُ ولا نُزِيلُ عَنْهُ صِفَةً مِنْ صِفَاتِهِ لَشَنَاعَةِ شَتَعَتِ، ولا نَتَعَدَّى الْقُرْآنَ وَالْحَدِيثَ، ولا نَعْلَمُ كَيْفَ كُنَّ ذَلِكَ إِلَّا بِتَصَدِيقِ الرُّسُولِ صلى الله عليه وسلم وتَثْبِيتِ الْقُرْآنِ.

پىشەوا ابو عبدالله ئەحمەدى كورى موحەدى كورى ھەمبەل رەزای خواى لى بىت لەبارەى ھەرمودەكەى پىغەمبەرى خواوہ صلى الله عليه وعلى آله وسلم كە ھەرموبەتەى: ﴿خواى پەرورەدگار دادەبەزىتە ئاسمانى دونيا﴾ وە ﴿خواى گەورە دەبىریت لەرۆژى قىامەتدا﴾^١ ھەرموبەتەى: باوەرمان پىشەتەى و بەراستى دادەنەين، نەچۆنەتەكەى دەزانين و نەواتاى چۆنەتەكەيشى، وە ھىچ شتىكىشى لى رەد ناكەينەوہ، وە دەزانين كە ئەوہى پىغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم ھىتاوہتەى ھەق و راستە، وە بەھىچ جورى بەرپەرچى پىغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم نادەبنەوہ بەوہى بلىين ئەوہى ئەو ھەرموبەتەى وانہ، وە ھەسفى خواش ناكەين بەزىاتر لەوہى وەسفى خۆى پىكردووہ ﴿واتە چۆن وەسفى خۆى كردووہ ئىمەش ھەربەو شىوہە وەسفى دەكەين و لى زياد

١ تەخرىجى ئەم ھەرمودانە لە داھاتوودا دىت لەشوتى خۆياندا.

ناکين - وەرگير ﴿ بهې نه وهی هېچ جوړه سنورو کوټايه کی بؤدابنيڼ : ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ (الشورى: ١١) واته هېچ شتک هاوشيو و هاووينهی خواي گه وره نيه، وههر نهویشه بيسهرو بينايه .

وههروها خوۍ چي فەرمووه ئيمش هەر نهو دهلټين، وه وهسفيشي بهوه ده کهين خوۍ پي وهسفر دووه و لهوه زياتر تيناپهړين، وههېچ کاتيک وهسفي وهسکاران ناتوانيت پي بگات، وه ئيمه باوهر بهقورئان ده کهين ههرهه مووی به مو حکم و موته شابيهيهوه، وه بههېچ جوړيک کاري وانا کهين سيفه تيک له سيفه ته کاني لابهدين و باوهر مان پي نه بيت له بهر قسه يه کی ناشيرين که کرايت ﴿له لايه ن که سانیکه وه بهوهی بلټين نه مانه ههر له خوړانه وه دهلټين خوا داده بهزيت، نه خير بهلگه دهلټين باوهر مان بهوه ههيو له خوړمانه وه سيفه ته کاني خوا لانا دهين له بهر قسه وه قسه لوکی خه لکی دم به تال و نه قام - وەرگير ﴿، وه له قورئان و فەرمووده تيناپهړين ﴿ههر بهو دووانه قسه دهين نهوهی نهوان باسيان کردو و جينگريان کرد ئيمش داني پيدا دهنيڼ و جينگري ده کهين لهوه زياتر سنور نابهزيتين - وەرگير ﴿، وه وانا راسته قينه کهی نازانين ته نها بهوه نه بيت پتغمبهري خوا صلی الله عليه وعلى آله وسلم بهراستی داناوه و قورئانيش چه سپاندو و يه تي^۱.

۱ بگهړيوه بؤ ((الصواعق المنزلة)) ی ابن القيم (۱ / ۲۷۵)، وه کورتکراوهی ((الصواعق المرسله)) ی ابن الموصلي (۲ / ۲۵۱)، و مناقب الإمام أحمد لابن الجوزي (ص ۱۵۶) وه ژباني پتشموا نه حمد له کتيي ((التاريخ الإسلامي ص ۲۷)).

• زانای پایه برز محمد بن صالح العثيمين له په رتو وکي ﴿ فتح رب البرية في تلخيص الحموية ﴾ دا لاپهړه ۶۳ ده فەرموويت : نهو مانايه کی پتشموا نه حمد نه يه شت له قسه کهيدا بريته لهو و اتايه کی که ﴿المعطلة﴾ ه کان دايان هتا له جهمه کان و جگه له و انيش که ده قه کاني قورئان و سونه تيان له و و که شه کهی خوۍ گوري بؤ کو مته و اتايه کی که پتجه وانه يتي، وه نهو هس بهلگه به له سر نهوهی که باسما ن کرد پتشموا نه حمد و اتاو مانای چو نيه تيه کهی نه يه شت تا قسه کهی ره دی نهو دوو کو مته له گو مراه بهر گريته خوۍ که نه و انيش کو مته لي ﴿ المعطلة والمشيئة ﴾ ن . ته و او .

رافه‌ی شیخ ئینو عثمین

ئەوێ قسە کە‌ی پێشەوا ئەحمەد لەفەرمووده کانی دابەزینی خوای گەوره‌دا گرتوویه‌یه
خۆی و ئەو گومانانە‌ی لەبارە‌یه‌وه‌ن بریتیه‌له‌:

١. پێو‌ستیته‌تی باوه‌ربوون و بە‌راست دانانی ئەوێ له‌لایەن پێغمه‌به‌ری خواوه‌ صلی
الله‌ علیه‌ وعلی‌ آله‌ وسلم هاتوو له‌و فەرموودانه‌ی باسی سیفه‌ته‌کانی خوای گەوره‌
ده‌که‌ن به‌بێ هیچ زیاده‌خسته‌ سه‌رو لی‌ که‌مکردن و سنوربو‌دانان و کوتایی دیاری
کردنیک.

٢. فەرمووی نه‌چۆنیه‌یه‌که‌ی ده‌زانین و نه‌ واتای چۆنیه‌یه‌که‌یشی واته‌: ئێمه‌
چۆنیه‌تی بۆئهم سیفاتانه‌ دانانی‌ له‌به‌رئەوێ چۆنیه‌تی بو‌دانانی رێگر ده‌بێت له‌وێ
رابورد و مه‌به‌ستیش ئەوه‌ نیه‌ که‌ سیفه‌ته‌کانی خوای گەوره‌ چۆنیه‌یه‌کی نیه‌ له‌به‌رئەوێ
سیفه‌ته‌کانی خوای گەوره‌ جی‌گیرو راست و هه‌موو شتیکی دانپێدانراو چه‌سپاویش
ده‌بێت چۆنیه‌یه‌کی هه‌بێت به‌لام ئەو چۆنیه‌یه‌ی سیفه‌ته‌کانی خوای گەوره‌ لای ئێمه‌
نه‌زانراوه‌. ﴿واته‌ له‌ راستیدا چۆنیه‌تی هه‌یه‌ به‌لام ئێمه‌ نایزانین چونکه‌ زانیاریمان
له‌بارە‌یه‌وه‌ نیه‌ – وه‌رگیر﴾.

وه‌ وته‌که‌ی پێشەوا : ﴿وه‌مانا که‌شی نازانین﴾ به‌واتای ئەوه‌ دیت ئێمه‌ دان
به‌واتایه‌ کدا نانین پێچه‌وانه‌ی ڕووکەشه‌که‌ی بیت هه‌روه‌ کو کۆمه‌لی ته‌ئویل کاران
کردیان، وه‌هه‌روه‌ها وته‌که‌ی پێشەوا ئەحمەد واتای ئەوه‌ نیه‌ مانا راسته‌قینه‌که‌ی که‌
هاوتایه‌ له‌ گه‌ن ڕووکەشه‌که‌یدا نه‌هێلی که‌پێشین به‌و شیوه‌یه‌ رافه‌یان کردوو له‌به‌رئەوێ

ئەو چەسپاوە، ئەوێ بەلگە بێت لەسەر ئەو و تەکە ی خۆیەتی کە فەرمووی بەهیچ جوړیک هیچ شتیک لەو پەد ناکەینەو و وەسفیشی بەو دەکەین کە خۆی پێ وەسفکردوو و بەهیچ جوړیک کاری وانا کەین سیفەتیک لەسیفەتەکانی لابەدەین و باوەرمان پێ نەبێت لەبەر قسەیکە ناشرین کە کرا بێت وە وانا راستەقینە کە ی ئەوێش نازانین جا ئەو پێگەری ی پەد کردنەوێ هەرشتیک لێی و پێگەری کەیشی بۆ زانیی چۆنەتیە کە بەلگە لەسەر دانێدەنانی ئەو واتیە ی مەبەست لێیەتی و وێستراوە.

٣. پێویستەتی باوەرپوون بەهەموو موحکەمیەو کەبریتیە لەوێ و اتاکە ی روونە، وەموتە شایهیشی کەبریتیە لەوێ و اتاکە ی روون و ئاشکرا نیە جابۆیە ئێمە موتە شایه دەگیرینەو بۆ لای موحکەم تا و اتاکە ی روون و ئاشکرا بێت جائە گەر دوای ئەوێش موتە شایهه کەیشمان گیرایەو بۆ لای موحکەمە کە هەر و اتاکە ی روون و ئاشکرا نەبوو ئەوا ئەو کاتە پێویستە باوەرمان بەلەفرە کە ی هەبێت و و اتاکە ی وازلیینین بۆخوا ی گەرە چونکە خۆی باشەر دەزانیت ماناکە ی چیه.

← قَالَ الإمام أبو عبد الله محمد بن إدريس الشافعي رضي الله عنه وآمنتُ بالله وبما جاء عن الله على مُرادِ الله، وآمنتُ برسولِ الله وبما جاء عن رسولِ الله على مُرادِ رسولِ الله.

پێشهوا أبو عبدالله محمدی کوری ئیدریسی شافعی رهزای خوای لی بیت فهرموویهتی: ﴿باوهرم بهخوا ههیهو بهوهیسی لهلای ئهوه وه هاتوه، بهوشیوهیهی خوی ویتوویهتی، وه باوهرم به پێغه مبهری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم ههیه و وه بهوهی لهلای پێغه مبهری خواوه صلی الله علیه وعلی آله وسلم هاتوه، بهوشیوهیهی پێغه مبهری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم ویتوویهتی﴾^١ مهبستی پێشهوا ئهویه بهوهی به خواو قورئان ئهوهیسی تێدایه وه باوهری به پێغه مبهری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم ههیه و ئهوهیسی هیناویهتی و ووتویهتی و کردوویهتی و بی دهنگ بووه له بهرامبهریدا - وه رگێر.

١ بگهڕێوه بۆ نامه‌ی ﴿المدنية لشيخ الإسلام ابن تيمية ص ١٢١﴾ له گه‌ل پەرتوکی ﴿الفتوى الحموية﴾. لشیخ الإسلام ابن تيمية فهرموویهتی: ﴿ئهو ی که پێشهوا شافعی فهرموویهتی راسته پێسته لهسر ههمو موسلمانیکیش باوه‌ری وه کو باوه‌ره‌کی پێشهوا شافعی وایت. وههر کهسیکیش بهوشیوهیه بوو باوه‌ری و قسه‌یه‌کی نه‌کرد هه‌لبوو هه‌شیتیه‌وه ئه‌وا ئه‌و کهسه‌ پێگه‌ی پارێزراویه‌تی گرتۆهر له‌دونیاو دوا‌پۆژدا. منیش ده‌لیم ((لَیْکُؤْلَهٗ)) وه‌له‌قه‌سه‌ گه‌نگه‌کانی پێشهوا شافعی له‌ بوا‌ری ناو و سیفه‌ته‌کانی خوای گه‌وره‌وه‌ ئه‌ویه که ده‌فهرمو‌یت: ﴿خوای گه‌وره‌ ناوه‌کان و ناوه‌لناوه‌کانی هه‌یه، هه‌ج که‌سیک ناتوان‌یت په‌دیان بکه‌ته‌وه له‌ کاتی‌که‌دا به‌لگه‌ی له‌سر چه‌سپای‌ت، جا نه‌گه‌ر دوا‌ی ئه‌وه‌ی که به‌لگه‌ی له‌سر چه‌سپای‌ت و پێ ووترای‌ت پێچه‌وانه‌ی کردو‌و په‌دی کرده‌وه ئه‌وا ئه‌و کهسه‌ بی باوه‌ره‌، به‌قام پێش ئه‌وه‌ی که به‌لگه‌ی له‌سر چه‌سپای‌ت و پێ ووترای‌ت په‌دی بکه‌ته‌وه ئه‌وا ئه‌و کهسه‌ یانوی بۆ ده‌هێرتیه‌وه به‌وه‌ی نه‌زانه‌، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی زانی ئه‌وه به‌ عه‌قل و لیۆر ده‌بونه‌وه و بیر کردنه‌وه هه‌ستی پێاکه‌رت، به‌لکو ئه‌و سیفه‌تانه‌ ده‌یت جیگه‌رو چه‌سپا‌و بکرت و لی‌کچوون و هاوشیوه‌ی لی‌ دوور بخه‌رتیه‌وه هه‌روه‌کو خوی له‌ خوی دووری خستۆته‌وه ﴿لَیْسَ کَیْئَلَهٗ شَیْءٌ وَهُوَ السَّمِیْعُ الْبَصِیْرُ﴾ الشوری: ١١ واته‌ ﴿هه‌ج شتی‌ک هاوشیوه‌ و هاو‌ینه‌ی خوای گه‌وره‌ نه‌، وه‌هر ئه‌ویشه‌ یه‌سه‌رو بیا‌یه﴾. بگه‌ڕێوه بۆ ﴿مختصر العلل للالبانی ص ١٧٧، اجتماع الجيوش الإسلامية لابن القيم ص ٥٩﴾.

رافعی شیخ ئیبنو عثیمین

ئەوێ قسە کە ی پێشەوا شافعی گرتوویەتیەخۆی

وتە کە ی پێشەوا شافعی ئەمانە ی گرتۆتە خۆ:

١. باوەربوون بەوێ لەلایەن خواوە هاتووێ لە قورئانە روون و ئاشکرا کەیدا بەوشیوەیە ی خۆی ویستوویەتی بێ هیچ زیادە خستە سەرێک و کەمکردنێک و گۆرینێک.

٢. باوەربوون بەوێ لەلایەن پێغمبەری خواوە صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم هاتووێ لە سوننەتی پێغمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم بەو شیوەیە کە پێغمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم ویستوویەتی بێ هیچ زیادە خستە سەرێک و کەمکردنێک و گۆرینێک.

وہلہم قسە یەدا رەدی ھەریە کە لەوانە ی تێدایە کە دەقە کان دەگۆرن و لەخۆیانەوێ رافەو لیکۆلینەوێ بۆدە کەن و وەھەر وەھا ئەوانە ی وێنەو ھاوشیوە بۆ خوا ی گەورە دادەنن، لەبەر ئەوێ ھەر کام لەوانە باوەریان بەو نە کە لەلایەن خوا و پێغمبەرە کە یەوێ صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم هاتووێ بەوشیوەیە ی خوا و پێغمبەرە کە ی صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم ویستووانە، چونکە ئەوانە ی دەقە کان دەگۆرن و لەخۆیانەوێ رافەو لیکۆلینەوێ بۆدە کەن لەنرخ و بەھایان کەمکردوێ و ئەوانە شی وێنەو ھاوشیوە بۆ خوا ی گەورە دادەنن لیان زیاد کرد.

← وعلى هذا دَرَجَ السَّلَفُ وَأَثَمَةُ الْخَلَفِ - رضي الله عنهم -، كُلُّهُمْ مُتَّفِقُونَ على الإقرار، والإقرار والإثبات لما وَرَدَ مِنَ الصِّفَاتِ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ رَسُولِهِ، مِنْ غَيْرِ تَعَرُّضٍ لِتَأْوِيلِهِ.

و ه له سه‌رئه وه پێشه‌وایان له پێشین و پاشین ره‌زاو ره‌حه‌تی خوایان لی بیت هه‌ره‌موویان به‌کده‌نگن له‌سه‌ر ﴿جیگیر کردن و تیه‌پاندن و چه‌سپاندن﴾ له‌باره‌ی نه‌و شتانه‌ی هاتوو ده‌باره‌ی سیفه‌ته‌کانی خوای گه‌وره له‌قورئانه‌که‌ی خوار و سونه‌تی پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی صلی الله علیه وعلی آله وسلم به‌بی به‌گژداچوونه‌وه بو رافه‌کردنی به‌مه‌به‌ستی تیکدان و گۆرینی.

رافه‌ی شیخ ئینو عثمین

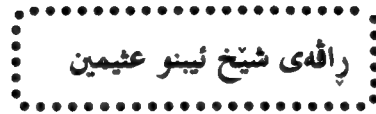
رێگه‌و رێبازی پێشین له‌باره‌ی سیفه‌ته‌کانی خوای گه‌وره‌وه :

نه‌فرێگه‌یه‌ی پێشین ده‌باره‌ی سیفه‌ته‌کانی خوای گه‌وره گرتووایانه به‌ر بریتیه له جیگیر کرن و چه‌سپاندن له‌باره‌ی نه‌و شتانه‌ی هاتوو ده‌باره‌ی سیفه‌ته‌کانی خوای گه‌وره له‌قورئانه‌که‌ی خوار و سونه‌تی پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی صلی الله علیه وعلی آله وسلم به‌بی به‌گژداچوونه‌وه بو رافه‌کردنی به‌مه‌به‌ستی تیکدان و گۆرینی به‌وه‌ی که ناگونجییت له‌گه‌ل ویستی خوار پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی صلی الله علیه وعلی آله وسلم .

هاندان بۆ په‌یره‌و کردنى سوننه‌ت و هوشياريدان له داهيتان له ديندا

← وقد أمرنا بالافتقار لآثارهم والاهتداء بمنارهم، وحذرنا المخدرات، وأخبرنا أنها من الضلالات، فقال النبي - صلى الله عليه وسلم - «عليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين المهديين من بعدي، عصوا عليها بالتواجد، وإياكم ومخدرات الأمور، فإن كلَّ مُخدَّعةٍ بدعةٌ، وكلَّ بدعةٍ ضلالةٌ».

وه‌به‌دلنیا‌یه‌وه‌ فهرمان‌غان پیکراوه‌ به‌شوی‌ن هه‌ل‌گرتنه‌وه‌ی شوینه‌واره‌کانیان وه‌ نه‌وانه‌ بکه‌ینه‌ نیشانه‌ی هیدایه‌ت و ریتما‌یی وه‌ر‌گرت‌مان، وه‌نا‌گادار‌کرا‌وینه‌ته‌وه‌ له‌و شتانه‌ی داهیتراوه‌ له‌ دینه‌که‌ی خوا‌ی گه‌وره‌دا، وه‌ هه‌وال‌مان پیدراوه‌ که‌ئه‌و شته‌ تازه‌ داهیتراوانه‌ له‌ گومرا‌یه‌کانن هه‌رله‌به‌رئه‌وه‌ش پیغه‌مبه‌ری خوا‌ صلى الله عليه وعلى آله وسلم: ﴿عليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين المهديين من بعدي، عصوا عليها بالتواجد، وإياكم ومخدرات الأمور، فإن كلَّ مُخدَّعةٍ بدعةٌ، وكلَّ بدعةٍ ضلالةٌ﴾ واته‌: ﴿نا‌گادارتان ده‌که‌مه‌وه‌ به‌ سونه‌ته‌کانم وه‌ به‌سونه‌تی خه‌لیفه‌کانی راشدینی ریت‌موی‌ی کراو، به‌ ددانه‌کانتان تووند قه‌بی‌ی‌یا‌بکه‌ن، وه‌ئامان نا‌گادارتان ده‌که‌مه‌وه‌ له‌و شته‌ نویانه‌ی که‌دادیت له‌دیندا، له‌به‌رئه‌وه‌ی هه‌موو داهیتراویک بیدعه‌یه‌وه‌موو بیدعه‌یه‌کیش له‌دیندا گومرا‌یه‌﴾.

شۆین پێهه‌نگرتنی ئەوان لەو هەدا پێویستە لەبەر فەرمووده‌که‌ی پێغه‌مبەری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم که فەرمووی : ﴿عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهْدِيِّينَ مِنْ بَعْدِي، عَصُوا عَلَيْهَا بِالتَّوَّاجِدِ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بَذْعَةٌ، وَكُلُّ بَذْعَةٍ ضَلَالَةٌ﴾ .
واته : «ناگادارتان ده‌که‌مه‌وه به‌ سوننه‌ته‌کانه‌و به‌سوننه‌تی خه‌لیفه‌کانی راشدینی رێنمووی کراو، به‌ ددانه‌کانتان توند قه‌یی پیاکه‌ن، نامان ناگادارتان ده‌که‌مه‌وه له‌و شته‌ نوێانه‌ی که دادیت، له‌بەر ئه‌وه‌ی هه‌موو داهێنراویک بیدعه‌یه‌و هه‌موو بیدعه‌یه‌ کیش گومراییه‌» ئەم فەرمووده‌یه‌ پێشه‌وايان ئەحمەدو ئەبو داودو ترمزی رپوایه‌تیان کردوه‌و ترمزی فەرمویه‌تی «حسن صحیح» و شیخی ئەلبانی‌ش به‌ سه‌حیحی داناوه‌و جه‌ماعه‌ش به‌هه‌مان شیوه‌ به‌ سه‌حیحیان داناوه‌.^١

١ فەرمووده‌یه‌کی سه‌حیحه :

پێشه‌وا ئەحمەد له‌ موسه‌ددا به‌ژماره (١٢٧/٤، ١٢٦) رپوایه‌تی کردوه .
وه‌ نه‌بو داودیش له‌ کتاب السنه : باب فی لزوم السنه به‌ژماره (٤٦٠٧) رپوایه‌تی کردوه .
وه‌ ترمیز له‌ کتاب العلم : باب ما جاء فی الأخذ بالسنه واجتناب البدعه به‌ژماره (٢٦٧٦) .
وه‌ نین و ماجه‌ش له‌ پێشه‌کیدا : باب اتباع السنه الخلفاء الراشدين المهديين به‌ژماره (٤٢، ٤٣) رپوایه‌تی کردوه ، وه‌ الدارمی (١ / ٤٤)، وغین حبان (١٠٢ - الموارد)، والحاكم (٩٧ / ١) وغین أبی عاصم فی السنه (ص ١٧ : ٢٩، ٣٠)، والبيهقي فی دلائل النبوة (٦ / ٥٤١) وابن عبد البر فی جامع بیان العلم وفضله (١ / ٢٢٤ : ٢٢٢)، من حدیث العرباض بن ساریه‌ أبی نجیح رضی الله عنه، وقد صححه غیر واحد من أهل العلم : فقال الرمزي ﴿ حسن صحیح ﴾ وصححه الحاكم وأقره الذهبي، ونقل ابن عبد البر عن أبي بكر أحمد أحمد بن عمرو البزار قوله ﴿ حدیث العرباض فی الخلفاء الراشدين صحیح ثابت ﴾ ثم قال : وهو كما قال، وصححه شيخ الإسلام ابن تيمية فی غیر موضع (٣٠٩ / ٢٠) مجموع الفتاوى وفي اقتضاء الصراط المستقيم (٢ / ٥٧٦)، أما تصحيح الألباني الذي أشار إليه الشيخ ففي صحيح الجامع الصغير (٢ / ٣٤٦) وفي تخریج السنه لابن أبی عاصم ص (١٧ : ٢٠)، ص (٢٩ ، ٣٠) .
سوودێک ::

قال الحافظ بن رجب فی الجامع العلوم والحكم ص (٣٦٥) فی شرحه‌ لهذا الحدیث فی الکلام علی محدثات الأمور وتعديدها : ﴿ وله‌وه‌ش قورسر ئه‌وه‌یه‌ که روویداوه‌ له‌قه‌کردن له‌باره‌ی زاتی خواوه‌ و سیفه‌ته‌کانیه‌وه‌ له‌وه‌ دا که پێغه‌مبەر و صلی الله علیه وعلی آله وسلم هاوه‌لان و شوێنکه‌وتوانی ئەوان به‌چاکه‌ ره‌زاو ره‌جه‌تی خوايان لی بێت له‌ ناستیدا بێده‌نگ بوون . جا کۆمه‌لتیک زۆریک له‌سیفه‌ته‌کانی خوای گه‌وره‌یان نه‌هیتاوه‌ له‌کاتیکدا له‌ قورسان و سوننه‌تا هاتوه‌، وه‌واش گومان ده‌بن که‌ئهو کاره‌یان له‌بەرئه‌وه‌ کردوه‌ خوای گه‌وره‌ به‌پاک و بێگه‌رد رابگرن له‌و شته‌دا که‌عه‌قل واده‌خوازیت به‌پاک و بێگه‌ردی رابگری، وه‌ا گومانیا ن بردوه‌ که‌ بوونی ئه‌و سیفه‌ته‌ بۆخوای پاک و بێگه‌رد نه‌گه‌نجاو، وه‌ کۆمه‌لتیکی تریش هه‌ر به‌وه‌ وه‌ نه‌وه‌ستاون ئه‌ سیفه‌تانه‌ی بۆ دابین و جیگه‌ری به‌کن تا شتانیکیان بۆ به‌سیفه‌ت داناوه‌ به‌ گومانی خۆیان که‌ ده‌ییت هه‌ییت له‌بەرئه‌وه‌ سیفه‌تی دروستکراوه‌ کاندایه‌، ئه‌م به‌یه‌وه‌ستکردنانه‌ به‌ هه‌ردوو جزیره‌ که‌ی ﴿ نفیا وإثباتا ﴾ پێشینه‌ی ئه‌م ئه‌مه‌ته‌ له‌ناستیدا بێده‌نگیان هه‌لبژاردوه‌ ﴾ ته‌واو

سونهت و بيدعت و حوکمی ههریه که لهو دووانه

سونهت له زامانه وانیدا بهواتای ریگه دیت، وهلهزاراوهی شهرعیشدا بریتیه لهوهی که پیغمبهری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم و هاوهلانی رهزای خویان لی بیت لهسهری بوون لهبیروباوهرو کردهودا .

وهشوین کهوتنی سونهت پیوسته لهبهرنهوهی خوی گهوره دهفرمویت : ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾ ﴿١١﴾
الأحزاب: ٢١ واته ﴿بهراستی پیغمبهری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم چاکترین نمونهی ریتک و پیک و سهرمهشقه بوتان بهتاییهتی بوئهوکهسه کهبههیوای خواو رژی دوایه﴾ .

وهلهبهرفرموده کهی پیغمبهری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم کهفرمووی ﴿علیکم بسنی وسنة الخلفاء الراشدين المهديين عضوا عليها بالنواجذ﴾ واته ﴿ناگادارتان ده کهمهوه به سونهته کام وه به سونهتی خلیفه کانی راشدینی رینمویی کراو، به ددانه کانتان تروند قهپی پیابکن﴾ .

وه پیدعت له زمانه وانیدا بریتیه لههرشتیکی تازه پهیداوو .

وهلهزاراوهی شهرعیشدا : بریتیه لهو شتهی داهینراوه له دینداو پیچهوانهی نهوهیه که پیغمبهری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم و هاوهلانی رهزای خویان لی بیت لهسهری بوون لهبیروباوهرو کردهودا .

وهئهوهش حرام و قهدهغه کراوه لهبهرفرمایشتی خوی گهوره که دهفرمویت : ﴿وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا بُنِنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ تُولَىٰ مَا تُولَىٰ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا﴾ ﴿١١٥﴾ النساء: ١١٥ واته ﴿ههرکه سیتک پاش

ئەوێ پێگە‌ی هەق و راستی بۆدەرکەوت و شارەزایی دینی خوا بوو دژایەتی پێغەمبەری
خوا صلی اللہ علیہ وعلی آله وسلم بکات و پێگاو پێبازی بگرێتە بەر کە پێگای راستی
باوە‌پداران نەبێت ئێمەش پووی ئەکەینە ئەو بەرنامە‌پێگایە بەنارەزووی خوێ لەدو‌نیادا
هەلبێژاردووێ ئێر ئێمە وازی لێ‌دین و هەقمان نیە بەسەرێ‌و و لەقیامە‌تیشدا دە‌یخەینە
ناو ناگری تاودراوی دۆزەخە‌وێ ئای کە دۆزەخ جێگاو پێگایە‌کی خراپە‌.

و هە‌رلە‌بەر فەرموودە‌کە‌ی پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آله وسلم
کە فەرمووی ﴿وایاکم ومحدثات الأمور فإن کلّ محدثۃ بدعة وکلّ بدعة ضلالة﴾ واتە:
﴿ئەو ئامان ناگادارتان دە‌کە‌مە‌و لەو شتە نوێیانە‌ی کە دادێت لە‌دیندا ، لە‌بەرئە‌وێ
هە‌موو داھێنراویک بیدە‌یە‌و هە‌موو بیدە‌یە‌ کیش لە‌دیندا گومارێ‌یە‌.﴾

← وههروهه عبدالله ی کوری مسعود رهزای خوی لی بیت دههرومویت :
﴿الْبُحَا وَلَا تَبْتَدِعُوا، فَقَدْ كُفِّتُمْ﴾^۱

واته : له عبدالله بن مسعود d دههرومویت : ﴿شویتکهوتوو بن ، وهیچی تازه دامههینن چونکه نهوهتان بهسه﴾.

← وه عومهری کوری عبدالعزیزیش رهزای خوی گهورهی لی بیت قسهیهکی ههیه واتاکهی بهم شیوهیهیه ﴿قِفْ حَيْثُ وَقَفَ الْقَوْمُ، فَإِنَّهُمْ عَنْ عِلْمٍ وَقَفُوا، وَبَصَرَ نَافِلٍ كَفُّوا، وَلَهُمْ عَلَى كَشْفِهَا كَانُوا أَقْوَى، وَبِالْفَضْلِ لَوْ كَانَ فِيهَا أُخْرَى، فَلَمَّا قُلْتُمْ حَدَّثَ بَعْدَهُمْ، فَمَا أَحَدُهُ إِلَّا مَنْ خَالَفَ هَدْيَهُمْ، وَرَغِبَ عَنْ سُنَّتِهِمْ، وَلَقَدْ وَصَفُوا مِنْهُ مَا يُشْفِي،

۱ وتهیهکی راست و دروسته: که بیگومان له که سیک زیاتر نهو وتهیهیان له ابن مسعودهوه d ریوایهت کردوهه، لهوانه:

۱. أبو عبد الرحمن السلمي : أخرجه الدارمي (٢١١) والطبراني في الكبير (٨٨٧٠) والبيهقي في المدخل (٢٠٤) وابن وضاح في البدع والنهي عنها ص(١٠) كلهم من طريق الأعمش عن حبيب بن أبي ثابت عنه وقال الهيثمي في المجمع (١٨١/١) ((ورجاله رجال صحيح)). قلت : لكن الإسناد فيه عننة الأعمش وعننة حبيب بن أبي ثابت وكلاهما مدلس .

۲. إبراهيم النخعي : أخرجه أبو خيثمة في العلم (٥٤) من طريق العلاء عن حماد عنه وصحح إسناده الألباني حيث قال ((وهذا إسناد صحيح، لإبراهيم وإن كان لم يدرك عبدالله وهو ابن مسعود فقد صح عنه أنه قال : إذا حدثكم عن رجل عن عبدالله فهو الذي سمعت، وإذا قلت : قال عبدالله فهو واحد عن عبدالله)).

۳. قتادة : أخرجه ابن وضاح في البدع والنهي عنها ص(١١) من طريق أبي هلال عنه وأبو هلال هذا هو محمد بن سليم صدوق وفيه لين أخرج له البخاري في التعاليق.
وبالجملة فأثر ابن مسعود بهذه طرق صحيح بلا ريب والله أعلم.

وَتَكَلَّمُوا مِنْهُ بِمَا يَكْفِي، فَمَا فَوْقَهُمْ مُحَسَّرٌ، وَمَا دُونَهُمْ مُقْصَرٌ، لَقَدْ قَصَرَ عَنْهُمْ قَوْمٌ فَجَفَوْا، وَتَجَاوَزَهُمْ آخَرُونَ فَغَلَوْا، وَإِنَّهُمْ فِيمَا بَيْنَ ذَلِكَ لَعَلَى هُدًى مُسْتَقِيمٍ ﴿١﴾

واټه: ﴿١﴾ بووهسته لهو شونډه دا که پيشينه چا که کان له باره ی ناو و ناوه لټاوه کانی
خوای گه وړه وه و هستاو، له بهر نه وه ی نه وان زانیویه که ده بیت چوڼ په فتار بکن لهو
باره وه بویه و هستاو، وه به بینیکي ته واه ده ستیان هه لگرتووه ((به چاوټکی
کاریگرو ناگاداره وه ده ستیان هه لگرتووه له وه ی که باسی بکن – وهر گير))، وه
نه وان له سره دوزینه وه ی و دهر خستی و اتاکه ی نه گهر ویستیان لی بووايه به هیترین
کس بوون، وه نه گهر به پیوستیان بزانیایه زیاده خسته سهری و زور دووان لی باشه
له بهر ترو شایسته تر بوون، جائه گهر ووتان هم شته له دوا ی نه وانه وه پرویداره و
داهاتووه، نایه نهو که سه ی دایه ټاوه کیسه جگه له که سیك نه بیت که پچه وانه ی
رپوشوینی هاوه لټان و شوټکه و تووانی نه وانی کردووه، وه وازی له شوټکه و تنی
رپوشوینی هاوه لټان و شوټکه و تووانی نه وانی هیناوه، وه بیگومان هاوه لټان و
شوټکه و تووانی نه وانی نه وانه دیان لی و هسفر کردووه که چاره سهر بیت، وه نه وانه ده
قه بیان له باره وه کردووه که بهس بیت، جا هه که سیك خوی له سهر ووی نه وانه وه
بینیته وه و بیهوی زیاتر له وان بدوی و بزانی نه و خوی ماندوو ده کات و ده ست به تال

۱ اثر آورده ابن قدامتلي كتابه في كتابه البرهان في بيان القرآن ص (۸۸، ۸۹) من قول عبدالعزيز بن أبي الجشون ثم قال (وروى معناه عن عمر عبدالعزيز).

وقد آورده الحافظ ابن الجوزي في مناقب عمر عبدالعزيز ص (۸۴، ۸۳)، وأورد الحافظ ابن رجب طرفاً منه مع اختلاف يسير في رسالته فضل علم السلف ص (۳۶) وهي قوله ((إن السابقين عن علم وقفوا، وبصر ناقد كفوا، وكانوا هم أقوى على البحث لو بحثوا)) هـ. ۱. يشير بهذا إلى أن سكوتهم كان عن علم وخشية وليس سكوت عجز وعي، وأن توسع من توسع بعدهم لا يدل على أنهم أعلم منهم. وراجع في هذا المعنى فضل علم السلف ص (۳۶): (۴۱).

کفوا: ده ستیان لی هه لگرتووه، بالفضل: به زیاده خسته سهر، محسر: له حسره وه هاتووه که بریته له بی توانایی.
جفوا: له ﴿الجفاء﴾ وه هاتووه که بریته له دور کهنه وه، غلوا: بریته له ستره و چوون.

دهبیت و هیچی دهست ناکهویت، وههدهر کهسیکیش بهو ئاستهوه نهوهستیت لهوهی
 ئهوان ووتویانه بهزیادی بزانی و خوئی بهباشتر بزانی ئهوا کهم تهرخهمی و کوترهوی
 کردوه، بیگومان خهلکانیک ههه بهوهی ئهوان کردووایانه و ووتویانه رازینهبووه بویه
 بوونه کهسانیک ئاسانکارو گویننهدهر، وه خهلکانیک تر ههه بوون بهوهی ئهوانهوه
 نهوهستا و تییهپراندن بویه پوچوون لهوبارهوه و زیادهپهویانکرد، وه ئهوانهیشی له نیوان
 نهو دوو کۆمهلهدا بوون لهسهه هیدایهت و پینمایهکی راست و دروستن ﴿.

← وَقَالَ الْإِمَامُ أَبُو عَمْرِو الْأَوْزَاعِيُّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - "عَلَيْكَ بِآثَارِ مَنْ سَلَفَ
 وَإِنْ رَفَضَكَ النَّاسُ، وَإِيَّاكَ وَآرَاءَ الرِّجَالِ وَإِنْ زَخَرَفُوهُ لَكَ بِالْقَوْلِ

وهههروهها پيشهوا ابو عمرو الوزاعي - رضي الله عنه دهههروویت : ﴿عَلَيْكَ بِآثَارِ مَنْ
 سَلَفَ وَإِنْ رَفَضَكَ النَّاسُ، وَإِيَّاكَ وَآرَاءَ الرِّجَالِ وَإِنْ زَخَرَفُوهُ لَكَ بِالْقَوْلِ﴾^١

واته ﴿پيويسته لهسههت که دهست به پيشوین پيشینهوه بگريت نهگهه خهلکیش
 نهیان ويستیت و پشتیان تیکردیت، وه ئامان ناگاداری بیروبوچوونی خهلکی به نهگهه
 بهقهسههش بویان رازاندیتهوه ﴿.

١ اثر صحيح : أخرجه الخطيب في شرف أصحاب الحديث ص (٧)، والآجري في الشريعة ص (٥٨)،
 وعنه ابن عبد البر في جامع بيان العلم وفضله (٢ / ١٤٤) من طريق العباس بن الوليد بن مزيد
 البيروني، قال: ((أخبرني أبي قال: سمعت الأوزاعي يقول: فذكره)) .

وهذا إسناد صحيح . وأما قول الحافظ في التقریب (٣٩٩/١) عن العباس بن الوليد أنه صدوق
 فتعقب، فقد وثقه ابن أبي حاتم والنسائي وابن حبان وغيرهم في التهذيب (٥ / ١١٦، ١١٥) والجرج
 والتصديق (٢١٦/٢) وطبقات الحنابلة (٢٣٥/١).

والأثر أورده الحافظ الذهبي في سير أعلام النبلاء (٧/١٢٠) وفي العلو للعلي الغفار وصحح الألباني
 إسناده في مختصره للعلو ص (١٣٨).

رافه‌ی شیخ ئیبنو عثیمین

ئەو وتانە‌ی ھاتوون لەبارە‌ی ھاندان بۆ پە‌پرە‌وکردنی سوننەت و ھۆشیاریدان لە بیدعەو داھێنراوە‌کان:

۱- لە وتە‌کانی ھاوہ‌لان : ھاوہ‌لتی بە‌پرێ‌زی پێ‌غە‌مبەر صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم عبداللہ ی کوری مە‌سعودە رە‌زای خوای لی بی‌ت کە‌لە‌سالی ۳۲ کۆ‌چی مردووہ لە تە‌مە‌نی شە‌ست و ئە‌وہ‌ندە سالتیدا، دە‌فەر مووی‌ت : اَلْبُعُوا : واتە شوین و تە‌و کردارە‌کانی پێ‌غە‌مبەر صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم بکە‌ون بە‌بی ئە‌وہ‌ی ھی‌ج زیادە‌یە‌کی بێ‌خە‌نە سەر و لی کە‌م بکە‌نە‌وہ، وە‌کو خۆ‌ی چۆ‌نە‌ ئاوا شوینی بکە‌ون وَلَا تَبْتَدِعُوا ھی‌ج بیدعەو زیادە‌یە‌ک لە دیندا دامە‌ھێ‌ن لَقَدْ کُفِیْعُمْ چونکە ئە‌وانە‌ی لە پێ‌ش ئی‌وہ وە بوون کاروباری دینە‌کە‌تانیا‌ن بۆ تە‌واو کردن کە‌ئە‌وانیش پێ‌شینیە‌چاکە‌کان بە‌جۆ‌ری‌ک خوای پەرورە‌دگار دینە‌کە‌ی بۆ پێ‌غە‌مبەرە‌کە‌ی صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم تە‌واو کرد ئایە‌تی خۆ‌ی دا بە‌زانە‌د کە‌ دە‌فەر مووی‌ت : ﴿أَلِیَوْمَ أَکْمَلْتُ لَکُمْ دِیْنَکُمْ﴾ المائدە: ۳ واتە ﴿ئە‌م‌رۆ دینە‌کە‌تانم بۆ تە‌واو کردن﴾ ئی‌تر لە‌دوای ئە‌وہ وە دین پێ‌ویستی بە تە‌واو کردن نیە چونکە خۆ‌ی تە‌واوہ و کە‌م و کورتی نیە.

۲- لە وتە‌کانی شوین کە‌وتووانی ھاوہ‌لانی پێ‌غە‌مبەر صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم وتە‌کە‌ی ئە‌میری ئی‌مانداران عومە‌ری کوری عبدالعزیزە کە‌لە‌سالی ۶۳ لە‌دا‌یک بووہ و لە‌سالی ۱۰۱ دا مردووہ کە تیایدا ئە‌مانە دە‌گری‌تە خۆ‌ی :

أ- پێ‌ویستە‌تی وە‌ستان لە‌و شتە‌ی ئە‌وان لە‌ئاستیدا وە‌ستان کە‌مە‌بە‌ستی پێ‌غە‌مبەر صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم و ھاوہ‌لە‌کانیە‌تی لە‌و شتە‌ی لە‌سە‌ری بوون لە‌ب‌واری بیروباوە‌رو کردە‌وہ‌دا لە‌بەر ئە‌وہ‌ی ئە‌وان لە‌سەر بوونە زانست و زانیاری و بینیکی تە‌واوہ وە‌ستان و ئە‌گەر خێ‌ر لە‌و شتە‌دا بووایە کە‌ لە‌دوای ئە‌وانە‌وہ داھێنراوە ئە‌وا

بيگومان نه و ان له بهر ترو شايسته تربون به وې دايان به پناه به لام چونکه خيري تيدا نه بوه نه و ان کاري وايان نه کړدوه و ناپه کي خويان تيکنه داوه .

ب- نه وې له دواي نه وانه وه داهي تراوه هيچ نه ته نه پچه وانه کړدن و دژايه تي کړدنې رپوشوئي پغه مبر صلي الله عليه وعلى آله وسلم و هاوه له کانيه تي وه وازه تيان و دوور که و نه وې له سونه تيان، وه نه گهر نا نه و ان دينيان به وه و ه سکر دوه که چاره سهر بيت و نه و نه ده ش قسيان له سهر کړدوه که بهس بيت و رونه چوون تيدا .

ج- له ناو خه لکيدا که سانيک هه ن که مته رخم بوون له شوينکه و تياندا جابويه کور تره و و وشکه لگه راوبوه، و هه نديکي تر هه بوون له و ناسته دا نه و ستاون نه و اني لي و هستان بويه رونه چوون و بهره و تيا چوون رويشتن، وه رينگي راستيش له نيوان نه و دو وانه دايه که توندره وې و کور تره وېه .

۳- له و نه کاني شوينکه و تواني شوينکه و تواندا ﴿تابعي تابعين﴾: و ته کي پشه و نه و زاعيه ﴿عبدالرحمن ي کوري عمره که له سالي ۱۵۷۱ د مردوه﴾ که ده فرمويت: ﴿عليك باثار من سلف﴾ په يوه ست به به رينگي هاوه تان و شوينکه و توانيانه وه به چاکه له بهر نه وې بونياد تراوه له سهر قورثان و سونه ت. ﴿وان رَفَضَكَ النَّاسُ﴾ نه گهر چيش دووريان خستيه وه و نه يان ويستيت .

﴿وايالك وآراء الرجال﴾ ناگاداري بوجووني خه لکي به که نه و ه ش بريتي له وې و و تراوه و ته نه بوجوونیکه به بي نه وې هيچ به لگيه کي له سهر بيت له قورثان و سونه تي پغه مبري خوا صلي الله عليه وعلى آله وسلم .

﴿وان زَخَرَفُوهُ﴾ بايشي رازينه وه : و اته له کاتي ده رپريندا جواني ده که ن و ده رپرازينه وه به لام ده بيت نه وه بزاني که ناهق ناييت به هق به وې جواني بکه ن و برپرازينه وه . ﴿چونکه هه مو قسه و کړدوه به کي پوچ هر پوچ و ناهقه با که سانيکي دم لوس و قسه زانيش برپرازينه وه - و هر گير﴾ .

﴿نایه پیغمبهری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم و نهوبه کرو عومهر و عوسمان و
 عملی رهزای خوا له هدر چواریان بیت نهو شتهی تو بانگهوازی خه لکی بو لا ده کهیت
 دهیانزانی یان نهیان دهزانی ؟ کابرا وتی : نهیاندهزانی، نهویش فهرمووی شتیک نهویاوانه
 نهیانزانی بیت نایه تو دهیزانیت ؟!! پیاوه که وتی من دهلیم بیگومان زانیویانه، پاشان
 موحممهدی کوری عبدالرحمانی نهدرهمی وتی : نایه نهوانه توانیان قسهی تیادا نه کهن،
 وه خه لکیشی بو لا بانگ نه کهن یان نهیان توانی ؟ کابرا وتی : به لئی دهشتیان توانی نهو
 کاره بکهن به لثم نهیانکردوه، پاشان موحممهدی کوری عبدالرحمانی نهدرهمی وتی :
 شتیک پیغمبهری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم و نهوبه کرو عومهر و عوسمان و
 عملی رهزای خوا له هدر چواریان بیت توانییان بیکه و نهشیان کرد بیت نایه تو
 ناتوانیت نهیکهیت و وازی لی بهیئت ؟!! پیاوه که قسه کانی بری و کوتای پی هینا،
 خهلیقهی نهو کاتمش لهویدا ناماده بوو دواي نهو گفتوگۆیه وتی : دهک خوا مؤلّات و
 توانایی نه دات به کهسیک که کاریک بکات لهو شته دا که نهوانه نهیانکرد بیت و رازی
 نه بیت بهوهی نهوان پی رازیبون ﴾.

← وهكذا مَنْ لَمْ يَسْغُهُ مَا وَسَّعَ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَأَصْحَابَهُ وَالتَّابِعِينَ لَهُمْ بِإِحْسَانٍ، وَالْأُتَمَّةَ مِنْ بَعْدِهِمْ، وَالرَّاسِخِينَ فِي الْعِلْمِ، مِنْ تِلَاوَةِ آيَاتِ الصِّفَاتِ وَقِرَاءَةِ أَخْبَارِهَا، وَإِمْرَارِهَا كَمَا جَاءَتْ، فَلَا وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْهِ.

وہہر وہا ھەر کەسێک جێی نەبێتەوہ لەودینەدا کە پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم وھاوہلانی و شوێنکەوتووہ چاکەکانیان تێیدا جێیان بووہوہ، وە ئەو پێشەوایانہی لەدوای ئەوانہوہ ھاتن و زۆر شارەزابوون و پوچووبوون لە زانست و خوێندنہوہی ئایەتەکانی سێفەتەکانی خوای گەورەدا و خوێندنہوہی ھەوالتەکانی و تێپەراندنی و دەست لێنەدانی سەرەپای ئەوہش ھەر پازێ نەبێت و بە پوچوونی خوێی لەبارەیانہوہ بدوێت دەک خوای پەرورەدگار ھەرگیز جێی نەکاتەوہ و نەتوانێت خوێی لەو دینە فراوانەدا ببینێتەوہ.

رافعی شیخ ئیبنو عثیمین

پروودانی گفتوگۆ و چاوپێکەوتنێک لەنێوان ئادرەمی و کابرای خاوەن بیدەدا لەلای خەلیفەدا:

شارەزایم لەسەر ژبانی ئادرەمی و ئەو کەسەشی لەگەڵیدا بووہ نە وەہر وہا نازانم جوۆری ئەو بێعەدەیدە باسکراوہ چی بووہ^١ بەلام ئەوہی گرنگ بێت ئەوہیە کە بزانن

١ القصة أخرجها الخطيب في تاريخ بغداد (٧٥/١٠) ومن طريقه ابن الجوزي في مناقب الإمام أحمد ص(٤٣٦:٤٣٩) ومن طريقه ابن قدامة في التوايين (ص١٩٤) وأخرجها الذهبي في سير أعلام النبلاء (٣١٣/١١) والآجري في الشريعة ص (٩١: ٩٥) وأوردها ابن كثير في البداية والنهاية (١٠ / ٣٣٥).

وقد رويت القصة من طريقين أحدهما مطول والآخر مختصر وقال الحافظ الذهبي بعد ذكر الطريقة المختصرة للقصة : ((هذه قصة مليحة وإن كان في طريقها من يجهل ولها شاهد)) ثم ذكر لها الطريق المطول .

ويظهر من كلام الشيخ العثيمين رحمه الله أن في هذه القصة مبهمة الأربعة : الأردمي، والناظر له، والخليفة الذي حظر المناظرة، والبدعة التي جرت المناظرة بسبها . ومن خلال التعرف على شخصية المناظر تبين لنا بقية المبهمة.

الأول : الأدرمي : والذي نستطيع تأكيده أنه مصحف من الأدرمي واسمه أبو عبد الرحمن عبد الله بن محمد بن إسحاق الأدرمي روى عن وكيع وابن عيينة وابن مهدي وغيرهم وروى عنه أبو داود والنسائي . وهو صاحب القصة المذكورة كما جاء في المصادر التي وردت بها القصة وكما رجح غير واحد من أهل العلم فروى الخطيب في تاريخه

نمو قوناغانه كامايه نهم گفتوگو و چاويككوتنهى پيدا تيپهريپووه تابهريپووه ريگهيهك
بهدهست بيتن شارهزايى چونهتى گفتوگو كردن بين كه له نيوان دوو كه سدا پرووده دات
كاتيك گفتوگوده كه له سهر شتيك .

(٧٧، ٧٨/١٠) وابن الجوزي في المناقب ص(٤٣٦) أن الحافظ أبابكر أحمد بن عبد الرحمن الشيرازي حدث بهذه
المنظرة ثم قال ((الشيخ هو عبد الرحمن عبد الله بن محمد بن إسحاق الأذرمي)) أ.هـ.
وقال الخطيب في تاريخه (١٠ / ٧٥) : ((وكان هارون الواثق بالله شخص شيخا من أهل إذنه للمحنة وناظر ابن أبي
داود بحضرته واستعلم عليه الشيخ بحجته فأطلقه الواثق ورده إلى وطنه، ويقال : إنه كان أبا عبد الرحمن الأذرمي)) أ.هـ.
وقال الخطيب في التهذيب (٥ / ٦) بعد أن ذكر كلام الخطيب : قلت : القصة مشهورة حكاها المسعودي وغيره،
ورواها السيارى في الألقاب بإسناد له قال فيه : إن الشيخ الناظر هو الأذرمي هذا)) أ.هـ.
وقال السمعاني في الأنساب (١ / ٦٢) في مادة: الأذرمي : بعد الألف وفتح الذال المعجمة وسكون الراء، وفي آخرها
الميم، هذه نسبة إلى آذرم، وظني أنها من قرى أذنة بلدة من الثغر منها أبو عبد الرحمن عبد الله بن محمد بن إسحاق
الأذرمي .... ثم ترجع له وذكر مثل كلام الخطيب .

الخامس: الناظر له وهو أحمد بن أبي داود : القاضي الكبير أبو عبد الله أحمد بن فرج بن حريز الإيادي البصري البغدادي
الجهمي عدو أحمد بن حنبل . كان داعية إلى خلق القرآن كانت له منزلة ومشورة عند الخليفة المأمون والمتصم والواثق
وكان إلبا على الإمام أحمد يوم المحنة يقول يا أمير المؤمنين اقله هو ضال مضل راجع ترجمته في: وفيات الأعيان
(١ / ٨١) وسير أعلام النبلاء (١١ / ١٦٩) والبداية والنهاية (١٠ / ٣١٩) وشذرات الذهب (٢ / ٩٣) .

السادس: الخليفة الذي حضر المناظرة هو الواثق بالله هارون بن محمد (المتصم بالله) بن هارون الرشيد العباسي أبو جعفر
من خلفاء الدولة العباسية بالعراق ولد ببغداد وولى الخلافة بعد وفاة أبيه سنة ٢٢٧ هـ فامتنع الناس في خلق القرآن
وسجن جماعة، والظاهر أنه تاب عن ذلك في آخره عمره كما جاء في سياق روايات القصة التي نحن بصدد الكلام
عليها ففي آخرها قال المهدي بالله ابن الخليفة الواثق بالله : ((فرجعت عن هذه المقالة، وأظن أن الواثق رجع عنها منذ
ذلك الوقت)) أ.هـ .

وقد عتق الحافظ ابن قدامة في التوابين ص(١٩٤) هذه القصة بقوله (توبة الواثق بالله وابنه المهدي بالله) .
وقال الحافظ ابن الجوزي في مناقب الإمام أحمد ص(٤٣١) : ((وقد روى أن الواثق ترك إمتحان الناس بسبب مناظرة
جرت بين يديه رأى بها أن الأولى ترك الإمتحان)) ثم ساق القصة بطولها .

الرابع: البدعة التي جرت المناظرة بسببها : هي بدعة القول بخلق القرآن تلك الفتنة الكبرى التي امتحن بسببها أئمة
أعلام على رأسهم الإمام الرباني والصدوق الثاني أحمد بن الحنبل رحمه الله.
وراجع مقدمة الشيخ عبد القادر الأرناؤوط في تعليقه على لمعة الاعتقاد حيث نبه على علة هذا التصويب أيضا بإشارة لطيفة.

بىگومان ئادىرىمى لەسەرچەند قۇناغىڭ گەتوگۆكەي دامەزاندوۋە تابەھۇي
ھەرىيەكك لەم قۇناغانەۋە پەندى لىۋەربگىرىت بۇ قۇناغەكەي تر تا دوژمنەكەي
بەشكىتت.

قۇناغى بەكەم: زانىست بىگومان ئادىرىمى پىرسىارى لىكرد و پىي ووت ئايە پىغەمبەر
صلى الله عليه وعلى آله وسلم و جىنشىنەكانى رەزاي خويان لى يىت ئەم بىدەيەيان
دەزانى؟ بىدەچىيەكە وتى: نەخىر نەيان دەزانى جا ئەم نەلىكردنەي بىدەچىيەكە
كەمكردنەۋەي نىرخى پىغەمبەر صلى الله عليه وعلى آله وسلم و جىنشىنەكانى رەزاي
خويان لى يىت دەگىرتە خۇ بەجۆرىك كەئەۋان نەزان بوون بەۋەي كە لەشتە گىرنگەكان
بوۋە لە دىندا ۋەلەگەن ئەۋەشدا ئەۋە بەلگەيە لەسەر بىدەچىيەكە باشە ئەگەر ئەۋان
نايزان، ۋەئالەمەۋە ئادىرىمى گەتوگۆكەي گواستەۋە بۇ.

قۇناغى دوۋەم: باشە ئەگەر ئەۋان ئەۋ شتە نازان ئەي چۆنەكە تۇ دەيزانىت؟ ئايە
دەكرىت خۇي گەۋرە زانىستىك لە پىغەمبەر صلى الله عليه وعلى آله وسلم و
جىنشىنەكانى رەزاي خويان لى يىت قەدەغەبكات بىزان لەشتىكدا كەپەيۋەندى
بەشەرىيەتەۋە ھەبىت و دەرگاي زانىنى لەسەرتۇ كىردوۋەتەۋە تابىزانىت؟

جابۇيە كابرى بىدەچى چۈۋە ۋە بەخۇيدا وتى من دەلەيم زانىۋانە، بەۋ ۋەلەمەي
بىدەچىيەكە رۇبىشتە قۇناغىكى تر :

قۇناغى سىپەم: ئەگەر ئەۋان بىگومان زانىبىتيان ئايە تۋانىان بەۋ شىۋەيە قەسەي
لەبارەۋە نەكەن ۋە خەلىكىشى بۇلا بانگ نەكەن يان نەيان تۋانى؟ كابرى بىدەچى
ۋەلەمەي دايەۋ وتى بەللى تۋانىان بى دەنگ بن قەسەي لەبارەۋە نەكەن پاشان موحەمەدى
كۆرى عبدالرحمانى ئەدرەمى پىي وت : شىت كە پىغەمبەر صلى الله عليه وعلى آله
وسلم و جىنشىنەكانى رەزاي خويان لى يىت تۋانىبىتيان بىكەين و نەيانكردىت ئايە تۇش

ناتوانی نەیکەیت، کابراکە بێ دەنگ بوو هیچ وەڵامی نەداوە و لەبەر ئەوەی دەرگای لەبەر دەمدا داخست.

دوای ئەنجامدانی ئەم گفتوگۆیە خەلیفە پوچوونەکی ئەدرەمی بەراست زانی و بانگەوازی کرد بۆ لەبەر دەم ئەو کەسانەدا تەسک بکەن وە رازی نەبێت بەوەی پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم و جیشینەکانی رەزای خوایان لێ بێت کردوویانەو هەریانەوێت بە پوچوونی خۆیان هەرحێ کێان بووێت بیکەن و بیلێن، ﴿بەلکو دەبێت وەک ئەوان بکات لە کوێکدا پتوێست بوو قسەبکەن بیکەن و لە کوێشدا پتوێست بوو قسەنەکەن نەیکەن چونکە ئەو زانستی تەواوە کە هەر کەسێک سنوری خۆی بزانی و دەست درێژی نەکات سەر سنورەکانی شەرعەکی خۆی گەرە- وەرگیر.﴾

و هەریەو شێوەیە خواوەنی هەموو بەتالێک لە ئەنجامدانی بیدەدا یان هەشتیکێتر ئەوا هەردەبێت سەر ئەنجامی دابران بێت لەوەی بتوانیت وەڵام بداتەو.^۱

۱ زانی پایە بەرز رەحەتی خۆی لێ بێت کە دەفەر مووێت ﴿شارەزایم لەسەر ژبانی نادەمی و ئەو کەسێشی لە گەلیدا بوو نە و هەروەها نازام جۆری ئەو بیدەیدی باسکراوە چی بوو﴾ بەلگە نە لەسەر ئەوەی هەرنەزانرێت ئەو نەزانراوانە لای ئەو زانایانە بەرزە چێن بەلکو زانایانی تر بەم شێوەیە بۆیان باسکردوون:

• ئەدرەمی: ﴿ناوی أبو عبدالرحمن بن محمد بن إسحاق الأذرمي﴾ بوو.

• ئەو کەسێشی گفتوگۆکە لە گەلیدا ئەنجامداوە ناوی ﴿ئەحمەدی کورپی ئەبی داوود بوو دۆزمنی سەر سەستی ئیمام ئەحمەد بوو لەسەر رێچکەکی جەمەیکان بوو﴾ ناو و نازناوی بەم شێوەیە بوو ﴿القاضي الكبير أبو عبدالله أحمد بن فرج بن حريز بن الإيادي البصري البغدادي الجهمي﴾ بوو.

• ئەو خەلیفەبەشی لەو شۆپەدا نامادەبوو ناوی ﴿الواق بالله هارون كوري محمد المعتصم بالله كوري هارون﴾ بوو. رەشیدی عەباسی بوو.

• ئەو بیدەبەشی گفتوگۆکەیان لەسەر ئەنجامداوە بیدەدی دروستکردنی قورئان بوو. کەلمو سەردەمەدا باو بوو و خەلکانێکی زۆر بەهۆیە تووشی نارەحەتی و کوشن و گرتن بوون- وەرگیراوە لەقسەکانی لێکۆلەرەو- وەرگیر.﴾

باسکردنی هەندێک لە ئایەتەکانی سێفەتەکانی خوای گەوره

لەو ئایەتەکانی هاتوووە لەبارە ی سێفەتەکانی خوای گەوره‌وه :

﴿ سێفەتی ڕوو ﴾

خوای گەوره دەفەرمووێت: ﴿وَبَقِيَ وَجْهُ رَبِّكَ﴾ الرحمن: ۲۷ واتە
﴿بەتەنها ڕوووی پەروەردگارت دەمێنێتەوه﴾.

رافه‌ی شیخ ئینو عثمین

لەو سێفەتەکانی که دانەر باسی کردووه له سێفەتەکانی خوای گەوره :

دانەر ڕەحمەتی خوای ئی بێت ئەمانە ی لەسێفەتەکانی خوای گەوره باسکردووه و
نێمەش قسە ی لەسەر دەکەین بە گۆڕە ی ریزبەندی دانەر:

• سێفەتی یە کەم: ﴿الوجه - ڕوو﴾

ڕوویەکی دانێداناو بوخوای گەوره به بەلگە ی قورئان و سونەت و یە کدەنگی
پیشین ﴿سەلف﴾.

خوای پەروەردگار دەفەرمووێت: ﴿وَبَقِيَ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ (۲۷)
الرحمن: ۲۷ واتە ﴿تەنها ڕوو ی پەروەردگاری خاوەن شکۆ و کەرەمکەرت دەمێنێتەوه﴾

﴿سيفهتی دوو دهست﴾

← وههروهه خوی گهوره دهفرموویت : ﴿بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ﴾ المائدة: ۶۴

رافعی شیخ نبینو عثمین

• سيفهتی دووهم : ﴿اليدان - همدوو دهستی خوی گهوره﴾

دوو دهست له سيفهتهجیگه کانی خوی پهروه دگاره به بهلگهی قورنن و سوننهت و یه کدهنگی پشین ﴿سدهف﴾.

خوی گهوره دهفرموویت : ﴿بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ﴾ المائدة: ۶۴ واته ﴿بهلکو همدوو دهستی خوی گهوره کراویه﴾.

وههروهه پیغمبهری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم دهفرموویت : ﴿يَمِينُ اللَّهِ مَلَأَى لَا يَفِيضُهَا نَفَقَةً سَحَاءَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ﴾ تا نهو شوینهی که دهفرموویت : ﴿وَبِيْدِهِ الْآخِرَى الْقَبْضُ يَرْفَعُ وَيَخْفِضُ^۱﴾

۱ مسلم : كتاب الزكاة : باب الحث على التفقة وبشير المنفق بالخلف (۹۹۳) (۳۷).

وأما رواية البخاري فعنده في كتاب التوحيد : باب قول الله تعالى ﴿لَمَّا خَلَقْتُ بَيْدَيَّ﴾ ص: ۷۵ (۷۴۱۱) بلفظ ﴿يَدُ اللَّهِ مَلَأَى لَا يَفِيضُهَا نَفَقَةً.....﴾ من حديث أبي هريرة

لا يفيضها : بالعين المعجمة والضاد المعجمة الساقطة : واته : لني كم نايتموه .

سحاء : بمهلتين مثقلا ممدود : بهبهروهوامی دهپرتزی بهسريد(۱۳ / ۳۹۵).

• سوودنك : نبين و حجهر له فتح الباري (۱۳ / ۳۹۵) دهفرموویت لمقه كردن لهسمر دهپرينه كهی مسلم و گپرانوه كهی كه تيادا له باتي ﴿يد الله﴾ ﴿يمين الله﴾ هاتوه .

وههويكاته بهلگه دزی نمو كسانهی كه دهستان ليره دا به نيعمهت تفسیر كردوه وه لهوهش دورتر نهو كسانهی به گمبینه كانی خوا تفسیری كردوه، وهفرموویتهی ﴿أطلق اليد على الخزان لتصرفها فيها﴾ منیش ووم ﴿ليكثرتم﴾ ((لهو دا بهلگهی نهوی تیدا به كه : نبين و حجهر ره دی نهوانه ی داوهتموه سيفهته كانی خوی گهوره ده گزرن)).

واتە ﴿ دەستی خوای گەوره پەرە بەبەخشین لێی کەم نابێتەوه بەشەو پۆژ لێی دەپژێت و دەبەخشیت ﴾ ﴿ وەله دەستەکە ی تریدا کێشانهو پێوانە هەیه، بەرز ی دەکاتەوه و نزمی دەکاتەوه ﴾^۱ هەردوو پێشەوا موسلم و بوخاری پێوایەتیانکردووه .

و ه سەلف یە کەدەنگن لەسەر جیگیرکردنی دوو دەست بۆ خوای گەوره هەربۆیە پێویستە جیگیرکردنی دوو دەست بۆ خوا بەبێ گۆڕین و وەبەبێ پەکخستن وەبەبێ چۆنیەتی بۆدانان وەبەبێ هاوشیۆه بۆدانان کەئەوانیش بریتین لە دوو دەستی راستەقینە بۆ خوای گەوره کە شایستە ی خۆیەتی.

و ه بەدلتیاییهوه ئەوانە ی سێفەتەکانی خوای گەوره پەکەدەخەن سێفەتی دوو دەستیان بە نیعمەت یان توانایی یان هاوشیۆه ی ئەوانە ﴿ تەفسیر کردووه ولیکداوەتەوه و ئێمەش بەرپەرچیان دەدەینەوه بەوه ی لەپێشەوه لەبەنەمای چوارەمدا باسکرا و ه بە لایەنیکی چوارەم بەهەمان شیۆه بەرپەرچیان دەدەینەوه : لەناو ئایەتە کەدا ئەوه ی تێدایە کە رێگرە لەوه ی بەهیچ جوۆی بەو شیۆه یە تەفسیر بکریت هەروە کو خوای گەوره دەفەرموویت :

﴿لَمَّا خَلَقْتُ بَدَنِي﴾ ص: ۷۵ واتە ﴿ بۆ ئەوه ی کە بەدوودەستە ی خۆم دروستم کردووه ﴾، و ه هەروەها فەرمووده کە ی پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم دەفەرموویت ﴿وَبِيْدِهِ الْاُخْرٰى الْقَبْضُ﴾ واتە ﴿ وەله دەستەکە ی تریدا کێشانهو پێوانە هەیه ﴾.

۱ تەواوی فەرمووده کە بەم شیۆه یە تەنها بۆ زانیاری هێناومە تا ناگادار بیت ﴿يَمِينُ اللَّهِ مَلَأَى لَأ يَغِيْظُهَا نَفَقَةً سَحَاءَ اللَّيْلِ وَالتَّهَارَ أَرَأَيْتُمْ مَا أُلْفَقَ مِنْدُ خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَإِنَّهُ لَمْ يَنْقُصْ مَا فِي يَمِينِهِ وَعَرَشُهُ عَلَى الْمَاءِ وَبِيْدِهِ الْاُخْرٰى الْفَيْضُ أَوْ الْقَبْضُ يَرْفَعُ وَيَخْفِضُ﴾ ﴿ وەرگیر ﴾.

ئەو ڕووانەیی کە سیفەتی دوو دەستەکەیی خۆی لەسەر هاتوووە و چۆن بتوانین نێوانیان ڕێکبخەین:

• بەشیوەی تەك هاتوووە هەروەكو خۆی گەورە دەفەرموویت: ﴿تَبَرَّكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ﴾ الملك: ١ واتە ﴿پاك و بێگەردی بۆ ئەو خۆایەیی کە دەستەلاتی هەموو بوونەوهری بەدەستە﴾.

بەشیوەی جووت هاتوووە هەروەكو خۆی گەورە دەفەرموویت: ﴿بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ﴾ المائدة: ٦٤ واتە ﴿بەلكو هەردوو دەستی خۆی گەورە كراوەیە﴾.

• بەشیوەی كۆ هاتوووە هەروەكو خۆی گەورە دەفەرموویت: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَمًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ﴾ يس: ٧١

واتە ﴿ئایە ئەو بیاباوهر و بێهەرستانە نابینن کە چۆن ئێمە ئازەلمان بە دەستەکاغان بۆ دروست کردوون لە ووشترو مهر و بز و مانگا﴾.

و ه ڕێكخستن لە نێوان ئەم ڕوو ه جیاوازانەدا بە جۆرێك دەبێت كە بڵێن:

ڕووی یەكەم: ﴿مفرد مضاف﴾ ه ﴿تاكەو دراوهرتە پال ئەوهری لەگەڵداوە واتە:

دراوهرتە پال ((هـ الضمير)) كەدەگەریتەوهر بۆ لای زاتی الله ﴿جالهم بارەدا هەموو ئەوانەیی جیگەر بووهر بۆ خۆی گەورە لە دەست دەگرتە خۆ، وەرپگرتیش نیه لەوهری بۆ ﴿جووت﴾ بیت^١، و ه هەرچی دەر بارەیی ﴿كۆ﴾ یە ئەوا بۆ بەگەورەدانان بە كاردەهێنریت نەك لەبەر خۆدی ژمارە كە كەنەویش سییه یان زۆرتر، و لەوكاتەشدا ﴿جووت﴾ یش دەگرتە خۆ چونكە ووتراوهر كەمترین ڕێژەیی ﴿كۆ﴾ دووانە، جائەگەر ﴿كۆ﴾ ه كە دانرا بەوهری كەمترین ڕێژەیی ﴿كۆ﴾ دووانە ئەوا هیچ جۆره دزایەتیەك لەنێوان ﴿كۆ﴾ و نێوان ﴿جووت- دووان﴾ دا هەر لەبەرەتدا نیه.

١ واتە لەم وشەیی ﴿بیده﴾ كە ﴿ید﴾ بەتەك هاتووهر هیچ ڕێگری و مەنەییکی تیا نیه كە بۆ دوو دەستی خوا بەكاربەهێنریت - م. عبدالرحمن.

﴿سيفهتی نه‌فس﴾

← وه‌هه‌روه‌ها خ‌وای گه‌وره هه‌وال له‌باره‌ی پ‌یغم‌به‌ر ع‌یساوه h ده‌دات که
 فهرموویه‌تی: ﴿تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ﴾ المائدة: ۱۱۶ واته: ﴿خ‌وای
 گه‌وره تۆ ده‌زانیت چی له‌ ناخ و ده‌روونی مندا هه‌یه به‌لام من نازام چی له‌ نه‌فسی تۆدا
 هه‌یه﴾.

رافه‌ی شیخ ئ‌یبنو ع‌ث‌یم‌ین

● سيفهتی سی‌ههم: ﴿النفس - نه‌فسی خ‌وای گه‌وره﴾

دانان به‌ نه‌فس‌ین‌کی ج‌یگ‌یر بۆ خ‌وای گه‌وره به‌ به‌ل‌گه‌ی قورئان و سونه‌ت و
 به‌کده‌نگ‌ی پ‌ش‌ین ﴿سه‌له‌ف﴾.

خ‌وای گه‌وره ده‌فه‌رمووی‌ت: ﴿كُتِبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةُ﴾ الأنعام: ۵۴
 واته: ﴿دل‌ن‌یا بن‌ خ‌وای په‌روه‌رد‌گار‌تان له‌سه‌ر نه‌فس‌ی خ‌و‌یی نووس‌یوه به‌به‌زه‌یی و
 به‌رح‌م ب‌یت له‌گه‌لتان‌دا﴾.

وه‌هه‌روه‌ها خ‌وای گه‌وره هه‌وال له‌باره‌ی پ‌یغم‌به‌ر ع‌یساوه h ده‌دات که فهرموویه‌تی:
 ﴿تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ﴾ المائدة: ۱۱۶ واته: ﴿خ‌وای گه‌وره تۆ
 ده‌زانیت چی له‌ ناخ و ده‌روونی مندا هه‌یه به‌لام من نازام چی له‌ نه‌فسی تۆدا هه‌یه﴾.

و ههروه ها پیغمبهری خواوه صلی الله علیه وعلی آله وسلم ده فەرموویت :

﴿سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ عَدَدَ خَلْقِهِ وَرِضَاءَ نَفْسِهِ وَزِنَةَ عَرْشِهِ وَمِدَادَ كَلِمَاتِهِ﴾^۱ واتە

﴿پاکی و بێ کەم و کورتی و گەورەیی سپاس بۆ خوا ی گەورە بە نەندازە ی ژمارە ی

دروستکراوە کانی و پەزای خۆی و قورسای عەرشە کەبی و زۆرو درێژی وشە کانی﴾

و ه سەلف لەسەر دانپێدانانی و جێگیر کردنی یە کەدنگن بەو شیوەیە ی شایستە و

شیای خۆیە تی هەربۆیە پێویستە دانپێدانان و جێگیر کردنی سیفە تی ﴿نەفس﴾ بۆ

خوا ی گەورە بە بێ گۆرپن و وە بە بێ پە کخستن وە بە بێ چۆنیە تی بۆ دانان وە بە بێ هاو شیوە

بۆ دانان.

---

۱ مسلم : کتاب الذکر والدعاء .. : باب التسبیح أول النهار وعند النوم (۲۷۲۶) (۷۹) من حدیث جویریة رضي الله عنها.

﴿سيفهتی هاتن﴾

← وه خوای پاك و بیگمرد ده‌فەرموویت : ﴿وَجَاءَ رَبُّكَ﴾ الفجر: ۲۲
واته ﴿ولهو روضة‌دا پەروەردگارت هات بهاتنیک شیای خوی بیت﴾
وه‌ه‌روه‌ها ده‌فەرموویت : ﴿هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ﴾ البقرة: ۲۱۰
واته ﴿ثابه ئەوانه‌ی پەپ‌ه‌وانی شەیتانن چاوه‌پێی چی ده‌کەن به‌ده‌ر له‌وه‌ی خوای
گموره‌ بیت بۆ لایان﴾.

رافه‌ی شیخ ئیبنو عثیمین

• سيفهتی چواره‌م : ﴿النجيء﴾ - هاتنی خوای پەروەردگار ﴿﴾

هاتنی خوای گموره‌ له‌پ‌رۆژی قیامه‌تدا بۆ حوکومکردن له‌ نێوان به‌نده‌کانیدا
جینگ‌یربووه‌ به‌ به‌ل‌گه‌ی قورئان و سوننه‌ت و یه‌ک‌ده‌نگی پێشین ﴿سەلف﴾.
وه خوای پاك و بیگمرد ده‌فەرموویت : ﴿وَجَاءَ رَبُّكَ﴾ الفجر: ۲۲
واته ﴿ولهو روضة‌دا پەروەردگارت هات بهاتنیک شیای خوی بیت﴾
وه‌ه‌روه‌ها ده‌فەرموویت : ﴿هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ﴾ البقرة: ۲۱۰
واته ﴿ثابه ئەوانه‌ی پەپ‌ه‌وانی شەیتانن چاوه‌پێی چی ده‌کەن به‌ده‌ر له‌وه‌ی خوای
گموره‌ بیت بۆ لایان﴾.

وههروهها پیغمبهری خواوه صلی الله علیه وعلی آله وسلم دهفرموویت : ﴿حَتَّىٰ إِذَا لَمْ يَبْقَ إِلَّا مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ أَتَاهُمْ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ متفق علیه .
واته : ﴿تانهو کاتهی نه گهر نه مایه وه جگه له کهسانیک نه بیت که خوی گهوره دهپرستن پهروه دگاری جیهانیان دیت بۆ لایان﴾^۲ لهفرموودهیه کی درێژدا .

١ البخاري : كتاب التوحيد : باب قول الله تعالى : ﴿وَمَنْ يَمِزْ تَأْخِذُهُ﴾ (٢٢) إِلَى رَبِّهَا نَاطِرَةٌ ﴿٢٣﴾ القيامة: ٢٢ - ٢٣ (٧٤٣٩).

ومسلم : كتاب الإيمان : باب معرفة طريق الرؤية (١٨٣) (٣٠٢) من حديث أبي سعيد الخدري رضي الله عنه .
٢ موسلمانانی نازیز نهم فرمودهیهی زانای پایمبرز لهرافه کهدا هیتاویمتی بهشیکه له فرمودهیه کی درێژ که تیايدا نهموه کانی تیدا حهشرده کریت و باسی هاتی خوی پهروه دگاریشی تیدا به که دیت بۆ لای کهسانیک تمنها خویان پهروتهوه چاره پتی هاتی ده کهن، جاله بهر گرنگی نهم فرمودهیه که پشموا بوخاری له سه حیه کهیدا هیتاویمتی منیش لیره دا به پیوستی ده زام بیهیم له بهر دوو هو :

- ١- وهك رهديك بۆ بیدعه چه کان که به نارم زوی خویان هه رچه کیان بویت ده یگژون له وانمش سیفته کانی پهروه دگار چونکه نهم فرمودهیه بیانویان ده بریت، بدلام نهمه ی جیگه ی پرسیاره نهمه یه نایه نهمه ده گهریتنوه بۆ ههق ؟ وهلامه کی بۆ تزی خویتمر جیده هیتلم .
- ٢- وهك موزده یهك بۆ خوا بهرستان که هیچ خه فته نه خۆن ژبانی دنیا هیچ نه پاشان مردن دیت و زیندوده کریتنوه و خوی گهوره دیت بۆ لایان وه ده یبین، داوا کارم خوی گهوره من و توش بگهری له وانیهی نهم موزدهیه دهیان گهریتنوه .

له فرموده ده که :

٤٥٨١ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ حَدَّثَنَا أَبُو غَمَرٍ حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ غَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ﴿أَنَّ أَنَسًا فِي زَمَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَعَمْ هَلْ تُضَارُونَ فِي رُؤْيَةِ الشَّمْسِ بِالظُّهْرِ ضَوْءَ لَيْسَ فِيهَا سَحَابٌ قَالُوا لَا قَالَ وَهَلْ تُضَارُونَ فِي رُؤْيَةِ الْقَمَرِ قِيلَ الْبَدْرُ ضَوْءَ لَيْسَ فِيهَا سَحَابٌ قَالُوا لَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا تُضَارُونَ فِي رُؤْيَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا كَمَا تُضَارُونَ فِي رُؤْيَةِ أَحَدِهِمَا إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَذُنُ مُؤَدَّنٍ تَتَّبِعُ كُلُّ أُمَّةٍ مَا كَانَتْ تَعْبُدُ فَلَا يَبْقَى مَنْ كَانَ يَعْبُدُ غَيْرَ اللَّهِ مِنَ الْأَصْنَامِ وَالْأَصْنَابِ إِلَّا يَتَسَاقُطُونَ فِي النَّارِ حَتَّىٰ إِذَا لَمْ يَبْقَ إِلَّا مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ بَرٌّ أَوْ فَاجِرٌ وَغَيْرَاتُ أَهْلِ الْكِتَابِ فَيَدْعَى الْيَهُودُ فَيَقَالُ لَهُمْ مَنْ كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ قَالُوا كُنَّا نَعْبُدُ غَزِيرَ ابْنِ اللَّهِ فَيَقَالُ لَهُمْ كَذَبْتُمْ مَا أَخَذَ اللَّهُ مِنْ صَاحِبَةٍ وَلَا وَلَدٍ فَمَاذَا تَبْغُونَ فَيَقَالُوا عَطِشْنَا رَبَّنَا فَاسْقِنَا فَيَسَارُ آلَا تَرُدُّونَ فَيُخْشَرُونَ إِلَى النَّارِ كَالْهِيَائِ سَرَابٍ يَخْطُبُ بَعْضُهَا بَعْضًا فَيَتَسَاقُطُونَ فِي النَّارِ ثُمَّ يَدْعَى النَّصَارَى فَيَقَالُ لَهُمْ مَنْ كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ قَالُوا كُنَّا نَعْبُدُ الْمَسِيحَ ابْنَ اللَّهِ فَيَقَالُ لَهُمْ كَذَبْتُمْ مَا أَخَذَ اللَّهُ مِنْ صَاحِبَةٍ وَلَا وَلَدٍ فَيَقَالُ لَهُمْ مَاذَا تَبْغُونَ فَيَقَالُ لَكُمْ مِثْلُ الْأَوَّلِ حَتَّىٰ إِذَا لَمْ يَبْقَ إِلَّا مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ مِنْ بَرٍّ أَوْ فَاجِرٍ أَتَاهُمْ رَبُّ الْعَالَمِينَ فِي أَدْنَىٰ صُورَةٍ مِنَ النَّارِ رَأَوْهُ فِيهَا فَيَقَالُ مَاذَا تَنْتَظِرُونَ تَتَّبِعُ كُلُّ أُمَّةٍ مَا كَانَتْ تَعْبُدُ قَالُوا فَارْقِنَا النَّاسَ فِي الدُّنْيَا عَلَىٰ أَفْقَرٍ مَا كُنَّا إِلَيْهِمْ وَلَمْ نُصَاحِبْهُمْ وَنَحْنُ نَنْتَظِرُ رَبَّنَا الَّذِي كُنَّا نَعْبُدُ فَيَقُولُ أَنَا رَبُّكُمْ فَيَقُولُونَ لَا لَشَرِكَ بِاللَّهِ شَيْئًا ﴿مَرْكَبِينَ أَوْ ثَلَاثًا﴾ - وَهَرَكَبِينَ

و ه سەلف یە کە دەنگن لە سەر چەسپاندنی سێفەتی ﴿هاتن﴾ بۆ خوای گەورە
 ھەر بۆیە پێویستە جێگیر کردنی ﴿هاتن﴾ بۆ خوا بەبێ گۆڕین و وەبەبێ پە کخستن
 وەبەبێ چۆنیەتی بۆ دانان وەبەبێ ھاوشۆ وەبەبێ بۆ دانان کە ئەویش بریتێ لە هاتنیکی راستەقینە
 بۆ خوای گەورە کە شایستەیی خۆیەتی .

و ه بە دلتیایەوه ئەوانەیی سێفەتەکانی خوای گەورە پە کە دەخەن سێفەتی هاتنی خوای
 گەورەیان بە هاتنی فرمانە کەیی خوا لێکدا وەتەوه و ئێمەش بەرپەرچیان دەدەینەوه بەوهی
 لەپێشەوه لەبەنەمای چوارەمدا باسکرا .

﴿سيفه‌تی رازیوون﴾

← وهه‌روه‌ها خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت : ﴿رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ﴾ المائدة: ١١٩

واته ﴿خوای په‌روه‌دگار له‌وان رازیه‌و ئه‌وانیش له‌خوای په‌روه‌دگار رازین﴾

رافه‌ی شیخ ئیبنو عثیمین

• سيفه‌تی پێنجهم: ﴿الرّضى - سيفه‌تی رازیوونی خوای گه‌وره﴾

رازیوون یه‌کێکه له‌سيفه‌ته‌ چه‌سپاوه‌کانی خوای گه‌وره به‌ به‌لگه‌ی قورئان و سوننه‌ت و یه‌کده‌نگی پێشین ﴿سه‌له‌ف﴾.

خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت : ﴿رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ﴾ المائدة: ١١٩

واته ﴿خوای په‌روه‌دگار له‌وان رازیه‌و ئه‌وانیش له‌خوای په‌روه‌دگار رازین﴾.

وهه‌روه‌ها پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم ده‌فه‌رموویت : ﴿إِنَّ اللَّهَ لَيَرْضَى عَنِ الْعَبْدِ أَنْ يَأْكُلَ الْأَكْلَةَ فَيَحْمَدَهُ عَلَيْهَا أَوْ يَشْرِبَ الشَّرْبَةَ فَيَحْمَدَهُ عَلَيْهَا﴾^١

واته ﴿خوای په‌روه‌دگار رازی ده‌بی‌ت له‌به‌نده‌یه‌ك كه هه‌ر جارێك خواردنی‌ك ده‌خوات سوپاسی ده‌كات له‌سه‌ر ئه‌و خواردنه‌ی به‌وی به‌خشیوه، یان له‌كاتێكدا تینوی ده‌بی‌ت و ئاو ده‌خواته‌وه سوپاسی ده‌كات له‌سه‌ر ئه‌و خواردنه‌وه‌یه‌ی به‌وی به‌خشیوه﴾.

^١ مسلم : كتاب الذكر والدعاء : باب إستحباب حمد الله تعالى بعد الأكل والشرب (٢٧٣٤)

(٧٩) من حديث أنس بن مالك رضي الله عنه .

الأكلة: بريته له‌خواردنی ژه‌مێك له‌خواردن وه‌ك نیوه‌رو ئیواره.

هەربۆیە پێویستە جێگیر کردنی سێفەتی ﴿پازیبوون﴾ بۆ خوای گەورە بەبێ
گۆڕین و وەبەبێ پەکخستن وەبەبێ چۆنیەتی بۆدانان وەبەبێ هاوشیۆە بۆدانان کەئەویش
بریتە لە پازیبوونیکی راستەقینە بۆ خوای گەورە کە شایستەیی خۆیەتی .

و بەدلتیایەوه ئەوانەی سێفەتەکانی خوای گەورە پەکدەخەن سێفەتی پازیبوونی
خوای گەورەیان بە پاداشتی خوا لێکداوەتەوه و ئێمەش بەرپەرچیان دەدەینەوه بەوهی
لەپێشەوه لەبنەمای چوارەمدا باسکرا .

﴿سێفهتی خۆشه‌ویستی﴾

← وهه‌روه‌ها خ‌وای گه‌وره‌ ده‌فرمووێت: ﴿يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ﴾ المائدة: ٥٤

واته ﴿خۆشی ده‌وێن و ئه‌وانیش ئه‌ویان خۆش ده‌وێت﴾.

رافه‌ی شیخ ئه‌بنو عه‌میه‌ن

• سێفهتی شه‌ه‌م: ﴿الحبة - خۆشه‌ویستی﴾

خۆشه‌ویستی یه‌ کێکه‌ له‌ سێفه‌ته‌ چه‌سپاوه‌کانی خ‌وای گه‌وره‌ به‌ به‌لگه‌ی قورئان و سونه‌ت و یه‌ کده‌نگی پێشین ﴿سه‌له‌ف﴾.

خ‌وای گه‌وره‌ ده‌فرمووێت: ﴿مَسَّوَفَ يَأْتِي اللَّهُ يَقْوِرُ يُحِبُّهُمْ﴾ المائدة: ٥٤

واته ﴿جاخ‌وای گه‌وره‌ له‌مه‌دوا که‌سانیک‌ دینیت که‌ خۆشی ده‌وێن و ئه‌وانیش ئه‌ویان خۆش ده‌وێت﴾.

وهه‌روه‌ها پێغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم له‌ رۆژی خه‌یه‌ردا به‌ پێشه‌وا عه‌لی ر‌ه‌زای خ‌وای لی بێت ف‌ه‌رموو: ﴿لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ عَدَا رَجُلًا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾^١ واته ﴿به‌یانی ئالاکه‌ ده‌ده‌م به‌ پیاویک‌ که‌ خ‌واو پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی صلی الله علیه وعلی آله وسلم خۆش ده‌وێت وه‌ خ‌واو پێغه‌مبه‌ره‌که‌یشی صلی الله علیه وعلی آله وسلم ئه‌ویان خۆش ده‌وێت﴾.

١ البخاري: كتاب المغازي: باب غزوة الخيبر (٤٢١٠).

ومسلم: كتاب فضائل الصحابة: باب من فضائل علي (٢٤٠٦) (٣٤) من حديث سهل بن سعد رضي الله عنه.

نهر پیاوه‌ی له‌فرمووده‌که‌دا ناوی براوه‌ ﴿ع‌ه‌لی کورپی نه‌بو تالیب ر‌ه‌زای خ‌وای لی بێت﴾ بوو.

سەلف یە کدەنگن لەسەر چەسپاندنی سیفەتی ﴿خۆشەویستی﴾ بۆ خوای گەورە بەجۆری کە خۆشەویستی ھەبێ و خۆشەویستیشە ھەربۆیە پێویستە جیگیر کردنی سیفەتی ﴿خۆشەویستی﴾ بۆ خوای گەورە بەبێ گۆڕین و ھەبێ پەکخستن و ھەبێ چۆنیەتی بۆدانان و ھەبێ ھاوشیوە بۆدانان کەئەویش بریتیە لە خۆشەویستیەکی راستەقینە بۆ خوای گەورە کە شایستەیی خۆیەتی .

و ھەبێ دلتیایەو ھەو ھەوانەیی سیفەتەکانی خوای گەورە پە کدەخەن سیفەتی رازیبوونی خوای گەورەیان بە پاداشتی خوا لێکداو ھەتەو و ئێمەش بەرپەرچیان دەدەینەو ھەو بەو ھەو لەپێشەو ھەبێ ھەمەما ی چوارەمدا باسکرا .

﴿سيفهتی تورەبوون﴾

← وهههروهه خوای گهوره دهههروویت: ﴿وَعَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ﴾ الفتح: ۶
واته ﴿وه تورەیه لیان﴾.

رافعی شیخ ئینو عیمین

• سيفهتی دهوتهم: ﴿الغضب - تورەبوون﴾

تورەبوون یه کیکه له سيفهته چه سپاوه کانی خوای گهوره به بهلگهی قورن و سونهت و یه کدهنگی پیشین ﴿سهلف﴾.

خوای گهوره له بهاری که سیکه وه باوه داریک به دهستی نهقهست بکوژیت دهههروویت: ﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا

وَعَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعْنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا﴾ النساء: ۹۳

واته ﴿هه که سیک به دهستی نهقهست مرۆفیککی خاوهن باوه بکوژیت سزاو تۆلهی ههردززه خو به هه تاهه تایش تیدا ده میتیه وه غهزه ب و تورەیی خوای له سه رهو نهفرینشی لیکردوه﴾.

وهههروهه پیغه مبهری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم دهههروویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ كِتَابًا قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ الْخَلْقَ إِنَّ رَحْمَتِي سَبَقَتْ غَضَبِي فَهُوَ مَكْتُوبٌ عِنْدَهُ فَوْقَ الْعَرْشِ﴾^۱

۱ البخاري: كتاب التوحيد: باب قول الله تعالى ﴿بَلْ هُوَ قَوْلٌ مَّجِيدٌ﴾ (۱۱) فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ (۲۲) ﴿البروج: ۲۱ - ۲۲﴾ (۷۵۵۴).

ومسلم: كتاب التوبة: باب في سعة رحمة الله تعالى وأنها سبقت غضبه (۲۷۵۱) (۱۴) من حديث أبي هريرة رضي الله عنه.

واتە ﴿خوای پەرورەدگار نووسینیکی نووسی پیش ئەوەی هیچ دروستکراویک دروست بکات کە بەزەیی من پیش تورەبووغم کەوتوووە کەئەوێش نووسراوە لەلای خوای لەسەر عەرش﴾^۱

و بە ییگومان سەلف یە کەدەنگن لەسەر چەسپاندنی سیفەتی ﴿تورەبوون﴾ بۆ خوای گەورە ھەربۆیە پێویستە جیگیر کردنی سیفەتی ﴿تورەبوون﴾ بۆ خوای گەورە بەبێ گۆرین و وەبەبێ پەکخستن وەبەبێ چۆنیەتی بۆدانان وەبەبێ ھاوشیوە بۆدانان کەئەوێش بریتە لە ﴿تورەبوونیکی﴾ راستەقینە بۆ خوای گەورە کە شایستەیی خۆیەتی .

و بەدلتیایێوە ئەوانەی سیفەتەکانی خوای گەورە پەکدەخەن سیفەتی تورەبوونی خوای گەورەیان بە تۆڵەسەندنەوە لیکداوەتەر و ئێمەش بەرپەرچیان دەدەینەو بەوەی لەپێشەو لەبنەمای چوارەمدا باسکرا، وە لەروویەکی ترەو خوای گەورە جیاوازی کردوو لەنیوان ﴿تورەبوون و تۆڵەسەندنەوە﴾دا جالەوبارەو خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿فَلَمَّا آسَفُونَا﴾ الزخرف: ۵۵ واتە ﴿جاکتیک تورپان کردین﴾

﴿أَنْقَمْنَا مِنْهُمْ﴾ الزخرف: ۵۵ واتە ﴿تۆلەمان لێسەندنەوە﴾ خوای گەورە تۆلەسەندنەوەی کردە دەرتەنجام و ئامانج بۆ تورپوونەکی، کەئەوێش بەلگەیە لەسەر ئەوەی کە جیاوازی ھەیە لەنیوان ﴿تورپوون و تۆلەسەندنەوە﴾دا.

۱ خۆشەویستان زانای ڕافەکار دەقی فەرموودەکی بەجۆریکی تر ھێناوە بەلام من کەسەیری بوخاریم کرد بینیم بەو شیوەیە سەرەو راستە و ھەر و ھا لە موسلیمشدا ھەربۆیە نێ بەیە ئەو ھەلبژارد پێم وایە شیخیش ئەوەی لە قەست نەھێناوە. ھاتوو فەرموودەکی لە بوخاری و موسلیمدا ھەلبژاردوو و ئەو شیوەیە لیدەرچوو.

والله أعلم ﴿وەرگێڕ﴾

١ مسلم : كتاب الصلاة : باب ما يقال في الركوع والسجود (٤٨٦) (٢٢٢) من حديث عائشة رضي الله عنها.

وہ بیگومان سەلف یە کدەنگن لەسەر چەسپاندنی سیفەتی ﴿تورەیی﴾ بۆ خوای گەورە ھەربۆیە پێویستە جیگیر کردنی سیفەتی ﴿تورەیی﴾ بۆ خوای گەورە بەبێ گۆرین و وەبەبێ پەکخستن وەبەبێ چۆنیەتی بۆدانان وەبەبێ ھاوشیۆە بۆدانان کەئەمۆیش بریتە لە ﴿تورەییەکی﴾ راستەقینە بۆ خوای گەورە کە شایستەیی خۆیەتی .

وہ بەدلنیا یەمۆە ئەوانەیی سیفەتەکانی خوای گەورە پە کدەخەن سیفەتی تورەیی خوای گەورەیان بە تۆلەسەندنەمۆە لیکداوەتەمۆە و ئیمەش بەرپەرچیان دەدەینەمۆە بەمۆە لەپێشەمۆە لەبنەمای چوارەمدا باسکرا .

﴿سيفه‌تی پیناخۆشبوون﴾

← وهه‌روه‌ها خ‌وای گه‌وره ده‌فهرمووێت : ﴿كَرِهَ اللَّهُ أَنْيَعَاثَهُمْ﴾
التوبة: ٤٦ واته ﴿خ‌وا هاتنیانی پیناخۆش نه‌بوو﴾.

رافه‌ی شیخ ئیبنو عثیمین

• سيفه‌تی نۆهه‌م: ﴿الکراهة – پیناخۆش بوون﴾

پیناخۆشبوون له‌خواوه بوئهو که‌سه‌ی شایه‌نی بی‌ت چه‌سپاوه به‌ به‌لگه‌ی قورئان و سوننه‌ت و یه‌ کده‌نگی پێشین ﴿سه‌له‌ف﴾.

خ‌وای گه‌وره ده‌فهرمووێت : ﴿وَلَا يَكُنْ كَرِهَ اللَّهُ أَنْيَعَاثَهُمْ﴾ التوبة: ٤٦
واته ﴿به‌لام چونکه خ‌وا هاتنیانی پیناخۆش نه‌بوو﴾.

وهه‌روه‌ها پێغه‌مبه‌ری خواوه صلی الله علیه وعلی آله وسلم ده‌فهرمووێت : ﴿إِنَّ اللَّهَ كَرِهَ لَكُمْ ثَلَاثًا قِيلَ وَقَالَ وَكَثْرَةُ السُّؤَالِ وَإِضَاعَةُ الْمَالِ﴾^١.

واته ﴿خ‌وای گه‌وره سی شتی بو ئیوه پیناخۆشه ئه‌نجامی بده‌ن که‌ئه‌وانیش : وتی وتی و پرسیارزۆر کردن بی ئه‌وه‌ی پێوستیه‌ک هه‌بی‌ت، وه مال به‌ فیرۆدان﴾

وه بێگومان سه‌له‌ف یه‌ کده‌نگن له‌سه‌ر چه‌سپاندنی سيفه‌تی ﴿پیناخۆش بوون﴾ بو خ‌وای گه‌وره هه‌ربۆیه پێوسته جیگیر کردنی سيفه‌تی ﴿پیناخۆش بوون﴾ بو خ‌وای

^١ البخاري : كتاب الأدب : باب عقوب الوالدين من الكبائر (٥٩٧٥).

ومسلم : كتاب الأقضية : باب النهي عن كثرة المسائل من غير حاجة ... (٥٩٣) (١٣) واللفظ له . من حديث المغيرة بن الشعبة.

گهوره بهبی گۆرین و وه بهبی په کخستن وه بهبی چۆنیهتی بۆدانان وه بهبی هاوشیوه
 بۆدانان که نه ویش بریتیه له ﴿پیناخۆش بوونیکی﴾ راسته قینه بۆ خوای گهوره که
 شایستهی خۆیهتی .

وه به دلتیاییه وه نهوانهی سیفه ته کانی خوای گهوره په کده خه ن سیفه تی ﴿پیناخۆش
 بوونی﴾ خوای گهوره یان به دوور خسته وه لیکدا وه ته وه و ئیمهش بهر په رچیان
 ده دهینه وه به وهی له پێشه وه له بنه مای چواره مدا باسکرا .

باسکر دنى هەندىک لەفەرموودەکانى پێغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى
آله وسلم دەربارەى سىفەتەکانى خواى گەورە

﴿سيفتى دابەزىن﴾

◀ وە لەسۆنەتیشدا پێغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم
دەفەرموویت: ﴿يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا*
واتە ﴿پەرورەدگارمان پاك و بێگەردى و بەرزى بۆئەو هەموو شەویك دادەبەزێتە
ناسمانى دۇنيا﴾.

رافعی شیخ ئیبنو عثیمین

• سيفتى دەيەم: ﴿النزول – دابەزىنى خواى گەورە﴾

دابەزىنى خواى گەورە بۆ ناسمانى دۇنيا لەسيفەتە چەسپاوەکانىهتى بە بەلگەى
سۆنەت و یە کدەنگى پێشین ﴿سەلەف﴾.
پێغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم دەفەرموویت: ﴿يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ
وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرِ يَقُولُ مَنْ يَدْعُونِي
فَأَسْتَجِيبَ لَهُ﴾^١ الحديث متفق عليه.

* ئین ولفەیم لە پەرتووکى ﴿إجماع الجيوش – لاپەرە ١٩١﴾ ئەوەشى بۆ زیادکردوو:

وه پێغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم دەفەرموویت: ﴿لله أفرح بتوبة العبد﴾.

١ البخاري: كتاب التوحيد: باب الدعاء والصلاة في آخر الليل (١١٤٥).

ومسلم: كتاب صلاة المسافرين: باب الرغب في العاء والذكر في آخر الليل والإجابة فيه (٧٥٨) (١٦٨) من
حديث أبي هريرة رضي الله عنه.

وفي الباب عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه أخرجه مسلم (٧٥٨) (١٧٢).

وراجع لشرح هذا الحديث والكلام عليه باستفاضة ((شرح حديث النزول)) لشيخ الإسلام ابن تيمية رحمه الله.

واتە ﴿پەروەردگارمان پاك و بێگەردی و بەرزى بۆئەو ھەموو شەویك دادەبەزیتە ئاسمانى دونیا لەكاتێكدا سییەكى كۆتایی شەو دەمیتێتەو ھا دەفەرموویت كى لیم دەپاریتەو ھا وەلامى بدەمەو ھە ....﴾

و ھە بێگومان سەلەف یەك دەنگن لەسەر چەسپاندنی سیفەتى ﴿دابەزین و ھاتنەخوارەو﴾ بۆ خواى گەورە ھەربۆیە پێویستە جیگیر کردنی سیفەتى ﴿دابەزین و ھاتنەخوارەو﴾ بۆ خواى گەورە بەبێ گۆرین و ھەبەبى پەكخست و ھەبەبى چۆنیەتى بۆدانان و ھەبەبى ھاوشیو بۆدانان كەئەویش بریتى لە ﴿دابەزین و ھاتنەخوارەو یەكى﴾ راستەقینە بۆ خواى گەورە كە شایستەى خۆیەتى .

و ھە بەدلتیایەو ھەوانەى سیفەتەكانى خواى گەورە پەك دەخەن سیفەتى ﴿دابەزین و ھاتنەخوارەو﴾ خواى گەورەیان بە دابەزینی فەرمانەكەى یان بەزەییەكەى یان فریشتەییەك لە فریشتەكانى لێكداوەتەو ھە ئیمەش بەرپەرچیان دەدەینەو ھە بەو ھە پێشەو ھە لەبەنەماى چوارەمدا باسكرا . و ھەشیو ھەكى تریش بەرپەرچیان دەدەینەو ھە بەو ھە كە فەرمانکردن و ھاوشیو ھە ئەو ناكړیت و ناگوئجیت كەبلیت : كى لیم دەپاریتەو ھا وەلامى بدەمەو ھە ....^۱ تاكۆتایی.

---

۱ ناماژەبەبەشى كۆتایی فەرموودەكە كە دەفەرموویت : ﴿مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِبْ لَهُ﴾ واتە : ئەگەر مەبەست لەدابەزین دابەزینی مەلائىكە یان رەحمەتى خوا یان فەرمانى خوا بێت بۆ لەكۆتای فەرموودەكەدا دەفەرموویت : كى بانگم دەكات تاو ھەلامى بدەمەو ھە، كەواتە ﴿نزول﴾ دراو ھە پان خواى گەورە نەك مەلائىكەو ..... ھتد .

﴿سيفهتی سەیرلیهاتن﴾

➡ وەهه‌روه‌ها پێغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم ده‌فه‌رموویت :

﴿يُعْجَبُ رَبُّكَ مِنَ الشَّابِّ لَيْسَتْ لَهُ صَبَوَةٌ﴾ واتە ﴿په‌روه‌ردگارت سەیری دیت له گه‌نجیک به‌لای ئاره‌زووبازیدا نه‌چیت﴾

رافه‌ی شیخ ئیبنو عیمین

• سيفهتی یانزه‌هه‌م: ﴿العَجَبُ – سەیرلیهاتن﴾

سەیرلیهاتن یه‌کێکه‌ له‌سیفه‌ته‌ چه‌سپاو‌ه‌کانی خوای گه‌وره‌ به‌ه‌لگه‌ی قورئان و سونه‌ت و یه‌کده‌نگی پێشین ﴿سه‌له‌ف﴾.

خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموویت : ﴿بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿١٢﴾﴾ الصافات: ١٢

له‌سه‌ر خوێندنه‌وه‌ی هه‌ریه‌که‌ له‌ ﴿حمزة، الکسائي، وخلف﴾ که‌ئه‌وان ئه‌و تائه‌ی له‌سه‌ر ﴿عَجِبْتَ﴾ هیه‌ به‌ ﴿ضَمَّ﴾ ده‌بخوێنه‌وه‌، واته‌ ئابه‌و شیوه‌یه‌ی لێدیت ﴿عَجِبْتُ﴾

واته‌ ﴿من سه‌یرم لێدیت به‌لام ئه‌وان گالته‌ده‌که‌ن﴾ به‌لام له‌سه‌ر شیوه‌که‌ی خوێ واته‌ ﴿به‌لکو تو له‌ململانی ئه‌وان ده‌رباره‌ی ئه‌و هه‌واله‌ یه‌قینه‌یه‌ی که‌بێستویه‌نه‌ له‌ قورپکی نه‌رمی پێکه‌وه‌ نووساو لێنج ئاده‌م دروست بووه‌ سه‌یرداماوی و ئه‌وانیش بو‌خزیا‌ن هه‌رخه‌ریکی پێکه‌نین و گالته‌و مه‌سخه‌ره‌ن به‌تو و به‌زیندوبوونه‌وه‌﴾.

١ یشیر الشیخ رحمه الله إلى قراءة حمزة والكسائي وخلف بضم التاء . راجع المبسوط في القراءة العشر لابن مهران الأصبهاني ص(٣٥٧)، والسبعة في القراءة لابن مجاهد ص (٥٤٧) .

تییینی: ئایەتە کە لەسەر خویندەنەوهی ﴿حزرة، الکسانی، وخلف﴾ کە ﴿ضم﴾ به کار دەهێتریت بۆ ئەم سیفەتەى خواى گەوره. ﴿وه رگير﴾.

وه ههروهها پێغه مبهري خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم ده فەرمووت :

﴿يَعَجِبُ رَبُّكَ مِنَ الشَّابِّ لَيْسَتْ لَهُ صَبَوَةٌ﴾ رواه أحمد وهو في المسند ص ١٥١ ج ٤ عن عقبه بن عامر مرفوعا وفيه ابن لهيعة^١.

واته ﴿پهروه ردگارت سهیری دیت له گهنجیک حزی به لای ئاره زوو بازیدا نه چیت﴾ وه بێگومان سه له فیه کدهنگن لهسەر چه سپاندنی سیفەتەى ﴿سهیر لیهاتن﴾ بۆ خواى گهوره هه ربۆیه پێوسته جیگیر کردنی سیفەتەى ﴿سهیر لیهاتن﴾ بۆ خواى گهوره بهی گۆرین و وه بهی په کخستن وه بهی چۆنیەتى بۆ دانان وه بهی هاوشیوه بۆ دانان که نه ویش بریتیه له ﴿سهیر لیهاتنکی﴾ راسته قینه بۆ خواى گهوره که شایستهى خوێنهتى.

١ حدیث ضعیف : أخرجه أحمد (١٥١ / ٤) وابن أبي عاصم في السنة (٥٤٧) زأبة يعلى (١٤٧٩) والطبراني في الكبير (٣٠٩ / ١٧) والقضاعي في مسند الشهاب (٥٧٦) وتمام الرازي في فوائده (١٢٨٧) والبيهقي في الأسماء والصفات ص (٦٠٠) ونقل الحافظ السخاوي في المقاصد الحسنة ص (١٢٣) تضعيف الحافظ ابن حجر العسقلاني له في فتاويه من أجل عبدالله بن لهيعة وضعفه الألباني في الضعيفة (٢٤٢٦) وقال السخاوي : ((روي في جزء أبي حاتم الحضرمي من حديث الأعمش عن إبراهيم قال : كان يعجبهم أن لا يكون للشباب صبة)) .

* الصبوة : حمز کردن به لای ئاره زوودا.

ويغني عن هذا الحديث في إثبات صفة العجب ما رواه البخاري (٤٨٨٩) من حديث أبي هريرة في حديث ضعيف : لقد عجب الله عز وجل - أو ضحك - من فلان أو فلانة فأنزل الله عز وجل :

﴿وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ﴾ الحشر: ٩.

و بەدلتیایەوه ئەوانەى سیفەتەکانى خواى گەورە پەكدەخەن سیفەتى ﴿سەیر لیھانتى﴾ خواى گەورەیان بە پاداشتدانەوه لیکداوەتەوه و ئیمەش بەرپەرچیان دەدەینەوه بەوہى لەپیشەوه لەبنەمای چوارەمدا باسکرا .

سەیر لیھانتى دووجۆرە:

۱. یەكەمیان ئەوہیە كە ھۆكارەكانى شاراون لەكاتى ڕووداندا لای ئەو كەسەى سەرى سورماوہ لەوہى بینوہەتى ھەربۆیە ئەو شتەى پى سەیرەو زۆر بەگەورە سەیری دەكات و سەرى لى دەسورمى كەدەیینىت، جائەو جۆرە بەھىچ جۆرىك ناشیا و نەگەنجاوہ بۆخواى گەورە لەبەرئەوہى خواى گەورە ھىچ شتىك لای شاراوہنە.

۲. دووہم : ھۆكەى بریتىە لەدەرچوونى شتىك لەھاوشیوہكانى خۆى یان لەسەرئەو شتەى كەپۆستە بەوشیوہیە بىت بەلام كە پەیدادەبىت وادەرناچىت كە ھەروابوہ، لەگەل زانستى ئەوہى سەیری لىدیت لەو شتە، وئەوہ بریتىە لەوہى كەچەسپاوہ بۆخواى گەورە.

ڕوونکردنەوہى وەرگێژ: ئەوہى كە مامۆستامان شیخ ئىبن و عشىمین باسى

کرد لەوانەىە كەمىك تیگەیشتنى قورس بىت بۆیە من بەغونە بۆت ڕوونەكەمەوہ:

غونە بۆ یەكەمیان : وەك ئەوہى كۆمەلە كەسىك لەشوتىكدا زۆر بەشیوہیەكى ئاسایى ژيان بەسەر دەبن كەچى لە كتوپرىكدا بومەلەرزەبەك دەیدات لەوشوتنەو زیانیكى زۆرى مادى و مرقى لەو شوتنە دەدات ئەوانەى لەوشوتنەدان لەبەرئەوہى لەوہو پىش شتى وایان نەدیوہ و نەزانیوہ زۆریان پى سەیرە چونكە ئەگەر بیانزانیاہ شتىكى ئاوا لەئارادایە ئەوہى پۆست بوو بىكەن دەیانكرد، ئەم حالەتە بۆ مرقەكان زۆر ئاسایە چونكە مرقەكان زانستى نەپتیهكان نازانن و ناگادارى نین .

بەلّام بۆ خوای گەوره ناگونجیّت چونکە خوای گەوره هەموو نەیتیهک دەزانیت و هیچ شتیک لای ئەو شاراوە نیە.

نمونه بۆ دووهمیان : هەرئەوهی شیخ باسی کردووە کەئەویش گەنجیکە لەو پەڕی بارودۆخی ئارەزووبازیدایە کەچی لە گەڵ ئەوەشدا ناروات بەلای حەزو ئارەزوودا و خۆی ئی بەدوور دەگریت . ئەوهی جینگە سەیرلیهاتن و سەرنجە ئەوهیە هەموو گەنجان بەو قوناغەدا تێدەپەڕن بەلّام هەندیک گەنج هەیه حەزیان بەوه نیە و خۆیان ئی بەدوور دەگرن، ئەم جۆرە گەنجانە ئەوانەن خوای گەوره سەیری لیان دیت چونکە وەک هاوتەمەنەکانی خۆیان پەفتار ناکەن، لەم بارەدا سەیرلیهاتن بۆ خوای گەوره شتیک ئاسایی و چەسپاوە چونکە خوای گەوره باش دەزانیت بۆچی وایە . فەرموودە کەش واباسی سەیرلیهاتنی خوای گەوره دا دەکات وەک دەفەرموویت : ﴿پەروەردگارت سەیری دیت لە گەنجیک حەزی بەلای ئارەزووبازیدا نەچیت﴾.

﴿سيفهتی پێکهین﴾

← وههروهها پێغه مبه‌ری خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم ده‌فه‌رموویت :

﴿يَضْحَكُ اللَّهُ إِلَى رَجُلَيْنِ يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ يَدْخُلَانِ الْجَنَّةَ﴾

واته ﴿خوای گه‌وره به‌ دووپاو پێده‌که‌نیت که یه‌ کێکیان ئه‌وێریان ده‌کوژیت و هه‌ردوو کیشیان ده‌چه‌ به‌هه‌شته‌وه﴾^۱

رافعی شیخ ئیبنو عثیمین

• سيفهتی دوانزه‌یه‌م: ﴿الضحك – پێکهین﴾

پێکه‌نین یه‌ کێکه له‌سيفه‌ته‌ چه‌سپاوه‌کانی خوای گه‌وره به‌ به‌لگه‌ی سونه‌ت و یه‌ که‌ده‌نگی پێشین ﴿سه‌له‌ف﴾.

پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم ده‌فه‌رموویت :

﴿يَضْحَكُ اللَّهُ إِلَى رَجُلَيْنِ يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ يَدْخُلَانِ الْجَنَّةَ﴾

واته ﴿خوای گه‌وره به‌ دوو پیاو پێده‌که‌نیت که یه‌ کێکیان ئه‌وێریان ده‌کوژیت و هه‌ردوو کیشیان ده‌چه‌ به‌هه‌شته‌وه﴾.

---

۱ له‌وانه‌یه‌ پێت سه‌یر بێت چۆن شتی واده‌بێت دوو کەس یه‌ کێکیان ئه‌وێریان ده‌کوژیت و هه‌ردوو کیشیان ده‌چه‌ به‌هه‌شته‌وه : خوێنه‌ری نازیز جینگه‌ی سه‌یر نیه‌ چونکه‌ ئه‌وه‌ی یه‌ که‌م جار شه‌هیدبووه به‌ده‌ستی ئه‌و بێ باوه‌ڕه‌ی شه‌هیدی کردووه‌ دوا‌ی خۆشی موس‌لمان بووه‌ و زانراویشه‌ سه‌ر نه‌نجامی موس‌لمانیش هه‌ربه‌هه‌شته . بۆیه‌ ده‌بێت ئا به‌وشیوه‌یه‌ لێ تینگین – وه‌رگیر.

وہ تمہاری فہر موودہ کہ ہم شیوہ یہ : ﴿يَقَاتِلُ هَذَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُ ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْقَاتِلِ فَيُصْلِحْهُ﴾ متفق علیہ^۱ واتہ ﴿نہوہیان شہرہ کات لہ پیناوی خوادا و پاشان دہ کوژریت دوی نہو رووداوه بکوژہ کش تہوبہ دہ کات و خوی گہورہش تہوبہ کہی لیوہرہ گریت و نہویش لہ پیناوی خوادا شہرہ کات و شہید دہ کریت﴾.

وہ بینگومان سہلف یہ کدہنگن لہ سہر چہ سپاندنی سیفہتی ﴿پیکہنن﴾ بۆ خوی گہورہ ہہر بویہ پیویستہ جیگیر کردنی سیفہتی ﴿پیکہنن﴾ بۆ خوی گہورہ بہبی گورپن و وہ بہبی پە کخستن وہ بہبی چۆنیہتی بۆدانان وہ بہبی ھاوشیوہ بۆدانان کہ نہویش بریتہ لہ ﴿پیکہننیک﴾ راستہ قینہ بۆ خوی گہورہ کہ شایستہی خوہتی .

وہ بہ دلنیا یہوہ نہوانہی سیفہتہ کانی خوی گہورہ پە کدہ خەن سیفہتی ﴿پیکہنن﴾ خوی گہورہیان بہ پاداشتدانہوہ لیکداوہتہوہ و ئیمہش بہر پەرچیان دہدہ ینہوہ بہوہی لہ پشہوہ لہ بنہمای چوارہمدا باسکرا.

۱ البخاري : كتاب الجهاد : باب الكافر يقتل المسلم، ثم يسلم فيسدد بعد ويقتل (۲۸۲۶) .

ومسلم : كتاب الإمارة : باب بيان الرجلين يقتل أحدهما الآخر يدخلان الجنة (۱۸۹۰) (۱۲۸) من حديث أبي هريرة رضي الله عنه .

← فهذا وما أشبهه مما صحَّ سَنَدُهُ، وَعُدَّتْ رُؤَاؤُهُ، تُؤْمِنُ بِهِ، وَلَا تَرُدُّهُ، وَلَا تَجْحَدُهُ، وَلَا تَتَّوَلُّهُ بِتَأْوِيلٍ يُخَالِفُ ظَاهِرَهُ، وَلَا تُشَبِّهُهُ بِصِفَاتِ المَخْلُوقِينَ، وَلَا بِسِمَاتِ المُحَدِّثِينَ*، وَنَعْلَمُ أَنَّ اللهَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى لَا شَبِيهَ لَهُ، وَلَا نَظِيرَ { لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ } ﴿الشورى: ١١﴾، وَكُلُّ مَا تُخَيَّلُ فِي الدَّهْنِ أَوْ خَطَرَ الْبَالِ، فَإِنَّ اللهَ تَعَالَى بِخِلَافِهِ.

واته ﴿جائەو فەرموودانەى كە رشتە ﴿سەنەد﴾ كەیان صەحیحە و ئەوانەیشی رێوایەتیان كەردووە بە دادپەرورەر ((عدل)) دانراون ئێمە باوەرمان پێهەتی، و رەدیان ناکەینەو، و ئینکاری و ملە جێرەى لە گەڵدا ناکەین، و رافەوتەفسیری ناکەین بە تەفسیر كەردنێك پێچەوانەى رۆوكەشەكەى بێت، و نایچوینین بە سێفەتى دروستكراوەكانەو، و بە شكڵ و شیوەى ئەو شانەى تازە داهاوێو، وەئێمە دەزانین كە خوای گەورە هاوشیوە و هاووتنەى نیه ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾

واته ﴿هێچ شتێك هاوشیوە و هاووتنەى خوای گەورە نیه، وەهەر ئەویشە بێسەر و بێنایه﴾.

وەهەموو ئەو شانەى كەبە بیرو هۆش و میشكى مرۆفدا دێت دەربارەى خوای گەورە ئەوا خوای گەورە بە پێچەوانەى ئەو شتەوێه.

* زاد في اجتماع الجيوش ص (١٩١): ((بل تؤمن بلفظه ونترك التعرض لمعناه قراءته وتفسيره)).

﴿سيفهتی بەرزبۆونهوه بۆ سەر عەرشی﴾

← لەغۆنەیی ئەوه خوای گەوره دەفەرموویت : ﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ
 آسَتَوَى ٥ طه: ٥ واتە ﴿ئەو خوا بەخشیندەیه چووه سەر عەرشی خۆی﴾.

رافعی شیخ ئیبنو عثیمین

• سيفهتی سیانزەبەم: ﴿الإستواء على العرش — بەرزبۆونهوه بۆ سەر عەرشی﴾

بەرزبۆونهوهی خوای گەوره بۆ سەر عەرشی یەکیکە لەسیفەتە چەسپاوه کانی خوای
 گەوره بە بەلگەی قورئان و سوننەت و یەکدەنگی پیشین ﴿سەلەف﴾.

خوای گەوره دەفەرموویت : ﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ آسَتَوَى ٥ طه: ٥ واتە ﴿ئەو
 خوا بەخشیندەیه چووه سەر عەرشی خۆی﴾.

وێ خوای گەوره لەحەوت شوێندا باسی بەرزبۆونهوهی خۆیی بۆ سەر عەرشەکەی
 خۆی باسکردووه.

وێ پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آله وسلم دەفەرموویت : ﴿إِنَّ اللَّهَ لَمَّا قَضَى
 الْخَلْقَ كَتَبَ عِنْدَهُ فَوْقَ عَرْشِهِ إِنَّ رَحْمَتِي سَبَقَتْ غَضَبِي﴾^۱.

۱ ۱ البخاري : كتاب التوحيد : باب قول الله تعالى ﴿بَلْ هُوَ قَوْلٌ مِّنْ لِّمَاجِدٍ ٢١﴾ فِي تَوْجِ تَحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾
 البروج: ٢١ - ٢٢ (٧٥٥٤).

ومسلم : كتاب التوبة : باب في سعة رحمة الله تعالى وأنها سبقت غضبه (٢٧٥١) (١٤) من
 حديث أبي هريرة رضي الله عنه.

واتە ﴿خوای پەروەردگار لە کاتی کەدا پریاریدا دروستکراوەکان دروست بکات نووسینیکی نووسی لەلای خوێ لەسەر عەرش کە بەزەیی من پیش تۆرەبووم کەوتووہ﴾.

وہ ہەر وہا پیغمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم دەفرموویت : ﴿إِنَّ بُعْدَ مَا سَمَاءٌ إِلَى سَمَاءٍ إِمَّا وَاحِدَةٌ وَإِمَّا اثْنَانِ أَوْ ثَلَاثٌ وَسَبْعُونَ سَنَةً إِلَى أَنْ قَالَ فِي الْعَرْشِ بَيْنَ أَسْفَلِهِ وَأَعْلَاهُ مِثْلُ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ اللَّهُ تَعَالَى فَوْقَ ذَلِكَ﴾^۱. بەھمان شیوہ ھەریەک لە پیشەوایان ترمزی و ئیین و ماجە ئەم فرمودەیان ڕیوایەتکردووە و

۱ خوێنەری بەرێز بەراستی ئەو فرمودەیی زانای ڕافەکار ھێناوەتی من بەو شیوہیە نەم دیوہ لە کتابەکانی فرمودەدا بەلکو ئەوێ من دیوہ جیاوازی بۆیە ھمووی دێم بۆ ئەوێ بۆ خۆت بێنی و شارەزای بێ .

تێنی ئەم فرمودەیی زۆر لاوازی ناکرێت بەلگە بەھێج جۆریک چوڵکە سیفەتی بەرزبوونەوی خوای گەورە بەبەلگەیی زۆر بەھێز سەلاوہ و پێستمان بە فرمودەیی لاوازی تە بیکەینە بەلگە بۆ کەسە کائەن بەلەم لەبەر ئەوێ شیخ ھێناوەتی ئێمەش دەبێتین تەلھا لەبەر زانیاری و ھێجی تر.

فرمودە کە: سنن أبي داود السجستاني - باب في الجهمية - جزء ٤ ص ٣٦٨ :
 ٤٧٢٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ الْبَزَّازُ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ أَبِي تَوْرٍ عَنْ سِمَاكِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنِ الْأَحْتَفِ بْنِ قَيْسٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَالَ كُنْتُ فِي الْبَطْحَاءِ فِي عَصَابَةٍ فِيهِمْ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فَمَرَّتْ بِهِمْ سَحَابَةٌ فَتَنَظَّرَ إِلَيْهَا فَقَالَ « مَا تُسْمُونَ هَذِهِ ». قَالُوا السَّحَابُ. قَالَ « وَالْمُزْنُ ». قَالُوا وَالْمُزْنُ. قَالَ « وَالْعَنَانُ ». قَالُوا وَالْعَنَانُ. قَالَ أَبُو دَاوُدَ لَمْ أَتَقِنِ الْعَنَانَ جَيِّدًا قَالَ « هَلْ تَذَرُونَ مَا بُعْدَ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ». قَالُوا لَا نَذَرِي. قَالَ « إِنَّ بُعْدَ مَا بَيْنَهُمَا إِمَّا وَاحِدَةٌ أَوْ اثْنَانِ أَوْ ثَلَاثٌ وَسَبْعُونَ سَنَةً ثُمَّ السَّمَاءُ فَوْقَهَا كَذَلِكَ ». حَتَّى عَدَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ « ثُمَّ فُوقَ السَّابِعَةِ بَحْرٌ بَيْنَ أَسْفَلِهِ وَأَعْلَاهُ مِثْلُ مَا بَيْنَ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ ثُمَّ فَوْقَ ذَلِكَ كَمَا بَيْنَ أَظْلَافِهِمْ وَرُكَبِهِمْ مِثْلُ مَا بَيْنَ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ ثُمَّ عَلَى ظُهُورِهِمُ الْعَرْشُ بَيْنَ أَسْفَلِهِ وَأَعْلَاهُ مِثْلُ مَا بَيْنَ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ ثُمَّ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَوْقَ ذَلِكَ ».

﴿عليه تتيكى تيدايه كه شيتخى ئيسلام ئين و لقيم وهلامى داوه تهوه له تهذيب سنن أبى داود^١ ص (٢٩، ٩٣) ج ٧﴾.

١. فرموده به كى لاوازه: أخرجه أحد (١/ ٢٠٦، ٢٠٧) وأبو داود (٤٧٢٣) والزمذى (٣٣٢٠) وحسنه، وابن ماجه (١٩٣) والحاكم في المستدرک (٢/ ٥٠٠، ٥٠١)، وعثمان الدارمي في الرد على الجهمية ص (٢٤) وفي النقض على المريشي ص (٩٠، ٩١) وابن أبي عاصم في السنة (٥٧٧) زابن خزيمه في التوحيد (١٤٤) والآجري في الشريعة ص (٢٩٢، ٢٩٣) ومحمد بن عثمان بن أبي شيبة في العرش (٩، ١٠) والبيهقي في الأسماء والصفات ص (٥٠٤) واللاكاثي في أصول اعتقاد أهل السنة (٦٥١) والعقيلي في الضعفاء (٢/ ٢٨٤) وابن الجوزي في العلل المتناهية (٢/ ٢٥) والواهيات (١/ ٩، ١٠) وأبو نعيم في أخبار أصبهان (٢/ ٢) وأبو الشيخ في العظمة (٢٠٤) وابن قدامة في العلو (٢٩) والذهبي في العلو للعلي الغفاري ص (ص ٤٩، ٥٠) وابن عبد البر في التمهيد (٧/ ١٠٤) وابن حزم في الملل والنحل (٢/ ١٠٠، ١٠١) والمزي في تهذيب الكمال (٢/ ٧١٩) وغيرهم من طرق عن سماك بن حرب عن عبدالله بن عميرة عن الأحنف بن قيس عن العباس بن عبداللطيف فذكره.

وسنده ضعيف فيه أكثر من علة:

الأولى : تفرد سماك بروايته . وإذا نظرنا إلى حديث سماك حال الإنفراد وجدناه لا يحتاج به إذا انفرد . ففي التهذيب (٢٣٤/٤) : ((قال النسائي : كان ربما لقن فإذا انفرد بأصل لم يكن حجة لأنه كان يلقن فيتلقن))^١ . وهذا جرح بين واضح من إمام ناقد وقد انفرد سماك في حديثه بذكر صفة حلة العرش .

الثاني : جهالة عبدالله بن عميرة . وقد أعل الخافظ الذهبي حديثه هذا في العلو بجهالته . وفي الميزان له قال : ((فيه جهالة))^٢ . وقد قال الإمام البخاري : ((لا يعرف له سماع من الأحنف بن قيس)) كذا في التاريخ الكبير .

الثالث : نكارة المتن : فقد أشاره أئمة المكرم عبدالله بن يوسف في تعليقه على ((فتا وجوابها)) لابن عطار ص (٧٢) : أن في سياق المتن نكارة في وجهين «تشبيه الملائكة بالتيوس، فإن الأوعال جمع وعمل، وهو تيس الجبال، وإن كان هذا اللفظ يستعار للأشراف من الناس، فإنه هاهنا على الأصل بقرينة ذكر الأظلاف فإنها من خواص ما يتجر من الحيوان.

١. أكثر الأصول تذكر الأظلاف والركب مؤنثة وهو معنى منكر في حق الملائكة وقد أنكره الله على المشركين^٣ .

وقد ضعف الحديث وأشار إلى ضعفه غير واحد من أهل العلم منهم ابن عدي في الكامل في ترجمته يحيى بن العلاء فقال :

((إنه غير محفوظ)) ورده ابن العربي في شرحه للزمذى بقوله : ((أمور تلقفت من أهل الكتاب ليس لها أصل الصحة)) .

وكذا ضعفه الألباني في تخريجيه للسنة لابن أبي عاصم (٥٧٧) والأرنأوط في تعليقه على الطحاوية (٢/ ٣٦٥) .

وما جاء من تقوية الخافظ ابن القيم له في تهذيب السنن كما أشار الشيخ العثيمين فلاعتقاده أن العلة التي في الحديث هي تفرد الوليد بن أبي ثور عن سماك بالرواية مع ضعفه وأن هذه العلة مدفوعة برواية غيره من الثقات عن سماك مثل إبراهيم بن طهمان وغيره.

والحق كما رأيت أن الأشكال والعلة ليس في الطرق الموصلة لسماك فقد رواه عن سماك غير واحد مما هو مذكور في طريقه، وإنما الإشكال والعلة في سماك نفسه ومن فوقه.

وقد أشار ابن القيم إلى العلة أخرى وهي مخالفة هذا الحديث لحديث آخر رواه الومذى من حديث أبي هريرة ورد هذه العلة بقوله ((أن الومذى ضعف هذا الحديث عن أبي هريرة)) وراجع تهذيب السنن (٧/ ٩٢، ٩٣).

والخلاصة :: أن الحديث ضعيف وأن أدلة الفوقية والإستواء مقررة بأدلة أخرى كثيرة في الكتاب والسنة الصحيحة والله أعلم.

واته ﴿دوووری نیوان ئاسمانی بۆ ئاسمانیکی تر یان حەفتاو یەك یان حەفتاو دوو یان حەفتاو سی سالتە تائەو شوینە ی کەفەر مووی لەبارە ی عەر شەو : نیوان بنەو ی تا سەرەو ی بەوینە ی نیوان ئاسمانی بۆ ئاسمانیکی ترە و خوای گەورە لەسەر ئەو عەر شە یە﴾
 وە بێگومان سەلف یە کەدەنگن لەسەر چەسپاندنی سێفەتی ﴿بەر زبوونەو﴾ بۆ خوای گەورە بۆ سەر عەر شە کە ی هەر بۆ یە پێویستە جێگیر کردنی سێفەتی ﴿بەر زبوونەو﴾ بۆ خوای گەورە بەبێ گۆرین و وە بەبێ پە کخستن وە بەبێ چۆنیەتی بۆدانان وە بەبێ هاوشیو بۆدانان کە ئەویش بریتیه له ﴿بەر زبوونەو یەکی﴾ راستە قینە بۆ خوای گەورە کە شایستە ی خۆ یەتی، کەواتا کە ی بریتیه له بەر زبوونەو و جێگیر بوون.

وە بەدلتیایەو ئەوانە ی سێفەتەکانی خوای گەورە پە کەدەخەن سێفەتی ﴿بەر زبوونەو ی﴾ خوای گەورە یان بە دەست بەسەردا گرتن لێکداو تەو و ئیمەش بەر پەر چیان دەدەینەو بەو ی لەپێشەو لەبنەمای چوارەمدا باسکرا.

و هەر وەها لەروویەکی تریشەو بەر پەر چیان دەدەینەو بەو ی لە زوبانی عەر بیدا بەو واتایە نەناسراو، و هەر وەها ئەو لێکدانەو ی ئەوان بۆ بەر زبوونەو ی خوای گەورە بە بەسەردا گرتن چەندین شتی تری لەسەر بنیاد دەنرێت کە هەمووی پوچەو بی مانایە وە کۆ ئەو ی عەر ش پێشتر مۆلکی خوای گەورە نەبوو و پاشان دەستی بەسەردا گرتوو. ﴿یان شتیکی تر هەبوو و لەگەڵ خوای گەورەدا مەملانێی کردوو و خواش پێی رازی نەبوو و بەسەریدا زالبوو و دوا ی دەستی بەسەر عەر شدا گرتوو و لەسەری جێگیر بوو – پەنا بەخوا لەو ی وا بیرکەینەو و گومرا بێن – وەر گیر﴾.

* وهاتای عەرش لەرووی زمانەوانیوە بریتیە لە: شوێنێکی تایبەت بە دەستەڵاتدار .

وهاتای عەرش لەرووی شەرەمەوە بریتیە لە: عەرشێ گەورە کە خوای بەبەزەیی بەرزبۆوە وە سەری کەنەویش بەرزترین و گەورەترین دروستکراوی خواوە و خوای گەورەش بە ﴿گەورە و بەرزتر و مەزن﴾ وەسفی کردووە .

* وە کورسی خوای گەورە جگە لە عەرشە لەبەرئەوەی عەرش ئەوەیە کە خوای گەورە بەرزبۆئەو سەری، وە کورسی شوێن پێی دووقاچی خوای گەورە بەبەلگەیی فەرموودە کە ﴿ابن عباس﴾ رەزای خوایان ئی بێت کە پێشەوا حاکم لە مستەدرکدا رێوایەتی کردووە: ﴿الكرسي موضع قدميه والعرش لا يُقَدَّرُ أَحَدٌ قَدْرُهُ هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ وَلَمْ يَخْرُجْهُ﴾^١ واته: ﴿کورسی شوێن پێی دووقاچی خوای گەورە، وە عەرش هیچ کەسێ شێوە و ئەندازەی نازانێت﴾.

١ صحیح موقوفا : أخرجه محمد بن عثمان بن أبي شيبة في كتاب العرش (٦١) وعبدالله بن أحمد في السنة (٤٠٧) والدارمي في الرد على المريسي ص (٧٤ : ٧١) وابن خزيمة في التوحيد ص (١٠٧ ، ١٠٨) والطبراني في التفسير (٥٧٩٢) والطبراني في الكبير (١٢٢٠٤) والدارقطني في كتاب الصفات (٣٦ ، ٣٧) والحاكم في المستدرک (٢ / ٢٨٢) من طريق سفيان عن عمار الذهني عن سعيد بن جبير عن ابن عباس موقوفا عليه .

وإسناده حسن : فعمار الذهني أبو معاوية البجلي صدوق روى له أصحاب الكتب الستة إلا البخاري كما في التقريب ص (٤٠٨) . ومع ذلك فقد قال الحاكم (صحیح علی شرط الشيخين)) ووافقه الذهبي !!

وقال الهيثمي في المجمع (٣٢٣ / ٦) : (رجاله رجال الصحيح) أ.هـ .

وقد روى هذا الحديث مرفوعا ولا يصح وراجع لذلك التهذيب (٣١٣ / ٤) وتفسير ابن كثير (٣٠٩ / ١) والعلل لابن الجوزي وشرح الطحاوية لابن أبي العز (٣٦٩ / ٢) والميزان (١٦٥ / ٢) . وفي الباب : عن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه : (الكرسي موضع القدمين وله أطياف كأطياف الرجل) أخرجه محمد بن عثمان أبي شيبة في كتاب العرش (٦٠)

وعبدالله بن أحمد في السنة وابن جرير في تفسيره (٧ / ٣) والبيهقي في الأسماء والصفات ص (٥١٠) وأبو الشيخ في العظمة (٤٢ / ٢) والذهبي في العلو (١٢٤ - مختصر) .

وإسناده صحيح موقوف كما قال الألباني في مختصره للعلو .

* وراجع كلام شيخ الإسلام ابن تيمية في الرسالة العرشية على هذا الأثر وكذا ما قاله الشيخ العثيمين في تفسير آية الكرسي ص (٢٤ : ٢٦) .

﴿سيفه‌تی بەرزیه‌تی خوای گموره﴾

← وهه‌روه‌ها خوای گموره ده‌فرموویت: ﴿ءَامِنْتُمْ مِّنْ فِي السَّمَاءِ﴾ الملك: ۱۶
واته: ﴿نايه دلتیان لهو خوایه‌ی له‌سه‌رووه‌یه﴾.
← وقولُ النبیِّ - صلی الله علیه وسلم - «رَبُّنَا اللهُ الَّذِي فِي السَّمَاءِ تَقَدَّسَ اسْمُكَ»^۱ وقال للجارية «أَيْنَ اللهُ؟» قالت: فِي السَّمَاءِ قال «أَغْفِهَا فَإِنَّهَا مُؤْمِنَةٌ». رواه مالكُ بن أنسٍ ومسلمٌ وغيرُهما مِنَ الأئمة.
واته ﴿پەرۆردگارمان ئەو خوایه‌یه که له ئاسماندايه پیرۆزبیت ناوت، وهه‌روه‌ها به که‌نیزه که‌ه‌ی فەرموو ﴿خوا له کوێه؟﴾ که‌نیزه که‌کش وتی: له ئاسماندايه ((واته له‌سه‌روو ئاسماندايه به‌و به‌ل‌گانه‌ی تر که‌دیت إنشاء الله - وه‌ر‌گێڕ))، پێغه‌مبه‌ری خواش صلی الله علیه وعلى آله وسلم فەرموو: ئازادی بکه له‌به‌رئه‌وه‌ی ئەو که‌نیزه که باوه‌رداره ﴿.

← وقال النبیُّ - صلی الله علیه وسلم - لِحُصَيْنٍ «كَمْ إِهْلًا تَعْبُدُ؟» قال: سَبْعَةٌ مِثَّةً فِي الْأَرْضِ وَوَاحِدًا فِي السَّمَاءِ، قالَ «مَنْ لِرَغَبَتِكَ وَرَهْبَتِكَ؟» قال: الَّذِي فِي السَّمَاءِ، قالَ «فَأَتْرُكُ السَّيِّئَةَ وَأَعْبُدُ الَّذِي فِي السَّمَاءِ وَأَنَا أُعَلِّمُكَ دَعْوَتَيْنِ» فَأَسْلَمَ وَعَلَّمَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَقُولَ «اللَّهُمَّ أَهْمِنِي رُشْدِي وَقِنِي شَرَّ نَفْسِي». وه پێغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلى آله وسلم به‌ حوصه‌ینی فەرموو: ﴿چه‌ند پەرستراو ده‌پەرستیت؟﴾ حوصه‌ین فەرموو: حەوت، شەشەیان لەزەویداوه‌و یه‌کیکیان له ئاسماندايه، پێغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلى آله وسلم به‌ حوصه‌ینی فەرموو: ﴿کام له‌و حەوته بۆکاتی داواکردنی ویست و ئاره‌زووته‌و له‌کاتی ترستدا په‌نای بێ ده‌گرت؟﴾ حوصه‌ین فەرموو: ئەوه‌ی که له ئاسماندايه .

۱ خوێنه‌ری ئازیز ئەو به‌شه‌ی دیاریکراوه‌ فەرموده‌یه‌کی لاوازه هه‌روه‌کو شیخی نی‌سلام پێشوا ئه‌لبانی فەرمویه‌تی:

(سنن أبي داود)

۳۸۹۲ حدثنا يزيد بن خالد بن موهب الرملي حدثنا الليث عن زيادة بن محمد عن محمد بن كعب القرظي عن فضالة بن عبيد عن أبي الدرداء قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من اشتكى منكم شيئا أو اشتكاه أخ له فليقل ربنا الله الذي في السماء تقدس اسمك في السماء والأرض كما رحمتك في السماء فاجعل رحمتك في الأرض اغفر لنا حوبنا وخطايانا أنت رب الطيبين أنزل رحمة من رحمتك وشفاء من شفائك على هذا الوجع فيبرأ .

تحقيق الألباني: ضعيف، المشكاة (١٥٥٥) // ضعيف الجامع الصغير (٥٤٢٢) نحوه //

پيغمبهري خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم به حوصه يني فهرموو : ﴿دهى كهوايه وازلهو شهشه بيتهو نهو هيان پهرسته كه له ناسماندايه وه من دوو نزات (دوعات) فيرده كم، جائه ويش موسلمان بو، وه پيغمبهري خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم فيري كرد كه بلتي : ﴿ئهى پهروه دگار داوات ليده كم سهر فرازي و رينمويم بجه دلتموه، وه داوات ليده كم بمباريزيت له شهرو خراپه ي نهفس و دهروونم﴾.

﴿وَلَيْمَّا تَقَلَ مِنْ عِلَامَاتِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَأَصْحَابِهِ فِي الْكُتُبِ الْمُتَقَدِّمَةِ أَنَّهُمْ يَسْجُدُونَ بِالْأَرْضِ، وَيَزْعُمُونَ أَنَّ إِلَهُهُمْ فِي السَّمَاءِ.﴾

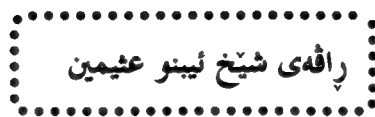
وه له وهى گوازاراوه ته وه له نيشانه كانى پيغمبهري خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم و هاره لاني له په رتو و كه پيشكه و توره كاندا ﴿نهوانه ي له پيش ئيسلا لموه هاترون﴾ نهويه كه نهوانه واته پيغمبهري خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم و هاره لاني له زه ويذا كړنوش ده بن، وه واگومان ده بن په ستر اوه كه يان له ناسماندايه ﴿له رافه كه دا حوكمي فهرمووده كه ديارى ده كه ين﴾.

﴿وَرَوَى أَبُو دَاوُدَ فِي سُنَنِهٖ أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ «إِنَّ مَا بَيْنَ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ مَسِيرَةٌ كَذَا وَكَذَا - وَذَكَرَ الْخَبَرَ إِلَى قَوْلِهِ - وَفَوْقَ ذَلِكَ الْعَرْشُ وَاللَّهُ سُبْحَانَهُ فَوْقَ ذَلِكَ»﴾.

واته : وه نه بو داود له سونه نه كه يدا رپوايه تى كردو وه كه پيغمبهري خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم فهرموويه تى : ﴿نيواني ناسمان و ناسمانيكى ديكه نيواني نه ونده و نه ونده يه - وه باسى هه واله كه ي كردو وه تا نه و شوينه ي كه ده فهرموويت - وه له سهرووى نه وه شهوه عدرشه وه خواى پاك و بيگهر د له سهروى نه وه وه يه﴾.

﴿له رافه كه دا حوكمي فهرمووده كه ديارى ده كه ين - وه رگير﴾
﴿فَهَذَا وَمَا أَشْبَهَهُ مِمَّا أَجْمَعَ السَّلَفُ رَحِمَهُمُ اللَّهُ عَلَى تَقْلِيهِ وَقَوْلِهِ وَلَمْ يَتَعَرَّضُوا لِرَدِّهِ وَلَا تَأْوِيلِهِ وَلَا تَشْبِيهِهِ وَلَا تَمْثِيلِهِ.﴾

واته : جائه وه و هدرچى سيفه تيكي تريشى هاوشيوه ي له وهى پيشين په حه تى خوايان لى بيت يه ككه ننگن له سه ر گواسته وه ي ﴿گيرانه وهى﴾ و وه رگرتى وه نه چوونه ته وه به گزيذا بز په كردنه وهى و گورپنى و شوبه اندنى به دروست كراوه كانيه وه و هاوشيوه بو دانانى.

● سیفەتی چوار دەیم : ﴿العلو : بەرزیه‌تی﴾

بەرزیه‌تی خوای گەوره یەکیکە لەسیفەتە چەسپاوەکانی خوای گەوره بە بەلگەی قورئان و سوننەت و یەکدەنگی پیشین ﴿سەلف﴾.

خوای گەوره دەفەرموویت : ﴿وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ البقرة: ۲۵۵

پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آله وسلم لەکاتی کړنوش بردنیدا لەناو نوێژدا دەفەرموویت : ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى﴾ واتە ﴿پاک و بێگەردی بۆ پەرورەدگاری ھەر بەرزەم . پێشەوا موسلیم لە ھاوەلتی بەریزی پێغەمبەری خواوہ صلی اللہ علیہ وعلی آله وسلم حوزەیفە کۆری یەمانەوہ رەزای خوای لی بیټ ڕیوایەتی کردووە^۱ وە بێگومان سەلف یەکدەنگن لەسەر چەسپاندنی سیفەتی ﴿بەرزیه‌تی﴾ بۆ خوای گەوره ھەربۆیە پێویستە جێگیر کردنی سیفەتی ﴿بەرزیه‌تی﴾ بۆ خوای گەوره بەبێ گۆرپن و وەبەبێ پەکخستن وەبەبێ چۆنیەتی بۆدانان وەبەبێ ھاوشیوہ بۆدانان کەئەویش بریتە لە ﴿بەرزیه‌کی﴾ راستەقینە بۆ خوای گەوره کە شایستەیی خۆیەتی.

﴿بەرزیه‌تی خوای گەوره دابەش دەبێت بۆ دوو بەش﴾

ا – بەرزیه‌تی سیفەت : بەواتای ئەوەی کە سیفەتەکانی خوای گەوره زۆر بەرزەن و لە ھیچ ڕوویەک لەڕووەکانەوہ کەم و کورتی تێدانیه، وەبەلگەی ئەوەش لە پێشدا باسکرا.

ب – وەبەرزیه‌تی خودی خوای گەوره : بەواتای ئەوەی کە خودی خوای گەوره لەسەر و ھەموو دروستکراوہ کانیوہیەتی وەبەلگەی ئەوەش لە گەڵ ئەوەی پێشووہوہیە:

خوای گەوره دەفەرموویت : ﴿أَمِنْتُ مَنْ فِي السَّمَاءِ﴾ الملك: ۱۶ واتە: ﴿نایە دلتیان لەو خواوەی لەسەر و وەوہیە﴾.

۱ مسلم : کتاب الصلاة المسافرين وقصرها : باب استحباب تطويل القراءة في صلاة الليل (۷۷۲)
(۲۰۳) ضمن حديث طويل لحذيفة.

وهو فخر مودده که ی پیغمبری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم که فخر موی : «رَبُّنَا
 اللَّهُ الَّذِي فِي السَّمَاءِ تَقَدَّسَ اسْمُكَ ....» فخر مودده که پیشهوا ئه بو داود ربوایه تی
 کردوه و فیه زیاده ابن محمد قال البخاري منكر الحديث^۱.

واته ﴿پهروهر دگار مان ئه و خواجه یه که له ئاسماندایه پیروزیبت ناوت﴾.

وهو فخر مودده که ی پیغمبری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم که به که نیزه که که ی
 فخر موی : «أَيْنَ اللَّهِ؟» قالت: في السماء قال «أَعْتَقَهَا فَإِنَّهَا مُؤْمِنَةٌ». رواه مسلم في قصة
 معاوية بن الحكم.

واته ﴿خوا له کوئی؟﴾ که نیزه که کش و تی : له ئاسماندایه ((واته له سهروو
 ئاسماندایه به و بهلگانه ی تر که دیت إنشاء الله — وهر گێر))، پیغمبری خواش صلی الله
 علیه وعلی آله وسلم فخر موی : ئازادی بکه له بهر ئه وه ی ئه و که نیزه که باوه پر داره ﴿.
 وهو فخر مودده که ی پیغمبری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم که به حوصه ی نی
 کوری عوبهیدی خوزاعی باوکی عیمرانی کوری حوصه ی نی فخر موی : ﴿أَثْرُكَ السَّتَّةَ

۱ حدیث ضعیف : وله إسنادان:

الأول : من طريق زیادة بن محمد عن محمد بن كعب القرظي عن فضالة بن عبيد عن أبي درداء : أخرجه أبي
 داود (۳۸۹۲) والنسائي في عمل اليوم والليلة (۱۰۳۷) والحاكم (۳۴۴ ۱) والبيهقي في الأسماء
 والصفات ص (۴۲۳) والدارمي في الرد على الجهمية (۷۰) وابن قدامة في العلو (۱۸) وإسناده ضعيف جدا
 فزياد بن محمد الأنصاري مروي كما في التقريب وذكر الحافظ الذهبي في الميزان (۹۸ / ۲) أنه انفرد بهذا
 الحديث . وعقب على تصحيح الحاكم لهذا الحديث بقوله : ((زیادة قال فيه البخاري وغيره : منكر الحديث))
 وفي العلو ص (۲۷) ((زیادة لین الحديث)) .

الثاني : رواه أحمد (۲۰ / ۶ ، ۲۱) من طريق أبي بكر بن أبي مريم عن الأشياخ عن فضالة ابن عبيد
 الأنصاري قال علمني رسول الله صلى الله عليه وعلى اله وسلم رقية وأمرني أن أرق بها .... فذكره .
 وإسناده ضعيف ففيه جهالة وضعف : أما الجهالة ففي قوله : عن الأشياخ وأما الضعف فأبو بكر بن أبي مريم
 ضعيف مختلط .

وَأَعْبُدْ الَّذِي فِي السَّمَاءِ ﴿واته﴾ دەوی کهوایه وازلەو شەشە بێنەو ئەو هیان پەرستە که له ئاسماندا یە. ئەو ئەو دەربرێنەیه که دانەر باسی کردوو، وە هەر وەها له الإصابة دا هیناویەتی له رێوایەتی ئێبن و خوزەیمە له جێرۆکی ئیسلام بوونە کەیدا بە دەربرێنکی جگە لەو هی هاتوو، وەتیایدا دانێدانی پیغمبەری خوای صلی الله علیه وعلى آله وسلم بۆ حوصەین کاتێک که وتی: ﴿سِتَّةٌ فِي الْأَرْضِ وَوَاحِدًا فِي السَّمَاءِ﴾^۱ واتە ﴿شەشەیان لەزەویدا یە یەکیکیان له ئاسماندا یە﴾.

وە سە لەف یە کەدەنگن لەسەر چەسپاندنی بەرزیهی خود ﴿ذات﴾ بۆ خوای گەورە هەر بۆیە پێویستە جیگیر کردنی سیفەتی بەرزیهی بۆ خوا بەبێ گۆرین و وەبەبێ پە کەخستن وەبەبێ چۆنیەتی بۆ دانان وەبەبێ هاوشێوە بۆ دانان.

وە بێگومان ئەوانە ی سیفەتەکانی خوای گەورە پە کەدەخەن ئەو ڕەد دە کەنەو خوای گەورە بە زاتی خۆی له ئاسماندا بێت وە واتا کەیان بەو لێکداو تەو که مۆلک و دەستەلات و هاوشێوەی ئەو له ئاسماندا یە و ئێمەش بەرپەرچیان دەدەینەو بەو هی لە پێشەو لە بنەمای چوارەمدا باسکرا.

وە هەر وەها لە لایە نێکی تریشەو ڕەدیان دەدەینەو بەو هی که مۆلک و دەستەلاتی خوای گەورە له ئاسمان و زەویشدا یە و تەنها له ئاسماندا یە.

۱ حدیث ضعیف: أخرجه ابن قدامة في العلو (۱۹) ومن طريقه الذهبي في العلو للعلی الففار ص (۲۳ ، ۲۴) من طریق رجاء بن محمد البصري حدثنا عمران بن خالد بن طلیق حدثني أبي عن أبيه عن جده ..... مطولاً.

وقال الذهبي : ((عمران - يعني ابن خالد - ضعیف)) .

والحدیث في إسناده خالد بن طلیق قال فيه الدارقطني : ((ليس بالقوي)) كما في لسان المیزان لابن حجر (۳۷۹ / ۲) .

والحدیث في الإصابة (۱ / ۳۷۷) كما ذكر الشيخ العثيمين رحمه الله.

و ە بە لەلایەنیکێ تریش کەئەویش بەلگەیهتی عەقلە لەسەر ئەو سیفەتە لەبەرئەوێ سیفەتیکێ تەواو کارە.

و ە بە لەلایەنیکێ تریشەو ە کەئەویش بەلگەیهتی فێرەتی مەزۆفە لەسەر ئەو سیفەتە لەبەرئەوێ دروستکراو ە کان لەسەرئەو ە راھاتوون کە خۆی گەورە لە ئاسماندا ە.

واتای ئەوێ خۆی گەورە لە ئاسماندا ە

مانای راست و دروست لەبارەێ ئەوێ خۆی گەورە لە ئاسماندا ە ئەو ە کە خۆی بەرزو بلند لە سەر وێ ئاسماندا ە لەبەرئەوێ ﴿ في ﴾ بەواتای ﴿ علی ﴾ دیت، و ئەو ﴿ في ﴾ بۆ ﴿ الظرفية ﴾ — لەناو داوون ﴿ ە ە چونکە ئاسمان توانای ئەوێ ن ە خۆی گەورە بگرت خۆ و دەرووی بدات، ە ئەو ە کە ئەو لە بەرز ە جا ئاسمان ل ە بەواتای بەرز ە دیت و مەبەست لەو ئاسمانە ئەو ئاسمانە دروستکراو ە ن ە ﴿ بەلکو مەبەست ل ە بەرز ە نە ئەو ئاسمانە ئ ە دەبین ە دەیناس ە — وەرگیر ﴾.

ئاگاداری : دانەر باسی ئەوێ کردو ە دەفەر موو یت : و ئەو ە گوازاو ە تەو ە لە نیشانەکان ە پ ە مەبەری خوا صلی اللہ علیہ و علی آلہ وسلم و ەو ە تانی لە پەرتوو کە پ ە شکەوتوو ە کاند ە ئەو ە کە ئەوان ە واتە پ ە مەبەری خوا صلی اللہ علیہ و علی آلہ وسلم و ەو ە تانی لەزەویدا ک ە نو ە دەبەن، و ە واگومان دەبەن پەرسزاو ە کەیان لە ئاسماندا ە ﴿ جا ئەو قسە ە تان ە ە پ ە چ ە ن ە ک ە راست ە ن ە چونکە ە پ ە شت ە ی ە ک ە ﴿ سەنەد ە ی ک ە ە ن ە ۱ و ە لەبەرئەو ە باو ە پ ەوون بە بەرز ە ت ە خۆی گەورە و ک ە نو ەش ب ەردن بۆ تایبەت نە کراو ە بەم ئو ە تەو ە، و ە ە ر چ ە ک ە ش تایبەت نە کرا یت راست ە ن ە کەب یت بە نیشانە ەو ە ناس ەو ە، و ە لەبەرئەو ە دەر پ ەن بە گومان ب ەردن ﴿ التبعیر بالزعم ﴾ لەو کارەدا

۱ ورد ذلك ضمن أثر أخرجه ابن قدامة في العلو (۲۱) بإسناده إلى عدي بن عميرة بن فروة المعبدی والقصة في الإصابة (۲ / ۴۷۰) في ترجمة عدي بن عميرة وذكرها الذهبي في العلو ص (۲۵) وقال : ((هذا حديث غريب)) .

ستايشڪردن و پيادا هئڻدان نيه چونڪه زورجار ٿهوي كه به دهرپرين به گومان بردن ﴿التعبير بالزعم﴾ ڏيٽ لهو شتهدا ڏيٽ كه دوودلي و گوماني تڏيهه .

﴿سُئِلَ الْإِمَامُ مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ رَحِمَهُ اللَّهُ فَقِيلَ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ أَتَوَيَّ﴾ طه: ٥ كَيْفَ اسْتَوَى؟ فَقَالَ: الْإِسْتِواءُ غَيْرُ مَجْهُولٍ، وَالْكَيْفُ غَيْرُ مَعْقُولٍ، وَالْإِيمَانُ بِهِ وَاجِبٌ وَالسُّؤَالُ عَنْهُ بَدْعٌ، ثُمَّ أَمَرَ بِالرَّجُلِ فَأُخْرِجَ.﴾

واته : پرسيار له پيشهوا مالڪ رڄهتي خوي لي بيت کرا و پي ووترا: ٽهي باوڪي عبدالله ﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ أَتَوَيَّ﴾ طه: ٥ چوَن بهرزبووه وه ؟ ٽهويش فهرمووي بهرزبوونهوه نهزانراونيه، وه چوَنيهتشي له عقلِي مروفدا جيئي نايتهوه، وه باوهرهٽيان پي پئويسته وه پرسيارکردنيش دهربارهي بيدعهيه، پاشان فهرماني کردو ٽهو پياوهي پرسيارِي کرد کرديانه دهرهوه ﴿.﴾

چوَن بهرزبووه وه ؟ جا ٽهويش فهرمووي بهرزبوونهوه نهزانراونيه، وه چوَنيهتشي له عقلِي مروفدا جيئي نايتهوه، وه باوهرهٽيان پي پئويسته وه پرسيارکردنيش دهربارهي بيدعهيه، پاشان فهرماني کردو ٽهو پياوهي پرسيارِي کرد کرديانه دهرهوه^۱.

۱ اثر صحيح : أخرجه ابن قدامة في العلو (١٠٤) والذهبي في العلو ص (١٤١ ، ١٤٢) وأبو نعيم في الحلية (٣٢٥ / ٦ ، ٣٢٦) وعثمان بن سعيد الدارمي في الرد على الجهمية ص (٥٥) واللالڪائي في شرح أصول اعتقاد أهل السنة (٦٦٤) وأبو عثمان الصابوني في عقيدة السلف (٢٤ - ٢٦) والبيهقي في الأسماء والصفات ص (٤٠٨) من طرق يقوي بعضها بعضاً وصححه الذهبي في العلو وكذا قواه الألباني في مختصره للعلو وقال الحافظ في الفتح (٤٠٦ ، ٤٠٧) : ((وأخرج البيهقي بسند جيد عن عبدالله بن وهب به .... فذكره)) .

وقال شيخ الإسلام ابن تيمية في مجموع الفتاوى (٣٦٥ / ٥) بعد أن ذكر قول مالك : ((ومثل هذا الجواب ثابت عن ربيعة شيخ مالك)) أ.هـ .

رافعی شیخ ئینو عثیمین

وہلئامی پٹشہوا مالیکی کورپی ئەنەسی کورپی مالیک، باوکی ئەنەسی کورپی مالیکی ھاوہلئامی پٹشہمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم نیہ بەلکە یەکیکی ترە، باپیری پٹشہوا مالیک یەکیک بوو لە گەورە ی تابەین وە باوکی باپیری لە ھاوہلئامی پٹشہمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم بوو، پٹشہوا مالیک لەسالی ۹۳ کۆچی لەشاری مەدینە لەدایک بوو وە ھەرلەو شارەشدا لەسالی ۱۷۹ کۆچی کردوو وە مردوو و لەرووی سەردەمەوہ سەر بەسەردەمی تابەنی تابیعە.

پرسیاری لیکراو پێی وترا ئە ی باوکی عبداللہ : ﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى ﴿٥﴾﴾
چۆن بەرزبوووە وە ؟ ﴿ئەویش فەرمووی بەرزبوونەوہ نەزانراوینە﴾ واتە ماناکە ی زانراوە کە ئەویش بریتییە لە بەرزبێت و جیگیربوونە، ﴿وہ چۆنیەتیشی لە عەقلی مەزھەبدا جێی نابێتەوہ﴾ واتە چۆنیەتی بەرزبوونەوہ کە ی زیری ناتوانیت ییزانیت و درکی بکات لەبەرئەوہ ی خۆی گەورە زۆر لەوہ گەورەتر و بەرپۆترە کە عەقلەکان بتوانن چۆنیەتی سیفەتەکانی درک پێ بکەن، ﴿وہ باوەرپێتان پێی﴾ واتە بەرزبوونەوہ، ﴿واجب- پێویست﴾ لەبەرئەوہ ی لەقورئان و سوننەدا ھاوہو، ﴿وہ پرسیارکردنیش دەربارە ی﴾ واتە دەربارە ی چۆنیەتیە کە ی، ﴿بیدعەییە﴾ لەبەرئەوہ ی پرسیارکردن دەربارە ی ئەو شتە لەسەردەمی پٹشہمبەری خواو صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم ھاوہلئامی کانیدا نەبوو، پاشان فەرمانی کردو ئەو پیاوہ ی پرسیاری کرد کردیانە دەروہ لەترسی ئەوہ ی ئەک خەلک تووشی خراپوونی بیروباوەریان ببن لەلایەک و لەلایەکی تریشەوہ وەک تەمیکردنیک بۆئەو پیاوہ بەقەدەغەکردنی لە دانیشتەکانی فیربوونی زانستی شەری . ﴿ئەگەر زانا لە کەسێک تر سەلامە ی خەلکی تووشی فیتنە بکات و بیروباوەریان تێکدات دەتوانیت هیچی پێ نەلێت لە زانست و نەشەیتێت بێتە دانیشتەکانیەوہ و خەلکیشی لێ ناگاداربکاتەوہ تا ھەموو کەسێک لە مەترسیەکانی پارێزراوین و نەکەوہ ناو ئەو بیروباوەرە گومراوەی کە ھەلیگرتووە - وەرگیر .

﴿سيفهتی قسه ((کهلام))ی خوای گموره﴾

وَمِنْ صِفَاتِ اللَّهِ تَعَالَى أَنَّهُ مُتَكَلِّمٌ بِكَلَامٍ قَدِيمٍ، يُسْمِعُهُ مَنْ شَاءَ مِنْ خَلْقِهِ. سَمِعَهُ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْهُ مِنْ غَيْرِ وَاسِطَةٍ، وَسَمِعَهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَمَنْ أَذِنَ لَهُ مِنْ مَلَائِكَتِهِ، وَرُسُلِهِ.

وهیه کیکی تر له سیفه ته کانی خوای گموره سیفه تی قسه کردنه، خوای پدرو وردگار قسه بیژه به قسه ده کی کون^۱ ﴿واته هدر له کونه وه قسه ی کردووه و ماوه یه ک نه بووه خوا قسه ی نه کردیت و پاشان قسه ی کردیت - وهر گیتیر﴾، بیهوی هدر که سیک لهدروستکراوه کانی لئی بیستی نهوا لئی ده بیستیت، پیغمبر موسا (علیه السلام) لئی یستووه به بی هیچ نیوه ندیک، وه جیرلش سهلامی خوای لی بیت لئی یستووه، و هدر که سیکیش خوی مؤله تی دایت له فرشته کان و پیغمبران سهلامی خویان لی بیت.

وَأَنَّهُ سُبْحَانَهُ يُكَلِّمُ الْمُؤْمِنِينَ فِي الْآخِرَةِ، وَيُكَلِّمُوهُ، وَيَأْذُنُ لَهُمْ (فَيُزَوُّوهُ): وه خوای پاک و بیگهرد لهرژی دوایدا قسه له گهل باوه پداراندا ده کات و نهوانیش قسه ی له گهل ده کهن، وه مؤله تیان دهادت و سهردانی ده کهن.

خوای گموره ده فهرموویت: ﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾ ﴿النساء: ۱۶۴﴾ واته ﴿خوای میهره بان بوخوی راسته وخو قسه ی له گهل موسادا کردووه بویه پی ده گوتریت که لیم.

^۱ واته ماوه یه ک نه بووه که الله تعالی کهلامی نه بوویت بلکه سیفه تی کهلام سیفه تی قدیمی خویا به واته تازه پیدایه بوویه - م. عبدالرحمن.

^۲ نهوی له نیو کهوانه کهدا ره شکراره ته وه و هتلی بهژی ردا هاتووه لاوازه.

وھەر وھە خوای پەر و ەردگار دە فەر موو یت : ﴿ قَالَ يَمْوَسَّىٰ إِنِّي أَصْطَفَيْتُكَ عَلَىٰ

النَّاسِ بِرِسَالَتِي وَبِكَلِمِي ﴾ الاعراف: ۱۴۴

واتە ﴿ خوای گە و ە فەر مووی : ئە ی موسا بێگومانە من بەم پەیام و قسانە لە گە ئەم کردیت ھە ئەم ئاز دووی و فەز ئەمدایت بە سەر ئەو خەلکەدا ﴾

وھەر وھە خوای پەر و ەردگار دە فەر موو یت : ﴿ مِنْهُمْ مَّنْ كَلَّمَ اللَّهُ ﴾ البقرة: ۲۵۳
واتە ﴿ ھە یان لە و پێغەمبەرانە سەلامی خوایان لی بێت خوا یە کسەر قسە ی لە گە ئەدا کردوون و ە کو موسا و مو حەمەد سەلامی خوایان لی بێت ﴾.

وھەر وھە خوای پەر و ەردگار دە فەر موو یت : ﴿ وَمَا كَانَ لِّشَيْءٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا

وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَآئِ حِجَابٍ ﴾ الشوری: ۵۱

واتە ﴿ بۆ ھیچ کەسێک نە بوو کە خوا لە و ە قسە ی لە گە ئەدا بکات مە گەر لە پێگە ی و ە حیه و ە یان بە شێو ە ی خە و یان بە (ئیلھام) یان لە پێشت پەردە و ە ﴾

وھەر وھە خوای پەر و ەردگار دە فەر موو یت : ﴿ فَلَمَّا أَنَّنَا نُودِي يَمْوَسَّىٰ ﴿١١﴾ إِنِّي أَنَا رَبُّكَ طه: ۱۱ - ۱۲ واتە ﴿ ئینجا کە نزیک بوو و ە و ھاتە لای نۆرە کە دیتی و الە ناو درەختێکی زۆر جوان و تەردا نا گریک دە درە و شیتە و ە، ئە و جا لە و یدا بانگی لیکرا ئە ی موسا! بێگومان من پەر و ەردگاری تۆم ﴾.

وھەر وھە خوای پەر و ەردگار دە فەر موو یت : ﴿ إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي ﴾ طه: ۱۴ واتە ﴿ بێگومان ھەر من خوای بە ھەم قەم اللہ، ھیچ پەرس ترا و ێک نیە شایستە ی پەرستن بێت جگە لە من دە ی کە وایە بپەرستی ﴾.

﴿ وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ - رضي الله عنه - : إِذَا تَكَلَّمَ اللَّهُ بِالْوَحْيِ سَمِعَ صَوْتَهُ أَهْلُ السَّمَاءِ، رُوي ذلك عن النبي صلى الله عليه وسلم. ﴾

وه عبدُ الله ڪوري مسعود رضي الله عنه فهرموويه تي : ﴿ نه گهر خواي گهوره قسه بڪات له کاتي وه حيدا نه هلي ناسمان كه فريشتهن دهن گه کهي ده بيسن ﴾ نه مه له پيغمبري خواوه صلى الله عليه وعلى آله وسلم گيردراوه ته وه^۱

﴿ وَرَوَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ - صلى الله عليه وسلم - أَنَّهُ قَالَ : «يَخْشُرُ اللَّهُ الْخَلَائِقَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غَرَاةَ غَرَاةٍ غُرْلًا بُهْمًا فَيَنَادِيهِمْ بِصَوْتٍ يَسْمَعُهُ مَنْ بَعْدَ، كَمَا يَسْمَعُهُ مَنْ قُرْبَ: أَنَا الْمَلِكُ، أَنَا الدِّيانُ» رَوَاهُ الْأُئِمَّةُ وَاسْتَشْهَدَ بِهِ الْبُخَارِيُّ. ﴾

وه عبدُ الله بنُ أَنَسٍ له پيغمبري خواوه صلى الله عليه وعلى آله وسلم ده گيرپريته وه كه فهرموويه تي : ﴿ خواي گهوره له روي دوايدا هموو دروست ڪراوه کان حمشرده کات به پروتي و پيپه تي و خهته نه ڪراوي و ناشتوانن قسه بڪن ههروه ڪو مندالي تازه له دايڪ بو، جا به دهن گيڪ بانگيان ده کات نه وه ي له دووره ده بيسيت ههروه ڪو چون نه وه ي له نزیکه وه ي ده بيسيت ده فهرموويت : أَنَا الْمَلِكُ، أَنَا الدِّيانُ ﴾.

﴿ وَفِي بَعْضِ الْأَثَارِ أَنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ لَيْلَةَ رَأَى النَّارَ فَهَائَتْهُ، فَفَزِعَ مِنْهَا، فَنَادَاهُ رَبُّهُ: يَا مُوسَى! فَأَجَابَ سَرِيعًا اسْتِئْذَانًا بِالصَّوْتِ، فَقَالَ: لَيْتَكَ لَيْتَكَ أَسْمَعُ صَوْتَكَ وَلَا أَرَى مَكَانَكَ، فَايْنُ أَنْتَ؟ فَقَالَ: أَنَا فَوْقَكَ، وَأَمَامَكَ، وَعَنْ يَمِينِكَ، وَعَنْ شِمَالِكَ، فَعَلِمَ أَنَّ هَذِهِ الصِّفَةَ لَا تَتَّبِعِي إِلَّا اللَّهَ تَعَالَى. قَالَ: كَذَلِكَ أَنْتَ يَا إِلَهِي أَفَكَلَامَكَ أَسْمَعُ أَمْ كَلَامَ رَسُولِكَ؟ قَالَ: بَلْ كَلَامِي يَا مُوسَى. ﴾

واته ﴿ وه له هه نديڪ ناسارو وته دا هاتوره كه موسا سهلام ي خواي له سهر بيت شهويڪيان ناگريڪي بيني جا ناگره كه دهوري دا وه موساش سهلام ي خواي له سهر بيت

^۱ نه مه فهرمووده ي قسه ي نين مه سعوده بهلام حوڪمي ره فعي هديه بؤ پيغمبري خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم.

لئی ترسا، جاپاش نهوه پروهردگاری بانگی کرد: نهی موسا!، موساش سهلامی خوای لهسهر بیّت زۆر بهخیرای له خوشی نهوه دهنگهی بانگی کرد وهلامی دایهوه، جافهرمووی: فهرموو من نامادهم فهرموو من نامادهم گویم له دهنگته و شویت نابینم نهی تۆ له کویت؟ جا خوای پروهردگار فهرمووی: وه لهسهرتهوه وه پیشتهوه وه له لای راستم وه له لای چهپتم، جا موسا سهلامی خوای لهسهر بیّت بۆی دهرکهوت و زانی نهوه سیفته بهجگه له خوای گهوره نابیت و ناگرنجیت. موسا سهلامی خوای لهسهر بیّت فهرمووی کهواته تۆی نهی پهرسراوم نایه من قسهی تۆ ده بیستم یان قسهی نیردراوت؟ جا خوای پروهردگار فهرمووی: بهلکو نهوه قسهی منه ده بیستیت نهی موسا ﴿﴾.

پاشای شیخ ئیبنو عثیمین

• سیفتهی پانزهیم ﴿قسه کردن – کهلامی خوای گهوره﴾

قسه کردن یه کیکه له سیفته چه سپاوه کانی خوای گهوره به بهلگهی قورئان و سوننهت و یه کدهنگی پیشین ﴿سەلف﴾.

خوای گهوره ده فهرموویت: ﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾ النساء: ۱۶۴

واته ﴿خوای میهره بان بۆخوی راسته و خو قسهی له گهل موسادا کرد و وه بۆیه پی ده گو تریت کهلیم.

وه ههروه ها خوای پروهردگار ده فهرموویت: ﴿مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ﴾ البقرة: ۲۵۳

واته ﴿هه یان لهو پیغمه بهرانه سهلامی خوایان لی بیّت خوا یه کسه قسهی له گهلدا کرد و ون وه کو موسا و موحمهد سهلامی خوایان لی بیّت﴾.

و هه‌روه‌ها پێغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم ده‌فه‌رموویت ﴿إِذَا أَرَادَ
اللَّهُ أَنْ يُوحِيَ بِأَمْرِهِ تَكَلَّمَ بِالْوَحْيِ﴾^۱

واته ﴿نه‌گەر خوای په‌روه‌ردگار ویستی ئه‌وه‌ی بێت که ئه‌و شته‌ی ده‌یه‌ویت
به‌وه‌حی بینیریت ئه‌وا قسه‌ ده‌کات و به‌ وه‌حیدا ده‌ینی‌ریت﴾ هه‌ریه‌که له‌ ئین و
خوزه‌یه‌وه ئین و جه‌ری‌رو ئین و ئه‌بی حاته‌م ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌یان هێناوه.
وه سه‌له‌ف یه‌کده‌نگن له‌سه‌ر چه‌سپاندنی سیفه‌تی ﴿قسه‌کردن - که‌لام﴾ بۆ خوای
گه‌وره‌.

هه‌ربۆیه‌ پێویسته‌ جی‌گیر کردنی ﴿قسه‌کردن - که‌لام﴾ بۆ خوا به‌بێ گۆڕین و
وه‌به‌بێ په‌ک‌خستن وه‌به‌بێ چۆنیه‌تی بۆدانان وه‌به‌بێ هاوشیوه‌ بۆدانان که‌ئه‌ویش بریتیه‌ له‌
﴿قسه‌کردنیکێ﴾ راسته‌قینه‌ بۆ خوای گه‌وره‌ که‌ شایسته‌ی خۆیه‌تی و په‌یوه‌سته‌ به‌
ویستی خۆیه‌وه و ئه‌و قسه‌کردنه‌ش له‌ کۆمه‌له‌ بیت و ده‌نگیکێ بیستراو پیکهاتوو.

وه‌به‌لگه‌ش له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که‌ به‌ ویستی خوا خۆیه‌تی بیه‌ویت قسه‌بکات فه‌رمووده‌ی
خۆیه‌تی که‌ ده‌فه‌رموویت: ﴿وَلَمَّا جَاءَ مُوسَىٰ لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ﴾ ﴿الأعراف: ۱۴۳

واته ﴿ئه‌وسا که‌ موسا هات بۆ شوێنی مونا‌جاته‌که‌ له‌ گه‌لمان و په‌روه‌ردگاری
که‌وته‌ قسه‌و گفتوگۆ له‌گه‌لتی و گۆیی له‌ ده‌نگیه‌وه بوو﴾.

جا قسه‌کردنه‌که‌ پاش هاتنی موسا سه‌لامی خوای لی بێت ڕوویدا که‌واته‌ ئه‌وه
به‌لگه‌یه‌ له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که‌ قسه‌کردنی خوای په‌روه‌ردگار په‌یوه‌سته‌ به‌ ویستی خوای
گه‌وره‌وه‌.

۱ فه‌رمووده‌یه‌کی سه‌حیحه‌ پاش که‌میکێ تر ته‌خریجه‌که‌ی ده‌بینی.

﴿نواندي پڇهواندي نهلي سونهن لهبارهي قسه ڪرڻي خوي

گهروهوہ

ڪڙمڻه گروپيڪ پڇهواندي نهلي سونهيان ڪردوه لهبارهي قسه ڪرڻي خوي گهروهوہ ڪه ٿيمه ليڙهه ڏا تنها دوو گروپيان و دهستهيان باس ده ڪهين:

دهستهي په ڪم: جهميه ڪانن: ده ٿين قسه ڪرڻ له سيفهتي خوي گهروهوہ نيه و بهلڪو قسه ڪرڻ دروستڪراويڪه له دروستڪراوه ڪاني خوا، خوي گهروهوہ دروستي ده ڪات له ههواڏا يان لهو شوينهي ڪه دهيسرتيت، وهڏانه پالي قسه بو خوي گهروهوہ ڏانه پالي دروستڪراويڪه يان بو ريزه وه ڪو ﴿حوشري خوا و مالي خوا﴾ وه ٿيمه بهمانه بهرپرچيان دهدهينهوه:

۱- نهو قسهيه پڇهواندي په ڪڏهنگي پيشينه.

۲- پڇهواندي ههسپيڪراويشه له بهرئهوهي قسه ڪرڻ سيفهته بو نهو ڪه سهي قسه ده ڪات وه شتيڪ نيه وه ستاو بيت له سر خوي جيا بووه وه بيت له قسه ڪه ره ڪه.

۳- موسا خوي بيستي له خواوه ڪه فهرمووي: ﴿إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَأَعْبُدْنِي﴾ طه: ۱۴ واته ﴿بينگومان ههرمن خوي بههقم الله، هيچ بهرستراويڪ نيه شايبهتي بهرستن بيت جگه له من دهي ڪهوايه بهرست﴾.

وه نهسته مه ڪه هيچ ڪه سيڪ بتوانيٽ نهوه بلتيت جگه له خوي گهروهوہ.

دهستهي دووهم: نه شعريه ڪانن: ده ٿين قسهي خوا واتايه ڪه وه ستاو له سر خوي پهيوهست نيه به ويستي خواوه، وه نه م پيت و دهنگه بيسرآوانهش دروستڪراوون بو دهرپرين له واتايه ڪي وه ستاو له سر نه فسي خوي گهروهوہ.

وه ٿيمه بهمانه بهرپرچيان دهدهينهوه:

۱- نهو قسهيه پڇهواندي په ڪڏهنگي پيشينه.

۲- پڇهواندي بهلگه ڪانه له بهرئهوهي بهلگيه له سر نهوهي ڪه قسهي خوا

دهيسرتيت وه تنها دهنگه ڪه نه بيت هيچي تر ناييسرتيت، واتايه ڪ ناييسرتيت وه ستاو بيت له سر خوي.

۳- پڇهوانهي لهر سر پراها توو له بهر نه وهی قسهی لهر سر پراها توو بریتیه لهر وهی قسه کهر دریده بریت نهك نه وهی له نه فسی خویدا شار د بیتیه وه .

وه بهلگهش لهر سر نه وهی كه نهو قسانه پتن فهرمووده كهی خوايه كه ده فهرموویت:

﴿فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَمُوسَىٰ ﴿١١﴾ إِنِّي أَنَا رَبُّكَ﴾ طه: ۱۱ - ۱۲ واته ﴿ثِنِجَا كَهْ نَزِيكَ﴾
بروه وه و هاته لای نوره كه دیتی واله ناو دره ختیکی زور جوان و تهردا ناگريك
ده دره وشيته وه، نهوجا له ویدا بانگی ليكرا نهی موسا! بيگومان من پهروه ردگاری توم.
جائهم ووشانه پتن وه نهوش قسهی خوايه.

وه بهلگهش لهر سر نه وهی كه نهو قسانه دهنگن فهرمووده كهی خوايه كه ده فهرموویت:

﴿وَنَدَيْتَهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾﴾ مريم: ۵۲
واته ﴿له لای راستی کیوی﴾ ﴿طور﴾ وه بانگمان کردو بهی هو و واسیتش
وتو ویزمان له گهل کرد وه له خوشمان نریکمان کرده وه تا به نهی قسهو گفتوگوی
له گهل بکهین.

وه بانکردن و گفتوگو کردن ناییت تهنها به بونی دهنگ نهییت .

وه عبدُ الله بنُ أنیس له پیغه مبری خواوه صلی الله علیه وعلی آله وسلم ده گیریتیه وه
كه فهرموویتهی: ﴿خوای گهوره له پوژی دوایدا هموو دروستکراوه کان
حه شرده کات به پروتی و پیتهی و خهته نه کراوی و ناشتوان قسه بکهن ههروه کو
مندالی تازه له دایک بوو، جا به دهنگیک بانگیان ده کات نه وهی له دووره دهیستیت
ههروه کو چون نه وهی له نریکه وهیه دهیستیت ده فهرموویت: أَنَا الْمَلِكُ، أَنَا الدِّيَّانُ﴾.
پیشهوا بوخاری نهم فهرمووده یهی ﴿علقه - ههلیواسیوه﴾ به شیوهی ﴿التمرير﴾.

وه له فتح الباريدا ده فهرموویت ((أخرجه المصنف في الأدب المفرد وأحمد وأبو يعلى في مسنديهما وذكر له طريقين آخرين))^۱

وه قسهی خوای گهوره له پرووی جوړه وه کونه و دانه دانهش تازهیه، وه واتای له پرووی جوړه وه کونه نهویه که خوای گهوره بهردهوام ههروا بووه قسهی کردووه و ههروایش ده میتیه وه قسه ده کات، قسه کردن له وه وه تازهیه له دوای نهویه که ههروا بووه و تازه نیه، وه واتای دانه دانهش تازهیه که تاکه تاکه قسه کانی واته قسه دیاریکراوه تاییه ته کانی تازه ن له بهر نهویه په یوه سته به ویستی خواوه که یی هویت قسه ده کات بهویه که ده یهویت چو نیشی بویت.

﴿دووان له سهر قسهی دانه له باره ی قسهی خواوه﴾

وته که ی ﴿ قسه ده کات به قسه یه کی کون ﴾ و اتا له پرووی جوړه وه که قسه کردنه کونه به لآم له پرووی قسه کردن له باره ی شته تازه کانه وه تازهیه . به گویره ی ریازی نه هلی سونه جگه له و واتایه هیچ واتایه کی تر دروست نیه و ناگو نچیت، نه گهر چی روو که شی قسه که ی دانه وایه که ده لیت ﴿ قسه ی خوای گهوره له پرووی جوړه وه کونه و دانه دانهش تازهیه ﴾.

وته که ی ﴿ موسا سه لامی خوای لی بیت له خواوه بیستی به بی بوونی هیچ نیوه ندیک ﴾ له بهر فهرمووده که ی خوی : ﴿ وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ ﴾ (۱۳) طه: ۱۳ واته ﴿ و همن هه لمبزاردووی جاکه وایه گو یگره لهویه به وه چی بویت دیت ﴾.

۱ گرنگه به باشی بیخوینه وه : حدیث حسن : علقه البخاری فی صحیحہ فی موضعین أحدهما بصیفة الجزم (۱۷۳/۱) وبصیفة التمریض (۴۵۳/۱۳) .

ووصله فی کتابه الأدب المفرد (۹۷۰) و کتابه خلق أفعال العباد (ص ۱۳۱) .

وکذا الإمام أحمد في مسنده (۴۹۵ / ۳) والبيهقي في الأسماء والصفات ص (۷۸ ، ۷۹) وابن أبي عاصم في السنة ص (۵۱۴) والحاكم في المستدرک (۴۳۷ / ۲ - ۵۷۴ ، ۵۷۵) وصححه ووافقه الذهبي، وقواه الحافظ في الفتح (۱ / ۱۷۴) وذكر له أكثر من طريق وقال عن أحدهما أنه ((صالح)) وراجع التعليق له (۵ / ۳۵۳) .

وقال الألباني في تخریج السنة (۵۱۴) : ((حدیث صحیح)) .
وأورده ابن قدامة في كتابه البرهان في بيان القرآن ص (۸۶) .

وته کهی ﴿وه جبرلیش بیستی﴾ له بهر فرموده کهی خوی: ﴿قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ
الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ﴾ النحل: ۱۰۲ واته ﴿تَوَلَّوْهُ لَمَّا مَيَّادَا بَلَّيْ﴾ ((روح القدس -
جبریل)) ه کهله لای پدروهر دگارتوه به هق و دادگه رانه دابه زیوه ﴿.
وه وته کهی﴾ وَمَنْ أَذِنَ لَهُ مِنْ مَلَأَتْ كِتَبَهُ، وَرُسُلُهُ. ﴿وه ههر که سیکیش خوی مؤلته تی
دایت له فریشته کان و پیغمبه ران سهلامی خویان لی بیت﴾.

جاههرچی دهر باره ی قسه ی خوی گه وره به له گهل فریشته دا: له بهر فرموده ی
پیغمبه ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم که ده فرمودیت ﴿وَلَكِنْ رَبُّنَا تَبَارَكَ
وَتَعَالَى اسْمُهُ إِذَا قَضَى أَمْرًا سَبَّحَ حَمَلَةَ الْعَرْشِ ثُمَّ سَبَّحَ أَهْلَ السَّمَاءِ الَّذِينَ يُلَوْنَهُمْ حَتَّى
يَبْلُغَ التَّسْبِيحُ أَهْلَ هَذِهِ السَّمَاءِ الدُّنْيَا ثُمَّ قَالَ الَّذِينَ يُلَوْنُ حَمَلَةَ الْعَرْشِ لِحَمَلَةِ الْعَرْشِ مَاذَا
قَالَ رَبُّكُمْ فَيُخْبِرُونَهُمْ﴾^۱

واته ﴿به لأم پدروهر دگار مان نه گهر بریاری شتیک بدات هه لگرانی عهرش پاک و
بیگهردی بو خوا ده کهن پاش نه وانه فریشته کانی ناسمانی خوار عهرش به هه مان شیوه
پاک و بیگهردی بو خوا ده کهن تا ده گاته ناسمانی دنیا هه موو فریشته کان خوی گه وره
به پاک و بیگهردی راده گرن، جا نهو فریشتانه ی له ناسمانی خوار هه لگرانی عهرشه وهن به

۱ مسلم: کتاب السلام: باب تحريم الكهانة وإتيان الكهان (۲۲۲۹) (۱۲۴) من حديث ابن عباس رضي الله
عنه.

خوینه ی نازیز پیمخو شه ته وای فرموده که وه کو خوی بیی تا زیاتر سوود مهنه بییت له باره ی نهو بابته مو
دروزی جنوکه بیاهره کانیش که یارمتهی فالجه کان ددهن بۆت دهرده کهوت:

۵۹۵۵ - حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ حَسَنٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ
إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنْ ابْنِ جَبَلٍ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُسَيْنٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ قَالَ أَخْبَرَنِي رَجُلٌ
مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ -صلى الله عليه وسلم- مِنَ الْأَنْصَارِ أَنَّهُمْ يَتِمَّاهُمْ جُلُوسٌ لَيْلَةً مَعَ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه
وسلم- رُمِيَ بَنَجْمٍ فَاسْتَنَارَ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « مَاذَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ إِذَا رُمِيَ
بِعِطْلٍ هَذَا ». قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ كُنَّا نَقُولُ وَلِلَّهِ اللَّيْلَةُ وَرَجُلٌ عَظِيمٌ وَمَاتَ رَجُلٌ عَظِيمٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله
عليه وسلم- « فَأَيُّهَا لَا يُرْمَى بِهَا لِمَوْتٍ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاةٍ وَلَكِنْ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى اسْمُهُ إِذَا قَضَى أَمْرًا سَبَّحَ حَمَلَةَ
الْعَرْشِ ثُمَّ سَبَّحَ أَهْلَ السَّمَاءِ الَّذِينَ يُلَوْنَهُمْ حَتَّى يَبْلُغَ التَّسْبِيحُ أَهْلَ هَذِهِ السَّمَاءِ الدُّنْيَا ثُمَّ قَالَ الَّذِينَ يُلَوْنُ حَمَلَةَ الْعَرْشِ
لِحَمَلَةِ الْعَرْشِ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ فَيُخْبِرُونَهُمْ مَاذَا قَالَ - قَالَ - فَيَسْتَخْبِرُ بَعْضُ أَهْلِ السَّمَوَاتِ بَعْضًا حَتَّى يَبْلُغَ الْخَبْرُ هَذِهِ
السَّمَاءَ الدُّنْيَا فَتُخَطَفُ الْجَنُّ السَّمْعَ فَيَقْدُلُونَ إِلَى أَوْلِيائِهِمْ وَيُرْمَوْنَ بِهِ فَمَا جَاءُوا بِهِ عَلَى وَجْهِهِ فَهُوَ حَقٌّ وَلَكِنَّهُمْ يَقْرِفُونَ
فِيهِ وَيَزِيدُونَ ». صحيح مسلم . ﴿وهرگير﴾

هه ټگراني عرش ده ټين ﴿په وروډگار تان چي فېرموو؟﴾ پاشان نه وائيش هه واليان بي ددهن که چي فېرموو ﴿نم فېرمووده يه پيشهوا موسليم پړوايه تي کردووه له صه حيحه کهيدا .

وه هه چي دهر باره ي قسه کردني خوي گه وړه يه له گهل پيغه مېرانداهه لامي خويان لي بيت نهوا بيگومان جيگړو چه سپاوه که خوي گه وړه قسه ي له گهل پيغه مېرانداهه خويان محمد صلي الله عليه وعلى آله وسلم کرد له شوي ميعراجدا^۱.

وته کهي ﴿وَاللَّهُ سُبْحَانَهُ يُكَلِّمُ الْمُؤْمِنِينَ فِي الْآخِرَةِ، وَيُكَلِّمُوهُ﴾:

وه خوي پاک و بيگمرد له وړوژي دوايدا قسه له گهل باوهر داراندا ده کات و نه وائيش قسه ي له گهل ده کهن .

له بهر فېرمووده کهي نه بي سه عيدي خودري په زاي خوي لي بيت که پيغه مېرانداهه خوا صلي الله عليه وعلى آله وسلم ده فېرموويت ﴿يَقُولُ اللَّهُ لِأَهْلِ الْجَنَّةِ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ قِيلُوا لَنَبِيِّكَ رَبَّنَا وَسَعْدَيْكَ﴾^۲ واته ﴿خوي په وروډگار له گهل نه هلي بهه شتدا

۱ هه وړه کو له صه حيحه يندا هاتووه له فېرمووده ي نه نه سي کوري ماليک له ماليکي کوري صه عصه وه:

بوخاري (۳۲۰۷)، (۳۸۸۷) وه موسليميش (۱۶۴) (۲۶۴) .

۲ البخاري : كتاب الرقاق : باب قول الله عز وجل : ﴿إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ﴾ (۱) الحج : ۶۵۳۰

ومسلم : كتاب الإيمان : باب قوله يقول الله لآدم أخرج بعث النار... (۲۲۲) (۳۷۹) من حديث أبي سعيد الخدري .

* ته وای فېرمووده که بهم شيو به يه که گه وړه ترين موژده ي تېدايه بو موسلمان له بهر نه وه ي جوان بيخو يتره وه و دلت به خو ت خوش بيت که شو ين که و ته ي نم دينه پاکيت و بانگه وازی بو بکه:

صه حيحي موسليم : ﴿باب إخلال الرضوان على أهل الجنة فلا يسخط عليهم أبدا﴾.

۷۳۱۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَهْمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ - وَاللَّفْظُ لَهُ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ « إِنْ

قسه ده کات و پێیان ده لێت : نه‌ی خه‌لکی به‌هه‌شت جا نه‌وانیش ده‌لێن : لێک رێنا
و سەغدنیک گوێرا به‌لم و له‌خزمه‌تنام.

وه وه‌که‌ی ﴿و یَا ذُنْ لَهُمْ فَيُزَوَّرُوهُ﴾ وه‌مۆله‌تیان ده‌دات و سه‌ردانی ده‌که‌ن.

له‌به‌رفه‌رمووده‌که‌ی نه‌بی هوره‌یره‌ په‌زای خوای لی بیته‌ که‌ په‌غه‌مه‌ری خوا صلی
الله علیه وعلی آله وسلم ده‌فه‌رمووێت ﴿أَنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ إِذَا دَخَلُوهَا نَزَلُوا فِيهَا بِفَضْلِ
أَعْمَالِهِمْ فَيُؤْذَنُ لَهُمْ فِي مَقْدَارِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ مِنْ أَيَّامِ الدُّنْيَا فَيُزَوَّرُونَ رَبَّهُمْ﴾ فه‌رمووده‌که‌

اللَّهُ يَقُولُ لِأَهْلِ الْجَنَّةِ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ. فَيَقُولُونَ لَكِنَّ رَبَّنَا وَسَعْدَنِكَ وَالْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ. فَيَقُولُ هَلْ رَضِيتُمْ
فَيَقُولُونَ وَمَا لَنَا لَا نَرْضَى يَا رَبُّ وَقَدْ أُعْطِينَا مَا لَمْ نُعْطِ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ فَيَقُولُ أَلَا أُعْطِيكُمْ أَفْضَلَ مِنْ
ذَلِكَ فَيَقُولُونَ يَا رَبُّ وَأَيُّ شَيْءٍ أَفْضَلُ مِنْ ذَلِكَ فَيَقُولُ أَحِلُّ عَلَيْكُمْ رِضْوَانِي فَلَا أَسْخَطُ عَلَيْكُمْ بَعْدَهُ
أَبَدًا .»

وه له‌ بوخاریشدا به‌همان شیوه‌ هاتوو له‌ گه‌ن فه‌رمووده‌یه‌کی تر که‌ خوای گه‌وره‌ له‌ گه‌ن باوکه‌
ناده‌ما قسه‌ ده‌ کات ده‌راره‌ی نێردراوانی دۆزه‌خ خوا په‌نامان بدات، به‌م شیوه‌یه‌ :

بَاب { وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى }

٤٧٤١ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ
قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَا آدَمُ يَقُولُ لَكِنَّ رَبَّنَا وَسَعْدَنِكَ
فَيَنَادِي بِصَوْتٍ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكَ أَنْ تَخْرُجَ مِنْ ذُرِّيَّتِكَ بَعَثًا إِلَى النَّارِ قَالَ يَا رَبُّ وَمَا بَعَثُ النَّارِ قَالَ مِنْ
كُلِّ أَلْفٍ أَرَاهُ قَالَ بَسْعَ مِائَةٍ وَتِسْعَةَ وَتِسْعِينَ فَجَنَّةٌ تَصْغُ الْحَامِلُ حَمْلَهَا وَيَشِيبُ الْوَلِيدُ { وَتَرَى
النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ } فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَى النَّاسِ حَتَّى تَغَيَّرَتْ
وُجُوهُهُمْ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ بَسْعَ مِائَةٍ وَتِسْعَةَ وَتِسْعِينَ وَمِنْكُمْ وَاحِدٌ
ثُمَّ أَنْتُمْ فِي النَّاسِ كَالشُّعْرَةِ السَّوْدَاءِ فِي جَنْبِ الثَّوْرِ الْأَبْيَضِ أَوْ كَالشُّعْرَةِ الْبَيْضَاءِ فِي جَنْبِ الثَّوْرِ
الْأَسْوَدِ وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ تَكُونُوا رُبْعَ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَكَبَّرْنَا ثُمَّ قَالَ ثَلَاثُ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَكَبَّرْنَا ثُمَّ قَالَ شَطْرُ أَهْلِ
الْجَنَّةِ فَكَبَّرْنَا قَالَ أَبُو أُسَامَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ { تَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى } وَقَالَ مِنْ كُلِّ أَلْفٍ
بَسْعَ مِائَةٍ وَتِسْعَةَ وَتِسْعِينَ وَقَالَ جَرِيرٌ وَعِيسَى بْنُ يُونُسَ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ { سَكَرَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى } .

نعم دورو فه‌رمووده‌یهم بۆ زیاتر زانیاریت هه‌تاوه‌ تا به‌شوێنیدا نه‌ گه‌رێت - وه‌رگیز.

هه‌ریه‌که له ئیبن ماجه و ترمزی ریوایه‌تیاں کردووه و ترمزی ده‌بارهی فهرموویه‌تی
فهرمووده‌یه‌کی غه‌ریبه، ئه‌لبانیش ده‌بارهی فهرموویه‌تی لاوازه^۱.

واته ﴿خه‌لکی به‌هه‌شت نه‌گهر چوونه ناویه‌وه نیشته‌جی ده‌بن تیایدا له‌بهر باشی
کرده‌وه‌کانیاں جا مۆله‌تیاں ده‌دریت به‌ئه‌ندازه‌ی رۆژیکێ جوومه‌ی ژیانی دنیا و
سه‌ردانی په‌روه‌ر‌دگاریان ده‌که‌ن﴾.

وه وته‌که‌ی ﴿وه عبْدُ الله کوری مسعود رضی الله عنه فهرموویه‌تی : ﴿نه‌گهر
خوای گه‌وره قسه بکات له‌کاتی وه‌حیدا ئه‌هلی ئاسمان که فریشته‌ن ده‌نگه‌که‌ی
ده‌بیستن﴾ ئه‌مه له‌په‌نجه‌مبه‌ری خواوه صلی الله علیه وعلی آله وسلم گێر‌دراوه‌ته‌وه﴾.

وته‌که‌ی ئیبن مه‌سعود به‌م ده‌برینه نه‌بینوه، وه ئیبن خوزه‌یمه باسی رینگه‌کانی
ریوایه‌تکردنی ئه‌م فهرمووده‌ی کردووه له‌ کتابی ته‌وحیددا به‌چهند ده‌برینیک له‌وانه :

﴿سمع أهل السموات للسموات صلصلة﴾ واته ﴿فریشته‌ی ئاسمانه‌کان ئه‌و ده‌نگه‌ی
له‌ ئاسمانه‌کانه‌وه دیت وه‌کو ده‌نگی زری که ئاسنیکێ بیتی به‌سه‌ر به‌ردیکدا و له‌یه‌کی
بخشینی ئابه‌و شیویه بیستیان ((ئه‌و ده‌نگه‌ ده‌نگی وه‌حی خوای گه‌وره‌یه — وه‌رگێر))﴾

وه‌هه‌رچی ده‌بارهی ئه‌وه‌ی که له‌په‌نجه‌مبه‌ری خواوه صلی الله علیه وعلی آله وسلم
گێر‌دراوه‌ته‌وه بریتیه له‌ فهرمووده‌که‌ی که نواسی کوری سه‌معان به‌مه‌رفوعی
ده‌یگێر‌ته‌وه ﴿إِذَا أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يُوحِيَ بِأَمْرِهِ تَكَلَّمَ بِالْوَحْيِ، وَإِذَا تَكَلَّمَ بِالْوَحْيِ أَخَذَتْ

۱ حدیث ضعیف : جزء من حدیث طویل رواه الرمذی (۲۵۵۲) وابن ماجه (۴۳۳۶) وفي اسناده
عبد الحميد بن حبيب بن أبي العشرين كاتب الأوزاعي قال في التقریب ص (۳۳۳) : ((صدوق ربما
أخطأ قال أبو حاتم : كان كاتب ديوان ولم يكن صاحب حدیث)) .
ولذا ضعفه الرمذی بقوله : ((هذا حدیث غریب)) يعني ضعیف .

السَّمَاوَاتِ رَجْفَةً - أَوْ قَالَ رَغْدَةً - شَدِيدَةً، خَوْفًا مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَإِذَا سَمِعَ بِذَلِكَ أَهْلَ السَّمَاوَاتِ صُعِقُوا ..... ﴿الحديث . رواه ابن خزيمة وابن أبي حاتم .

واته ﴿نه گهر خواي پوره ردگار ويستی نه وهی بیت که نهو شتهی دهيه ویت بهوه حی بينيرت نهوا قسه ده کات و به وه حيدا دهينيرت جائه گهر قسهی کرد ناسمانه کان ترسيک دايدة گريت يان فهرمووی زور به توندي ده شلترين له ترسي خواي به رزو به ريزر جائه گهر فريشتهی ناسمانه کان نهوه يان بيست کاس ده بن ... ﴿

۱ حديث صحيح : وقد ورد عن ابن مسعود مرفوعا وموقوفا:

- أما الموقوف : فعلقه البخاري في صحيحه (۱۳ / ۴۵۳ - فتح) وقد وصله ابن خزيمة في التوحيد ص (۱۴۶ ، ۱۴۷) وابن جرير (۲۲ / ۹۰) وعبدالله بن أحمد في السنة (۵۳۷) والبيهقي في الأسماء والصفات ص (۲۰۱) وغيرهم من طريق أبي الضحى عن مسروق عن عبدالله به موقوفا بلفظ : ((إِذَا تَكَلَّمَ اللَّهُ بِالْوَحْيِ سَمِعَ أَهْلُ السَّمَاءِ صَلَٰةَ كَجَرِّ السَّلْسِلَةِ عَلَى الصَّفَا ، فَيَصْغِقُونَ)) وسنده صحيح وفي لفظ آخر عند عبدالله بن أحمد في السنة : ((إِذَا تَكَلَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِالْوَحْيِ سَمِعَ صَوْتَهُ أَهْلُ السَّمَاءِ)) الحديث . وعزاه ابن قدامة في البرهان في بيان القرآن ص (۸۴ ، ۸۵) لعبدالله بن أحمد في الرد على الجهمية قال : قلت يا أبت إن الجهمية يزعمون أن الله لا يتكلم بصوت فقال كذبوا إنما يدورون على التعطيل ثم قال عبدالرحمن بن محمد المحاربي عن الأعمش عن أبي الضحى عن مسروق عن عبدالله بن مسعود قال فذكره وإسناده جيد . وقد عزاه شيخ الإسلام في درء تعارض العقل والنقل (۲ / ۳۸) للخلل عن يعقوب بن مختار عن أحمد .

- وأما المرفوع : فأخرجه أبوداود (۴۷۳۸) وابن خزيمة في التوحيد (۹۵ ، ۹۶) والبيهقي في الأسماء والصفات ص (۲۰۰) عن أبي معاوية عن الأعمش عن مسلم بن صبيح عن مسروق عن عبدالله قال : قال رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم : ((إِذَا تَكَلَّمَ اللَّهُ بِالْوَحْيِ سَمِعَ أَهْلُ السَّمَاءِ صَلَٰةَ كَجَرِّ السَّلْسِلَةِ)) . وقال الألباني في الصحيحة (۱۲۹۳) : ((وإسناده صحيح على شرط الشيخين)) ثم قال : ((والموقوف وإن كان أصح من المرفوع - ، ولذلك علقه البخاري في صحيحه - فإنه لا يعلل المرفوع ، لأنه لا يقال من قبل الرأي كما هو الظاهر)) ثم ذكر له شاهدا من حديث أبي هريرة عند البخاري (۴۷۰۱) (۴۸۰۰) .

قلت : وأيضا من حديث ابن عباس عند مسلم (۲۲۲۹) ، وأحمد (۱ / ۲۱۸) ، والترمذي (۳۲۷۷) وأيضا : حديث النواس بن سمعان الذي أشار إليه الشيخ العثيمين وهو عند البيهقي في الأسماء والصفات ص (۲۶۳ ، ۲۶۴) والطبراني كما في المجموع (۷ / ۹۴ ، ۹۵) وقال الهيثمي : ((رواه الطبراني عن شيخه يحيى بن عثمان بن صالح وقد وثق وتكلم فيه من لم يسم بغير قاذح معين وبقيته رجاله ثقات)) أ . هـ .

قورئان قسه‌ی خوای گه‌وره‌یه

﴿وَمِنْ كَلَامِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ الْقُرْآنُ الْعَظِيمُ، وَهُوَ كِتَابُ اللَّهِ الْمُبِينُ، وَحَبْلُهُ الْمُسْتَقِيمُ، وَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ، نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ، عَلَى قَلْبِ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ، مُنْزَلٌ غَيْرُ مَخْلُوقٍ، مِنْهُ بَدَأَ وَإِلَيْهِ يَعُودُ.﴾

وه له قسه‌کانی خوای پاک و بی‌گه‌رد قورئانی مه‌زنه، که بریتیه له پەرتووکی ڕوون و ناشکرای خوای گه‌وره، وه په‌ته به‌هیزه‌که‌ی، وه ڕینگه‌ ڕاسته‌که‌ی، وه دابه‌زیتراوی په‌روه‌ردگاری جیهانیانه، به‌ جوهره‌ئیلدا سه‌لامی خوای له‌سه‌ر بی‌ت دابه‌زاندوه، بۆ سه‌ر دلتی گه‌وره‌ی پێغه‌مبه‌ران سه‌لامی خویان لی بی‌ت، به‌زوبانیکی عه‌ره‌بی ڕوون، دابه‌زیتراوه و دروستکراو نیه، له‌وه وه ده‌ستی پێکردوه و وه هه‌ربۆلای نه‌ویش ده‌گه‌ڕێته‌وه.

﴿هُوَ سُورٌ مُحْكَمَاتٌ، وَآيَاتٌ بَيِّنَاتٌ، وَحُرُوفٌ وَكَلِمَاتٌ، مَنْ قَرَأَهُ فَأَعْرَبَهُ فَلَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ عَشْرٌ حَسَنَاتٍ. لَهُ أَوَّلٌ وَآخِرٌ، وَأَجْزَاءٌ وَأَبْعَاضٌ، مَتَلَوْ بِالْأَلْسِنَةِ مَحْفُوظٌ فِي الصُّدُورِ، مَسْمُوعٌ بِالْأَذَانِ، مَكْتُوبٌ فِي الْمَصَاحِفِ، فِيهِ مُحْكَمٌ وَمُتَشَابِهٌ، وَنَاسِخٌ وَمَنْسُوخٌ، وَخَاصٌّ وَعَامٌّ، وَأَمْرٌ وَنَهْيٌ﴾ ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبُطْلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾ ﴿٤٢﴾ فصلت: ٤٢، وَقَوْلُهُ تَعَالَى ﴿قُلْ لِّينِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَتْ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا﴾ ﴿٨٨﴾ الإسراء: ٨٨.

که نه‌ویش پێکهاتوه له‌ چه‌ندین سوره‌تی پته و دامه‌زاراو و ته‌ئویل هه‌لنه‌گر، وه‌له به‌لگه‌و نیشانه ڕوون و ناشکراکان، هه‌ر که‌سیک بیخوینیته‌وه بۆی ده‌رده‌که‌ویت، جابۆنه‌و که‌سه‌ی ده‌بخوینیته‌وه به‌هه‌ر پیتیکی ده‌چاکه‌ی بۆ ده‌نوسریت، نه‌و قورانه سه‌ره‌تاو کو‌تایی هه‌یه، وه چه‌ندین به‌ش و هینده، به‌ زوبان ده‌خویندریته‌وه، له‌ سینه‌کاندا پارێزراوه، به‌ گو‌ییه‌کان بی‌س‌راوه، له‌ په‌ره‌کاندا نووس‌راوه‌ته‌وه، له‌ ناویدا نایه‌تی

دامەزاراو و تەئویل ھەتە گر و ویکچو تەئویل ھەتە گر، وە ناسخ و مەنسوخ، وە تاییەتی و گشتی وە فەرمانکردن و قەدەغە کردنی تێدایە .

خوای گەورە دەفەر موویت: ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَطْلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِّنْ

حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾ فصلت: ٤٢

واتە ﴿ ھەر گیز ڕەفتار و گوشتاری ھیچ و پوچی تی نایەت، نە لە پیش خوێ و نە لە پاش خوێ چوون لە لایەن خواوە کی قسە لە جی و ھەمیشە سوپاسکراوە وە نێردراوە ﴾

وَقَوْلُهُ تَعَالَى ﴿قُلْ لِّنَّ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَيَّ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا

يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَتْ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيراً ﴿٨٨﴾ الإسراء: ٨٨ .

واتە ﴿ بێ : ئە گەر ھەموو مڕۆڤ و پەریەکان کۆبێنەووە بۆ ئەوێ وێنە ئێم قورئانە بەیئن ھەر گیز ناتوانن وێنە ئێم بەیئن ئە گەر ھەندیکیان پالێشت و ھاوکاری ھەندیکیان بن بۆ ئەنجامدانی ئەو کارە ﴾ .

.....
رافعی شیخ ئیبنو عثیمین
.....

قسە کردن لەبارە ی قورئانەو :

قورئانی پیرۆز لە قسە ی خوای بەرزو بلندە، دابەزێنراوە و دروستکراوێە لەو وە دەستی پێکردووە و وە ھەر بۆلای ئەویش دە گەڕێتەو، جائەو بەریتە لە قسە ی خوا پیتەکانی و واتاکانی .

بەلگە لە سەر ئەوێ قورئان لە قسە ی خوای گەورەو وێە خوای مەزن دەفەر موویت :

﴿وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلِمَ اللَّهِ﴾ التوبة: ٦

واتە ﴿ ئە گەر یەکیك لەو ھاوبەش پەیدا کەرانی داوای پەنای لیکردیت پەنای بەدە تا بەباشی لە قسەو فەرماشتی خوا دەبێست و لێ تێدە گات ﴾ واتە قورئان .

وه بەلگەش لەسەر ئەوەی دابەزێتاروێ خواى مەزن دەفەرمووێت : ﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾ ﴿١﴾ الفرقان: ١
واتە ﴿پاك و پیرۆزی بۆ ئەو خواوەیى كە جیاكەرەوێى ﴿قورئان﴾ ناردە سەر
بەندەى خۆى ﴿محمد صلى الله عليه وعلى آله وسلم﴾.

وه بەلگەش لەسەر ئەوەى كە دروستكراو نیه خواى مەزن دەفەرمووێت : ﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ﴾ الأعراف: ٥٤ واتە ﴿ئایە دروستكردن و فەرمانكردن هەربۆ خوانیە
جا خواى گەورە فەرمانكردنى بە جگە لە دروستكردن دانا وە قورئانیى لە فەرمانى
خواوە لەبەر فەرماشتى خۆى كە دەفەرمووێت : ﴿وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا﴾
الشورى: ٥٢ واتە ﴿هەر وەكو بۆ پێغەمبەرانى پێشین وەحیمان كرد ئاوايش ئەم
قورئانەمان بۆ تۆ وەحى كرد بە بریارو فەرمانى خۆمان و رۆح و گیان و ئەقل
دەژێنێتەوێى﴾.

وه هەر وەها دەفەرمووێت : ﴿ذَلِكَ أَمْرُ اللَّهِ أَنزَلَهُ إِلَيْكَ﴾ الطلاق: ٥ واتە ﴿ئەو
فەرمانى خواوە بۆ ئێو دابەزیوێ كاری پێكەن﴾ .
و لەبەر ئەوەى قسەى خواى گەورە سیفەتێكە لە سیفەتەكانى وە سیفەتەكانیشى
دروستكراو نین .

وه بەلگەى ئەوەى كە لەو وە دەستى پێكردووە ئەوەیە كە خواى گەورە داوێتە پال
خۆى، وە قسەكردنىش نادریتە پال تەنها بۆ لای ئەو نەبێت كە لە سەرەتادا ووتوێتى.
وه بەلگەش لەسەر ئەوەى كە دەگەرێتەوێ بۆ لای خۆى ئەوەیە كە هاتووێ لە هەندى
وتەدا ﴿كە لە پەرەكان و سینهكاندا نامێنێت و بەرز دەكێتەوێ لە كۆتایى دنیادا﴾^١

١ بێگومان فەرمووده كە بەو شیوێ بە راست و دروستى بە مەرفوعى هاتووێ لە پێغەمبەرى خواوە صلى الله
عليه وعلى آله وسلم كە فەرمووێتى ﴿..... و لیسرى على كتاب الله عز وجل في ليلة فلا يبقى في
الأرض منه آية﴾

= فەرمووده كە ئێن و ماجە (٤٠٤٩) و حاكم (٤٧٣ / ٤) رپواستیان كردوو و حاكم فەرمووێتى
لەسەر مەرجى موسلىمەو زەهەبىش موافقەتى كردوو و ئەلبانى لە صحیحەدا (٨٧) هتایوێتى و
فەرمووێتى : ((وهو كما قال)) .

← وَهَذَا هُوَ الْكِتَابُ الْعَرَبِيُّ الَّذِي قَالَ فِيهِ الَّذِينَ كَفَرُوا :

وه ئه وهش ئه پەرتووکه عەرەبییه که بیاره وەران له باره یه وه ووتیان :

﴿لَنْ نُؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ﴾ سبأ: ۳۱ واتە ﴿هەرگیز باوەر بهو قورئانه ناهێنین﴾

وقال بعضهم وه هندیکیان ووتیان : ﴿إِنْ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ﴾ المدثر: ۲۵

واتە ﴿ئەمە هەر قسە مرۆفەو له قسە خوا ناچیت﴾

فَقَالَ اللَّهُ سُبحانه جا خوای پاك و بیگەرد فەرمووی ﴿سَاحِلِيهِ سَقَرٌ﴾ المدثر: ۲۶

واتە ﴿ئەیحەمە ناو سەقەرەو﴾.

وَقَالَ بَعْضُهُمْ هُوَ شِعْرٌ وه هندیکی تریان ووتیان قورئان هۆنراوهیه، فقال الله تعالى

جا خوای گەرە فەرمووی ﴿وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ﴾

﴿یس: ۶۹﴾ واتە ﴿ئیمە هەرگیز شیعو هۆنراوه مان فیری محمد صلی الله علیه

وعلى آله وسلم نه کردوو و هۆنراوه ووتیش شیای ئه و نه ئه وهش که ئه دهیلێت

هەر پەندو نامۆزگاری و قورئانیکی روون و ئاشکرایه نهک شیعر﴾. عقل

← فَلَمَّا نَفَى اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ شِعْرٌ وَأَثْبَتَهُ قُرْآنًا لَمْ يَبْقَ شُبْهَةٌ لِذِي لُبٍّ فِي أَنَّ الْقُرْآنَ

هو هذا الكتاب العربيُّ الَّذِي هُوَ حُرُوفٌ، وَكَلِمَاتٌ، وَآيَاتٌ، لَأَنَّ مَا لَيْسَ كَذَلِكَ لَا يَقُولُ

أَحَدٌ إِنَّهُ شِعْرٌ.

جا له کاتی کدا خوای گەرە به دووریگەرد که قورئان شیعر بیت وه سهماندی که

قورئانه هیچ گومانیک نهماوته وه بۆ خاوهن عهقلێک لهو هدا که قورئان بریتیه لهو

پەرتووکه عەرەبییه که پێکهاتوو له کۆمهله بیت و وشه و بهلگه و نیشانهیهک، چونکه

ئەوێ بهو شیوهیه نهیت هیچ کەس نالیت ئەو هۆنراوهیه .

← وَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ ﴿وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ

مِنْ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ﴾ البقرة: ۲۳

واتە ﴿ئەگەر سهبارهت بهو قورئانهی ئیمە ناردوو مانته خواره وه سهربهندهی خویمان

محمد صلی الله علیه وعلى آله وسلم ئیوه دوودل و به گومانن ئاخۆ راسته یان نا ؟ دهی

ولا يجوز أن يتحدّاهم بالإتيان بمثل ما لا يذرى ما هو ولا يعقل.

وہ خوی گہورہ دہرموویت ﴿وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا أَنْتَ بِفُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَائِي بِرَبِّي﴾ یونس: ۱۵ واتہ ﴿وہ ہر کہ نایہ تہ روونہ کاغان بویان بخوینریتہ وہ نہوانہ کی کہ نو میدیان بہ دیداری ئیمہ نیہ دہلین : جگہ لہم قورناتہ نامہ یہ کی ترمان بو بینہ یان ہر بیگورہ بہ شتیکی تر، پٹیان بلئی ہر گیز من لہ خو مہوہ بوم نیہ بیگورم چونکہ نہمہ بہرنامہ و شہریعہ تی خواہہ کاری من نیہ دہستکاری کردنی﴾.

وہ خواہی گہورہ دہ فہر مویت : ﴿بَلْ هُوَ آيَاتٌ يَنْتَظِرُ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ﴾ العنکبوت: ۴۹ واتہ ﴿بَلْ لَكُمْ نُهُو قُورَنَانِه چہند نایہ تیکی رپوون و ناشکراو پارنژراوہ لہ سینگ و دلّی نهُو کہ سانہ دا زانیاریان پندراوہ﴾.

وہ خوی گہورہ دہر موویت: ﴿إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ ﴿۷۷﴾ فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ ﴿۷۸﴾ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ﴿۷۹﴾﴾ الواقعة: ۷۷ - ۷۹ واتہ ﴿بہر اِستی نہوہ قورئانیکی بہ ریزہ، لہ نامیہ کی پاریزراودایہ واتہ ﴿لوح الحفوظ﴾، کس دہستی لینادات فریشتہ کان نہییت ﴿لہدوای نہوی کہ سویندی لہسہر نہوہ خوارد۔

وہ خواہ گہورہ دہ فہرموویت : ﴿كَهَيْعَصَ ١﴾ مريم: ۱ واتہ ﴿نَمَ ٢﴾ نَمَ پَنج پتہ ہیماہ ئیعجازی قورئان ہدروہ کو لہ چہند جیگہیہ کی تری قورئاندا باسکراوون ﴿﴾.

وہ خواہ گہورہ دہ فہرموویت : ﴿حَمَ ١ عَسَقَ ٢﴾ الشوری: ۱ - ۲ واتہ ﴿نَمَ پتہ ہیماہ ئیعجازی قورئان ہدروہ کو لہ چہند جیگہیہ کی تری قورئاندا باسکراوون ﴿﴾.

خواہ پەروہردگار قورئانہ کەہی خۆی لہ بیست و نۆ جیگہدا بہم پتہ پچر پچرانہ دہستپکردوہ .

﴿وقال النبي- صلى الله عليه وسلم- «مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَأَعْرَبَهُ فَلَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ مِنْهُ عَشْرٌ حَسَنَاتٍ، وَمَنْ قَرَأَهُ وَلَحَنَ فِيهِ فَلَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ حَسَنَةٌ»﴾ حدیث صحیح.

واتہ ﴿ہەرکەسیک قورئان بخوینیتەوہ و باش لئی تیگات و شیکاتەوہ ئەوا بە ھەموو پیتیک کەدەبخوینیتەوہ دە چاکەہی بۆ دەنووسریت، وە ھەرکەسیکیش ببخوینیتەوہ و لہ کاتی خویندنەوہ کەیدا ھەلە بکات لہ نەزانینەوہ ئەوا بە ھەموو پیتیک کە دەبخوینیتەوہ چاکەہیہ کی بۆ دەنووسریت ﴿﴾. دانەر دہ فہرموویت فہرموودەہیہ کی راستە بەلام لہراستیدا زۆر لاوازە^۱

۱ حدیث ضعیف جدا : أخرجه الطبراني في الاوسط كما في المجمع الزوائد (۱۶۳ / ۷) عن ابن مسعود رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ﴿أعربوا القرآن فإنه من قرأ القرآن فأعربه فله بكل حرف عشر حسنات وكفارة عشر سيئات ورفع عشر درجات﴾ وقال الهيثمي وفيه نهشل وهو مذكور . ونهشل ابن سعيد بن وردان الورداني مذكور وقد كذبه اسحاق بن راهوية .

وكذا أورد الحديث ابن قدامة في البرهان ص (۳۸ ، ۳۹) ثم قال : حديث صحيح !! والحق أنه حديث ضعیف جدا . وقد ورد في فضل قراءة القرآن عن ابن مسعود حديث آخر قريب من هذا اللفظ : ((مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا لَا أَقُولُ الْم حَرْفٌ ، وَلَكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ ، وَلَا مٌ حَرْفٌ ، وَمِيمٌ حَرْفٌ)) أخرجه الرمزي (۲۹۰) مرفوعا وصوب الأخ الكريم عبدالله بن يوسف وقفه ابن مسعود في بحث فريد في تذييله على كتاب ((الرد على من يقول الم حرف)) لابن منده فجزاه الله خيرا .

﴿ وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ «إِقْرَأُوا الْقُرْآنَ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَ قَوْمٌ يُقِيمُونَ حُرُوفَهُ إِقَامَةَ السَّهْمِ لَا يُجَاوِزُ تَرَاقِيَهُمْ يَتَعَجَّلُونَ أَجْرَهُ وَلَا يَتَأَجَّلُونَهُ»^١ .

واته پیغمبەری خوادا صلی الله علیه وعلی آله وسلم دەفەر موویت ﴿قورئان بخوینن پێش ئەوێ ئەرۆژە داویت کە خەڵکانیک پەیدا بن پێتە کانی رێک بکەنەو هەروە کو چۆن تیر راست دەکرێتەو بەلام لە قورقور اگیان تێپەڕناکات زۆر پەلەیانە بۆ وەرگرێتی پاداشتی خویندەنەکی و لەسەر خوینن تا لە پاشەرۆژدا پاداشتەکی وەرگیرێت ﴿مەبەستی لەوێهە کەتەنەها بۆ ئەو دەبخویننەو تا خوا کارێکیان بۆ بکات بۆنمۆنە بیانەویت کارێک بکەن پروودە کەنە خواو قورئان دەخوینن تا کارەکیان بۆ بکات هەرکە کارەکیان بۆ جێهەچێکرا ئیدی ناخویننەو، وەهەر وەها بۆ ئەو دەبخویننەو تا بژێوی ژیا نیانی پێدا بن بکەن ئەک بۆ ئەو بیخویننەو تا بیکەنە یاساو رێسای ژیا نیان ئەوانە ی سێفەتیان ئاوا بیت لە قورقور اگیان تێپەڕناکات - وەرگیرێت ﴿.

﴿ وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: إِغْرَابُ الْقُرْآنِ أَحَبُّ إِلَيْنَا مِنْ حِفْظِ بَعْضِ حُرُوفِهِ^٢ .

١ حدیث صحیح : أخرجه أحمد (٣٣٨ / ٥) وأبو داود (٨٣١) وابن حبان (١٨٧٦ - موارد) وفي إسناده ضعف ففيه وفاء بن شريح الصدي مقبول - كما في التقريب - يعني حيث يتابع إلا فلين الحديث .

إلا أن الحديث له شواهد يتقوى بها : منها حديث جابر بن عبد الله عند أحمد (٣٩٧ / ٣) وأبو داود (٨٣٠) وإسناده صحيح كما قال الألباني في الصحيحة (٢٥٩) .

والحديث أورده ابن قدامة في البرهان ص (٣٥ ، ٣٦) من حديث سها بن سعيد .

٢ أثر ضعيف جدا : أخرجه ابن الأنباري في الوقت والإبتداء (٢٠ / ١) بلفظ « (لبعض إغراب القرآن أعجب إلينا من حفظ بعض حروفه ») وإسناده ضعيف جدا فيه ضعف وإنقطاع فسه جابر بن يزيد الجعفي وهو ضعيف وكذا شريك القاضي صدوق يخطيء كثيراً وتغير حفظه وإنقطاع بين أبي بكر وعمر وبیت الراوي عنهما . عن تعليق بدر البدر على اللمعة ص (١٩) .

وأورده ابن قدامة في البرهان ص (٤٤) .

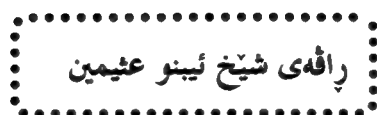
وه پيشهوايان نه بوبه کرو عومهر رهزای خويان لي بيت دهفهرموون : نيگهيشتن و شيگردنهوہی قورئانمان پيخوشتره له له بهر کردني هه نديک له پته کاني .

﴿ وَقَالَ عَلِيٌّ - رضي الله عنه - : مَنْ كَفَرَ بِحَرْفٍ مِنْهُ فَقَدْ كَفَرَ بِهِ كُلُّهُ. ﴾
وه پيشهوا علي رهزای خوي لي بيت دهفهرموويت : ﴿ هه ركه سيك بيواهر بيت به پيتيكي قورئان نهوا بيواهر بووه به هه موو قورئان ﴾.

﴿ وَأَتَّفَقَ الْمُسْلِمُونَ عَلَى عَدِّ سُورِ الْقُرْآنِ وَآيَاتِهِ وَكَلِمَاتِهِ وَحُرُوفِهِ. ﴾
وه هه موو موسلمانان يه كدهنگن له سه رماردني سوره ته کاني قورئان و نايه ته کاني و وشه کاني و پته کان .

﴿ وَلَا خِلَافَ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ فِي أَنَّ مَنْ جَحَدَ مِنَ الْقُرْآنِ سُورَةً أَوْ آيَةً أَوْ كَلِمَةً أَوْ حَرْفًا مُتَّفَقًا عَلَيْهِ أَنَّهُ كَافِرٌ، وَفِي هَذَا حُجَّةٌ قَاطِعَةٌ عَلَى أَنَّهُ حُرُوفٌ. ﴾

وه هيچ جياوازيهك نيه له نيوان موسلماناندا له وه دا كه هه ركه سيك نينكاري سوره تيك يان نايه تيك يان وشه يهك يان پيتيك له قورئان بكات يه كدهنگن له سه ره نهوہی كه نهو كه سه بيواهره، وه له وه شدا بهلگه يه كي براوه هه يه له سه ره نهوہی كه قورئان له بيت پيكهاتوه .

﴿قورئان پته‌کان و وشه‌کانه﴾

قورئانی پیرۆز پته‌کان و وشه‌کانه وه بیگومان دانه‌ر په‌حه‌تی خوای لی بیت بو ئه‌وه
٨ به‌لگه‌ی هتیاوه :

١- بیاوه‌ره‌کان و وتویانه قورئان هونراوه‌یه وه به هیچ جوریک ناگوئجیت بهو شیوه‌یه
وه‌سفکریت ته‌نها به‌وه نه‌بیّت که قورئان بریت له پته‌کان و وشه‌کان^١.

٢- خوای گه‌روه سه‌رپشکی درۆزنه‌کانی کردووه به‌وه‌ی بتوان به وینه‌ی ئه‌و
قورئانه بێن ئه‌گه‌ر چیش له پته‌کان و وشه‌کان نه‌بیّت، ئه‌و سه‌رپشکردنه جیگه‌ی
په‌سه‌ندکردن نه‌یه له‌به‌رئه‌وه‌ی سه‌رپشکردن ناكریت ئه‌نجام بدریت ته‌نها به شتيك نه‌بیّت
زانراو بیت و بزانیّت که بریتیه له چی .

٣- خوای گه‌وره هه‌والیداوه به‌وه‌ی که قورئان ده‌خویندریته‌وه به‌سه‌ریاندا :

﴿وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا أَتِي بِقُرْآنٍ

غَيْرِ هَٰذَا أَوْ بَدِّلُهُ﴾ یونس: ١٥ واته ﴿وه هه‌ر که ئایه‌ته پروونه‌کاغانا بویان بخویندریته‌وه
ئه‌وانه‌ی که ئومیدیان به دیداری ئیمه نه‌یه ده‌لێن : جگه له‌م قورئانه نامه‌یه‌کی ترمان بو
بینه یان هه‌ر بیگوره به شتيکی تر﴾.

وه ناشخویندریته‌وه ته‌نها ئه‌وه نه‌بیّت که پتکه‌هاتیّت له پته‌کان و وشه‌کان.

---

١ قال ابن قدامة في البرهان ص (٢٧) : ((ومن المعلوم أنما عنوا هذا النظم، لأن الشعر كلام موزون، فلا يسمى به معنى ولا ماليس بكلام، فسماه الله تبارك وتعالى ذكرا وقرأنا مينا)) أ . ه .
وراجع الأدلة من الكتاب والسنة والإجماع على أن القرآن حروف وكلمات في البرهان في بيان القرآن لابن قدامة ص (٢٦:٨٣)

۴- خواي گه وړه هه وائي داوه به وې که قورئان پاريزراوه له سينگ و دلي نه و که سانه دا زانياريان پيدراوه و نو ورسراوه له ﴿لوح المحفوظ﴾ دا .

﴿بَلْ هُوَ آيَاتٌ يَبْنَتُ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ﴾ العنكبوت: ۴۹ واته ﴿به لکو نه و قورئانه چهند نايه تيکي روون و ناشکراو پاريزراوه له سينگ و دلي نه و که سانه دا زانياريان پيدراوه﴾.

﴿إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾ فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ ﴿٧٨﴾ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ﴿٧٩﴾﴾ الواقعة: ۷۷ - ۷۹ واته ﴿به راستي نه و قورئانيکي به ريزه، له نامه يه کي پاريزراو دايه واته ﴿لوح المحفوظ﴾، کس دهستي لينادات فريشته کان نه ييت﴾.

و ه ناپاريزريت و نانوسريت ته نها نه و نه ييت که له پته کان و وشه کان پيکهاتييت .
۵- و ه به لگيه کي تر پيغه مبهري خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم ده فهرموويت :
«مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَأَعْرَبَهُ فَلَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ مِنْهُ عَشْرُ حَسَنَاتٍ، وَمَنْ قَرَأَهُ وَلَحَنَ فِيهِ فَلَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ حَسَنَةٌ» صححه المؤلف ولم يعزه ولم أجد من خرجه^۱.

واته ﴿هر که سيک قورئان بخوښته و باش لي تيگات و شيکاته و نه و به هه موو پيتيک که ده بخوښته و ده چاکه ي بو دنووسريت، و ه هر که سيکيش بيخوښته و ه له کاتي خوښدنه و که يدا هه له بکات له نه زانيه و نه و به هه موو پيتيک که ده بخوښته و ه چاکه يه کي بو دنووسريت﴾.

۶- و ه به لگيه کي تر و ته که ي پشه وايان نه بو به کرو عومره ره زاي خوايان لي بيت ده فهرموون : ﴿إِغْرَابُ الْقُرْآنِ أَحَبُّ إِلَيْنَا مِنْ حِفْظِ بَعْضِ حُرُوفِهِ﴾ ﴿تيگه يشتن و شيکردنه و ي قورئاغان پيخوښته له له بهر کردني هه نديک له پته کاني﴾ .

۱ وقد تقدم أنه غير صحيح وأنه حديث ضعيف جداً عزاه الهيثمي في المجمع للطبراني في الأوسط وفيه نهشل بن سعيد مزكوك.

٧- وه بەلگەيەكى تر وتەكەى پيشەوا عليه رهزای خواى لى بيت كه دەفەر موويت:

﴿مَنْ كَفَرَ بِحَرْفٍ مِنْهُ فَقَدْ كَفَرَ بِهِ كُلُّهُ﴾ ﴿هەر كەسێك بیاوهر بیت به پیتكى

قورئان ئەوا بیاوهر بووه به ههموو قورئان﴾.

٨- وه بەلگەيەكى تر يە كەدەنگى پيشینه هەروەكو دانەر بۆى گواستوينەتەوه : على

أَنْ مَنْ جَحَدَ مِنَ الْقُرْآنِ سُورَةً أَوْ آيَةً أَوْ كَلِمَةً أَوْ حَرْفًا مُتَّفَقًا عَلَيْهِ فَهُوَ كَافِرٌ.

لەسەر ئەوێ كه هەر كەسێك نینكاری سورەتێك یان ئایەتێك یان وشەيەك یان پیتێك

لە قورئان بكات یە كەدەنگن لەسەر ئەوێ كه ئەو كەسە بیاوهره .

وه ژمارەى سورەتەكانى قورئان پێكها تۆوه لە ١١٤ سورەت لەوانە ٢٩ سورەتیاى به

بیتە پچر پچرە كان دەستى پێكردووه .

﴿وهسفه كالى قورئان﴾

خوای گەوره قورئانى پیروزی به چەندین وهسفی زۆر و گەوره و مەزن

وهسفکردووه كه دانەرى پەرتووكە كه ئەمانەى لى باسكردووه :

١- قورئان پەرتووكى پروون و ناشكرای خوای گەورهیە، واتە پروونكەرەوێ ئەو

ئەحكام و یاساو هەوالانەیه كه لە خۆی گرتووه .

٢- قورئان پەتى پتەو بهیژی خوای گەورهیە، واتە ئەو پەیمانە بهیژەیه كه خوای

گەوره كردوویهتیه هۆكارێك بۆ گەیشتن پێى و سەر كەوتن به هۆى پیروزیەكەیهوه .

٣- قورئان پێكها تۆوه لە كۆمەڵە سورەتێكى تەئویل هەڵنەگرو پتەو، واتە

سورەتەكانى لە یەكدی جوودان و ههموو سورەتێك بۆخۆى جیاكراوێه لە سورەتەكەى

تر، وه واتای موحكمەماتیش بریتیه لە كۆمەڵە سورەتێكى جوان و ورد دارپژراو پارپژراو

لە ههموو خەوش و ناتەواوى و كەم و كورتیهك.

۴- قورئان پىنكها توه له كۆمەلە سورەتىكى بەلگە ڕوون و ديار، واتە بریتىە لە كۆمەلە نیشانهیەكى ئاشکرا لەسەر یەكخواناسی خوای گەوره و تەواویەتی سیفەتەکانی و جوانی شەریعت و یاساكانی.

۵- لە قورئاندا موحکەم و مۆتەشابه هەیه، جا ئەوێ که موحکەمە ئەوێه که و ئاڵاکەى ڕوون و ئاشکرایە، وە مۆتەشابهیش ئەوێه که و ئاڵاکەى شاراوێه و ديار نیه ئەمەش بە گۆژدا چوونەوێ ئەوێ نیه که لە خاڵی سێهەمدا باسکرا لەبەر ئەوێ ﴿الإحکام﴾ لەوێدا بەواتای ﴿جوان و ورد دارپۆژراو پارپۆژراو لە هەموو خەوش و ناتەواوی و کەم و کورتیهك﴾ دیت، وە لێرەدا بەواتای ﴿ڕوونی ماناکەى﴾ دیت، وە ئەگەر بێت و ﴿المتشابه - ویکچوو﴾ لێرەدا بگێڕنەوێ بۆ ﴿محکم - پتەو﴾ ئەوا هەر هەمووی دەبێتە موحکەم و هیچ جۆرە بە گۆژدا چوونەوێ و دژایەتیهك لە نێوانیاندا نابێت.

۶- قورئان هەر هەمووی هەق و راستەو هەر گێز ناگونجیت پووجی و بەتالی لە هیچ لایەکیەوێ بێت: ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبُطْلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾

﴿٤٢﴾ فصلت: ٤٢

واتە ﴿هەر گێز ڕەفتار و گوشتاری هیچ و پووجی تی نایەت، نە لە پیش خۆی و نە لە پاش خۆی چوون لە لایەن خوايەکی قسە لە جی و هەمیشە سوپاسکراوە وە نێردراوە﴾

۷- قورئان زۆر دوورە لەو وەسفەى درۆزنەکان بۆیان کردووە بەوێ که هۆنراوێه:

﴿وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ﴾ ﴿٦٩﴾ يس: ٦٩ واتە: نێمە هەر گێز شیعو هۆنراوەمان فێری محمد صلى الله عليه وعلى آله وسلم

نە کردوو و هۆنراوە و وتیش شیای ئه‌و نه‌هه‌یش که ئه‌و ده‌یلت هه‌ر په‌ندو
نامۆزگاری و قورئانیکی روون و ناشکرایه نه‌ک شیعر ﴿.

وه له‌ وته‌ی هه‌ندیکی تریان که ووتویانه : ﴿إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْتَرُ﴾ (٢٤) المدثر: ٢٤

واته ﴿ ئه‌م قورئانه هه‌ر جادوو له‌ خه‌لکیکی تره‌وه وه‌ریده‌گریت ﴾.

﴿إِنْ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ﴾ (٢٥) المدثر: ٢٥ واته ﴿ئهمه هه‌ر قسه‌ی مرۆفه‌و له‌ قسه‌ی
خوا ناچیت ﴾.

جا خوای گه‌روره هه‌ره‌شه له‌ بێزه‌ری ئه‌و قسه‌ده‌کات و ده‌فه‌رموویت : ﴿سَأُصْلِيهِ

سَقَرًا﴾ (٢٦) المدثر: ٢٦ واته ﴿ ئه‌یخه‌مه ناو سه‌قه‌ره‌وه ﴾.

٨- قورئانی پێرۆز موعجیزه‌یه و هه‌یج که‌س ناتوانیت که وینه‌ی ئه‌و بیتیته‌ گه‌ر چی

جگه‌ له‌ خۆیشی یارمه‌تی بده‌ن هه‌ره‌وه‌کو خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت : ﴿قُلْ لِّیْنَ

أَجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَتْ بَعْضُهُمْ

لِبَعْضٍ ظَهِيرًا﴾ (٨٨) الإسراء: ٨٨ .

واته ﴿ بلی : ئه‌گه‌ر هه‌موو مرۆفه‌ و په‌ریه‌کان کۆبینه‌وه بۆ ئه‌وه‌ی وینه‌ی ئه‌م قورئانه‌

به‌یئن هه‌رگیز ناتوانن وینه‌ی ئه‌و به‌یئن ئه‌گه‌ر هه‌ندیکیان پالپشت و هاوکاری

هه‌ندیکیان بن بۆ ئه‌نجامدانی ئه‌و کاره ﴾.

بينی باوهرداران بو په وهردگاریان له روژی قیامه تدا

والمؤمنون يَرَوْنَ رَبَّهُمْ فِي الآخِرَةِ بِأَبْصَارِهِمْ، وَيُزَوَّرُونَ، وَيُكَلِّمُهُمْ

وَيُكَلِّمُونَهُ، قال الله تعالى ﴿وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاصِرَةٌ ﴿٢٢﴾ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾﴾ القيامة: ٢٢ - ٢٣

واته ﴿له روژی قیامه تدا رووی باوهرداران گه شاوله و پرشنګداره بو په وهردگاری
خویان دهروانن﴾

وه خوی گه ووره ده فهرموویت: ﴿كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَّحُجُونَ ﴿١٥﴾﴾ المطففين: ١٥

واته ﴿ناګادارین! بهراستی نه وان لهو روژه دا ږیګریان لیده کړیت له وهی
په وهردگاریان بینن﴾.

فَلَمَّا حَجَبَ أُولَئِكَ فِي حَالِ السُّخْطِ ذَلَّ عَلَى أَنَّ الْمُؤْمِنِينَ يَرَوْنَهُ فِي حَالِ
الرِّضَا وَإِلَّا لَمْ يَكُنْ بَيْنَهُمَا فَرْقٌ.

جا له کاتیکدا ږیګری له وانه کرا له وهی خوی گه ووره بینن له حالیکدا که خوی
گه ووره تورپه له بیاهوران بهلګه په له سهر نه وهی که باوهرداران ده توانن په وهردگاریان
بینن له حالی رازیووندا وه نه گمر نا نهوا جیوازی نه بوو له نیوان نهو دوو حالته تدا.

وقال النبي - صلى الله عليه وسلم - «إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرَوْنَ هَذَا
القَمَرَ، لَا تَضَامُونَ فِي رُؤْيَيْهِ» حديث صحيح متفق عليه.

پیغمبري خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم ده فہرموویت : ﴿ توبہ پەروردگاری
خوتان دہینن ھەروەکو چۆن مانگ دہینن تووشی ھیچ نارەحتیەك نابن لە بینینی دا
بەدە کسانێ ﴾^۱.

← وهذا تشبيه للرؤية بالرؤية لا للمرئي بالمرئي، فإن الله تعالى لا شبهة له ولا نظير. فهو ويكجوراندنه لهيه كچورونه بۆ بينين به بينين نهك لهيه كچوون بيّت بۆ بينراو به بينراو^۲ له بهر ئوهي خوي گهوره ويكجور هاو ويتهي نيه.

١ البخاري : كتاب مراقب الصلاة : باب فضل صلاة الفجر (٥٧٣) .

ومسلم : كتاب المساجد ومواضع الصلاة : باب فضل صلاتي الصبح والعصر والحافضة عليهما (٦٣٣) (٢١١) من حديث جرير بن عبد الله رضي الله عنه .
وأحاديث الرؤية متواترة كما نص على ذلك غير واحد من أهل العلم منهم : ابن القيم في حادي الأرواح ص (٢٧٧) وابن أبي العز في شرح الطحاوية (١ / ٢١٥) والحافظ ابن حجر في فتح الباري (١ / ٢٠٣) .

وراجع ما صنف في مثل هذه السألة مثل : التصديق بالنظر إلى الله تعالى في الآخرة للأجري، وضوء الساري إلى معرفة رؤية الباري لأبي شامة المقدسي وكلاهما مطبوع.

۲ خوتنهری بهر یز پتو یسته لیره دا پرو نکر دنه وه یک باس بکین که نهویش نهو یه پیغمبهری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم که ده فهرمویت : ﴿ ئیوه پهرورد گاری خوتان ده بین ههروه کو چون مانگ ده بین تووشی هیچ ناره حه تیه ک نابن هممو و تان به به کسان ی ده بین ﴾ مه بهستی نهو یه چون کاتیک مانگ له شوی چواره دا زور دبارو تاشکرایه و هممو که سی ده بینت و هیچ که سی به که سی کی تر نالتت به نهرک نه بیت که می خوت لایده با منیش بی بینم چونکه مانگ له بهر زیاده هه که سی ک له شوی خوی سر بهر بکاتموه راسته و خو مانگه دره و شاهه که ده بینت نابو شیویه له روژی قیامه تدا خوی گهوره ده بینرت له لایدن باور دارانه وه چونکه خوی پاک و بیگمرد له بهر زیاده و هممو باور داران به به کسان ی و به بی هیچ ناره حه تیه ک ده توان بی بین نم و یکچوواندن نهو ی له تینا گین که پیغمبهری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم خوی گهوره ی وه کو مانگ لیکردیت، نه خیر نهو قسه یه دووره له پیغمبهری خوا وه صلی الله علیه وعلی آله وسلم به لکو نهو تنها بیننه که ی وه کو یه ک لیکردوه واته چون مانگه که ده بین ناوا خوی خوتان ده بین که و ته تنها بیننه کانی شوبه اند به به که وه نه ک بینرا وه کان که مانگ و خوی گهوره یه چونکه ﴿ لیس

رافه‌ی شیخ ئیبنو عثیمین

﴿بینی خوای گه‌وره له دواړژدا﴾

بینی خوای گه‌وره له دونیادا به‌هیچ جوړتیک پرووندات له‌بەر فەرمووده‌ی خوای گه‌وره به موسای فەرموو سەلامی خوای لی بیت کاتیک داوای لیکرد بیینی:

﴿لَنْ تَرِنِي﴾ الأعراف: ۱۴۳ واته ﴿هەرگیز ناتوانیت بمینی﴾ .

وه بینی خوای گه‌وره جیگیرو چه‌سپاوه به به به‌لگه‌ی قورئان و سوننه‌ت و به‌کده‌نگی پیشین ﴿سەلف﴾ .

خوای گه‌وره ده‌فەرموویت : ﴿وَجِئْتُكُمْ بِتِلْكَ الْأَشْيَاءِ الَّتِي نَهَا نَاطِرُهُ﴾ (٢٣) ﴿الْقِيَامَةِ: ٢٢ - ٢٣﴾

واته ﴿له‌پۆزی قیامه‌تدا پرووی باوه‌پداران گه‌شاه و پرشنگداره بو پەروەردگاری خوێان دەروان﴾ .

وه هه‌روه‌ها ده‌فەرموویت : ﴿كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّحَجْرُونَ﴾ (١٥) ﴿المطففين: ١٥﴾

واته ﴿ناگادارین ! به‌راستی ئەوان له‌و رۆژه‌دا رێگریان لێده‌کړیت له‌وه‌ی پەروەردگاریان بین﴾ .

جا کاتیک تاوانباران رێگریان لێده‌کړیت له‌وه‌ی بینن به‌لگه‌یه‌ له‌سەر نه‌وه‌ی چاکه‌کاران خوای گه‌وره ده‌بینن وه ئەگەر نا ئەوا جیاوازی نه‌ده‌بوو له‌ نیوانیاندا .

په‌غه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم ده‌فەرموویت : ﴿إِنَّكُمْ سَتَرُونَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرُونَ هَذَا الْقَمَرَ، لَا تُصَامُونَ فِي رُؤْيَاهِ﴾ متفق علیه.

﴿ئۆه پەروەردگاری خۆتان دەبین هەروەکو چۆن مانگ دەبین تووشی هیچ ناپەختیەک نابن لە بینی دا بەیە کسانى﴾

ئەو وێکچوواندنە لەیە کچوونە بۆ بینین بە بینین ئەک لەیە کچوون بۆ بینراو بە بینراو لەبەرئەوێ خۆای گەورە هیچ شتێک وێکچوو هاوشیۆ و هاو وێنەى نە.

وێ پێشین یە کدەنگن لەسەر بینینی خۆای گەورە لەلایەن باوەردارانەو بەتەنها بێئەوێ بیاوەران بێین بەبەلگەى ئەم ئایەتە ﴿كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوُونَ﴾ (١٥) ﴿المطففين: ١٥﴾

* باوەرداران خۆای گەورە لەمەیدانی حەشردا و دوای چوونە ناو بەهەشت دەبین کەئەوێش بریتى لە بینینى راستەقینە کە شایستەى خۆیەتى.

وێ بەدلتیایەوێ ئەوانەى سێفەتەکانى خۆای گەورە پە کدەخەن سێفەتى بینینی خۆای گەورەیان بە بینینی پاداشتی خوا لیکداوەتەوێ یان ووتویانە مەبەست لى بینینی زانست و دلتیایە ئێمەش بەرپەرچیان دەدەینەوێ بەوێ لەپێشەوێ لەبەهای چوارەمدا باسکرا وێ لەروویەکی تریشەوێ کە زانست و دلتیایى هەرلەدونیادا بۆ چاکەکاران هاتۆتە جى وێ لە دواڕۆژیشدا دیتە جى بۆ خراپەکاران و دیتە دى^١.

١ بگەڕێرەوێ بۆ بەرپەرچدانەوێ سەرپێچیکاران : حادی الأرواح لابن القيم. وشرح الطحاوية لابن أبي العز وکذا حديثاً : دلالة القرآن والأثر على رؤية الله بالبصر لعبدالعزیز بن زید الرومی.

به شى ﴿فهذا وقدهور﴾

← وَمِنْ صِفَاتِ اللَّهِ تَعَالَى أَنَّهُ الْفَعَّالُ لِمَا يُرِيدُ لَا يَكُونُ شَيْءٌ إِلَّا بِإِرَادَتِهِ وَلَا يَخْرُجُ شَيْءٌ عَنْ مَشِيئَتِهِ وَلَيْسَ فِي الْعَالَمِ شَيْءٌ يَخْرُجُ عَنْ تَقْدِيرِهِ وَلَا يَصْدُرُ إِلَّا عَنْ تَدْبِيرِهِ، وَلَا مَحِيدَ عَنِ الْقَدَرِ الْمَقْدُورِ، وَلَا يَتَجَاوَزُ مَا خُطَّ فِي اللَّوْحِ الْمَسْطُورِ أَرَادَ مَا الْعَالَمُ فَاعِلُوهُ، وَلَوْ عَصَمَهُمْ لَمَّا خَالَفُوهُ، وَلَوْ شَاءَ أَنْ يُطِيعُوهُ جَمِيعًا لَأَطَاعُوهُ، خَلَقَ الْخَلْقَ وَأَفْعَالَهُمْ، وَقَدَّرَ أَرْزَاقَهُمْ وَآجَالَهُمْ، يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ بِحِكْمَتِهِ .

وه به كيكي تر له سيفه ته كاني خواى گهوره نهويه كه ههرچيه كى بوى دهيكات وه هيج شتيكيش روونادات تنها به ويستی نهو نهبيت وه هيج شتيكيش ناتوانيت له ويستی نهو دهر بچيت وه هيج شتيك له جيهاندا نيه به دهر بيت له نه اندازه دانانى نهو وه دهر ناجيت تنها له ژير بهرپوه بردنى نهودا نهبيت، وه هيج نه اندازه بؤدانراويك نيه دور خراوه و بى لايه ن بيت له له نه اندازه كه، وه تپهر پيش ناكات له وهى له ﴿لوح الحفوظ﴾ دا نووسراوه و هيتلى بؤ كي شراوه، به ويست و ناره زوى نهوه نه وهى له جيهاندا روودهدات و ده كريت، وه نه گهر بيويستايه پاريزراوبن له وهى تاوان نه نجام بدهن نموا ههر گيز سهر پيچيان نه ده كرد، وه نه گهر بيويستايه ههر هموويان گوپرايه تلى بن نهوا گوپرايه تيان ده كرد، ههر چى دروستكراو هديه خويان و كرده وه كانيشان ههر خوى دروستى كرده ون، وه ههر خوى پيوانه ي روزهان و نه اندازه ي تمه نياني ديارى كرده وه، وه به ويست ههر كه سينك رينمويى بكات نهوا به دانايى خوى رينمويان ده كات .

خواى گهوره ده فهرموويت : ﴿لَا يُسْتَلْ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُمْتَلَوْنَ﴾ ﴿٢٣﴾ الانبياء: ٢٣

واته ﴿پرسىار ناكريت له وهى خواى گهوره دهيكات بهلكو نهوانن پرسىاريان لينده كريت﴾ .

وههروهها دهفهرموویت : ﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْتُهُ بِقَدَرٍ ﴿١٩﴾﴾ القمر: ٤٩ واته ﴿ئیمه ههموو شتیكما به ئه‌ندازه به دیهیناوه﴾ .

وههروهها دهفهرموویت : ﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا ﴿٢﴾﴾ الفرقان: ٢
واته ﴿ههموو شتیکی له نه‌بوونهوه به‌دیهیناوه ئه‌ندازه‌گیری ته‌واویشی بو کرد﴾ .

وههروهها دهفهرموویت : ﴿مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٢٢﴾﴾ الحديد: ٢٢ واته ﴿هیچ به‌ئاو نه‌هامه‌تیه‌ک روونادات نه‌له‌زه‌ویدا و نه‌له‌ خوشتاندا تووشتان ده‌بیئت که له کتییکی‌دا تو‌مارمان نه‌کرد بیئت پیش ئه‌وه‌ی رووداوه‌که به‌دیهینین ئه‌و کاره‌ش لای خوای گه‌وره‌ زور ئاسانه﴾ .

وههروهها دهفهرموویت : ﴿فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا ﴿١٢٥﴾﴾ الأنعام: ١٢٥ واته ﴿جائه‌و که‌سه‌ی خوای گه‌وره‌ بیهویت ریتمویی بکات ئه‌وا سینه‌ی ساف و پاک و ئاماده‌ ده‌کات بو وهر‌گرتنی ئیسلام ئه‌و که‌سه‌ش خوای گه‌وره‌ بیهویت گو‌م‌رای بکات ئه‌وا دلی ده‌گوشیت و سینگ‌ی توند ده‌کات و هه‌ناسه‌ی سوار ده‌بیئت﴾ .

← وَرَوَى ابْنُ عُمَرَ أَنَّ جَبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ لِلنَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - : مَا الْإِيمَانُ؟ قَالَ «أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ» فَقَالَ جَبْرِيلُ: صَدَقْتَ^١. رواه مسلم.

١ مسلم : كتاب الإيمان : باب بيان الإيمان والإسلام والإحسان ... (٨) (١) وفي الباب : باب سؤال جبريل النبي صلى الله عليه وسلم عن الإيمان والإسلام والإحسان وعلم الساعة عن أبي هريرة رضي الله عنه: عند البخاري (٥٠) ومسلم (٩) (٥).

وه عبدالله ی کوری عومر په زای خویان لی بیت ږیوایه تی کردووه که جیریل
سه لای خوی لی بیت به پیغمبره وی خوی صلی الله علیه وعلی آله وسلم فہرموو: باوهر
چیہ؟ نه ویش صلی الله علیه وعلی آله وسلم فہرموو: ﴿باوهر بریتیه لهوہی باوهرت
به خوا و فریشته کان و کتیبه کانی و پیغمبره کانی سه لامی خویان لی بیت و ږوژی
دوایی و قهزاو قهدهر به خیرو شهریهوہ هه بیت﴾.

← وقال النبیُّ - صلی الله علیه وسلم - «آمَنْتُ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ، وَخُلُوهِ
وَمُرِّهِ»^۱.

پیغمبره وی خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم ده فہرموویت: ﴿باوهرم به قهدهر
هه به به خیرو شهر و خوشی و ناخوشیهوہ﴾
← وَمِنْ دُعَاءِ النَّبِيِّ - صلی الله علیه وسلم - الَّذِي عَلَّمَهُ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ يَدْعُو
بِهِ فِي قُنُوتِ الرُّثْرِ «وَقِنِّي شَرَّ مَا قَضَيْتَ»^۱.

^۱ إسناده ضعيف : أخرجه الحاكم في معرفة علو الحديث (٣١ , ٣٢) ومن طريقه العراقي في شرحه
لألفية ص (٣٢٧) كمثل للحديث المسلسل بأحوال الرواة القولية والفعلية معا من طريق يزيد
الرقاشي عن أنس بن مالك سمعت رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم يقول : ((لا يجحد العبد
حلاوة الإيمان حتى يؤمن بالقدر خيره وشره حلوه ومره)) ورأيت رسول الله صلى الله عليه وعلى آله
وسلم قبض على لحيته ثم قال : ((آمنت بالقدر خيره وشره حلوه ومره)) قال وقبض أنس على
لحيته فقال : ((آمنت بالقدر خيره وشره حلوه ومره ....)) الحديث . وقال الحاكم بعد أن سأل
تسلسل الرواة على هذه الصفة : ((وأنا أقول عن نية صادقة وعقيدة صحيحة : آمنت بالقدر خيره
وشره حلوه ومره)) ويزي د الرقاشي ضعيف كما في التقريب (٧٦٨٣) بل قال النسائي فيه :
مزوك وقال أحمد منكر الحديث كما في الميزان (٤ / ٤١٨).

والحديث عزاه الشيخ ياسين الفاداني في ورقات في ((مجموعة المسلسلات والأوائل الأسانيد العالية))
ص (٦ , ٧) للدليمي في مسند الفردوس.

وهله نزاكانی پیغمبری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم که فیری حهسەنی کوری عەلی رەزای خویان لی بیت که له قنوتی وتردا بیخویتیئە ئەوه بوو که دهیغەرموو : ﴿وه خوایه گیان بمپاریزه له شهیری ئەوهی بریارت لی داوه﴾.

۱ حدیث صحیح : أخرجه أحمد (۱۷۲۳) وأبو داود (۱۴۲۵ , ۱۴۲۶) والرمذي (۴۶۴) والنسائي (۲۴۸) وابن ماجه (۱۱۷۸) وإسناده صحيح وقد صححه الشيخ أحمد شاکر في تعليقه على سنن الترمذي .

سوودنک : شیخ ابن عثیمین رەحمەتی خوای لی بیت له کیتی ﴿دروس فساوی الحرم المکی﴾ سالی ۱۴۰۸ کۆچی له لاپەرە ۱۳۶ دا له رافعی دوعای قنوتدا دەفەرموویت : «وَقِنَا شَرَّ مَا قُضِيَتْ» : خوای پەروەردگار بریاری خێرو شەڕ دەدات : هەرچی دەربارەیی بریاردانیەتی بەخێر ئەوه هەرەممووی خێره له بریارە کەدا و خێره بۆ ئەو کەسەشی بریارە کە لەبارەوه داوه بۆغونە : که خوای پەروەردگار بریارەدات بۆ خەڵکی به پێدانی رزق و رۆزیه کی فراوان و ناسایش و نارامیتی و هیدایەت و سەرکەوتن کەمەریه ک لەمانە خێره هەرچه کی تریش وه کو ئەمانە واییت، ئائەوه خێره له بریارە کەدا و بۆ ئەو کەسەشی بریارە که له بارەیهوه دراوه، بەلەم ئەوهی دەربارەیی بریاردانیەتی به شەڕ ئەوه خێره له بریارە کەدا و شەڕه بۆ ئەوهی بریارە کە لەبارەوه دراوه وه غونە ئەوهش : گرانی و بێ بارانی جانهوه شەڕه بەلەم بریاری خوا خیری پیوهیه، خوای گموره دەفەرموویت : ﴿ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ ﴿الروم: ۴۱﴾ واتە ﴿پشتوی : واتە برسیتی و قات و قری و گرانی ناارامی و گرانی خنکان و نهخۆشی و بومەلەرزه له وشکانی و دەرپادا بەدیارکەوت بەهۆی تاوان و گوناھی خەڵکەوه بۆ ئەوهی هەندێ تالای کردەوه کانیاں بێ بجێزێت بەلکو هۆش بکەنەوه و پەشیمان ببنەوه و بگەڕێنەوه بۆ لای خوا﴾ جا ئەو بریاردانە مەبەستیکی پێرۆزه که ئەویش بریتیه له گەڕانەوه بۆ لای خوا و دەست هەلگرتن له تاوانکردن و سەرپێچکردنی بۆ گوێڕایەڵیکردنی جابۆ بریارلێدراوه که بوو به شەڕ وه بریارە کەش خێره ﴿مەبەست لەو بریاردانە هۆشیارکردنەوهی بەندەکانە تا واز له تاوان بێنن و بگەڕێنەوه سەر ڕێگەي راست کەنەوه خێره بەلەم به نەبەست ئەوانەي بریارە کەیان بەسەردا جێهەجی کراوه شەڕه چونکه مان وێرانی و دەرەدەری و کوشتاری تێدابوو – وه گێڕ﴾.

وه نێمەش دەلێن ﴿شَرَّ مَا قُضِيَتْ﴾ ئەو ﴿ما﴾ ه لێرەدا ﴿إسم موصول﴾ ه واتە ئەو شەڕه ی بریارت لێداوه، چونکه خوای گموره هەندێ جار بریار بەشەڕ دەدات لەبەر حیکمەتیکی زۆر بەرزو پێرۆز .

رافه‌ی شیخ ئیبنو عثیمین

قەدەر : یەکی له سیفەتەکانی خوای گەورە ئەوەیە کە هەرچەکی بوی دەیکات

هەروەکو خوای گەورە دەفەرموویت : ﴿إِنَّ رَبَّكَ فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ﴾ ھود: ١٠٧

واتە ﴿پەرەدگاری تۆ هەرچەکی بویت دەیکات﴾ .

جابۆیە هیچ شتێک بەدەرنیە لە ویست و دەستەلاتی ئەو وە هیچ شتیکیش پڕوونادات و نایەتە کایەو تەنھا بە ئەندازەگیری و بەریوەبردنی ئەو نەبێت، بەدەستی ئەو هەموو مولکی ئاسمانەکان و زەوی، بیهویت هەرکەسێک رێنمویی بکات ئەوا بەبەزەیی خوای رێنمویی دەکات، وە بیهویت هەرکەسێک گومرا بکات ئەوا بە دانایی خوای گومراي دەکات، پرسیاری لێناکریت دەربارە ی هەر شتێک کە بیکات لەبەر تەواویەتی دانایی و دەستەلاتی وە ئەوان کە بەندەکانن پرسیاریان لێدەکریت لەبەر ئەوەی ئەوان ژێردەستەو بەندە ی خوان .

وە باوەربوون بە قەدەر پێویستە وە یەکیکە لە شەش پایەکەی باوەر لەبەر فەرمایشتی پێغمبەر صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم کە دەفەرموویت : ﴿الْإِيمَانُ أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ﴾ رواه مسلم وغيره.

﴿باوەر بریتێ لەوێ باوەرێت بە خوا و فریشتەکان و کتیبەکانی و پێغمبەرەکانی سەلامی خویان لی بیت و پۆژی دوا یی و قەزاو قەدەر بە خێرو شەپەرەو هەبیت﴾ .

وە پێغمبەر صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم دەفەرموویت : ﴿آمَنْتُ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ، وَخُلُوهُ وَمَرْءُهُ﴾ . ﴿باوەرم بە قەدەر هەبە بە خێرو شەپەر خوشی و ناخۆشیەو﴾ . جا خێرو شەپەر بەرەچاوکردنی پاشەتەکیەتی وە خوشی و ناخۆشیەکی بەرەچاوکردنی کاتی تووشبوونەکیەتی .

جا خێری قەدەر ئەوەیە کە بە سوود بیت وە شەپەرەکەشی ئەوەیە کە زیان بەخش و نازار بەخش بیت .

وە خێرو شەپەر بەگۆڕە ی ئەوێ ئەندازە بۆدانراو پاشەتەکیەتی چونکە هەبەتی خێرە وەکو ئەنجامدانی گۆڕپایەلی خوای گەورە وە تەندروستی وە دەولەتمەندی وە هەشیەتی

که شه‌ره وه کو نه‌نجامدانی سهر پئچه‌کان و نه‌خوشی و هه‌ژاری و به‌لام دهر باره‌ی کرده‌وی خواجه نه‌وا هه‌ر گیز ناوتریت نه‌وه شه‌ره له‌به‌ر فهرمووده‌که‌ی پئغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم له‌و نرایه‌ی که فی‌ری هه‌سه‌نی کوری عه‌لی ره‌زای خویان لی بیت که له‌ قنوتی وتردا بیخوینیت نه‌وه بوو که ده‌به‌رموو : «وَقِنِي شَرَّ مَا قَضَيْتَ» ﴿وه خواجه گیان به‌پارێزه له‌شه‌ری نه‌وه‌ی به‌یارت لی داوه﴾.

جاخوا‌ی په‌روه‌ردگار شه‌ره‌که‌ی دایه پال به‌یار لی‌دراوه‌که نه‌ک خودی به‌یاره‌که.

باوه‌ر به‌قه‌ده‌ر نایه‌ته‌دی ته‌نها به‌م چوار کاره‌ نه‌بی‌ت:

به‌که‌م : باوه‌ر هه‌تان به‌وه‌ی که خوا‌ی گه‌وره زانایه به‌هه‌موو شتیک که‌هه‌به به‌چوک و گه‌وره‌ی، که‌م و زۆری به‌ زانیاره‌کی پیش وه‌خت: له‌به‌ر فهرمووده‌که‌ی خوا‌ی گه‌وره: ﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾ ﴿٧٠﴾ الحج: ٧٠ واته ﴿نایه تو نه‌ترانیوه که خوا‌ی گه‌وره هه‌رچی له‌ ناسانه‌کانه‌ زه‌ویدا‌یه نا‌گای لی‌ه‌ته‌ی و ده‌یزانیت، چونکه به‌راستی هه‌موو نه‌و شتانه له‌ ﴿لوح الحفوظ﴾ دا تو‌مار کراوه، بی‌گومان نه‌و کاره‌ش بو خوا زۆر ناسانه﴾.

دوه‌م : که خوا‌ی گه‌وره له‌ ﴿لوح الحفوظ﴾ دا نه‌ندازه گه‌ری هه‌موو شتیکی داناوه له‌به‌ر فهرمووده‌که‌ی خوا‌ی گه‌وره : ﴿مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾ ﴿٢٢﴾ الحديد: ٢٢ واته ﴿هه‌ج به‌ل‌او نه‌هه‌مه‌تیه‌ک روونادات نه‌له‌زه‌ویدا و نه له‌ خو‌شتاندا توو‌شتان ده‌بی‌ت که له‌ کتیی‌کدا تو‌مارمان نه‌کردی‌ت پیش نه‌وه‌ی رووداوه‌که به‌ده‌یه‌تین نه‌و کاره‌ش لای خوا‌ی گه‌وره زۆر ناسانه﴾ واته هه‌رچی دروست‌کراوه ئیمه‌ دروستی ده‌که‌ین .

وه له‌به‌ر فهرمووده‌که‌ی پئغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم که ده‌فه‌رموویت : ﴿إِنَّ اللَّهَ قَدَرُ مَقَادِيرِ الْخَلَائِقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ﴾^١

١ مسلم : كتاب القدر : باب حجاج آدم وموسى عليهما السلام (٢٦٥٣) (١٦) من حديث عبدالله بن عمرو بن العاص ولفظ ﴿كَتَبَ اللَّهُ مَقَادِيرَ الْخَلَائِقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ﴾.

واته ﴿بِگومان خوا نه‌ندازه‌گیری برپاری هموو پرووداوو کاروباری دروستکراوه‌کانی داوه پیش دروستکردنی ناسمانه‌کان و زهوی به په‌نجا هزار سال﴾.
 سیهم : هیچ شتیک له ناسمانه‌کان و زهویدا پروونادات تنها به‌ویست‌ناره‌زووی خوا نه‌بیت که له نیوان به‌زه‌یی و دانایی خوی گه‌وره‌دا ده‌خولیت‌هوه بیه‌ویت هرکه‌سیک رینمویی بکات نه‌وا به‌به‌زه‌یی خوی رینمویی ده‌کات، وه بیه‌ویت هرکه‌سیک گومرا بکات نه‌وا به دانایی خوی گومرای ده‌کات، پرسیاری لیناکریت ده‌بارهی هر شتیک که بیکات له‌بهر ته‌واویده‌تی دانایی و ده‌سته‌لاتی وه نه‌وان که به‌نده‌کانن پرسیاریان لیده‌کریت وه‌هرچه‌کیش پرویدابیت له‌وه نه‌وا ده‌قاو ده‌قه له‌گهل زانیاری پیش وه‌ختیدا وه له‌گهل نه‌وه‌دا که‌له ﴿لوح‌ال‌حفوظ﴾ دا نووسیویه‌تی له‌بهر فهرموده‌که‌ی خوی گه‌وره : ﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾ ﴿٤٩﴾ القمر : ۴۹ واته ﴿نیمه هموو شتی‌کما به نه‌ندازه به‌دیه‌ناوه﴾.

وه‌ه‌روه‌ها ده‌فهرموویت : ﴿فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا﴾ ﴿الأنعام: ۱۲۵﴾ واته ﴿جائه‌و که‌سه‌ی خوی گه‌وره بیه‌ویت رینمویی بکات نه‌وا سینه‌ی ساف و پاک و ناماده ده‌کات بو وه‌رگرتنی نی‌سلام نه‌و که‌سه‌ش خوی گه‌وره بیه‌ویت گومرای بکات نه‌وا دل‌ی ده‌گوشیت و سینگ‌ی توند ده‌کات و هه‌ناسه‌ی سوار ده‌بیت﴾.
 جا خوی گه‌وره چه‌سپاندی که رینمایی کردن و گومرای کردن به‌ویست و ناره‌زووی خویه‌تی .

چواره‌م : که هموو شتیک له ناسمانه‌کان و زهویدا دروستکراوی خوی گه‌وره‌ن و دروستکه‌ریکی تر په‌روه‌دگاریکی تر جگه له‌و نه .

له‌بهر فهرموده‌که‌ی خوی گه‌وره : ﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقْدَرَهُ نَقْدِيرًا﴾ ﴿٢﴾ الفرقان : ۲

واته ﴿هموو شتیکی له نه‌بوونه‌وه به‌دیه‌ناوه نه‌ندازه‌گیری ته‌واویشی بو کرد﴾ .

وه له‌سه‌ر زاری ئیبراهیم‌هوه ده‌فهرموویت : ﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾ ﴿٦﴾ الصافات : ۹۶ واته ﴿وه‌خوای گه‌وره خوی ئیه‌وی به‌دیه‌ناوه هه‌روه‌ها نه‌وه‌شی که‌ده‌یکه‌ن﴾.

﴿وَلَا تَجْعَلْ قِضَاءَ اللَّهِ وَقْدَ حُجَّةٍ لَنَا فِي تَرْكِ أَمْرِهِ وَاجْتِنَابِ نَوَاهِيهِ، بَلْ يَجِبُ أَنْ تُؤْمِنَ وَتَعْلَمَ أَنَّ اللَّهَ عَلَيْنَا الْحُجَّةَ بِإِنْزَالِ الْكِتَابِ، وَبَعَثَةِ الرَّسُولِ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿لَا تَلَّا يَكُونُ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾﴾ النساء: ۱۶۵

وہ ئیمہ قەزاو قەدەری خوا ناکەینە بەلگە بۆ خۆمان لە وازھێنانی فەرمانەکانی و دوورکەوتنەو لە قەدەغە کراوەکانی، بەلکو پێویستە باوەرمان بەوہ بیت کە خوای گەورە بەلگەیی لەسەرمان دروستکردووە بە دابەزاندنی کتیبەکانی وە بەناردنی پێغەمبەرەکانی سەلامی خوایان لی بیت .

خوای گەورە دەفەرموویت : ﴿تا دواى ئەو پێغەمبەرانە سەلامی خوایان لی بیت هیچ بەلگەو بیانووێک بۆ ئەو خەڵکە یە نەمیێ لەلای خوا﴾.

رافعی شیخ ئیبنو عثیمین

قەدەر بەلگە نیە بۆ تاوانبار و سەرپێچیکار لەسەر گردنی تاوان و سەرپێچی :
 کردووەکانی بەندەکان ھەرھەمووی لە گوێراپەلێھەکان و سەرپێچێھەکان ھەمووی
 دروستکراوی خوان ھەرھەکو لە پێشئەوہ باسکرا بەلام ئەوہ بەلگە نیە بۆ کەسی
 سەرپێچیکار تا بیکاتە بەلگە لەسەر ئەنجامدانی تاوان و سەرپێچی ئەوہش لەبەر بوونی
 بەلگەیی زۆر لەوانە:

۱- خوای پەرورەدگار کردووەی بەندەیی داوێتە پال بەندە کە خۆیی و کردووەتیە
 دەستکەوت بۆی ھەربۆیە فەرموویەتی : ﴿الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ﴾
 غافر: ۱۷

واتە ﴿لەو رۆژەدا ھەرکەس ھەرچی کردووە پاداشت و تۆلەیی کاری خۆی
 دەبینێت﴾.

۲- خوای گه‌وره فه‌رمانی به به‌نده کردووه و قه‌ده‌غه‌شی لی‌کردووه وه شتی‌کی نه‌خستۆته نه‌ستۆی که بیکات ته‌نها نه‌وه نه‌بی‌ت که‌له توانا‌یدایه له‌به‌رفه‌رمایشتی خو‌ی که‌ده‌فه‌رمووی‌ت : ﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾ البقرة: ۲۸۶
واته ﴿خوای گه‌وره به‌ده‌ر له‌توانا ئه‌رك ناخاته سه‌ر شانی هیچ که‌س به‌وه‌ی نه‌نجامی بدات﴾

وه‌ه‌روه‌ها ده‌فه‌رمووی‌ت : ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ﴾ التغابن: ۱۶
واته ﴿نه‌ه‌نده‌ی ده‌توان ته‌قوای خواتان هه‌بی‌ت و لی‌ برسن﴾.
جا نه‌گه‌ر زۆر لی‌کراو بو‌ویه له‌سه‌ر کار کردن نه‌وا نه‌یده‌توانی به‌ ئاره‌زووی خو‌ی نیش بکات یان ده‌ستی لی‌هه‌لب‌گری‌ت و نه‌یکات چون‌که زۆر لی‌کراو ناتوانی‌ت ده‌رباز بی‌ت﴾.

۳- هه‌موو که‌سی‌ک باش ده‌زان‌یت جیا‌وازی چیه له‌ نی‌وان ئیش‌کردنی ئاره‌زومه‌ندان‌ه‌و زۆره‌ملی‌ی وه نه‌وه‌ی یه‌که‌میان له‌توانا‌یدا هه‌یه ده‌ربازی‌ت لی‌ی و نه‌یکات.

۴- که‌سی تا‌وان‌بارو سه‌ر‌پێ‌چیکار پێ‌ش نه‌وه‌ی تا‌وان‌ه‌که ئه‌نجام بدان نازانی‌ت چی له‌باره‌وه بریار‌دراوه وه‌هه‌ر نه‌و که‌سه ده‌توان‌یت که‌نه‌و ئیشه بکات یان وازی لی‌ بی‌نی‌ت و نه‌یکات ئی‌ر چون رینگه‌ی هه‌له ده‌گری‌ته به‌رو قه‌ده‌ری‌کی نادیارو شار‌اوه ده‌کاته به‌ل‌گه‌ نایه باش‌ نه‌یه که رینگه‌ی راست و دروست بگری‌ته به‌رو بلی‌ت نه‌وه نه‌و شته‌یه که بریار بو‌و تو‌شم بی‌ت و چاره‌نو‌وسه ؟ .

۵- خوای گه‌وره هه‌وال‌ی داوه له‌به‌ر نه‌وه پێ‌غه‌مه‌برانی سه‌لامی خوایان لی‌ بی‌ت ره‌وانه کردووه تا بیان‌ووی بیان‌و‌گران به‌ری‌ت .

﴿إِنَّمَا يَكُونُ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾ النساء: ۱۶۵
﴿تا دوا‌ی نه‌و پێ‌غه‌مه‌برانه سه‌لامی خوایان لی‌ بی‌ت هیچ به‌ل‌گه‌و بیان‌ووی‌ه‌ک بو‌ نه‌و خه‌ل‌که‌یه نه‌می‌نی له‌لای خوا﴾.

جانه‌گه‌ر قه‌ده‌ر به‌ل‌گه‌بو‌ویه به‌ده‌ستی که‌سی سه‌ر‌پێ‌چیکاره‌وه نه‌وا خوای گه‌وره ناردنی پێ‌غه‌مه‌برانی سه‌لامی خوایان لی‌ بی‌ت نه‌ده‌کرده هو‌کاری پ‌چ‌رانی.

﴿وَنَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى مَا أَمَرَ وَنَهَى إِلَّا الْمُسْتَطِيعَ لِلْفِعْلِ وَالتَّرْكِ، وَأَنَّهُ لَا يُجْبَرُ أَحَدًا عَلَى مَعْصِيَةٍ، وَلَا اضْطَرُّهُ إِلَى تَرْكِ طَاعَةٍ.﴾

وه دوزانين كه خواى پاك و بيگهر د فهرمانى به هيچ شتيك نه كردوو و قه دهغه شى له هيچ شتيك نه كردوو جگه له شتيك نه بى كه له توانادا هيه بو كردن و ازليهيان، وه خواى گه وره هيچ كه سيكي ناچار نه كردوو له سهر تاوان كردن. وه زوريشى لينه كردوو بو و ازهيان له گويپرايه لى .

وقال الله تعالى ﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾ البقرة: ۲۸۶ واته ﴿خواى گه وره به دهر له توانا نهرك ناخاته سهر شانى هيچ كهس به وهى نه نجامى بدات﴾.

﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ﴾ التغابن: ۱۶ واته ﴿نه وهندهى ده توانن ته قواى خواتان هه بى و لى بترسن﴾.

وقال تعالى ﴿الْيَوْمَ تُحْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ﴾ غافر: ۱۷ واته ﴿لهو روژهدا ههر كهس ههر چى كردوو پاداشت و تولهى كارى خوى ده بينيت﴾.

﴿فَدَلَّ عَلَى أَنَّ لِلْعَبْدِ فِعْلًا وَكَسْبًا يُحْزَى عَلَى حَسَنِهِ بِالْثَوَابِ، وَعَلَى سَيِّئِهِ بِالْعِقَابِ، وَهُوَ وَقَعَ بِقَضَاءِ اللَّهِ وَقَدَرِهِ.﴾

جا نه وه به لگه يه له سهر نه وهى كه بهنده بوى هيه كار بكات و ده سكه وتى هه بى پاداشت ده دري ته وه له سهر كردنى كارى باشه و سزاش ده دريت له سهر كردنى كارى خراپه .

رافه‌ی شیخ ئیبنو عثمین

بێکەتانی نیوان ﴿التوفيق بين﴾ ئەوەی کاری بەنده دروستکراوی خوایه له‌لایه‌ک و له‌هه‌مانکاتیشدا ده‌ستکه‌وته بۆ بکه‌ره‌که‌ی :

له‌وه‌ی که رابورد بۆت ده‌رکه‌وت و زانیت که کار و کرده‌وه‌ی مرۆڤ دروستکراوی خوان وه ئەوه‌شت بۆ ده‌رکه‌وت که ده‌ستکه‌وتن بۆ مرۆڤه‌که له‌سه‌ر باشه‌کان به‌چاکه پاداشت ده‌دریته‌وه و له‌سه‌ر خراپه‌که‌ش به‌سزا وه‌لامی ده‌دریته‌وه جا ئیمه‌ چۆن ئەو نیوانه‌ رێکبخه‌ین و لێ تێگه‌ین :

رێکخه‌ستی نیوانیان به‌وه‌ ده‌بێت که بزانی له‌ دوو ڕوه‌ وه‌ کرده‌وه‌ی به‌نده دروستکراوی خوایه ئەوانیش :

یه‌که‌م : کرده‌وه‌ی مرۆڤ له‌ سیفه‌تی مرۆڤه‌ وه‌ مرۆڤ و سیفه‌ته‌کانیشی دروستکراوی خوای گه‌وره‌ن .

دووهم : کرده‌وه‌ی مرۆڤ به‌رهممی و یستیکاری دلی و توانایه‌کی لاشه‌یه‌ وه‌ئه‌گه‌ر ئەو دووانه‌ش نه‌بوونایه‌ ئەوا کرده‌وه‌ش نه‌ده‌بوو وه‌ئه‌وه‌شی که ئەم و یست و توانایه‌ی دروستکردوو به‌ریتیه‌ له‌ خوای گه‌وره‌، وه‌دروستکاری هۆ ﴿سبب﴾ دروستکاری هۆکاره‌که‌یشه‌ ﴿مُسَبَّب﴾ جا خه‌سته‌ پالی کرداری مرۆڤ بۆلای دروستکراوی خوا خه‌ستن پالی هۆکاره‌ بۆلای هۆ نه‌ک خه‌سته‌ پال و په‌یوه‌ندیه‌کی راسه‌خۆ چونکه‌ راسه‌خۆ خه‌سته‌ پالی راسه‌قینه‌ به‌ریتیه‌ له‌ مرۆڤه‌که‌ هه‌رله‌به‌رئه‌وه‌ش ده‌رئه‌نجام و ده‌ستکه‌وتی ئیش و کاره‌که‌ دراوه‌ته‌ پالی، وه‌ دروستکردن و ئەندازه‌ بۆدانانه‌که‌یشی دراوه‌ته‌ پال خوا، جابۆ هه‌ریه‌کی له‌و دوو درانه‌ پاله‌ بایه‌خی خۆی هه‌یه‌ . والله‌ أعلم.

ئەوانەى جىاوازن و مل بۆ ھەق نادەن لەبارەى قەزا و قەدەرەو ھە و ھەدى ئىمەش

بۆيان:

ئەوانەى مل بۆ ھەق نادەن لە بارەى قەزا و قەدەرەو ھە دوو کۆمەل و گروپن :

کۆمەلەى یە کەم : جەبرىەکانن دەلێن مەروۇ ناچارە لەسەر ئەوێ دەیکات و بەدەست خۆى نە و ھیچ خواست و ھەلیژاردنیکى بەدەست نە لەو ھەدا کەدەیکات، وەئیمەش رەدیان دەدەینەو بە دوو راستى :

١- خۆى گەورە کردەوێ مەروۇى داو ھە پان مەروۇ ھە خۆى وە کردوویشەتى بە دەستکەوت بۆى پاداشت و سزا و ھەردە گرێت بە گۆرەى ئەوێ ئەنجامى داو ھە جائە گەر زۆر لیکراو بووایەو ھیچى بەدەست نەبووایە لەسەر ئەوێ دەیکات ئەو راست نەدەبوو درانەپالێ کردەو ھە بۆلای وە سزادانىشى لەسەر ئەوێ دەیکات سەتەم دەبوو.

٢- لە راستیدا ھەموو کەسێک باش دەزانێت جىاوازی چى ھە لە نىوان ئىشکردنى ئارەزوومەندانە و زۆرەملییدا جائە گەر کەسێ دەست درێژى بکاتە سەر کەسێکى ترو و دەربخات کە ئەوێ کردوویشەتى بەدەست خۆى نەبوو ھە چونکە زۆرى لیکراو لەسەر ئەوێ ئەو کارە بکات بە قەزاو قەدەرى خوا کردوویشەتى ئانەو بە بى ئەقلى دەژمێردریت و پێچەوانەى ئەو شتە ھە لەناو خەلکدا زانراو ھە مەروۇ ھە کانى لەسەر رەھاتوون .

کۆمەلەى دوو ھەم : قەدەرەکانن دەلێن مەروۇ ھە کان سەربەخۆن لەوێ دەیکەن ھىچ پەيوەندى ھە بە خواو ھە نە وىستى و نە توانایى خواى لەسەرە و نە خواش دروستیکردو ھە، وەئیمەش رەدیان دەدەینەو بە دوو راستى :

١- ئەو قەسە ھە پێچەوانەى فەرموودەى خواى گەورە ھە: ﴿اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ﴾

الزمر: ٦٢ واتە ﴿خواى گەورە دروستکاری ھەموو شتێکە﴾.

وه هډروهه ﴿وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾ ﴿٦﴾ الصافات: ۹۶ واته ﴿وه خواى گهوره خوى ئيوه به ديهيتاوه هډروهه نهو هډوشى كه دهيكهه﴾.

۲- خواى گهوره خاوهنى ناسمانه كان و زهويه چاچون دهبيت لهناو مولكه كهيدا شتيك ههبيت پهيوه ندى به ويستى نهو وه نهبيت و نهو دروستى نه كردهيت ؟

*****

﴿جوره كالى ويست و جياوازي نيوانيان﴾

ويستى خواى گهوره دابهش دهبيت به دووبه شهوه : كهونى و شهرعى :

قهدهرى كهونى : بريته لهوى كه به ماناي ويست و نارهزوو ديت هډروهه كو خواى گهوره دهفهرموويت : ﴿فَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْاِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ اَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا﴾ ﴿الانعام: ۱۲۵﴾ واته ﴿جائهو كهسهى خواى گهوره بيهويت رپنمويى بكات نهوا سينهى ساف و پاك و ناماده دهكات بو وهرگرتنى نيسلام نهو كهسهش خواى گهوره بيهويت گومرايى بكات نهوا دلى ده گوشيت و سينگى توند دهكات و ههناسهى سوار دهبيت﴾.

قهدهرى شهرعى : بريته لهوى كه به ماناي پيخوشبون ﴿خوشهويستى﴾ ديت

هډروهه كو خواى گهوره دهفهرموويت : ﴿وَاللّٰهُ يُرِيدُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ﴾ ﴿النساء: ۲۷﴾ واته ﴿خواى گهوره دهيهويت و پيخوشه ليتان خوش بيت﴾.

وه جياوازي نيوانيان بريته لهوى كه كهونيه كه دهبيت نهوى دهيهويت رووبدات و مهرج نيه نهوى رووبدات خوا پيخوش بيت بهلام شهرعيه كه پيوسته نهوى خوا دهيهويت رووبدات پيخوش بيت و مهرجيش نيه رووبدات .

پوونکردنەوێ وەرگێڕ : خۆنەری بەرپێژ پێویستە بەباشی لەو یاسایە سەرەو
تییگەیت جابۆئەوێ تیگەیت بەغونەیک بۆت پوون دەکەمەو :

بۆ قەدەرە کەونە کە : خوای گەرە وستی لەسەرە کوشتن و زینا و دزی
دروستبکات بۆ ئەوێ بەندەکانی خۆی پێ تاقیکاتەو بەلام هەرگیز پێخۆش نیە کە
بەندەکانی هەلسن بە ئەنجامدانی ئەو کارانە واتە حەز ناکات بەندەکانی بکوژن یان
زیناکاربن یان دز بن دروستکردنی ئەو بۆ ئەو کردارانە بۆ تاقیکردنەوێ و هێچی تر .

بۆ قەدەرە شەریعە کە : خوای گەرە پێخۆشە هەموو بەندەکانی یە کخواناس بن و
پەرستش بۆ ئەو ئەنجامبدەن بەلام نایە مەزۆفە کان هەموویان یە کخواناس و پەرستشی بۆ
دەکەن لە وەلامدا دەلێن نەخێر چونکە زۆربەیی مەزۆفە کان هاوێش بۆ خوا دادەنێن و
پەرستشە کان بۆ جگە لەخوا ئەنجام دەدەن وەکو نوێژو سوژدەو سەبڕین و هانابردن و
داوالیکردن و خۆشەوێستی و رِق و ئەوانەیی تریش، کەواتە بۆمان دەرکەوت جیاوازی
هەیه لە نێوان قەدەری کەونی و شەریعە و پێویستی ئێمەش تیکەڵاوی نەکەین تا گومرا
نەبن ﴿ وەرگێڕ ﴾.

الإيمان قولٌ وعَمَلٌ

باوهې وتو کرداره

← وَالْإِيمَانُ قَوْلٌ بِاللِّسَانِ وَعَمَلٌ بِالْأَرْكَانِ وَعَقْدٌ بِالْجَنَانِ، يَزِيدُ بِالطَّاعَةِ وَيَنْقُصُ بِالْعَصْيَانِ.

باوهې برته له ووتن به زویان وه کرده وه کردن به نندامه کانی لاشه وه باوه پېی بوون به دل، به گوږپرايه لى کردن زیاد ده کات و به سهرېچېکردنیش کم ده کات .

خوای گهوره ده فهرمووېت : ﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ﴾ ﴿البينة: ٥

واته ﴿ وه نه وان هيچ فهرمانېکیان پنه کرابوو تنها نه وه نه بیت کهوا به ندايه تى خوای گهوره بکهن و به راستی و پاکی و تاین پهروه ری بو نهو بکهن و له ههمووناین رېيازېکی تر لادهن بو تاکه رېنگای نیسلام وه به رېکو پیکى هه لسن به کردنی نویژه کانیان وه زه کاتی مال و سامانه کانیان بدهن هه نهو هس تاینی راسته قینه ی خوای گهوره به ﴿ .

جا خوای گهوره په ستنی خوای گهوره و نیازپاکی دل و ههستان به کردنی نویژو دانی زه کات هه ره مووی به دین باسکرد .

← وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «الْإِيمَانُ بَضْعٌ وَسَبْعُونَ شُعْبَةً، أَغْلَاهَا شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ».

واته پێغه‌مبەری خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم دەفەرموویت : ﴿باوەڕ هەفتاو ئەوەندە بەشە بەرزترینی شایەتی دانە بەوەی هیچ پەرسراویک نیه شایەنی پەرستن بیت بە هەق جگە لە الله نەبیت وە نزمترینیشی لادانی ناره‌حه‌تیه‌ لەسەر ڕێگە 》.

← فجعل القول والعمل من الإيمان .

جا خوای گەوره‌ گوشتارو کرداری بەبەشێک لە باوەڕ دانا.

وہ خوای گەوره‌ دەفەرموویت : ﴿فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا﴾ التوبة: ۱۲۴ واتە ﴿جا خوای گەوره‌ ئیمان و باوەڕیان زیاد دەکات 》.

وہەر وەها دەفەرموویت : ﴿لِيَزَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ﴾ الفتح: ۴ واتە ﴿بۆ ئەوەی بپروایان زیاد بکات لە گەڵ بپرواکەیاندا 》.

وقال رسول الله - صلى الله عليه وسلم ﴿يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَفِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ بُرَّةٍ أَوْ خَرْدَلَةٍ أَوْ ذَرَّةٍ مِنَ الْإِيمَانِ﴾ فجعله متفاضلاً.

واته پێغه‌مبەری خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم دەفەرموویت : ﴿هەرکەسێک بلیت لا إله إلا الله و بەئەندازەی دەنکە گەنجیک یان تۆو خەرتەلەیه‌ک یان گەردیلەیه‌ک باوەڕی تێدا بیت لەئەگەری دۆزەخ دیتە دەر وە 》 جا پێغه‌مبەری خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم باوەڕی پەلە بەندکرد و بەش بەشی کرد.

رافعی شیخ ئینو عثمین

﴿باوەڕ﴾

باوەڕ لەزمانەوانیدا : بریتییە لە بەراست دانان .

وە لەزاراوەی زانایاندا : بریتییە لە گوفتار و وتە بە زوبان وە کردەوه کردن بە ئەندامەکانی جەستە وە باوەڕبوون بە دل .
 غۆنەیی وتە و گوفتار : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ .

وە غۆنەیی کردار و کردەوه : رکوع – چەمینیەوه .

وە غۆنەیی ﴿عقد – گریه‌ستنی دل﴾ : باوەڕبوون بە خوا و فریشتەکانی و جگە لەوانەش لەوانەیی پێویستە باوەڕ بوون بێ .

وە بەلگەش لەسەر ئەوهی کە ئەوه باوەڕە خوای گەوره دەفەرموویت : ﴿وَمَا أَمْرًا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ﴾
 البينة: ٥

واتە ﴿وە ئەوان هیچ فەرمانێکیان پێنەکرابوو تەنھا ئەوه نەبێت کەوا بەندایەتی خوای گەوره بکەن و بەراستی و پاکی و تائین پەروەری بۆ ئەو بکەن و لە هەموو تائین پێیازیکی تر لادەن بۆ تاکە پێگای ئیسلام وە بەرپێکۆ پێکی هەلسن بە کردنی نوێژەکانیان وە زەکاتی مال و سامانەکانیان بەدەن هەر ئەوهش تائینی راستەقینەیی خوای گەورهیە ﴿ .

جا هەرکام لە نیازپاکی و نوێژو زەکاتی بەبەشێک لە دین دانا .

وە پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وعلى آله وسلم دەفەرموویت : ﴿الْإِيمَانُ بِضْعٌ وَسَبْعُونَ شُعْبَةً، أَغْلَاهَا شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ﴾. رواه

مسلم، وه بهم شیوه‌یهش ﴿فَافْضَلْهَا قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ وه ئەصلی ئەم فەرمووده‌یه له‌هەردوو صحیحی بوخاری و موسلیمدایه^۱.

واته ﴿باوهر حەفتاو ئەوەندە بەشە بەرزترینی شایەتی دانە بەوەی هیچ پەرسراویک نیه شایەنی پەرستن بێت بە هەق جگە لە الله نەبێت وه نزمترینشی لادانی ناپەرەحتیه لەسەر ڕینگە﴾.

وه باوهر زیاده‌کات بە گوێرایە‌لێکردنی خواى گەوره و کەمیش دە‌کات بە سەرینچى کردنى .

وه خواى گەوره دە‌فەرموویت : ﴿فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا﴾ التوبة: ۱۲۴ واته ﴿جا خواى گەوره ئیمان و باوهریان زیاد دە‌کات﴾.

وه‌هەروەها دە‌فەرموویت : ﴿لِيَزَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ﴾ الفتح: ۴ واته ﴿بۆ ئەوەی بپروایان زیاد بکات لە‌گەڵ بپرواکەیاندا﴾.

وه پیغه‌مبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم دە‌فەرموویت : ﴿يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَفِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ بُرَّةٍ أَوْ خَرْدَلَةٍ أَوْ ذَرَّةٍ مِنَ الْإِيمَانِ﴾ رواه البخاري^۲.

۱ مسلم : كتاب : الإيمان : باب بيان عدد شعب الإيمان وأفضاها وأدناها .. ﴿٣٥﴾ ﴿٥٨﴾ من حديث أبي هريرة رضي الله عنه .

وهو عند البخاري : كتاب الإيمان : باب أمور الإيمان ﴿٩﴾ مختصراً بلفظ : ﴿الْإِيمَانُ بِضْعٌ وَسِتُّونَ شُعْبَةً وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ﴾ .

۲ البخاري : كتاب الإيمان : باب زيادة الإيمان ونقصانه ﴿٤٤﴾ .

ومسلم : كتاب الإيمان : باب أني أهل الجنة منزلة ﴿١٩٣﴾ ﴿٣٢٥﴾ من حديث أنس بن مالك رضي الله عنه .

واته پیغمبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم ده‌فه‌رموویت : ﴿هەر که سیک
 بلیت لا إله إلا الله و به‌ئەندازەى دەنکه گەئیک یان تۆوه خەرتەله‌یه‌ک یان گەردیلەیه‌ک
 باوە‌ری تیدا بیت له‌ئاگری دۆزه‌خ دیتە ده‌ره‌وه ﴿جا پیغمبه‌ری خوا صلی الله علیه
 وعلی آله وسلم باوە‌ری پله‌ پله‌ و به‌ش به‌شی کرد.

جائه‌ گەر زیاد بوونه باوە‌ر چه‌سپا کهم بوونیشی ده‌چه‌سپیت چونکه ﴿من لازم
 الزيادة أن يكون المزيد عليه ناقصاً عن الزائد ﴿هەرشتیک په‌یوه‌ست بیت به‌ زۆریه‌وه
 نه‌وا ده‌بیت نه‌وه‌ی زۆر کراوه‌ و خراوه‌ته‌ سه‌ری که‌متر بیت له‌ زۆره‌ که‌ ﴿.

باوهرِ برون به همومو نهوانه ي پيڻه مبهري خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم
هه والي له باره وه داوه

← وَيَجِبُ الْإِيمَانُ بِكُلِّ مَا أَخْبَرَ بِهِ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَصَحَّ بِهِ
التَّقْلُّدُ عَنْهُ فِيمَا شَاهَدَنَاهُ أَوْ غَابَ عَنَّا نَعْلَمُ أَنَّهُ حَقٌّ وَصِدْقٌ، وَسَوَاءٌ فِي ذَلِكَ مَا عَقَلْنَاهُ
وَجَهَلْنَاهُ، وَلَمْ نَطَّلِعْ عَلَى حَقِيقَةِ مَعْنَاهُ، مِثْلَ حَدِيثِ الْإِسْرَاءِ وَالْمِعْرَاجِ^۱ وَكَانَ يَقْطَعُ لَا مَنَامًا،
فَإِنْ قُرِئْنَا أَلْكَرَّةُ وَأَكْبَرْتُهُ وَلَمْ تُنْكِرْ الْمَنَامَاتِ.

واته ﴿وه پيويسته باوهره يان به همومو نهو شتانه ي پيڻه مبهري خوا صلى الله عليه
وعلى آله وسلم هه والي له باره وه داوه وه نه وه ي به راستي لي وه ي گير دراوه ته وه له وه ي
بينومانه يان لاي ييمه نادياره و ده زانين كه نه وه هق و راسته، وه به كسانيشه له وه دا
نه وه ي مانا كه ي ده زانين يان واتا كه ي لاي ييمه نه زانراوه و نه گه يشتووين به واتا
راسته قينه كه ي، غونه ي فهرموده ي ئيسراو ميعراج وه پيڻه مبهري خوا صلى الله عليه
وعلى آله وسلم لهو پرووداوه دا به خه بهر بووه و نووستو نه بووه چونكه قوره يشيه كان
باوهر يان پيڻه كرد و به شتيكي گه وره يان زاني كه ناكريت باوهر ي پيكرت وه هه رنهوانه
ئينكاري خه ويان نه ده كرد .

← وَمِنْ ذَلِكَ أَنَّ مَلِكَ الْمَوْتِ لَمَّا جَاءَ إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ لِيَقْبِضَ رُوحَهُ
لَطَمَهُ فَفَقَأَ عَيْنَهُ، فَرَجَعَ إِلَى رَبِّهِ فَرَدَّ عَلَيْهِ عَيْنَهُ.

وه له وه هه والانهش نه وه ي كه فريشته ي رّوح كيشان كاتيك هات بو لاي پيڻه مبهري
موسي عليه السلام بو نه وه ي رّوح ي بكيشي زله يكي ليډا چاوي كوړ كرد، جا دواي
نه وه گه رايه وه بو لاي په روه دگاري چاوي بو چاكرده وه .

۱ البخاري : (۳۲۰۷) (۳۸۸۷) ومسلم (۱۶۴) (۲۶۴) من حديث أنس بن مالك رضي الله عنه عن مالك بن
صعصعة .

وراجع الآية الكبرى في شرح قصة الإسراء للسيوطي . ونور المسري لأبي شامة . والإسراء والمعراج لأبي شهبة .

رافه‌ی شیخ ئیبنو عثمین

السمعیات : بیستراوه‌کان:

السمعیات : بیستراوه‌کان: هه‌موو ئەو شتانه‌یه که جیگیر بووه بەرپێگه‌ی بیستراو واته له‌رپێگه‌ی شه‌رعه‌وه سه‌لمیترابێت وه‌ عه‌قلیش هیچ جو‌ره ده‌ست تێوه‌ردانیکی تێدا نه‌بێت وه‌ هه‌موو ئەو شتانه‌ی که سه‌لمیتراره له‌ پێغه‌مبه‌ری خواوه صلی الله علیه وعلی آله وسلم له‌و هه‌والانه‌ی داویه‌تی چونکه ئەوه هه‌قه پێویسته به‌راست بزانی‌ت ئیتر ئەو هه‌واله‌ی که داویوتی بینیبیتمان به ئەندامه هه‌ستیاره‌کاغان ﴿چاو﴾ یان شاراره بیت لامان وه یان شاره‌زای بووبی‌تین و واتاکه‌یمان زانی‌یت به‌ عه‌قله‌کاغان یان ماناکه‌ی نه‌زاین له‌به‌رفه‌رمایشتی خوای گه‌وره که‌ده‌فه‌رمو‌یت : ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ﴾ البقرة: ۱۱۹ واته ﴿ئیمه تو‌مان به‌راست و په‌وان نارد ئە‌ی محمد صلی الله علیه وعلی آله وسلم که مزده به‌ خه‌لکانی ئیماندار و نا‌کار چاک بده‌یت خه‌لکی کافرو بێ باوه‌ریش له‌ تو‌ری خوا بزسی‌یت و ئیتر پاش ئەوه ده‌رباره‌ی دۆزه‌خیه‌کان تو‌ به‌رپرسانی‌ت ﴿

وه بێگومان دانه‌ر کو‌مه‌له‌ شتیکی باسکردوه له‌وانه:

باسی په‌که‌م : ﴿الإسراء والمعراج – شه‌وروی و به‌رزبوونه‌وه﴾

الإسراء : له‌زمانه‌وانیدا شه‌وره‌ویکردن به‌که‌سیک، وه‌ووتراوه به‌واتای شه‌ورویی دیت.

وه‌له‌شه‌رعیشدا : بردنی پێغه‌مبه‌ری خوايه صلی الله علیه وعلی آله وسلم له‌لایه‌ن جو‌به‌ریله‌وه له‌مه‌که‌وه بو‌ قودس له‌به‌ر فه‌رمایشتی خوای گه‌وره که‌ده‌فه‌رمو‌یت :

﴿سُبْحَنَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا﴾ الإسراء: ۱

واته ﴿پاك و بيگهردى بۆ ئو خوايهى كه شهو رهوى بهبهندهى خوى محمد صلى الله عليه وعلى آله وسلم كرد لهبهشيكي زور كه مى شهودا له مزگهوتى حهرامهوه له مهككه بۆ مزگهوتى نهقصا لهشارى قودس له وولتاتى فهلستين﴾.

والمراج : لهزمانهوانيدا : بریتیه لهو ئامیرهى بههویهوه بهرزده کریتیهوه كهئهویش بهرزكهروهیه .

ولهشهرعیشدا : بریتیه لهو پهیرهیهى كهبه هویهوهى پیغمبهبرى خویان صلى الله عليه وعلى آله وسلم پى بهرزكردهوه له زهویهوه بۆ ئاسمان لهبهرفهرمایشى خوى گهوره كهدهفهرموویت : ﴿وَالنَّجْمُ إِذَا هَوَىٰ ۝ (۱) مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ۝ (۲)﴾ النجم: ۱ - ۲

واته ﴿سویند بهو ئهستیرهیهى كهبهخیرایى ئاوادهیت یان له شوینی خوى دهترایت و بهر دهیتیهوه کاتى نزیکبونهوهى قیامت هاوهلکهى ئیهو محمد صلى الله عليه وعلى آله وسلم له رپی ههق لاینهداوه و باوهری پووچیشى نهبووه﴾.

تائهو شوینیهى كهدهفهرموویت ﴿لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ ءَايَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَىٰ ۝ (۱۸)﴾ النجم: ۱۸
واته ﴿بهراستی پیغمبهبرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم گهلیك بهلگهو نیشانهى گهوره گهورهى پهروهردگارى خوى لهسهفهرهكهیدا وهك﴾ سدره المنتهى ، بیت المعمور، بهههشت و دۆزهخ....هتد﴾ بىنى .

وه ههردووکیان ﴿الإسراء والمعراج﴾ لهیهك شهو دا بووه لای زۆربهى زانایان، وهزانایان جیاوازیان ههیه له نیواندا كهى بووه جا دهگیردیتیهوه به رستهیهكى پچراو له ئیبن و عهباس و جابهروه رهزای خوا له ههموویان بیت كه ﴿لهشهوى دووشههه دوانزهى رهبعی یه كهمدا بووه﴾ وه سالهكهیان دیارى نهکردوه . ئیبن و ئهبی شهیهه ئهم فهرمودهیهى ریوايهتکردوه .

ده گپر درېتهوه له زوهری و عوروه وه که ووتویانه نهو پرووداوه پیش کۆچکردن بووه به سالتیک بهیهقی نهو فهرمودهیهی ریوایه تکر دووه . جا ده بیت له ره بیعی به که مدا بیت و شهوه که یان دیاری نه کردووه، وه ئین و سه عدیش هه مان شتی ووتوه، وه پیشهوا نهوه ویش نهوهی به تهواو و راست داناوه .

ده گپر درېتهوه له سودیهوه که ووتویهتی نهو پرووداوه پیش کۆچکردن بووه به شه شانزه مانگ واته سالتیک و شمش مانگ پیشهوا حاکم ریوایه تی کردووه جابه پیی نهوه بیت له مانگی ذي القعدة دا بووه وه ووتراویشه پیش کۆچکردن بووه به سی مانگ وه ووتراوه به پنج مانگ ووتراوه به شمش مانگ.

پتغمهبری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم لهو پرووداوه دا به خه بهر بووه و نووستو خه وتوو نه بووه چونکه قورهیش باوهریان پنه کرد و به شتیکی گه وره یان زانی که ناکریت باوهری پیکریت وه نه گهر خه وتوو بوايه ئینکاریان نه ده کرد چونکه هه رنه وانه ئینکاری خهویان نه ده کرد .

چبرۆ که که ی بهم شیویه بووه : که خوای گه وره فهرمانی به جویره ئیل سهلامی خوای لی بیت کردووه که شهو رهوی به پتغمهبری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم بکات بۆ مزگه وتی نه قصا له سه ر بوراق پاشان بهرز کرایه وه بۆ ئاسمانه بهرزه کان ئاسمان ئاسمان تا گه یشته شویتیک تیایدا گوئی له دهنگی پتووسه کان بوو وه خوای گه وره پنج نویژه که ی له سه ر پتویست کرد وه به ههشت و دۆزه خی بینی وه په یوهندی کرد به پتغمه بهره بهر پژه کانه وه سهلامی خویان لی بیت وه نویژی پیکردن به پیشه وایه تی خوای پاشان گه راپه وه بۆ مه که که جا له باره ی نهوه ی بینووی قسه ی بۆ خه لکی کرد نه و جا بیاهه ران به درویان خسته وه و باوه ردارانیش به راستیان زانی و هه ندیکی تریش دوودل بوون و لهو نیوهنده دا بوون.

باسی دووهم : هاتنی فریشتە ی رۆح کێشان بۆ لای پیغمبەر موسا سەلامی خوای لی

بیّت:

فریشتە ی رۆح کێشان لە سەر شێوە ی مرۆڤیکدا هات بۆ لای پیغمبەر موسا سەلامی خوای لی بیّت تا رۆحی بکێشێت جا پیغمبەر موسا سەلامی خوای لی بیّت زللەیه کی لێداو چاوی کوێر کرد دوا ی ئەو فریشتە که گەڕایەو بۆ لای خوار و تی : منت ناردوو بۆ لای بەندەیهك مردنی ناوێت جا خوای گەورە چاوی بۆ گەڕاندەو سەر دۆخە که ی جارانی و فەرمووی : بگەرێرەو و پیتی بلی بادهست بخاتە سەر پستی گایەك و دەستی چەندی داپۆشی لە پستی گاکە بە ئەندازە ی ئەو موو ی دەستی داپۆشیو ئەوەندە سال بۆ ئەو کەبزی جا موسا سەلامی خوای لی بیّت فەرمووی : دوا ی ئەو چ ی فریشتە که فەرمووی پاشان مردن ﴿ هەرچەندە زۆریش بژیت هەردەبیّت بمریت – وەرگێر ﴾ موسا سەلامی خوای لی بیّت فەرمووی : دە ی کەوا یە هەردەبیّت بمرم با ئیستا بمرم بەلام داوای لە خوای گەورە کرد که نزیک ی بکاتەو لە مزگەوتی ئەقصا لە زەوی پیرۆزدا بە ئەندازە ی هەلدانی بەردێک، پیغمبەری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم فەرمووی : ﴿ ئەگەر لەویدا بوو ما یە گۆرە که یم پێشاندەدان لە لای رینگە که لە لای تەپۆلکە سورە که ﴾ . وە ئەو فەرموودە یە جیگیر و چەسپاو لە بوخاری و موسلیمدا^١ وە لە بەر ئەو هوش دانەر لە بیروباوەردا هێناو یەتی چونکە هەندی لە بیدە چیه کان رەدی دە کەنەو بە بیانوی ئەو ی ناکرێت موسا سەلامی خوای لی بیّت لە فریشتە بدات، وە ئێمەش بەو بەر پەرچیان دە دەینەو که فریشتە که کاتی هات بۆ لای

١ البخاري : كتاب أحاديث الأنبياء : باب وفات موسى وذكره بعد (٣٤٠٧) .

ومسلم : كتاب الفضائل : باب فضائل موسى (٢٣٧٢) (١٥٧) .

من حديث أبي هريرة رضي الله عنه وراجع في الدفاع عن هذا الحديث ضد طعن الطاعنين وتليسات المضلين : تعليق الشيخ أحمد شاکر علی المسند (٧٦٣٤) والأنوار الكاشفة للمعلمي اليماني (٢١٩ ، ٢٢٠) .

* پێمخۆشە دەقی فەرموودە که لای پێشما بوخاری بیتم تا شارەزای بیت، فەرموو :

٣٤٠٧ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أُرْسِلَ مَلَكُ الْمَوْتِ إِلَى مُوسَى عَلَيْهِمَا السَّلَامُ فَلَمَّا جَاءَهُ صَكَّهُ فَرَجَعَ إِلَى رَبِّهِ فَقَالَ أُرْسَلْتَنِي إِلَى عَبْدٍ لَا يُرِيدُ الْمَوْتَ قَالَ ارْجِعْ إِلَيْهِ فَقُلْ لَهُ يَضَعُ يَدَهُ عَلَى مَنْ تَوَرَّاهُ فَلَمْ يَمَّا غَطَّتْ يَدُهُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ سَنَةً قَالَ أَيُّ رَبِّ لَمْ مَآذَا قَالَ ثُمَّ الْمَوْتُ قَالَ فَالآنَ قَالَ فَسَأَلَ اللَّهَ أَنْ يُذْنِبَهُ مِنَ الْأَرْضِ الْمُقَدَّسَةِ رَمِيَةً بِحَجَرٍ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ كُنْتُ لَمْ لَأَرَيْتُكُمْ قَبْرَهُ إِلَى جَانِبِ الطَّرِيقِ تَحْتَ الْكَيْبِ الْأَحْمَرِ . بخاري ﴿ وەرگێر ﴾ .

موسا سه لامي خواي لي بيت له سهر شيوهي مروفيكدا هات بو لاي و موساش سه لامي خواي لي بيت نهيزاني نهوه كييه داواي گياني لي دهكات كه بيكيشتيت جا به گويرهي سروشتي مروفايه تي وايه كه داواليكراو بهرگري لهخوي دهكات وهه گهر موسا سه لامي خواي لي بيت بيزانيايه كه نهو مروفه فرشتهيه لسي نهدهدا وهه رله بهرئه وهش لهجاري دووه مدا كاتي هات بو لاي بهلگهي پيوو كه له لاي خواوه هاتووه خوي دايه دهستي و تهسليمي بوو كه نهوهش بريتي بوو لهو دهرفه تهدي داي پتي لهو سالتانهدي كه بوي هديه بزي به نه ندازهي نهو مووهي له ژيرده ستيدايه له پشتي گاكه^۱.

۱. تكا ده كم نم پهراويزهي ليكولم ژور به ووردي و جواني بخوئنهوه - وهرگير.

قال الإمام ابن حبان في صحيحه تحت عنوان ﴿ذكر خبر شنع به على من تحلى سنن المصطفى صلى الله عليه وعلى آله وسلم من حرم التوفيق لإدراك معناه﴾ ثم قال عقب روايته: ﴿إن الله جل وعلا بعث رسوله صلى الله عليه وعلى آله وسلم معلماً خلقه فأنزله موضع الإبانة عن مراده فبلغ صلى الله عليه وعلى آله وسلم رسالته وبين عن آياته بالفاظ مجملة ومفصلة، عقلها عنه أصحابه أو بعضهم. وهذا الخبر من الأخبار التي يدرك معناه من لم يحرم التوفيق لإصابة الحق، وذلك أن الله جل وعلا أرسل ملك الموت إلى موسى عليه السلام رسالة ابتلاء واختبار وأمره أن يقول له: ﴿أجب ربك﴾ أمر اختبار وابتلاء، لا أمراً يريد الله جل وعلا إمضائه كما أمر خليله صلى الله عليه وآله وسلم على نبينا وعليه بذبح ابنه أمر اختبار وابتلاء دون الأمر الذي أراد الله جل وعلا إمضائه، فلما عزم على ذبح ابنه وتله للجين، فداه بالذبح العظيم. وقد بعث الله جل وعلا الملائكة إلى رسوله في صور لا يعرفونها كدخول الملائكة على إبراهيم، ولم يعرفهم حتى أوجس منهم خيفة، وكسحيء جبريل إلى رسوله صلى الله عليه وعلى آله وسلم وسأله إياه عن الإيمان والإسلام والإحسان فلم يعرفه المصطفى صلى الله عليه وعلى آله وسلم حتى ولى. فكان مجيء ملك الموت إلى موسى عليه السلام على غير الصورة التي كان يعرفه موسى عليه السلام عليها، وكان موسى عليه السلام غيوراً فرأى في داره رجلاً لم يعرفه، فسال يده فلطمه، فأتت لطمته على فقه عنه التي في الصورة التي يتصور بها لا الصورة التي خلقه الله عليها﴾ ولما كان المصريح عن نبينا صلى الله عليه وعلى آله وسلم في خبر إبت عباس حيث قال: ﴿أمني جبريل عند البيت مرتين﴾ فذكر الخبر وقال في آخره: ﴿هذا وقت الأنبياء قبلك﴾ كان في هذا الخبر البيان الواضح أن بعض شراعتنا قد يتفق مع بعض شرائع من قبلنا من الأمم. ولما كان من شريعتنا أن من فقأ عين داخل داره بغير إذنه، أو الناظر في بيته بغير أمره من غير جناح على فاعله ولا حرج على مرتكبه للأخبار الجملة الواردة فيه التي أمليناها في غير موضع من كتبنا كان جائزاً اتفاق هذه الشريعة: شريعة موسى بإسقاط الحرج عمن فقأ عين الداخل داره بغير إذنه، فكان استعمال موسى هذا الفعل مباحاً له ولا حرج عليه في فعله، فلما رجع ملك الموت إلى ربه وأخبره بما كان من موسى فيه، أمره ثانياً بأمر آخر أمر اختبار وابتلاء - كما ذكرنا من قبل - إذ قال الله قل له: أن شئت فضع يدك على من نور، فلك بكل ما غطت يدك بكل شعرة سنة، فلما علم موسى كليم الله صلى الله عليه وآله وسلم على نبينا وعليه أنه ملك الموت وأنه جاءه بالرسالة من عند الله طابت نفسه بالموت ولم يستعمل وقال: فالآن. فلو كانت المرة الأولى عرفه موسى أنه ملك الموت ما استعمل ما استعمل في المرة الأخرى عند يقينه وعلمه به ضد قول من زعم أن أصحاب الحديث حالة الخطب ورعاة الليل يجمعون مالا ينتفعون به ويروون ما لا يؤجرون عليه، ويقولون بما يطله الإسلام جهلاً منه بمعاني الأخبار وترك التفقه والآثار معتمداً في ذلك على رأيه المتكوس وقياسه المعكوس﴾ أ. هـ.

← وَمِنْ ذَلِكَ أَشْرَاطُ السَّاعَةِ، مِثْلُ خُرُوجِ الدَّجَالِ، وَنُزُولِ عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَيَقْتُلُهُ، وَخُرُوجِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ، وَخُرُوجِ الدَّابَّةِ، وَطُلُوعِ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا، وَأَشْبَاهَ ذَلِكَ مِمَّا صَحَّ بِهِ النَّقْلُ.

وہیہ کیکی تر لەوانە نیشانەکانی رۆژی دواپیە : بۆغونە ﴿دەرچوونی دەجال، وەدابەزینی عیسا سەلامی خوای لی بیت و دەیکوژیت، وەدەرچوونی یەئجوج و موئجوج، وە دەرچوونی دابە، وە ھەلھاتنی خۆر لە خۆر ئاواوە، وەوینە ی ئەوانە لەوہی بەراستی گوێزراوەتەوہ و گێژدراوەتەوہ﴾^۱.

رافعی شیخ ئیبنو عثیمین

باسی سێھەم : نیشانەکانی رۆژی دواپی :

مەرجه کان کۆی مەرجه لەزمانەوانیدا واتە نیشانە .

وہ ساعەش لە زمانەوانیدا بەواتای کات یان ئەوہی ئیستا ئامادەییہ وە مەبەستیش پێی لێرەدا رۆژی دواپیە .

جانیشانەکانی رۆژی دواپی لە شەرعدا بریتین لەو نیشانانە ی بەلگەن لەسەر نزیکبوونەوہی رۆژی دواپی .

خوای گەورە دەفەر موویت : ﴿فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا فَأَنَّى لَهُمْ إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرُهُمْ ﴿١٨﴾﴾ محمد: ۱۸ واتە ﴿نایە ئەمانە مەگەر چاوەڕێی ھاتنی قیامەت ناکەن لەناکاو دەرگایان لی بگریت خۆ بیگومان ھەندێ لە نیشانەکانی قیامەت ھاتوونە پێش و دەرکەوتوون﴾.

۱ بۆزیاتر شارەزابوون بگەرێتوہ بۆ ھەریە کە لە : التھایة لابن کثیر والإذاعة لصديق حسن خان.

وهدانەر رەحمەتی خۆای لی بیت لە نیشانه کانی رۆژی قیامەت ئەمانە ی باسکردوو ه :

۱- دەرچوونی دەجال :: لە زمانە ئیدا لە دەجەلی زۆرەو هاتوو ه واتە کەسیکی زۆر مونا قەشە کەر کە ئەویش درۆکردن و ساختە کردنە، وە لە شەرعیشدا بریتیه لە کەسیکی ﴿مۆه﴾ ناهەق و بەتال تیکەڵدە کات بەرگی هەقی کردوو ه بەرگی خۆیدا و لە کۆتای دویادا دەر دەجیّت و بانگەشە ی خۆایەتی دە کات و دەلیّت من پەر وەرد گارم.

و ه دەرچوونی دەجال سەلیت راو ه بە سوننەت و یە کدەنگی زانایان، و ه پیغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم دە فەر موویّت ﴿قُولُوا اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ﴾^۱ رواه مسلم.

واتە : ﴿بلین پەر وەرد گار پەنا دە گرم بەتۆ لە سزای دۆزەخ و ه پەنات پیدە گرم لە سزای گۆر و ه پەنات پیدە گرم لە شەرو ئازا وە ی مەسیحی دەجال و ه پەنات پیدە گرم لە شەرو ئازا وە ی ژیان و مردن﴾ .

و ه هەر وە ها ﴿پیغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم پەنای دە گرت بە خوا لی لە ناو نوێژدا﴾^۲ بوخاری و موسلم رپوا یە تیان کردوو ه .

و ه موسلمانان یە کدەنگن لە سەر دەرچوونی دەجال.

۱ (مُؤَوَّة) أي مزخرف أو مزوج من الحق والباطل.

۲ مسلم : كتاب المساجد ومواضع الصلاة : باب ما يستعاذ منه في الصلاة (۵۹۰) (۱۳۴) من حديث ابن عباس رضي الله عنهما.

۳ البخاري : كتاب الأذان : باب الدعاء قبل السلام (۸۳۲) .

ومسلم : كتاب المساجد ومواضع الصلاة : باب ما يُستعاذ منه في الصلاة (۵۸۹) (۱۲۹) من حديث عائشة رضي الله عنها .

و ەچىرۆكەكەى بەم شىۋەيە : ﴿ دەجال دەردەچىت لە رېنگەيە كدا لە نىۋان شام و
 عىراقدا)) ئىستا شام چوار وولتە ئەوانىش سوريە، لوبنان، فەلەستىن، ئەردەنە –
 ەركىي ((خەلكى بانگ دەگات بۆ پەرسىنى خۆى ەزۆربەى ئەو كەسانەى شوپىنى
 دەكەون لە جولەكە و ژنان و دەشتەكەكانن، ەحەفتا ەزار لە جولەكەكانى
 ئەصفەهان شوپىنى دەكەون، جابە ەموو زەويدا دەگەرپت ەروەكو باران كە بايەكى
 توندى لەگەلدا بىت چۆن خىرايە ئابەو شىۋەيە بە خىراى بەزەويدا دەگەرپت تەنھا
 شارى مەككە و مەدىنە نەبىت چۆنكە رېنگرى لىدەكرىت لەوەى بچىتە نار ئەو دوو
 شارەو، ە ماوەى مانەوەى لەسەر زەويدا چل پۆژە پۆژى يەكەمى ەكو سالىكە،
 ەپۆژى دووەمى ەكو مانگىكە، ەپۆژى سىيەمى ەكو جومەيەكە، ەماوەى
 پۆژەكانى ترى كە سى و ەموت پۆژە ەكو پۆژەكانى تر وايە، دەجال كۆپرە' لە
 نىۋان ەردوو چاۋەكانىدا نووسراۋە ﴿ك ف ر﴾^۱ كەتەنھا باۋەردار دەخوئىتەو، ە
 دەجال ئاشوبەى زۆر گەورەى ەمە لەوانە ﴿فەرمان دەكات بە ئاسمان كە ببارىت
 ئەوئىش دەبارىت، ەفەرمان دەكات بە زەوى سەوز بىت و پروىت ئەوئىش سەوز
 دەبىت و دەپروىت، ە بەهەشت و دۆزەخى لەگەلدايە جا بەهەشتەكەى دەجال دۆزەكەى
 خوايە ە دۆزەخەكەى دەجال بەهەشتى خوايە ﴿پىغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى

۱ صحيحى موسليم : ۷۵۴۶ - وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ - وَاللَّفْظُ لَهُ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشْرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ عَنْ
 نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم - ذَكَرَ الدُّجَالَ بَيْنَ ظَهْرَانِي النَّاسِ فَقَالَ « إِنَّ اللَّهَ
 تَعَالَى لَيْسَ بِأَعْوَرَ ».

أَلَا وَإِنَّ الْمَسِيحَ الدُّجَالَ أَعْوَرُ الْعَيْنِ الْيُمْنَى كَأَنَّ عَيْنَهُ عِتَبَةٌ طَافِقَةٌ ».

۲ صحيحى موسليم : ۷۵۵۰ - وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ شُعَيْبِ بْنِ
 الْحَبَّابِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم - « الدُّجَالُ مَمْسُوحُ الْعَيْنِ مَكْتُوبٌ
 بَيْنَ عَيْنَيْهِ كَافِرٌ » ثُمَّ تَهَجَّاهَا ك ف ر « يَقْرَأُ كُلُّ مُسْلِمٍ ».

۳ صحيحى موسليم : ۷۵۵۸ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ
 قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم - « أَلَا أَخْبِرُكُمْ عَنْ الدُّجَالِ حَدِيثًا مَا حَدَّثَكُمْ نَبِيٌّ قَوْمَهُ
 إِلَّا أَعْوَرَ وَإِنَّهُ يَجِيءُ مَعَهُ مِثْلُ الْجَنَّةِ وَالتَّارِ فَالْتَبِ يَقُولُ إِنَّهَا الْجَنَّةُ هِيَ التَّارُ وَإِنِّي أَلْتَرُكُمْ بِهِ كَمَا أَلْتَرُ بِهِ نُوْحٌ قَوْمَهُ ».

آله وسلم هۆشیاری له‌باره‌وه داوه و هه‌رموو به‌تی ﴿من سمع به فليناً عنه ومن أدركه فليقرأ عليه فواتح سورة الكهف أو بفواتح سورة الكهف﴾^١

١ راجع حديث النواس بن سميان عند مسلم : كتاب الفتن : باب ذكر الدجال وصفته : (٢٩٣٧) (١١٠) (١١١).
خوتنه‌ری به‌رێژ نه‌و هه‌رموو ده‌یه‌ی شیخی رافه‌کار هه‌تا به‌تی و کردو به‌تی به‌لگه‌ والله اعلم له‌ سه‌حیحی موسلیمدا به‌و شیوه‌ ده‌ر برینه‌ نه‌هاتوو به‌لکو به‌م شیوه‌یه‌ هاتوو که باسی ده‌کم و له‌به‌ر گرنگی هه‌رموو ده‌کش هه‌مووی ده‌هه‌تیم هه‌روه‌کو له‌ موسلیمدا هاتوو :

٧٥٦٠ - وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِيُّ - وَاللَّفْظُ لَهُ - حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ جَابِرٍ الطَّائِي عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ جُبَيْرِ بْنِ نَفِيرٍ عَنِ الثَّوَالِيسِ بْنِ سَمْعَانَ قَالَ ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- الدَّجَالَ ذَاتَ غَدَاةٍ فَخَفَضَ فِيهِ وَرَفَعَ حَتَّى ظَنَّنَاهُ فِي طَائِفَةِ النَّخْلِ فَلَمَّا رُحْنَا إِلَيْهِ عَرَفَ ذَلِكَ فِينَا فَقَالَ « مَا شَأْنُكُمْ ». قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ذَكَرْتَ الدَّجَالَ غَدَاةً فَخَفَضْتَ فِيهِ وَرَفَعْتَ حَتَّى ظَنَّنَاهُ فِي طَائِفَةِ النَّخْلِ. فَقَالَ « غَيْرَ الدَّجَالِ أَخُو لِي عَلَيْكُمْ إِنْ يَخْرُجُ وَأَنَا فِيكُمْ فَأَنَا حَاجِبُهُ دُونَكُمْ وَإِنْ يَخْرُجُ وَلَسْتُ فِيكُمْ فَأَمْرُؤٌ حَاجِبٌ نَفْسِهِ وَاللَّهِ خَلِيفَتِي عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ إِنَّهُ شَابٌ قَطَطٌ عَيْتُهُ طَائِفَةُ كَأَنِّي أَشَبُّهُ بِعَبْدِ الْغُرَى بْنِ قُطَيْنٍ لَمَنْ أَذْرَكَ مِنْكُمْ فَلْيَقْرَأْ عَلَيْهِ فَوَاتِحَ سُورَةِ الْكَهْفِ إِنَّهُ خَارِجٌ خَلَّةَ بَيْنَ الشَّامِ وَالْعِرَاقِ لَمَاتٍ بَيْنَا وَعَاتٍ شِمَالًا يَا عِبَادَ اللَّهِ فَانْشُوا ». قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا لَيْتُهُ فِي الْأَرْضِ قَالَ « أَرْبَعُونَ يَوْمًا يَوْمَ كَسْتَهُ وَيَوْمَ كَشَّهَرَهُ وَيَوْمَ كَجُمُعَتِهِ وَسَائِرُ أَيَّامِهِ كَأَيَّامِكُمْ ». قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَلَيْتَ الْيَوْمَ الَّذِي كَسْتَهُ أَتَكْفِينَا فِيهِ صَلَاةَ يَوْمٍ قَالَ « لَا أَفْذَرُوا لَهُ قَدْرَهُ ». قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا إِسْرَاعُهُ فِي الْأَرْضِ قَالَ « كَالْفَيْتِ اسْتَدْبَرْتُهُ الرِّيحُ فَيَأْتِي عَلَى الْقَوْمِ فَيَذْعُوهُمْ فَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَجِيبُونَ لَهُ فَيَأْمُرُ السَّمَاءُ فَتُمْطِرُ وَالْأَرْضُ فَتَنْبُتُ فَتَرُوحُ عَلَيْهِمْ سَارِحَتُهُمْ أَطْوَلَ مَا كَانَتْ دُرًّا وَأَسْتَعِفَّ حُرُوعًا وَأَمْسَدَ خَوَاصِرُهُمْ يَأْتِي الْقَوْمَ فَيَذْعُوهُمْ فَيَرُدُّونَ عَلَيْهِ قَوْلَهُ فَيَنْصَرِفُ عَنْهُمْ فَيُصْبِحُونَ مُنْجِلِينَ لَيْسَ بِأَيْدِيهِمْ شَيْءٌ مِنْ أَمْوَالِهِمْ وَيَمُرُّ بِالْخَرْبَةِ يَقُولُ لَهَا أَخْرِجِي كُنُوزَكَ. فَتَنْبُتُهُ كُنُوزُهَا كَيْفَ سَابِغِ النَّخْلِ ثُمَّ يَذْعُو رَجُلًا مُمْتَلِكًا شَبَابًا فَيَضْرِبُهُ بِالسَّيْفِ فَيَقْطَعُهُ جَزَلَتَيْنِ رَمِيَةً الْغُرَضُ ثُمَّ يَذْعُوهُ فَيَقْبِلُ وَيَهْتَلُّ وَجْهَهُ يَضْحَكُ فَيَتِمَّا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ بَعَثَ اللَّهُ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ فَيَنْزِلُ عِنْدَ الْمَنَارَةِ الْبَيْضَاءِ شَرْقِيٍّ دِمَشْقَ بَيْنَ مَهْرُودَتَيْنِ وَاصِعًا كَفِّهِ عَلَى أَحْيَاةٍ مُلْكَيْنِ إِذَا طَاطَأَ رَأْسَهُ قَطَرٌ وَإِذَا رَفَعَهُ تَحَدَّرَ مِنْهُ جُمَانٌ كَاللُّؤْلُؤِ فَلَا يَجِلُّ لِكَاثِرٍ يَجِدُ رِيحَ نَفْسِهِ إِلَّا مَاتَ وَنَفْسُهُ يَنْتَهِي حَيْثُ يَنْتَهِي طَرَفُهُ فَيَطْلُبُهُ حَتَّى يَذْرُوكَ بَابَ لُدٍ فَيَقْتُلُهُ ثُمَّ يَأْتِي عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ قَوْمٌ قَدْ عَصَمَهُمُ اللَّهُ مِنْهُ فَيَمْسَحُ عَنْ وُجُوهِهِمْ وَيُحَدِّثُهُمْ بِدَرَجَاتِهِمْ فِي الْجَنَّةِ فَيَتِمَّا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ أَوْحَى اللَّهُ إِلَى عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ قَدْ أَخْرَجْتَ عِبَادًا لِي لَا يَدَانِ لِأَحَدٍ بِقَاتِلِهِمْ فَحَرَزَ عِبَادِي إِلَى الطُّورِ. وَتَبِعَتْ اللَّهُ يَأْجُوجَ وَمَاجُوجَ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ فَيَمُرُّ أَوَائِلَهُمْ عَلَى بَحِيرَةٍ طَبْرِيَّةٍ فَيَشْرَبُونَ مَا فِيهَا وَيَمُرُّ آخِرُهُمْ فَيَقُولُونَ لَقَدْ كَانَتْ بِهِذِهِ مَرَّةٌ مَاءٌ. وَيُخَصِّرُ نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ حَتَّى يَكُونَ رَأْسُ الْكُرْسِيِّ لِأَحَدِهِمْ خَيْرًا مِنْ مِائَةِ دِينَارٍ لِأَحَدِكُمْ الْيَوْمَ فَيَرْغَبُ نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ فَيُرْسِلُ اللَّهُ عَلَيْهِمُ النَّفْثَ فِي رِقَابِهِمْ فَيُصْبِحُونَ فَرَسِي كَمَوْتِ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ يَهْبِطُ نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ إِلَى الْأَرْضِ فَلَا يَجِدُونَ فِي الْأَرْضِ مَوْضِعَ شَيْءٍ إِلَّا مَلَأَهُ زَهْمُهُمْ وَتَتَبُّهُمُ فَيَرْغَبُ نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ إِلَى اللَّهِ فَيُرْسِلُ اللَّهُ طَيْرًا كَأَعْتَاقِ الْبَيْخَتِ فَتَحْبِلُهُمْ فَتَطْرُقُهُمْ حَيْثُ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّهُ مَطَرًا لَا يَكُنْ مِنْهُ نَيْتٌ مَدْرٌ وَلَا وَبَرٌ فَيَغْشَى الْأَرْضَ حَتَّى يَبْرُكَهَا كَالزَّلَافَةِ ثُمَّ يَقَالُ لِلْأَرْضِ أَلْبِسِي ثَمَرَكَ وَرَدِّي بِرُحْمَتِكَ.

فَيَوْمَئِذٍ تَأْكُلُ الْعَصَابَةُ مِنَ الرُّمَانَةِ وَيَسْتَظِلُّونَ بِحَقْفِهَا وَيُنَارِكُ فِي الرُّسُلِ حَتَّى أَنَّ اللَّفْحَةَ مِنَ الْإِبِلِ تَكْفِي الْغَنَامَ مِنَ النَّاسِ وَاللَّفْحَةَ مِنَ الْبَقَرِ تَكْفِي الْقَبِيلَةَ مِنَ النَّاسِ وَاللَّفْحَةَ مِنَ الْغَنَمِ تَكْفِي الْقَبِيلَةَ مِنَ النَّاسِ فَيَتِمَّا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ بَعَثَ اللَّهُ رِيحًا طَيِّبَةً فَتَأْخُذُهُمْ تَحْتَ أَبْطَانِهِمْ فَتَقْبِضُ رُوحَ كُلِّ مُؤْمِنٍ وَكُلِّ مُسْلِمٍ وَيَبْقَى شِرَارُ النَّاسِ يَتَهَارَجُونَ فِيهَا تَهَارُجَ الْحُمْرِ فَعَلَيْهِمْ تَقُومُ السَّاعَةُ ».

واتە ﴿ ھەرکەسێک بیستی وا دەجال دەركەوتوو ھەوا بەالتی ھەلپیت وە ھەرکەسیشکیش
بێ گەشت ھەوا با سەرەتا کانی سورەتی کەھفی بەسەردا بخوینیت ﴾^۱

۲- دابەزینی عیسی کۆری مەریەم سەلامی خوا لە خوێی و دابەکی بیت ::

دابەزینی عیسی کۆری مەریەم سەلتیراوە بە بەلگەى قورئان و سونەت و یەكەدەنگى
موسلمانان .

خوای گەورە دەفەر موویت : ﴿ وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لِيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ ﴾ النساء :
۱۵۹ واتە ﴿ کاتی عیسا لە ئاسمان دێتە خوارى گشت خاوەن کتێبەکان بەر لەمەرگی عیسا
باوەرى بێ دین ﴾ .

واتە مردنی عیسا وە ئەوێش کاتی دابەزینی دەبیت ھەروە کو أبو ھریرە رەزای خوای ئى
بیت بەو شیوەیە لێکی داوەتووە .

پێغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم لەبارەى عیساو سەلامى خوای ئى بیت
دەفەر موویت : ﴿ وَاللّٰهُ لَيَنْزِلَنَّ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا وَغَدَلًا ﴾^۲ الحدیث متفق عليه .

واتە ﴿ سۆیند بەخوا عیسی کۆری مەریەم سەلامى خویان ئى بیت دادەبەزیتە خوارووە
وہك دادوہریكى دادپەرور ﴾ .

۱ موسلمانى بەرپر ئامۆزگارىت دەكەم بە خویندەنەوێ پەرتووكى ﴿ چیرۆكى مەسیحى دەجال ﴾ لە دانراوى پێشەر
ئەلبانى رەھەتى خوای ئى بیت و ھەرگیزانى مامۆستامان دكتور عبداللطيف أحمد مصطفى چونكە رۆز بەسوودە .

ھەركام لە پەرەزەرەكانى ﴿ ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴ ﴾ ھەرگیز ھیتاونى بۆ زیاتر رۆنكر دنەوہ ﴿ ھەرگیز ﴾ .

۲ البخاري : كتاب البيوع : باب قتل الخنزير (۲۲۲۲) .

۲۲۲۲ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيُوشِكَنَّ أَنْ يَنْزَلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا مُقْسِطًا فَيَكْسِرَ
الصَّلِيبَ وَيَقْتُلَ الْخَنزِيرَ وَيَضَعَ الْحِزْيَةَ وَيَقْبِضَ الْمَالَ حَتَّى لَا يَقْبَلَهُ أَحَدٌ .

وہ ۳۴۴۸ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ
سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيُوشِكَنَّ أَنْ يَنْزَلَ فِيكُمْ ابْنُ
مَرْيَمَ حَكَمًا عَدْلًا فَيَكْسِرَ الصَّلِيبَ وَيَقْتُلَ الْخَنزِيرَ وَيَضَعَ الْحِزْيَةَ وَيَقْبِضَ الْمَالَ حَتَّى لَا يَقْبَلَهُ أَحَدٌ حَتَّى تَكُونَ السَّحْنَةُ
الْوَّاحِدَةُ خَيْرًا مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ وَأَقْرَأُوا إِنْ شِئْتُمْ { وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ
وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا } .

كتاب الأنبياء : باب نزول عيسى بن مريم عليهما السلام (۳۴۴۸) .

و مسلم : كتاب الإيمان : باب نزول عيسى ابن مريم حاكما بشريعة نبينا محمد صلى الله عية وعلى آله وسلم (۱۵۵)
(۲۴۲) .

۴۰۸ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ مَيْمَنٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ
اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - « وَاللَّهِ لَيَنْزِلَنَّ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا عَدْلًا فَيَكْسِرُ الصَّلِيبَ وَيَقْتُلُ الْخَنزِيرَ وَيَضَعُ الْحِزْيَةَ
وَتُشْرَكُنَ الْفُلَاحُ فَلَا يُسْعَى عَلَيْهَا وَتَذْهَبُ الشُّحَاءُ وَالتَّبَاغُضُ وَالتَّحَاوُسُ وَلَيَدْخُلُنَّ إِلَى الْمَالِ فَلَا يَقْبَلُهُ أَحَدٌ » .

وه بئگومان موسلمانان په کده ننگن له سهر دابه زینى جا داده به زیت له ناسمانه وه له لای مناره سپه که له روزه لاتى دمه شق هه ردوو ده ستى داناره له سهر بالى دوو فريشته جاشياو نيه بؤ هيچ بيا وه پک که بؤنى نهو بکات نهو بئگومان مردووه ﴿واته په کسهر دهریت - وه رگير ﴿وه بؤنى نهو لهو شوينه دا کړتای دیت که بينى کړتای دیت ﴿واته تانهو شوينه چاوى پر بکات تا نهو شوينه ش بؤنى ده روات وه تانهو شوينه بؤنى پروات هيچ بيا وه پک ناتوانيت بڑى و خيرا دهریت - وه رگير ﴿جا شوين ده جال ده که ویت تا له لای ده رگا که لوددا پى ده گات و ده کوریت . وه خاج ده شکيتت وه سهرانه هه لده گريت وه واده کات به تهنه سوژده بؤ خواى په روره دگارى جيهان بریت، وه حه ج و عومره ش ده کات ، هه موو نهوانى باسکرا له صه حیحى موسليمداهيه وه هه نديکيشى له بوخارى و موسليمداهيه

۱ بگريزه وه بؤ فهرمووده کهى نمواسى کورى سمعان لای موسليم به ژماره کانى : (۲۹۳۷) (۱۱۰) (۱۱۱).
به لآم نهوى که ده فهرموويت : ﴿فَيَكْسِرُ الصَّلِيبَ وَيَضَعُ الْحِجْرَةَ وَتَكُونُ السَّجْدَةُ وَاحِدَةً لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ففى حديث أبى هريرة عند البخارى (۳۴۴۸) ومسلم (۱۵۵) (۲۴۲).
وه هه روه ها له فهرمووده کهدا بهم شيويه ش هاتووه ﴿..... حَتَّى تَكُونَ السَّجْدَةُ الْوَاحِدَةَ خَيْرًا مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا﴾. واللفظ الذي ذكره الشيخ عزاه الحافظ في الفتح (۶ / ۴۹۲) لابن مردويه .

وه هه رچى ده باره ي نهوى که ده فهرموويت : ﴿وه حه ج و عومره ش ﴿ده کات نهوه لای پيشهوا موسليم له فهرمووده کهى نهوى هره ره وه زای خواى لى بيت که ده فهرموويت پيغمبرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم فهرمووى : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيُهْلِكَنَّ ابْنُ مَرْيَمَ يَفْحَ الرُّوحَاءِ حَاجًّا أَوْ مُعْتَمِرًا أَوْ لَيْثِيْنَهُمَا » . كتاب الحج: باب إهلال النبي صلى الله عليه وسلم وهديه (۱۲۵۲) (۲۱۶).

تينييه کى زور گرنگ : له فهرمووده کانداه پيغمبرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم باسى نهوشى کردووه که پيغمبر عيسا سه لآمى خواى لى بيت به رازيش ده کوریت به لآم زانای پايه بهر شيخ نين و عوسه عين باسى نه کرد بؤچى ؟ نازام، به لآم من باسى ده کم چونکه هه لهو فهرموودانه دايه که کردوويتى به به لگه بؤ باسه کهى و لای بوخارى و موسليميشه که نهویش بهم شيويه يه : لای بوخارى : ۳۴۴۸ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي شَيْبَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ سَعِيدَ بْنِ الْمُسَيَّبِ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيُوشِكَنَّ أَنْ يَنْزَلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا عَذْلًا فَيَقْسِرُ الصَّلِيبَ وَيَقْلَعُ الْغَنَظِيرَ وَيَضَعُ الْحِجْرَةَ وَيَقْبِضُ الْمَالَ حَتَّى لَا يَقْبَلَهُ أَحَدٌ حَتَّى تَكُونَ السَّجْدَةُ الْوَاحِدَةَ خَيْرًا مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ وَأَقْرَأُوا إِن شِئْتُمْ {وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا} .

وه له لای موسليميش : ۴۰۸ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ مَيْمَنٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « وَاللَّهِ لَيَنْزِلَنَّ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا عَادِلًا فَيَقْسِرُ الصَّلِيبَ وَيَقْلَعُ الْغَنَظِيرَ وَيَضَعُ الْحِجْرَةَ وَلَيَضَعَنَّ الْقِلَاصُ فَلَا يُسْعَى عَلَيْهَا وَلَيَتَّخِذَنَّ الشُّحْتَاءُ وَالْبَغَاضُ وَالنَّحَاسُ وَلَيَذْغُوْنَ إِلَى الْمَالِ فَلَا يَقْبَلُهُ أَحَدٌ » .

له هه ردوو فهرمووده کهدا زور به راشکاوى باسى نهوى تدياهه که نهو پيغمبره نازداره سه لآمى خواى لى بيت جهه ند کارپک ده کات وه کو : شکاندى خاج که نيشانه ي گاوره کانه و ده پهرست و هاوبه ش بؤ خوادانانه و نهویش شيرک ناهيليت، وه به رازيش ده کوریت و ناهيليت چونکه خواى گه وره خوى ده فهرموويت به راز پيسه، سهرانه ش هه لده گريت چونکه تنه ها موسلمان ده ميتشه نهوى بيا وه بيت به بينى دهریت و نهوانى له سهر کيتابه ناسمانه کانى تربيش باهرى پى ده هيت، وه واش ده کات تنه ها سوژده بؤ خوا بر دريت وه ... هتد.

وه هدرکام له پيشهوا نهجهد و نهبو داود ده گير نهوه که ﴿عيسا سه لامى خواى لى بيت له دواى کوشتنى ده جال چل سال ده ميته وه پاشان ده مريت موسلمانان نويزى له سر ده کهن﴾^۱

وه پيشهوا بوخارى له ﴿التاريخ﴾ ه کهيدا باسى نهوى کردوه که عيسا سه لامى خواى لى بيت له دواى مردنى له گهل پيغمبرى خوادا صلى الله عليه وعلى آله وسلم دفن ده کريت فالله اعلم.^۲

۳- په نجوج و منهجوج: دوو ناوونى نه عجه مين يان عه ره بين وهر گيراوون له الماچ که نه ویش و اتا پشيوى و شهرزهى يان له کلپه و بلتسى ناگروه وهر گيراوه. که نه وایش دوو نومهن له نه وه کانی نادهم و بوونيان ههيه به به لگه ي قورئان و سوننه ت .

۱ حديث صحيح : رواه أحمد (٩٢٥٩) وأبو داود (٤٣٢٤) وابن حبان (٢٧٧ / ٨) والحاكم (٢ / ٥٩٥) وصححه ووافقه الذهبي . وابن أبي شيبة (١٥٨ / ١٥) وابن جرير (٣٨٨ / ٩) من حديث أبي هريرة رضي الله عنه .

وصحح إسناده الشيخ أحمد شاكر في تعليقه على المسند .

۲ البخاري في التاريخ الكبير (٢٦٣ / ١) والزمذى (٣٦١٧) والآجري في الشريعة (ص ٣٨١) من طريق عثمان بن الضحاك عن محمد بن يوسف بن عبد الله بن سلام عن أبيه عن جده قال مكتوب في التوراة صفة محمد وصفة عيسى ابن مريم يدفن معه .

قال البخاري : ﴿ هذا لا يصح عندي ولا يتابع عليه ﴾ ، وقال الزمذى : هذا حديث حسن غريب ، وقال الهيثمي في المجمع (٣٠٦ / ٨) : في سنده عثمان بن الضحاك وثقه ابن حبان وضعفه ابو داود . وقال الحافظ في الفتح (٦٦ / ٧) وروى عنها - أي عائشة رضي الله عنها - في حديث لا يثبت أنها استأذنت النبي صلى الله عليه وعلى آله وسلم إن عاشت بعده أن تدفن إلى جانبه فقال لها : ﴿ وأنى لك بذلك وليس في ذلك الموضع إلا قبري وقبر أبي بكر وعمر وعيسى ابن مريم ﴾ وفي أخبار المدينة من وحه ضعيف عن سعيد بن المسيب قال : ﴿ إن قبور الثلاثة في صفة بيت عائشة وهناك موضع قبر يدفن فيه عيسى بن مريم ﴾ أ. ه .

خوای گه وړه له چیرو وكي ﴿ذی القرنین﴾ دا ده فرموویت : ﴿حَقَّ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا﴾ ﴿١٣﴾ قَالُوا يَٰذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰ أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا﴾ ﴿١٤﴾ الكهف: ٩٣ - ٩٤

واته ﴿تا گه شته نيوان دوو بهر بهسته که بينی له پيش دوو بهر بهسته که دا کوږ مهل خملکيکي ليه له قسه تينا گن ، ووتيان نهی زول قهر نهين بهراستی يه نوج و مه نوج لم ولاته دا بهد فر و خراپه کارن ثايه ده گونجيت نيمه باج و خدر جيو ديار به کت بو کوږ بهينه وه که له نيوان نيمو نه واندا بهر بهستک دروست بکهيت تا نه وان نه توان شالو مان بو بهرن﴾.

وه پيغه مبهري خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم ده فرموویت ﴿خوای گه وړه نورو قیامه تدا به نادم ده فرموویت : ((نهی نادم هسته نير دراوی دوزه خ له ناو نموه کانتدا بنيره واته نهوانهی ده نير درين بو ناگری دوزه خ جيان بکمره وه)) تانهو شوينهی که پيغه مبهري خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم ده فرموویت « أَبْشِرُوا فَإِنَّ مِنْكُمْ وَاحِدًا وَمِنْ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ أَلْفًا » واته: موژده تان لی بیت چونکه لهوانهی نير دراوی دوزه خن له يه نوج و مه نوج هزاره و له نيوه يه کهسه ﴿له هردو صه حجه که دا رپوايت کراوه ^۱.

وه نهو دهر جوونه شيان که ده بيته يه کيک له نيشانه کانی قیامت تا نيستا نه هاتووه به تام سره تا کانی بينراوه له سرده می پيغه مبهري خوا دا صلى الله عليه وعلى آله وسلم

۱ البخاري : كتاب الرقاق : باب قول الله عزوجل : ﴿إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ﴾ (تحج: ٦٥٣٠)

ومسلم: كتاب الإيمان : باب قوله يقول الله لآدم أخرج بعث النار ... (٢٢٢) (٣٧٩) من حديث أبي سعيد الخدري، ولفظه عندهما: ﴿يقول : أخرج بعث النار ....﴾ وفي لفظ للبخاري (٦٥٢٩): ﴿أخرج بعث جهنم من مِنْ دُرِّيَّتِكَ﴾ وهذا اللفظ قريب من اللفظ الذي ذكره الشيخ العثيمين .

چونکه بینگومان چه سپاوه له بوخاری و موسلیمدا که پیغمبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم ده‌فرموویت ﴿فُتِحَ الْيَوْمَ مِنْ رَذَمِ يَاجُوجَ وَمَاجُوجَ مِثْلُ هَذِهِ وَحُلِقَ بِاصْبَعِهِ الْإِبْهَامِ وَالَّتِي تَلِيهَا﴾^۱ واته ﴿وا تهمرو دهر گای به‌به‌سته که له به‌نجوج و مه‌نجوج کرایه‌وه وهك تهمه جا به‌به‌نجه گهره‌یی و شایه‌تومانی بازنده‌کی دروستکرد﴾.

وه بینگومان دهرچوونیان سه‌لیتراوه به‌به‌لگهی قورئان و سونهت .

خوای گهره ده‌فرموویت: ﴿حَقَّ إِذَا فُتِحَتْ يَاجُوجَ وَمَاجُوجَ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ﴾^(۱۶) وَأَقْرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ ﴿الأنبياء: ۹۶ - ۹۷ واته ﴿دویناش به‌رده‌وام ده‌بیئت تا تهمو کاته‌ی دهرگا له تیره‌ی به‌نجوج و مه‌نجوج ده‌کرته‌وه و بلاوده‌بنه‌وه که تهموش نیشانه‌ی نزیک‌بونه‌وه‌ی کۆتای دونیایه تهموانیش له ههموو به‌رزایی و کون و که‌لیتیکه‌وه دهرده‌چن، واته به‌نجوج و مه‌نجوج له‌ههموو دهرگا و ریگایه‌که‌وه دینه دهره‌وه بو فسادو گیره‌شیوتنی، تهموسا ئیتر به‌لینه راست و دروسته‌کش بو هاتنی قیامهت نزیک ده‌بیته‌وه واته ههرکه به‌نجوج و مه‌نجوج لهو جیگایه‌ی خو‌یانه‌وه هاتنه ده‌ری تهمو ئیتر قیامهت نزیکه﴾.

۱ البخاري : كتاب الفتن : باب ياجوج وماجوج (۷۱۳۵) .

ومسلم : كتاب الفتن . باب اقرب الفتن وفتح ردم ياجوج وماجوج (۲۸۸۰) (۲) . من حديث زينب بنت جحش رضي الله عنها .

ته‌واوی فهرموده‌که بهم شیوه‌یه : ۳۳۴۶ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّ زَيْنَبَ بِنْتُ أَبِي سَلَمَةَ حَدَّثَتْهُ عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ بِنْتِ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَيْهَا فَرَعَا يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَيَلُ الْغَرْبِ مِنْ شَرْبٍ قَدْ اقْتَرَبَ فَتُحِ الْيَوْمَ مِنْ رَذَمِ يَاجُوجَ وَمَاجُوجَ مِثْلُ هَذِهِ وَحُلِقَ بِاصْبَعِهِ الْإِبْهَامِ وَالَّتِي تَلِيهَا قَالَتْ زَيْنَبُ بِنْتُ جَحْشٍ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَهْلِكُ وَفِينَا الصَّالِحُونَ قَالَ نَعَمْ إِذَا كَثُرَ الْخَبَثُ .
﴿وه‌رگیر﴾.

وه پيغه مبهري خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم ده فهرموويت ﴿إِنَّهَا لَنْ تَقُومَ حَتَّى تَرَوْنَ قَبْلَهَا عَشْرَ آيَاتٍ﴾. فَذَكَرَ الدُّخَانَ وَالْجَالَ وَالْذَّابَّةَ وَطُلُوعَ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا وَتُزُولَ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ - صلى الله عليه وسلم - وَيَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ وَكَلَاكَةَ خُسُوفٍ خَسَفَ بِالْمَشْرِقِ وَخَسَفَ بِالْمَغْرِبِ وَخَسَفَ بِجَزِيرَةِ الْعَرَبِ وَآخِرُ ذَلِكَ نَارٌ تَخْرُجُ مِنَ الْيَمَنِ تَطْرُدُ النَّاسَ إِلَى مَحْشَرِهِمْ ﴿رواه مسلم

واته ﴿قيامهت هه لناسيت تا له پيشيدا ده نيشانه نه بينن نه مجاره باسى كردوو فهرمووى: دو كه لكه و ده جال و زينده وه ريكي سهر ((الدابة)) و هه له اتنى رۆژ له رۆژ ناواوه و دابه زيني عيساي كورپى مهربم و يه ئجوج و مه ئجوج و سى رۆچوون رووده دات: رۆچوونيك له رۆژه لات و رۆچوونيك له رۆژ ناواو رۆچوونيك له دوررگه ي عهر به وه و كوتايى نهوانه ناگريك له يه مه نه وه ده رده جيت خه لكى راده مالتيت به ره و مه حشهر ﴿.

وه چيرۆكه كه يان له فهرمووده كه ي نواسى كورپى سه معاندايه كه پيغه مبهري خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم ده فهرموويت له باره ي عيساي كورپى مهربم وه سه لامى خويان لى بيت له دواى نه وه ي ده جال ده كوژيت: ﴿فَبَيْنَمَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ أَوْحَى اللَّهُ إِلَى عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ أَنِ امْذُقْ مِنَ الطَّيْرِ فَسَوَّىٰ لَهُمُ طَائِفًا مِّنْ ذَاتِ الْإِصْبَاحِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ فَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾. وَبَيْنَمَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ أَوْحَى اللَّهُ إِلَى عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ أَنِ امْذُقْ مِنَ الطَّيْرِ فَسَوَّىٰ لَهُمُ طَائِفًا مِّنْ ذَاتِ الْإِصْبَاحِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ فَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ لَقَدْ كَانَ بِهَذِهِ مَرَّةٍ مَّاءٌ ثُمَّ يَسِيرُونَ حَتَّى يَنْتَهُوا إِلَى جَبَلٍ الْخَمَرِ وَهُوَ جَبَلُ بَيْتِ الْمَقْدِسِ فَيَقُولُونَ لَقَدْ قَتَلْنَا مَنْ فِي الْأَرْضِ هَلُمَّ فَلْنَقْتُلْ مَنْ فِي السَّمَاءِ. فَيَرْمُونَ بُنْيَانَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فَيَرُدُّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ نُسَابَهُمْ مَخْضُوبَةً دَمًا. وَيُخَصِّرُ نَبِيَّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابَهُ حَتَّى يَكُونَ رَأْسُ الثَّوْرِ لِأَحَدِهِمْ خَيْرًا مِنْ مِائَةِ دِينَارٍ لِأَحَدِكُمْ الْيَوْمَ فَيَرْغَبُ نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ فَيُرْسِلُ اللَّهُ عَلَيْهِمُ النَّعْفَ فِي رِقَابِهِمْ فَيُصْبِحُونَ

۱ مسلم: كتاب الفتن: باب في الآيات التي تكون قبل الساعة (۲۹۰۱) (۳۹). من حديث حذيفة

بن أسيد الغفاري رضي الله عنه .

فَرَسَى كَمَوْتِ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ يَهْطُ نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ إِلَى الْأَرْضِ فَلَا يَجِدُونَ فِي الْأَرْضِ مَوْضِعَ شِبْرٍ إِلَّا مَلَأَهُ زَهْمُهُمْ وَتَنَّهُمْ فَيَرْغَبُ نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ إِلَى اللَّهِ فَيُرْسِلُ اللَّهُ طَيْرًا كَأَعْنَاقِ الْبُخْتِ فَتَحْمِلُهُمْ فَتَطْرَحُهُمْ حَيْثُ شَاءَ اللَّهُ ۝^۱

واته ﴿لهو کاته دا خوای گه وره وهی ده نیرت بۆ عیسا سهلامی خوای لی بیت و بی ده فهرمویت : من بهنده گه لیکي خۆم که یه نوج و مه نوجه ده رختون که کس توانای جهنگردنی نییه بهرامبر نهوان جا بهنده ئیمانداره کانم بده پال کیوی طور و لهوی بیان شاره وه و په نایان بده، وه خوای گه وره یه نوج و مه نوج ده نیرت که نهوانیش له هه موو بهرزییه که وه داده به زن جا سه ره تا که یان تیده په ریت به سه ر ده ریاجه ی ته به ری ده دا نه وه ی که تیدایه ده یخونه وه وه کاتی کوتایه که یان تیده په ریت و ده لیت : بیگومان لهم شویته دا جارێک بووه ناوی تیداییت، ((پاشان ده رۆن تا ده گه نه شاخی خه مر که نه وه ش شاخی بیتوله قدیسه جادوای نه وه ده لێن بیگومان نه وه ی له سه ر زه ویدا بوو کو شتمان ده ی وهرن با نه وه ی له ئاسمانیشدا یه بیکوژین جا تیره کانیا ن ده گر نه ئاسمان پاشان خوای گه وره تیره کانیا ن به خویناوی بۆ ده گیرته وه))^۲ ئینجا عیسا ی پیغه مبه ری خوا و هاوړیکانی گه مارۆ ده درین تاوا ی لیدیت یه ک سه ر گا بویه کیکیان

۱ مسلم : کتاب الفتن : باب ذکر الدجال وصفته (۲۹۳۷) (۱۱۰) .

وراجع تعليق النووي على غريب الحديث في رياض الصالحين حديث (۱۸۱۷) .

۲ خوینده ی نازیز نه وه ی خستومه ته نیوان نه و دوو که وانه (( )) به شیک نه له وه فهرمووده یه به لکو فهرموو ده یه کی تره به لئام له بهر نه وه ی شیخی رافه کار به یه که وه هیناویته ی و هیچ تیینه کیش نه داوه من به پیوسته زانی ناشکرای بکه م بۆ تۆی موسلمان تا زیاتر شاره زاییت خوای گه وره زیاتر شاره زامان بکات . نامین .

نه و فهرمووده یه ی تر به م شیویه له سه حیجی موسلیما فهرموو بۆ خۆت بیینه :

۷۵۶۱ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ وَالْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ - قَالَ ابْنُ حُجْرٍ دَخَلَ حَدِيثَ أَحَدِهِمَا فِي حَدِيثِ الْآخَرِ - عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ بِهِذَا الْإِسْنَادِ نَحْوُ مَا ذَكَرْنَا وَزَادَ بَعْدَ قَوْلِهِ « لَقَدْ كَانَ بِهَذِهِ مَرَّةٍ مَاءٌ ثُمَّ يَسِيرُونَ حَتَّى يَنْتَهُوا إِلَى جَبَلٍ الْخَمَرِ وَهُوَ جَبَلُ بَيْتِ الْمَقْدِسِ فَيَقُولُونَ لَقَدْ قَتَلْنَا مَنْ فِي الْأَرْضِ هَلُمَّ فَلْنَقْتُلْ مَنْ فِي السَّمَاءِ . فَيَرْمُونَ بِشُئَابِهِمْ إِلَى السَّمَاءِ فَيَرُدُّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ شُئَابَهُمْ مَخْضُوبَةً دَمًا » . وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ حُجْرٍ « فَإِنِّي قَدْ أَنْزَلْتُ عِبَادًا لِي لَا يَدَى لِأَحَدٍ بِقَتَالِهِمْ » .
﴿وهو گير﴾

باشەرە لەسەد دینار بۆیەکیکتان لەم رۆژەدا، ئێر عیسا‌ی پتغمبەری خواو ھاو‌پێکانی داوا‌ی یارمەتی و کۆمەك لەخوا‌ی گەورە دەکەن خوا‌ی گەورەش کرمێك دەنێرێت بۆ ملیان ھەرھەموویان بە جارێك ۋەك مردنی یەك كەس قەر دەکەن پاشان عیسا‌ی پتغمبەری خواو ھاو‌پێکانی دادەبەزنەو ە بۆ سەر زەوی کەسەیر دەکەن یەك بێستە خاك نەماو ە لەسەر زەویدا کە بەچەوری و بۆگەنیان پەر نەبوو‌یت ئینجا عیسا‌ی پتغمبەری خواو ھاو‌پێکانی لەخوا دەپارێنەو ە ئەویش جو‌رە بالتەدەیهك دەنێرێت کەو ەك ملی حوشەر درێژن ھەلیان دەگرێت و فریای دەدات بۆ ئەو شوێنە‌ی کە خوا دەیه‌وێت.

٤- دەرجوونی زیندەو ەریکی سەیر ((الدابة)) :

((الدابة)) لەزمانەوانیدا بریتیه لەھەموو ئەوانە‌ی پێ بەزەویدا بدات . ۋەمەبەست پێی لێرەدا بریتیه لەو زیندەو ەره سەیرە‌ی کە خوا‌ی گەورە دەریدەھێتێت لەکاتی نزیکبوونەو ە‌ی قیامەتدا . ۋەدەرجوونی سەلتێراو ە بەبەلگە‌ی قورئان و سوننەت .

خوا‌ی گەورە دەفەرمووێت : ﴿وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ﴾ (النمل: ٨٢) واتە ﴿کاتی کە فەرمانی ئەوانە دراو بریاریش درا کە قیامەت بێت ئەوا لە سکی زەویدا زیندەو ەری زەویان بۆ دەردەھێنین قسەیان لەگەڵ دەکات و دەلێت : بەراستی زۆرە‌ی ئەم خەلکە باو ەریان بەئایەتەکانی نێمە نەهێتاو یەقینیان پێیان نەبوو .

ۋە پتغمبەری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم دەفەرمووێت ﴿إِنَّهَا لَن تَقُومَ حَتَّى تَرَوْنَ قَبْلَهَا عَشْرَ آيَاتٍ﴾. فَذَكَرَ الدُّخَانَ وَالدَّجَالَ وَالدَّابَّةَ ..... رواه مسلم واتە ﴿قیامەت ھەلناسێت تا لە پێشیدا دە نیشانە نەبین ئەجارە باسی کردو ە فەرموو: دوکەلکە و دەجال و زیندەو ەریکی سەیر ((الدابة)) .....﴾.

١ مسلم : كتاب الفتن : باب في الآيات التي تكون قبل الساعة (٢٩٠١) (٣٩). من حديث حذيفة بن أسيد الغفاري رضي الله عنه .

وہ لەقورئان و سوننەتی صەحیحدا شتێکی وای تێدانیە بەلگە نیە لەسەر شوێنی دەرجوونی ئەم گیاندارە سەیرە و سیفەتەکانی بەلام چەند فەرموودەیەك لەو بارەوہ ہاتووہ کہ جیگە ی پرسیارە، وەلە ڕوو کەشی قورئان وادەردە کەوێت کەئەوہ گیاندارێکە خەلکی ئاگاداردە کاتەوہ بەنزیکبوونەوہ ی سزا و تیاچوون . خواش باشە دەزانیت .

۵- ھەلھاتی خۆر لە خۆرئاواوہ :

ھەلھاتی خۆر لە خۆرئاواوہ سەلمێراوہ بەبەلگە ی قورئان و سوننەت .

خوای گەورە دەفەرموویت : ﴿يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِمْنُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا﴾ الأنعام: ۱۵۸

واتە ﴿خۆ ئەو ڕۆژە کہ ھێندێکی نیشانەکانی پەرورەدگارت دێن و سەرھەڵدەدەن ئێر ھەر کەسێک پێش ئەوہ باوہری نەھتاییت و ئەو ڕۆژە باوہر بێت ھیچ سوودێکی ئی نابیت یان بێھوێت لەو ماوہبەدا چاکەیک بەدەست بیت دیسانەوہ بی سوود دەبیت﴾.

وہ پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم دەفەرموویت ﴿لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا فَإِذَا طَلَعَتْ فَرَأَاهَا النَّاسُ آمَنُوا أَجْمَعُونَ وَذَلِكَ حِينَ﴾:

﴿يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِمْنُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا﴾ 'متفق علیہ .

۱ البخاري : كتاب التفسير من سورة الأنعام : باب ﴿لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِمْنُهَا﴾ (۴۶۳۶) .

ومسلم : كتاب الإيمان : باب الزمن الذي لا يقبل فيه الإيمان (۱۵۷) (۲۴۸) من حديث أبي هريرة رضي الله عنه .

واتە ﴿قيامەت ھەلئاسیّت تا پۆژ لە پۆژئاواوە ھەلئەییەت جا ئەگەر لە پۆژئاواوە ھەلئەت خەلکی بینان ھەرھەموویان باوەردین بەخوای گەورە وەئەوێش ئەو کاتە بە کە خوای گەورە دەفەر موویت دەر بارەى ئەو کەسانەى لەساتە وەختى ھەلئەتانی پۆژ لە پۆژئاواوە باوەردین : ﴿خۆ ئەو پۆژە کە ھیندیکی نیشانەکانى پەروردگارت دین و سەرھەلئەدەن ئێر ھەرکەسیک پێش ئەو باوەردى نەھیناییت و ئەو پۆژە باوەردى بینیت ھیچ سوودیکی لى نابینیت یان بیەویت لەو ماوەیدا چاکەیک بەدەست بینیت دیسانەو بە بى سوود دەبیّت﴾.

تاقیکردنه‌وی ناو گۆر

← وعذابُ القبرِ ونعيمُهُ حقٌّ، وقد استعاذَ النبيُّ - صلى الله عليه وسلم - مِنْهُ، وأَمَرَ بِهِ فِي كُلِّ صَلَاةٍ.

وه سزای گۆر و خوشیه‌کانی هق و راستن، وه بیگومان پیغمبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم په‌نای به‌خوای گه‌وره گرتووه لی، وه فەرمانیشی پیکردووه که له‌هموو نوێژیکدا بووتریت.

← وَفِتْنَةُ الْقَبْرِ حَقٌّ، وَسُؤَالُ مُنْكَرٍ وَنَكِيرٍ حَقٌّ، وَالْبَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ وَذَلِكَ حِينَ يَنْفُخُ إِسْرَافِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي الصُّورِ ﴿فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ﴾ يس: ۵۱ واته ﴿نه‌وسا کوتوپر به‌په‌له له گۆره‌کانیان هموو دینه‌ده‌ری و ده‌برین بۆلای داد‌گای پدروو‌رد‌گاریان بۆ پاداشت و تۆله﴾.

رافه‌ی شیخ ئیبنو عثیمین

فیتنه‌ی گۆر :

فیتنه له‌زمانه‌وانیدا : به‌واتای تاقیکردنه‌وه دیت وه تاقیکردنه‌وی ناو گۆرش برسیار کردنه له‌مردوو ده‌رباره‌ی پدروو‌رد‌گاری و نایه‌که‌ی و پیغمبه‌ره‌که‌ی . که نه‌وه‌ش سه‌لیت‌راوه به‌به‌لگه‌ی قورئان و سوننه‌ت .

خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت : ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾ إبراهيم: ۲۷

واته : ﴿جائه‌وانه‌ی که‌باوه‌ریان به‌خواو به‌گشت برپاره‌کانی خوا هیناوه به‌هۆی ئهم وشه جینگیر و نه‌گۆراوه‌ی ((لا اله الا الله)) وهه‌ خواپه‌نگه‌یان قایم و جینگیر ده‌کات له‌ژیانی ئهم دونیاو له‌ژیانی ئهو دونیادا﴾.

پیغمبری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم دهفهرموویت ﴿المُسْلِمُ إِذَا سُئِلَ فِي الْقَبْرِ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ﴾ فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾ إبراهيم: ۲۷ متفق علیه^۱.

موسلمان ته گهر پرساری لیکرا لهناو گوردا گهواهی دهدا که هیچ پهرستراویک نه شایهنی پهرستن بیت بههق جگه له الله نه بیت وه گهواهی ده دات که محمد پیغمبری خواجه صلی الله علیه وعلی آله وسلم ﴿نهوش له بهر فهرموده ی خوی گهوره که دهفهرموویت: ﴿جانهوانه ی که باورپان به خواو به گشت برپاره کانی خوا هیناره بهوی نه وشه جیگرو نه گوراره ی ((لا اله الا الله)) وه خواپینگه یان قایم و جیگر ده کات له زانی نه دویا و له زانی نه دویادا﴾.

وه پرساری دوو فریشته که له بهر فهرماشته که ی پیغمبری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم که دهفهرموویت: ﴿إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهِ وَتَوَلَّى عَنْهُ أَصْحَابُهُ إِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرْعَ نَعَالِهِمْ قَالَ يَأْتِيهِ مَلَكَانِ فَيَقْعِدَانِهِ﴾ . رواه مسلم^۲

۱ البخاري : كتاب الجنائز : باب ماجاء في عذاب القبر (۱۳۶۹).

ومسلم : كتاب الجنة وصفة نعيمها : باب عرض مقعد الميت من الجنة أو النار عليه (۲۸۷۱)(۷۳) من حديث البراء بن عازب رضي الله عنه.

۲ البخاري : كتاب الجنائز : باب الميت يسمع خفق النعال (۱۳۳۸).

ومسلم : كتاب الجنة وصفة نعيمها : باب عرض مقعد الميت من الجنة أو النار عليه (۲۸۷۰) (۷۰) من حديث أنس بن مالك رضي الله عنه .

فهرموده که هه موی نابهو شیویه له صهیچی پیشهوا موسلیما :

۷۳۹۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ قَالَ نَبِيُّ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « إِنْ الْعَبْدَ إِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهِ وَتَوَلَّى عَنْهُ أَصْحَابُهُ إِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرْعَ نَعَالِهِمْ ». قَالَ « يَأْتِيهِ مَلَكَانِ فَيَقْعِدَانِهِ فَيَقُولَانِ لَهُ مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ ». قَالَ « فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَيَقُولُ أَشْهَدُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ وَرَسُولَهُ ». قَالَ « فَيَقَالُ لَهُ انْظُرْ إِلَى مَقْعَدِكَ مِنَ النَّارِ قَدْ أَبَدَكَ اللَّهُ بِهِ مَقْعَدًا مِنَ الْجَنَّةِ ». قَالَ نَبِيُّ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « فَيَرَاهُمَا جَمِيعًا ». قَالَ قَتَادَةُ وَذَكَرْنَا أَنَّهُ يُفْسَحُ لَهُ فِي قَبْرِهِ سَبْعُونَ ذِرَاعًا وَيُمْلَأُ عَلَيْهِ خَضِرًا إِلَى يَوْمِ يُنْعَثُونَ.

واته ﴿به نده نه گهر خرايه ناو گورږو هاوړپكاني روښتن و پشتيان هه لكرد نهم گوڼي له ده ننگي نه عل و پيلاوه كانپانه نهو كاته دوو فرشته دپنه لای و دايدنه شينن .....﴾
 وه ناو پشيان ﴿منكرو نه كړه﴾ هه روه كو پشهوا ترمزي رپوايه تي كړدوه له نه بي هوره يره به مرفوعى ﴿واته نهم فهرموده يه به رزده كاته وه بو پيغه مبهري خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم - وهر گيږ﴾ وده فهرمويت فهرموده كه ﴿حسن غريب﴾..
 وه پشهوا نه لباني ده فهرمويت : وهرشته كه يشى حسنه و له سر مهر جى پشهوا موسليمه^۱، وهرسياره كه ش گشتگيره بو نه وانه ي راسپردراوه بو جى به جى كړدى فهركانه كان و دوور كه و تنه وه له قه ده غه كراوه كان له ئيمانداران و بيواهران، وه له نومه ته داو بيجگه له نومه ته ش له سر راسترين ته ي زانايان وه بو نه وانه شى رانه سپردراون بو جى به جى كړدى فهركانه كان و دوور كه و تنه وه له قه ده غه كراوه كان له گه ل بوونى جياوازي له نيوان زاناياندا لهو بوواره دا، وه روو كه شى قه مبه ي ئين^۲ و القه يم له كتابى روحدا نه وه يه كه پرسپاره كه هه موو كه س ده گريته وه وه شهيد له وه دهرده كريت له بهر نه وه فهرموده يه پشهوا نه سائي رپوايه تي كړدوه^۳، وه ههر كه سيكيش بمريت له كاتي پاسه وانيدا له پيئاوى خوا دا له بهر فهرموده كه ي پشهوا موسليم كه رپوايه تي كړدوه^۳

۱ حديث حسن : الترمذي (۱۰۷۱) وابن حبان (۷۸۰ - موارد) وابن أبي عاصم في السنة (۸۶۴) وقال الترمذي : حسن غريب وحسنه الألباني في ظلال الجنة في تخريج السنة (۸۶۴) وقال في الصحيحة (۱۳۹۱) ((إسناده جيد رجاله كلهم ثقات رجال مسلم)) .

۲ حديث صحيح : أخرجه النسائي (۱ / ۲۷۹) عن رجل من أصحاب النبي صلى الله عليه وعلى آله وسلم أن رجلاً قال : يا رسول الله ما بال المؤمنين يُفتنون في قبورهم إلا الشهيد؟ قال كفى ببارقة السيوف على رأسه فتنة .

وقال الألباني في أحكام الجنائز ص ۳۶ : ﴿وسنده صحيح﴾ هـ. ا .

۳ مسلم : كتاب الإمارة : باب فضل الرباط في سبيل الله عز وجل : (۱۹۱۳) (۱۶۳) من حديث سلمان الفارسي رضي الله عنه .

فهرموده كه : ۵۰۴۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ بَهْرَامٍ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ حَدَّثَنَا لَيْثٌ - يَغْنَى ابْنُ سَعْدٍ - عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ شُرَحْبِيلَ بْنِ السَّمِطِ عَنْ سَلْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم - يَقُولُ « رِبَاطُ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ وَإِنْ مَاتَ جَرَى عَلَيْهِ عَمَلُهُ الَّذِي كَانَ يَفْعَلُهُ وَأُجِرَى عَلَيْهِ رِزْقُهُ وَأَمِنَ الْفَقَانُ » .

﴿سزای گۆر یان خوشیه کە ی﴾

سزای گۆر و خوشیه کە ی هەق و سەلیتراوە بەرووکەشی قورئان و پروون و ناشکرای
سونەت وە بە یە کە دەنگی ئەهلی سونەت، خوای گەورە لە سورەتی واقیعدا
دەفەر موویت : ﴿فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلُقُومَ ﴿٨٢﴾ وَأَنْتَ حِينِذٍ تُنْظُرُونَ ﴿٨٤﴾﴾ الواقعة: ٨٣ - ٨٤
واتە ﴿جا بۆ چ کاتی گیانی بە کێکتان گەیشتە گەروو و ئێوەش لەو کاتەدا سەیری
دەکەن چۆن گیانی دەرنەچیت؟!﴾.

تا ئەو شوێنە ی کە دەفەر موویت : ﴿فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ
وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾﴾ الواقعة: ٨٨ - ٨٩ واتە ﴿ئینجا ئە گەر مردوووە کە لە
نزیکی خراوە کان بێت ئەو ئیسراحت و رزق و رۆزیە کی چاک و بەهەشتی بەرینی بۆ
هەبێت﴾.

وە پێغه مبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم بەردەوام پەنای دەگرت بە خوا لە
سزای ناو گۆر وەفەرمانی بە ئوممەتە کەیشی بەو کەردوووە کە پەنا بگرن بە خوا لە سزای
ناو گۆر^١

وە پێغه مبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم لەو فەرمووده ناودارە ی کە بەرائی
کۆری عازب لیوێ دەگێڕێتەو لەبارە ی تاقیکردنەو ی ناو گۆرەو دەربارە ی باوەردار
دەفەر موویت : ﴿أَنْ صَدَقَ عَبْدِي فَأَفْرِشُوهُ مِنَ الْجَنَّةِ وَالْبُسُوفُ مِنَ الْجَنَّةِ وَافْتَحُوا لَهُ بَابًا
إِلَى الْجَنَّةِ قَالَ فَيَأْتِيهِ مِنْ رَوْحِهَا وَطِيْبِهَا وَيُفْسَخُ لَهُ فِي قَبْرِهٖ مَدَّةٌ بَصَرِهٖ﴾ وقال في الكافر

١ مسلم : كتاب المساجد : باب ما يستأذ منه من الصلاة (٥٩٠) من حديث ابن عباس رضي الله عنهما عن النبي
صلى الله عليه وعلى آله وسلم أنه كان يعلمه هذا الدعاء كما يعلمهم السورة من القرآن : ﴿اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ
عَذَابِ جَهَنَّمَ وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ﴾ الحديث .

وفي الباب عن عائشة : عند البخاري (١٠٤٩) ومسلم (٩٠٣) (٨) .

وعن أبي هريرة : عند مسلم (٥٨٨) (١٣٠) .

وزيد بن ثابت : عند مسلم (٢٨٦٧) (٦٧) .

﴿فَيُنَادِي مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ أَنْ كَذَبَ فَأَفْرِشُوا لَهُ مِنَ النَّارِ وَافْتَحُوا لَهُ بَابًا إِلَى النَّارِ فَيَأْتِيهِ مِنْ حَرِّهَا وَسُمُومِهَا وَيُضَيِّقُ عَلَيْهِ قَبْرُهُ حَتَّى تَخْتَلِفَ فِيهِ أَضْلَاعُهُ﴾^۱

۱ حدیث صحیح : أخرجه أحمد في المسند (۲۸۷ ، ۲۸۸ ، ۲۹۵ ، ۲۹۷) ، وأبو داود (۴۷۵۳) . وقد ساقه الألباني رحمه الله ساقا واحدا ضاماً إليه جميع الزوائد والفوائد التي وردت في شيء من طرقه الثابتة فليراجع .

قال الحافظ في الفتح (۲۸۲ / ۳) : ((وهو أتم الأحاديث ساقاً)) ۱ . هـ .

تییسی وەرگێڕ : ئاوانەخوازبووم کە زانای پایەبەرز ھەموو ھەرموودە کەس بەیتایە تا موسلمان بیزانیایە چ پاداشتیکی بۆ ھەبێت چاوەڕێی دەکات و بیاوەریش بیزانیایە چ سزایەکی بۆ ھەبێت چ شتیکی چاوەڕێی دەکات ، بەلام وا من ھەموو ھەرموودە کەت بۆ دەگوازمووە لە موسنەدە کەس پێشموای ئەمەلی سوننەو جەمعا ھا تا زۆر بە جوانی بێخوێنتیتووە :

۱۸۵۳۴ - حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ مِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ زَادَانَ عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جَنَازَةِ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَأَتَيْنَا إِلَى الْقَبْرِ وَلَمَّا يُلْحَدُ فَجَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ وَكَأَنَّ عَلَى رُءُوسِنَا الطَّيْرَ وَلِي يَدِهِ عُودٌ يَنْكُثُ فِي الْأَرْضِ فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ اسْتَعِيدُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ثُمَّ قَالَ إِنَّ الْعَبْدَ الْمُؤْمِنَ إِذَا كَانَ فِي الْقِطَاعِ مِنَ الدُّنْيَا وَإِقْبَالِ مِنَ الْآخِرَةِ نَزَلَ إِلَيْهِ مَلَائِكَةٌ مِنَ السَّمَاءِ يَبْضُ الْوُجُوهَ كَأَنَّ وَجُوهَهُمُ الشَّمْسُ مَعَهُمْ كَفَنٌ مِنْ أَكْفَانِ الْجَنَّةِ وَخُطُوطٌ مِنَ حُطُوطِ الْجَنَّةِ حَتَّى يَجْلِسُوا مِنْهُ مَدَّ الْبَصَرِ ثُمَّ يَجِيءُ مَلَكُ الْمَوْتِ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَتَّى يَجْلِسَ عِنْدَ رَأْسِهِ فَيَقُولُ أَيُّهَا النَّفْسُ الطَّيِّبَةُ أَخْرِجِي إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ قَالَ فَتَخْرُجُ تَسِيلُ كَمَا تَسِيلُ الْقَطْرَةُ مِنْ فِي السَّقَاءِ فَيَأْخُذُهَا فَإِذَا أَخَذَهَا لَمْ يَدْعُوهَا فِي يَدِهِ طَرْفَةَ عَيْنٍ حَتَّى يَأْخُذَهَا فَيَجْمَعُهَا فِي ذَلِكَ الْكَفَنِ وَلِي ذَلِكَ الْحُطُوطُ وَيَخْرُجُ مِنْهَا كَاطِيبٌ نَفْحَةٍ مِنْكَ وَجَدْتَ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ قَالَ فَيَمْتَدُّونَ بِهَا فَلَا يَمُرُّونَ بِغَنِي بِهَا عَلَى مَلَأَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِلَّا قَالُوا مَا هَذَا الرُّوحُ الطَّيِّبُ فَيَقُولُونَ فَلَانُ بْنُ فَلَانٍ بِأَحْسَنِ أَسْمَائِهِ الَّتِي كَانُوا يُسَمُّونَهُ بِهَا فِي الدُّنْيَا حَتَّى = يَنْتَهَوْا بِهَا إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا فَيَسْتَفْتِحُونَ لَهُ فَيُفْتَحُ لَهُمْ فَيَشِيعُهُ مِنْ كُلِّ سَمَاءٍ مُقَرَّبُونَ إِلَى السَّمَاءِ الَّتِي تَلِيهَا حَتَّى يُنْتَهَى بِهِ إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ اكْتُبُوا كِتَابَ عَبْدِي فِي عِلِّيْنَ وَأَعِيدُوهُ إِلَى الْأَرْضِ فَإِنِّي مِنْهَا خَلَقْتُهُمْ وَفِيهَا أَعِيدُهُمْ وَمِنْهَا أَخْرَجْتُهُمْ تَارَةً أُخْرَى قَالَ فَتَعَادُ رُوحُهُ فِي جَسَدِهِ فَيَأْتِيهِ مَلَكَانِ فَيَخْلِسَانِهِ فَيَقُولَانِ لَهُ مَنْ رَبُّكَ فَيَقُولُ رَبِّي اللَّهُ فَيَقُولَانِ لَهُ مَا دِيْنُكَ فَيَقُولُ دِيْنِي الْإِسْلَامُ فَيَقُولَانِ لَهُ مَا هَذَا الرَّجُلُ الَّذِي بُعِثَ فِيكُمْ فَيَقُولُ هُوَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَقُولَانِ لَهُ وَمَا عِلْمُكَ فَيَقُولُ قَرَأْتُ كِتَابَ اللَّهِ فَأَمَنْتُ بِهِ وَصَدَّقْتُ فَيُنَادِي مُنَادٍ فِي السَّمَاءِ أَنْ صَدَقَ عَبْدِي فَأَفْرِشُوا لَهُ مِنَ النَّارِ وَافْتَحُوا لَهُ بَابًا إِلَى الْجَنَّةِ فَافْتَحُوا لَهُ بَابًا إِلَى النَّارِ وَافْتَحُوا لَهُ فِي قَبْرِهِ مَدَّ بَصَرَهُ قَالَ وَيَأْتِيهِ رَجُلٌ حَسَنُ الْوَجْهِ حَسَنُ الْقِيَابِ طَيِّبُ الرَّيْحِ فَيَقُولُ أَتَبِئْرُ بِالَّذِي يُسْرُكُ هَذَا يَوْمُكَ الَّذِي كُنْتَ تُوعَدُ فَيَقُولُ لَهُ مَنْ أَنْتَ فَوَجْهُكَ الْوَجْهُ يَجِيءُ بِالْخَيْرِ فَيَقُولُ أَنَا عَمَلُكَ الصَّالِحِ فَيَقُولُ رَبِّ أَقِمِ السَّاعَةَ حَتَّى أَرْجِعَ إِلَى أَهْلِي وَمَالِي قَالَ وَإِنَّ الْعَبْدَ الْكَافِرَ إِذَا كَانَ فِي الْقِطَاعِ مِنَ الدُّنْيَا وَإِقْبَالِ مِنَ الْآخِرَةِ نَزَلَ إِلَيْهِ مِنَ السَّمَاءِ مَلَائِكَةٌ سَوْدُ الْوُجُوهِ مَعَهُمُ الْمُسُوحُفِيُّونَ مِنْهُ مَدَّ الْبَصَرِ ثُمَّ يَجِيءُ مَلَكُ الْمَوْتِ حَتَّى يَجْلِسَ عِنْدَ رَأْسِهِ

واتە ﴿جا بانگ دەریک لە ئاسمانەوه بانگ دەکات کەوا بەندەکم راستی کرد. جیگای لەبەهەشتەوه بۆراخەن، وەجل و بەرگی لەبەهەشتەوه بکەنە بەر، وەدەرگایەکی بۆبکەنەوه بەرەوبەهەشت، فەرمووی جا لەباو بۆنی خوشی بەهەشتی بۆدیت. وەگۆرەکە ی بۆ فراوان دەکەنەوه چەند چاوی بربکات ﴿و لەبارە ی مروقی بیاوەرەوه دەفەرموویت ﴿جا بانگ دەریک لە ئاسمانەوه بانگ دەکات کەوا بەندەکم درۆی کرد جیگایەکی لە ناگر بۆ رابخەن، وەدەرگایەکی بۆ بکەنەوه بەرەو دۆزەخ، جالەگەرمی و ناخوشی دۆزەخی بۆدیت، وەگۆرەکە ی لەسەر تەنگ دەبێتەوه و دیتەوه یەک تاپەر اسووەکانی دەچنەوه بەناو یەکدا ﴿ئەم فەرموودە یە پیشەوایان ئەحمەد و ئەبو داود رپوایەتیان کردووه .

وەبێگومان پیشین هەموو یەکدەنگن وە هەروەها ئەهلی سوننەش یەکدەنگن لەسەر سەلماندن و جیگیرکردنی سزای و خوشی ناو گۆر ئین و لقەیم لە پەرتووکی روحدا باسیکردووه، وە بیاوەرەکان باوەریان بە سزای ناوگۆرنیە بەبیانوی ئەو ی ئەگەر بیت

فَيَقُولُ أَيُّهَا النَّفْسُ الْخَبِيْثَةُ اخْرُجِيْ اِلَى سَخَطٍ مِنَ اللّٰهِ وَغَضَبٍ قَالَتْ فَتَفَرَّقْ فِيْ جَسَدِهِ فَيَنْتَزِعُهَا كَمَا يَنْتَزِعُ السَّفُوْدُ مِنَ الصُّوفِ الْمَلْبُوْلِ فَاِذَا اخَذَهَا لَمْ يَدْعُوهَا فِيْ يَدِهِ طَرَفَةً عَيْنٍ حَتّٰى يَخْلَعَهَا فِيْ تِلْكَ الْمُسُوْحِ وَيَخْرُجُ مِنْهَا كَأَنَّ رِيْحَ حَيْفَةٍ وَجَدَتْ عَلَى وَجْهِ الْاَرْضِ فَيَصْعَدُوْنَ بِهَا فَلَا يَمُرُوْنَ بِهَا عَلَى مَلَأٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ اِلَّا قَالُوْا مَا هٰذَا الرُّوْحُ الْخَبِيْثُ فَيَقُوْلُوْنَ فُلَانٌ بَنُ فُلَانٍ بِاَقْبَحِ اَسْمَائِهِ الَّتِيْ كَانَ يُسَمِّيْ بِهَا فِي الدُّنْيَا حَتّٰى يَنْتَهٰى بِهٖ اِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا فَيُسْتَفْتَحُ لَهُ فَلَا يَفْتَحُ لَهُ ثُمَّ قَرَأَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ { لَا تَفْتَحْ لَهُمْ اَبْوَابَ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُوْنَ الْجَنَّةَ حَتّٰى يَلْبِغَ الْجَمَلُ فِيْ سَمِّ الْخِيَاطِ } فَيَقُوْلُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ اَكْتُبُوْا كِتَابَهُ فِيْ سَجِيْنٍ فِيْ الْاَرْضِ السُّفْلٰى فَتَطْرَحُ رُوْحُهُ طَرَحًا ثُمَّ قَرَأَ { وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ اَوْ تَهْوٰى بِهٖ الرِّيْحُ فِيْ مَكَانٍ سَحِيْقٍ } فَتَعَادُ رُوْحُهُ فِيْ جَسَدِهِ وَيَأْتِيْهِ مَلَكَانِ فَيَجْلِسَانِيْهِ فَيَقُوْلَانِ لَهُ مَنْ رَّبُّكَ فَيَقُوْلُ هَآءَ هَآءَ لَا اَذْرِيْ فَيَقُوْلَانِ لَهُ مَا هٰذَا الرَّجُلُ الَّذِيْ بُعِثَ فِيْكُمْ فَيَقُوْلُ هَآءَ هَآءَ لَا اَذْرِيْ فَيَنَادِيْ مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ اَنْ كَذَبَ فَاَفْرَشُوْا

لَهُ مِنَ النَّارِ وَانْفَحُوْا لَهُ بَابًا اِلَى النَّارِ فَيَأْتِيْهِ مِنْ حَرِّهَا وَسَمُوْمِهَا وَيُضَيَّقُ عَلَيْهِ قَبْرُهُ حَتّٰى تَخْتَلِفَ فِيْهِ اَصْلَاعُهُ وَيَأْتِيْهِ رَجُلٌ قَبِيْحُ الْوَجْهِ قَبِيْحُ الْقِيَابِ مُنْتِنُ الرِّيْحِ فَيَقُوْلُ اُبَشِّرْ بِالَّذِيْ يَسْؤُوكَ هٰذَا يَوْمُكَ الَّذِيْ كُنْتَ تُوعِدُ فَيَقُوْلُ مَنْ اَنْتَ فَوَجْهَكَ الْوَجْهُ يَجِيْءُ بِالشَّرِّ فَيَقُوْلُ اَنَا عَمَلُكَ الْخَبِيْثُ فَيَقُوْلُ رَبُّ لَا تُقِمِ السَّاعَةَ ﴿وەدەرگێر﴾

ئيمه گۆره‌كان هه‌لبه‌ينه‌وه نه‌وا ده‌بينين مردووه‌كه هه‌ر وه‌كو خۆيه‌تى و هه‌يچ گۆرنگارى به‌سه‌ردا نه‌هاتوو، وه‌ئيمه‌ش به‌ دوو راستى وه‌لاميان ده‌دنه‌وه :

۱- بوونى به‌لگه‌ له‌سه‌رى له‌ قورئان و سوننه‌ت و يه‌كه‌ده‌نگى پيشين له‌سه‌ر نه‌و بابه‌ته ﴿به‌راستى ته‌نها ئه‌مه به‌سه بو كه‌سى ژيرى له‌ده‌ست نه‌داييت و له‌پريزى مروڤدا ماييت چونكه پيوسته مروڤ باوه‌ر به‌و خوايه بكات كه‌دروستى كردوو و باش ده‌زانيت چون مامه‌له‌ى له‌گه‌لدا بكات و سه‌رئه‌نجامى بو‌كوى به‌ريت، ئه‌رى بو‌چى ئه‌گه‌ر كه‌سيك ئاميريك دروست بكات و به‌و شي‌وه‌يه‌ى نه‌و ده‌يه‌ويت ئيش نه‌كات نه‌وا به‌ئاره‌زووى خۆى هه‌لبه‌ينه‌وه‌شيتته‌وه و له‌ت و كوتى ده‌كات خۆ كه‌سيكيش پى بلت بو وا له‌و ئامير ده‌كه‌يت ؟ له‌وه‌لامدا ده‌لت خۆم دروستم كردوو و خويشم ده‌زانم چى ليده‌كه‌م، ده‌ى خوا شايسته تر نيه به‌وه‌ى به‌ ويستى خۆى و دادگه‌ريه جوانه‌كه‌ى سزاي نه‌وانه بدات سه‌رپيچى ده‌كه‌ن سه‌ركيشن بو ئه‌نجامدانى نه‌و هه‌موو تاوانه گه‌ورانەى به‌ چاوى خۆمان ده‌بينين كه‌ بياوه‌پان و تاوانباران به‌م پوژگاره ئه‌نجامى ده‌ده‌ن واده‌زانن نه‌م دونيايه هه‌رئاوا روژشن و فراوانه نه‌خير والله تاريكى و ته‌سكى گۆر ئه‌مانه‌ت هه‌مووى له‌بهر ده‌باته‌وه‌و وانه‌يه‌كيشت داده‌دات كه‌هه‌رگيز په‌شيمانى دادت نه‌دات نه‌وا ناموژگاريمان كرديت بزائين ده‌بيستيت، ده‌ى كه‌وايه ئه‌ى مروڤى ژير بو هوشت ناهيتته‌وه به‌ر خۆت تاواز له‌كه‌له ره‌قى بينيت و خۆت له‌پريزى مروڤه‌كان ده‌رنه‌كه‌يت نه‌وه راستيه هه‌رده‌بيت باوه‌ر پى بيت ئه‌گه‌ر نا نه‌وه به‌چاوى خۆت ده‌بينيت چيت به‌سه‌ر دي‌ت ئيمه ته‌نها بيرخستنه‌وه‌مان له‌سه‌ره — وه‌رگير ﴿.

۲- راستيه‌كى تر نه‌وه‌يه بارودۆخى ژيانه‌كه‌ى تر پيوانه ناكريته سه‌ر بارودۆخى ژيانى دونيا چونكه سزا يان خو‌شى له‌ناو گۆردا وه‌كو هه‌سپه‌ركراوه‌كانى دونيا نيه .

*****

ئایە سزای ناو گۆر یان خوشی ناو گۆر لەسەر پۆحه کەبە یان

لەسەر لاشە کەبە بەواتایە کی تر ئایە کامیان دەچیژن ؟

شیخی ئیسلام ئیبن و تەیمیە رەحمەتی خوای لی بیت دەفەر موویت : ﴿پێگەو رپیازی پیشینی ئومەت و پیشەواکانی لەسەر ئەوێهە کە سزا و خوشی پۆح و لاشە ی مردووێه کە دەگریتهو، وە لەسەر ئەوێهە کە پۆح لەدوای ئەوێهە لە لاشە جیادەبیتەو خوشی و سزا دەچیژیت وە هەندێ جار دەچیتهو ناو لاشەو لە گەلیدا خوشی دەبینی یان سزا دەریت﴾.

﴿فوکردن بە صور - کەرەنادا﴾

فوکردن زانراوه، وه صوریش له زمانهوانیدا بریتیه له شاخی گیاندار، وه له لای زانایانیش شاخیکی گهوارهیه ئیسرافیل ناویهتی به ده میهوه چاره پیه که ی فهرمانی پیکریت فوی پێدا بکات، وه ئیسرافیلش به کیکه له فریشته بهر پیه کان ئهوانه ی عهرشی خوای گهواره هه لده گرن، که ئه وهش دوو فووه به کیکیان فووی تۆقاندنه ئیسرافیل فوی پێداده کات جاخه لکی ده تۆقن و بی ناگاو شه رزه ده بن جگه له وانه نه بیت که خوای گهواره خۆی ده به ویت، وه دوو ه میان فوی زیندوو کردنه وه یه ئیسرافیل فوی پێداده کات جاخه لکی زیندوو ده بنه وه و هه لده سته وه له گۆره کانیا ن .

وه به یگومان به لگه هاتووه له سه ر فوکردن به کەرەنادا له قورئان و سوننه ت و به کده نگى ئوممه ت .

خوای گهواره ده فه رموویت : ﴿وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي

الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾ الزمر: ٦٨

واته ﴿لهو رۆژهدا فوو ده کریت به کەرەنادا جا هه رچ له ئاسمانه کان و هه رچیش له زه ویدا مابیت خیرا ده مر ن مه گه ر که سیك خوا خۆی نه به ویت نه مریت پاشان بو جاریکی تر که فووی پیاکرا ئه و جا له نا کاو ته وای دروستکرا وه کان له گۆره کانیا ندا هه لته سه وه و چاره روان چیا ن پیکریت ﴿

وه هه روه ها ده فه رموویت : ﴿وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ

يَنْسِلُونَ ﴿٥١﴾ يس: ٥١ واته ﴿خه لکی به نه فخه ی به که م هه موو ئه مرین و پاشان بو جاری دوو هم فوو به شه پور - کەرەنادا - ده کریت ئه وسا کو تو پر به په له له گۆره کانیا ن هه موو دینه ده ری و ده برین بۆ لای داد گای په روه رد گاریان بو پاداشت و تۆ له ﴿

وہ عبد اللہ ی کوری عمر رہزای خویان لیبت دہ فہرموویت : پیغہمہری خواش
 صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم فہرمووی : ﴿ثُمَّ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَلَا يَسْمَعُهُ أَحَدٌ إِلَّا
 أَصْفَى لَيْتًا وَرَفَعَ لَيْتًا - قَالَ - وَأَوَّلُ مَنْ يَسْمَعُهُ رَجُلٌ يَلُوطُ حَوْضَ إِبِلِهِ - قَالَ - فَيَصْعَقُ
 وَيَصْعَقُ النَّاسُ ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّهُ - أَوْ قَالَ يُنْزِلُ اللَّهُ - مَطَرًا كَأَنَّهُ الطَّلُّ أَوْ الطَّلُّ - نَعْمَانُ
 الشَّكَّ - فَتَنْبُتُ مِنْهُ أَجْسَادُ النَّاسِ ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ﴾ رواہ
 مسلم.

واتہ ﴿پاشان فوو دہ کریت بہ کمرنادا جاہیج کہ سیٹ نہ نہیستیت و گونی بو
 رانہ گریٹ ملی بو لارنہ کاتہوہ فہرمووی وہیہ کم کہ سیٹ کہ دہیستیت پیاویکہ
 حوزی حوشترہ کانی چاک دہ کاتہوہ پاشان فہرمووی نو دہمریت و خہ لکیش دہمرن
 پاشان خوی گہورہ دہینیریت یان دایدہ بہ زینیت بارانیک ہرہ کو غمی باران یان
 تارمایی و سیہر - نوعمان کہ راویہ کہیہ گومانی ہدیہ کامیانی فہرموہ - جا لہ دوا
 نوہ لاشہ کانی خہ لکی دہروین پاشان جاریکی تر فووی پیدا دہ کریتہوہ لہ لایہن
 نیسرافیلہوہ جائالہو کاتہدا ہمووان ہستاوہ تہ سہریپی و بہ سہرسامیہوہ دہروانن و
 چاوہروانن﴾.

وہ ہموو نومہت یہ کدہنگن لہ سہر سہماندن و جیگر کردنی فوو کردن بہ کمرنادا
 شہپوردا .

وَيُخْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خُفَاءَ غُرَاءَ غُرْلًا بُهْمًا فَيَقِفُونَ فِي مَوْقِفِ الْقِيَامَةِ،
حَتَّى يَشْفَعَ فِيهِمْ نَبِيُّنَا مُحَمَّدٌ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَيُحَاسِبُهُمُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى،
وَتُنْصَبُ الْمَوَازِينُ، وَتُنْشَرُ الدُّوَاوِينُ، وَتَتَطَايَرُ صُحُفُ الْأَعْمَالِ إِلَى الْإِيمَانِ وَالشَّمَائِلِ :

﴿فَأَمَّا مَنْ أَوْفَى كِتَابَهُ بِإِيمَانِهِ ۖ ﴿٧﴾ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ﴿٨﴾ وَنَقْلَبُ إِلَى أَهْلِهِ
مَسْرُورًا ﴿٩﴾ وَأَمَّا مَنْ أَوْفَى كِتَابَهُ ۖ وَرَاءَ ظَهْرِهِ ﴿١٠﴾ فَسَوْفَ يَدْعُوا ثُبُورًا ﴿١١﴾ وَيَصْلَى سَعِيرًا ﴿١٢﴾﴾
الانشقاق: ۷ - ۱۲

وه خه لکي له رږږي قيامه تدا به پي پته و پروتي و خه ته نه نه کراوی و هيچيان پي
نيه ده ست به تال حشر ده کړين جا له و شوينه خواي گه وړه ته رخاني کړد ووه بږ
قيامه ت ده ووستن، تا پيغه مبه رمان صلي الله عليه و علي آله وسلم شفاعت و تکیان بږ
ده کات وه تا خواي بهرز پيروز لپير سينه و هيان له گهل ده کات وه ته راز و ه کان داده نرين
وه توماره کان بلل وده کړينه وه که کړده ووهی بنده کاني تيدا تومار کراوه، وه په راوی
کړده ووه کان بولای راسته کان و چه په کان ده فرن ﴿جاهر که سيک په راوه کاني هات
بولای راستي و به ده ستی راستي و ه ريگرت نه وه به هشتيه و ه هره که سيک په راوه کاني
هات بولای و به ده ستی چه پي و ه ريگرت نه وه دوزه خيه خوا په نامان بدان ثامين -
و ه رگير ﴿﴾:

خواي گه وړه ده فهرمو ویت: ﴿ئينجا نه و که سهی نامو دؤسيه ی کارو کړده ووه کاني
درايه ده ستی راستي که نه و ه ش نيشانه ی به ختيا ريه تير پرسينه و ه یه کی سوک و ناسانی
له گهلدا ده کړیت پاشان پاداشت و ه رده گړیت له خراپه کانیشی ده بوردریت، و
به خو ش و شادي ه وه ده گه رپته وه لای ژن و مندان و خزم و کهس و کاری خواناسی له
به هشتدا، وه به لثم نه و که سهی که له پشتيه ووه نامی کړده ووه کاني درايه ده ستی نه و
هاوارو دادی لی هله ده ستیت داوای مردنی خو ی ده کات، چونکه ده زانیت
را ده کیشري ته ناو ناگريکی بلیسه دارو سوتينه ووه ﴿﴾.

﴿ رافعی شیخ ئیبنو عثیمین ﴾

البعث – زیندوکردنەو، والحشر – کۆکردنەو، دروست کراره کان.

البعث لە زمانەوانیدا : بریتیه لەناردن و بڵاوکردنەو، وە لە شەرعدا بریتیه لە زیندوکردنەو، مردووکان لە پڕۆژی دوایدا .

الحشر لە زمانەوانیدا : بریتیه لە کۆکردنەو، وە لە شەرعدا بریتیه لە کۆکردنەو، دروست کراره کان لە پڕۆژی دوایدا بە مەبەستی لێرسینەو و دادوەریکردن لە نێوانیاندا .
و هەر کام لە البعث – زیندوکردنەو، والحشر – کۆکردنەو، دروست کراره کان هەق چەسپا و سەلتێراو بە بەلگەی قورئان و سوننەت و یە کەدەنگی مۆسڵمانان .

خوای گەوره دەفەرموویت : ﴿قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثَنَّ﴾ التَّغَابُن: ۷ واتە ﴿بَلَىٰ نەئى پێغمەبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم بەئى سۆیند بە پەرورەدگارم بێگومان لە گۆرە کانتاندا دەردەهێژین و زیندەکرێنەو﴾.

و هەروەها خواى گەوره دەفەرموویت : ﴿قُلْ إِنَّا الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ﴿٤٩﴾ لَمَجْبُوعُونَ﴾ الْوَاقِعَةُ: ٤٩ - ٥٠ واتە ﴿بَلَىٰ نەئى پێغمەبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم بێگومان پێشینان و پاشینان و هەموو کۆ دەکرێنەو بۆ کاتیکی دیاریکراو ئەویش کاتی پڕۆژی قیامەتە﴾.

و هە پێغمەبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم دەفەرموویت : ﴿يَخْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَىٰ أَرْضٍ بَيْضَاءَ عَفْرَاءَ كَقُرْصَةِ النَّقِيِّ لَيْسَ فِيهَا عِلْمٌ لِأَحَدٍ﴾ 'متفق عليه.

١ البخاري : كتاب الرقاق : باب يقبض الله الأرض يوم القيامة (٦٥٢١).

ومسلم : كتاب صفة القيامة والجنة والنار : باب في البعث والنشور ... (٢٧٩٠) (٢٨) من حديث سها بن سعد رضي الله عنه.

واته ﴿خەلکی لەڕۆژی قیامەتدا لەسەر زەویەکی سێ سورباودا کەووە کو نانێک وایە هیچ بەرزی و نزمیەکی تێدا نەبێت حەشر دەکرێن لەو زەویەدا نیشانە ی هیچ کەسیکی لەسەر نیە﴾.

وهموسلمانان یە کەدەنگن لەسەر جیگیرکرن و سەلماندن حەشر لەڕۆژی قیامەتدا.

وه خەلکی حەشر دەکرێن بە پێ پەتی هیچ نەعلێک و پێتایێکیان لە پێدانیه، وەبەرپووتی هیچ پۆشاکێکیان لەبەردا نیە، بە خەتەنە نەکراوی هیچ کەسیکیان خەتەنە نەکراوە و خەتەنە کراویان تێدا نیە، لەبەر فەرماشتی خوای گەورە کە دەفەرمووێت : ﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ﴾ ﴿الأنبياء: ١٠٤﴾ واته ﴿هەروەك چۆن لەسەرەتاوه دروستمانکردن دیسان هەر ئاواش وەکو خۆی لێدەکەینەوه﴾.

وہلەبەر فەرماشتە کە ی پێغمبەری خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم دەفەرمووێت : ﴿إِنكُمْ مَخْشُورُونَ خُفَاةٌ عُزَلَاءٌ ثُمَّ قَرَأَ﴾ ﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعَدَّا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ﴾ ﴿١٠٤﴾ ﴿الأنبياء: ١٠٤﴾ وَأَوَّلُ مَنْ يُكْسَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِبْرَاهِيمُ ﴿متفق عليه﴾.

واته ﴿ئێوە لە ڕۆژی قیامەتدا حەشر دەکرێن بە پێ پەتی و پووتی و خەتەنە نەکراوی پاشان ئەم نایەتە ی خوێندەوه﴾ ﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعَدَّا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ﴾ ﴿١٠٤﴾ واته ﴿هەروەك چۆن لەسەرەتاوه دروستمانکردن دیسان هەر ئاواش وەکو خۆی لێدەکەینەوه ، بەلێنە کە ئەنجامدانی لەسەر ئێمە ی بیگومانیش ئێمە هەرئەنجامی ئەدەین﴾ وەبە کەم کەسیکیش پۆشاک دەکرێتەوه بەبەریدا پێغمبەری خوا نێبراهیمە سەلامی خوای لی بیت﴾.

وہلە فەرموودە کە ی عبداللە ی کورپی ئونەیس بەمەرفوعی دە یگێرتەوہ لە پێغەمبەری
 خواوہ صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم کە پێشەوا ئەحمەد رێوایەتی کردووە و
 دە فەرموویت : ﴿يُخْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَوْ قَالَ الْعِبَادُ غُرَاةً غُرْلًا بُهْمًا قَالَ قُلْنَا وَمَا
 بُهْمًا قَالَ لَيْسَ مَعَهُمْ شَيْءٌ﴾ الحديث^۱

۱ ئەم فەرموودوێە حەسەنەو پێشتر تەخەریجکراوە.

﴿الحساب – لپړسینه وه﴾

الحساب له زمانه وانيدا واته : ژماره، وه له شهر عدا بریتیه له ناگدار کردنه وهی
بهنده کان له لایډن خوی گهوره وه به وهی کردویانه ﴿بهواتا شاره زاکردنی بهنده کان بهو
کارانهی له ژبانی دویادا که نه نجایانداوه – وه رگپر﴾.

که نه وهش جیگیرو سملینراوه به به لگهی قورئان و سوننت و یه کدهنگی موسلمانان.

خوی گهوره ده فهرموویت : ﴿إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ﴿٢٦﴾﴾
الغاشية: ٢٥ – ٢٦ واته ﴿بهراستی گه پانه وهیان بولای نیمه یه، له وه و دوايش بهراستی
حیساب لپړسینه وهیان هر له سهر خو مانه کهس فریایان ناکه وی و ناتوانی له سزای
سهخت رزگار یان بکات﴾.

وه پیغه مبهری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم له هغنی له نویژه کانیدا ده فهرموو:
﴿اللَّهُمَّ حَاسِبِي حِسَابًا يَسِيرًا فَقَالَ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا مَا الْحِسَابُ الْيَسِيرُ؟ قَالَ أَنْ
يَنْظُرَ فِي كِتَابِهِ فَيَتَجَاوَزَ عَنْهُ﴾ رواه أحمد . وقال الألباني إسناده جيد^١.

واته ﴿نهی په ورو ردگارم داوات لیده کهم لپړسینه وهی کی ناسانم له گه لدا بکهیت
دایکمان عایشه په زای خوی لی بیت فهرمووی : لپړسینه وهی ناسان چونه؟ پیغه مبهری

١ حدیث صحیح : أخرجه أحمد (٤٨/٦) وابن أبي عاصم في كتاب السنة (٨٨٥) واللفظ لأحمد.

وقال الألباني في تخريج السنة (٤٢٩/٢) ((إسناده صحيح)) أ. هـ .

وأصل الحديث في الصحيحين عند البخاري (١٠٣)، (٦٥٣٣)، (٦٥٣٧) ومسلم (٢٨٧٦) (٧٩)

عنها بلفظ : ((ليس أحد يحاسب يوم القيامة إلا هلك . قلت : أو ليس يقول الله ﴿فَسَوْفَ يُحَاسَبُ

حِسَابًا يَسِيرًا﴾ الانشقاق: ٨ فقال إنما ذلك العرض ولكن من نوقش الحساب يهلك﴾.

خو صلی الله علیه و علی آله وسلم فرمووی: بهو جوړه ده بیت که تهماشای کیتاب و نامه که ی ده کات جا دواي نموه لئی ده بورتی ﴿﴾.

وه هه موو موسلمانان په کدهنگن له سره بوونی لپرسینه وه له پوړزی قیامه تدا. وه چوڼیه تی لپرسینه وهش بو که سی باوه ردار به جوړنیک ده بیت که: خواي گه وره ده بیا ته شویتیک که کس ناگای لی نه بیت و دانی پيدا ده نیت به تاوانه کانیدا تا واده زانیت تیاچووه خواي گه وره پی ده لیت: له دونیادا دام پو شیت و نه مه شت کس پی ت بزانی ت وه نه پوړش لیت خوش دهم جا نامه ی چا که کانی پیده دات.

وه هه رچی دهر باره ی بیباوه رکان و دووړووه کانه خواي گه وره له بهر چاوی هه موو دروستکراوه کانیدا بانگیان ده کات و ده فرمووی ت نه وانه نهو که سانه ن درویان به ناوی خواوه کرد ده با نه فرینی خواو دوور که و تنه وه له رحمتی خوا له سره که سانیک بیت سه تکارن ﴿﴾^۱

وه لپرسنه وه بو هه موو که سی که بیجگه لهو که سانه ی که پیغه مبه ری خوا صلی الله علیه و علی آله وسلم جیا یکردونه توه که نه وانیش ﴿﴾ حه فتا هزار که سن لهم نه مته دا له وانه عو کاشه ی کوری می حصه ن ده چنه ناو به هه شته وه به بی لپرسنه وه و به بی سزا ﴿﴾

۱ البخاري: كتاب المظالم: باب قول الله تعالى ﴿أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾ ﴿١٨﴾ هود: ١٨ (٢٤٤١).
ومسلم: كتاب التوبة: باب قبول التوبة القاتل وإن كثر قتله (٢٧٦٨) (٥٢) من حديث عبدالله بن عمر رضي الله عنهما.

فرموده که لای پشموا بوخاری ناوا هاتوه:

بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى {أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ}

٢٤٤١ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا هَنَّا قَالَ أَخْبَرَنِي قَتَادَةُ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُخْرَزٍ الْمَازِنِيِّ قَالَ بَيْنَمَا أَنَا أَمْشِي مَعَ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا آخِذَ يَدَيْهِ إِذْ عَرَضَ رَجُلٌ فَقَالَ كَيْفَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي التَّجْوِي فَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ يُدْنِي الْمُؤْمِنَ فَيَضَعُ عَلَيْهِ كَفَّهُ وَيَسْتَرُّهُ فَيَقُولُ أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا فَيَقُولُ نَعَمْ أَيْ رَبِّ حَتَّى إِذَا قَرَّرَهُ بِذُنُوبِهِ وَرَأَى فِي نَفْسِهِ أَنَّهُ هَلَكَ قَالَ سَتَرْتُهَا عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا وَأَنَا أَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ فَيُعْطَى كِتَابَ حَسَنَاتِهِ وَأَمَّا الْكَافِرُ وَالْمُنَافِقُونَ فَيَقُولُ الْأَشْهَادُ ﴿هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾ ﴿١٨﴾ هود: ١٨.

بوخاری و موسلیم رپوایەتیان کردووە^۱، وەپێشەوا ئەحدیث بە مەرفوعی لە ئوبانە وە دەگێژیتەووە کە پیغمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم فەرموویەتی: ﴿کەلەگەل ھەریە کێک لەو حەفتا ھەزارە ی کە دەچنە بەھەشتەووە بێ لێرسینەووە و سزا

۱ البخاري : كتاب الرقاق : باب يدخل الجنة سبعون ألفاً بغير حساب (۶۵۴۱).

زانای رافە کار خوا لێی خوش بیت فەرموودە کە ی نەھیتاوە بەلکو واتاکە ی ھیتاوە، بەلام لەبەرئەو ی نێمە بە نەھلی بەلگە ناسراوین ئەو من لەجیات ی ئەو لە بوخاریدا چۆن ھاتووہ ئاوا بۆتدینم خوا لە ھەموولایەک خوش بیت:

۶۵۴۱ - حَدَّثَنَا عُمَرَانُ بْنُ مَيْسَرَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ حَدَّثَنَا حُصَيْنٌ ح قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَ حَدَّثَنِي أُسَيْدُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ حُصَيْنٍ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ فَقَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَرِضَتْ عَلَيَّ الْأُمَمُ فَأَخَذَ النَّبِيُّ يَمْرُؤَ مَعَهُ الْأَمَةُ وَالنَّبِيُّ يَمْرُؤَ مَعَهُ الْتَقَرُّ وَالنَّبِيُّ يَمْرُؤَ مَعَهُ الْعَشْرَةُ وَالنَّبِيُّ يَمْرُؤَ مَعَهُ الْخُمْسَةُ وَالنَّبِيُّ يَمْرُؤَ وَحْدَهُ فَتَطَرْتُ فَإِذَا سَوَادٌ كَثِيرٌ قُلْتُ يَا جَبْرِيلُ هَؤُلَاءِ أُمَّتِي قَالَ لَا وَلَكِنْ انْظُرِي إِلَى الْأَفْقِ فَتَطَرْتُ فَإِذَا سَوَادٌ كَثِيرٌ قَالَ هَؤُلَاءِ سَبْعُونَ أَلْفًا قَدَامَهُمْ لَا حِسَابَ عَلَيْهِمْ وَلَا عَذَابَ قُلْتُ وَلِمَ قَالَ كَانُوا لَا يَكْتُوبُونَ وَلَا يَسْتَرْقُونَ وَلَا يَتَطَيَّرُونَ وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ فَقَامَ إِلَيَّ عُكَّاشَةُ بْنُ مِحْصَنٍ فَقَالَ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ لِي مِنْهُمْ قَالَ اللَّهُ اجْعَلْهُ مِنْهُمْ ثُمَّ قَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ آخَرُ قَالَ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ لِي مِنْهُمْ قَالَ سَبَقَكَ بِهَا عُكَّاشَةُ. ﴿وەرگێژ﴾.

ومسلم : كتاب الإيمان : باب الدليل على دخول طوائف من المسلمين الجنة بغير حساب ولا عذاب (۲۲۰)(۳۷۴). محدث ابن عباس رضي الله عنهما.

لای پێشەوا موسلیمیش بەم شێوەیە :

۵۴۶ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ خَلْفٍ الْبَاهِلِيُّ حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانٍ عَنْ مُحَمَّدٍ - يَعْنِي ابْنَ سِيرِينَ - قَالَ حَدَّثَنِي عُمَرَانُ قَالَ قَالَ نَبِيُّ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - « يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي سَبْعُونَ أَلْفًا بغير حساب ». قَالُوا وَمَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « هُمُ الَّذِينَ لَا يَكْتُوبُونَ وَلَا يَسْتَرْقُونَ وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ». فَقَامَ عُكَّاشَةُ فَقَالَ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ لِي مِنْهُمْ. قَالَ « أَنْتَ مِنْهُمْ ». قَالَ فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ لِي مِنْهُمْ. قَالَ « سَبَقَكَ بِهَا عُكَّاشَةُ ». ﴿وەرگێژ﴾.

وفي الباب : عن أبي هريرة رضي الله عنه : عند البخاري (۵۸۱۱) (۶۵۴۲) ومسلم (۲۱۶) (۳۶۷) وعن عمران بن حصين رضي الله عنه : عند مسلم (۲۱۸)(۳۷۱).

حەفتا ھەزار کەس ھەبە ﴿ ابن کثیر دەفەر مووێت : فەر موودەبە کە سەحیحە چەندین بەلگەئە بۆ باسکردووہ ^١ .

وہ یە کەم کەسیش لێرسنەوہی لە گەلدا دە کرێت ئەم ئومەتەن لەبەر فەرماشتە کە یەغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم کە دەفەر مووێت : ﴿ نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمَقْضِيُّ بَيْنَهُمْ قَبْلَ الْخَلَائِقِ ﴾ ^٢ متفق علیہ.

١ حسن : حديث ثوبان عند الطبراني في الكبير (١٤١٣) وأحمد (٥ / ٢٨٠ , ٢٨١) من طريق محمد بن إسماعيل الحمصي حدثني أبي عن ضمضم بن زرعة عن شريح بن عبيد عن أبي أسماء الرحبي عن ثوبان قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وعلى آلہ وسلم يقول : ﴿ إن ربي عز وجل وعدني من أمقي سبعين ألفاً لا يحاسبون مع كل ألف سبعين ألفاً ﴾ وسكت عنه الهيثمي في المجمع (٤٠٧ / ١٠) ولم يتكلم عليه بشيء . مع أن فيه محمد بن إسماعيل بن عياش الحمصي .

قال أبو داود لم يكون بذلك وقال أبو حاتم لم يسمع من أبيه شيئاً راجع التهذيب (٩ / ٥١ , ٥٢) والمغني في الضعفاء للذهبي (٢ / ٥٥٥) . وللحديث شواهد كثيرة ذكرها ابن كثير في النهاية (٣٢٢ : ٣٣٠) منها حديث أنس عند البزار فيه أبو عاصم العباداني لين الحديث كما في التقريب . ومنها : حديث أبي أمامة : عند أحمد (٥ / ٢٦٨) والرمزي (٣٤٣٧) وابن ماجه (٤٢٨٦) وصححه ابن حبان (٢٦٤٢ - موارد).

ومنها حديث أبي سعيد الخدري عند ابن أبي عاصم في السنة (٨١٤) وضعف إسناده الألباني في تخريج السنة (٣٨٥ / ٢) .

وغير ذلك من شواهد وراجع النهاية لابن كثير.

وبالجملة فالحديث حسن على أقل أحواله بهذه الشواهد.

٢ الحديث بهذا اللفظ : عند مسلم كتاب الجمعة : باب هداية هذه الأمة ليوم الجمعة (٨٥٦) (٢٢) من حديث أبي هريرة وحذيفة رضي الله عنهما ولفظه عند البخاري (٨٧٦) ومسلم (٨٥٥) (٢١) : ﴿ نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَبْدَأُ اللَّهُمَّ أَوَّلُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا ﴾ من حديث أبي هريرة.

خوتەندەری بەرێژ ئەوێ دەفەر مووێت ئەو دەربەرینی موسلیمە زۆری بۆ گەرام بەتەم دەقاودەق بەو شێوەیە نەمینی بەتکو ھەمان ئەو ژمارەبە ئەو دەفەر مووێت جیاوازیەکی تێدا یە من ھەمووی دێتم تەبزانێ جیاوازیە کە چێو سوودی ئێ بیانی:

(٨٥٦) (٢٢) : وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَوَاصِلُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالََا حَدَّثَنَا ابْنُ فَضَيْلٍ عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَعَنْ رَبِيعِ بْنِ جَرَّاشٍ عَنْ حَذِيفَةَ قَالََا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « أَصْلُ اللَّهِ عَنِ الْجُمُعَةِ مَنْ كَانَ قَبْلَنَا فَكَانَ لِلْهُودِ يَوْمَ السَّبْتِ وَكَانَ لِلنَّصَارَى يَوْمَ الْأَحَدِ فَجَاءَ اللَّهُ بِنَا فَهَدَانَا اللَّهُ لِيَوْمِ الْجُمُعَةِ فَجَعَلَ الْجُمُعَةَ وَالسَّبْتَ وَالْأَحَدَ وَكَذَلِكَ هُمْ تَبَعٌ لَنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ نَحْنُ الْآخِرُونَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا وَالْأَوَّلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمَقْضِيُّ بَيْنَهُمْ قَبْلَ الْخَلَائِقِ » . وَلِي رَوَايَةٌ وَاصِلٍ الْمَقْضِيُّ بَيْنَهُمْ .

واته ﴿نیمه دواين نه‌توه‌ين که هاتووین به‌لام له‌پیش ههموو دروستکراوه‌کاندا له‌روژى قیامه‌تدا دادوه‌رى ده‌کرین له‌نیوانیاندا﴾.

وه ئین و ماجه له‌ئین و عه‌باسه‌وه به‌مرفوعى رپوایه‌تى کردووه که پیغه‌مبه‌رى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم ده‌فهرموویت: ﴿نَحْنُ آخِرُ الْأُمَمِ، وَأَوَّلُ مَنْ يُحَاسَبُ﴾ الحديث. ^۱ واته ﴿نیمه کۆتا نه‌توه‌ين، وه یه‌که‌م نه‌توه‌يشین لپیچینه‌وه‌ى له‌گه‌لدا ده‌کریت﴾.

وه‌یه‌که‌م شتیکیش به‌نده له‌سه‌رى لپرسینه‌وه‌ى له‌گه‌لدا ده‌کریت له‌مافه‌کانى خواى گه‌وره نوێزه له‌به‌ر فهرماشته‌که‌ى پیغه‌مبه‌رى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم که‌ده‌فهرموویت: ﴿أَوَّلُ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ الصَّلَاةُ فَإِنْ صَلَحَتْ صَلَحَ سَائِرُ عَمَلِهِ، وَإِنْ فَسَدَتْ فَسَدَ سَائِرُ عَمَلِهِ﴾ رواه الطبراني في الأوسط وسنده لا بأس به إن شاء الله، قاله المنذري في الترغيب والترهيب ^۲ ص (۲۴۶) ج ۱.

۱ أخرجه ابن ماجة (۴۲۹۰) وأحمد (۱/ ۲۸۲، ۲/ ۲۷۴، ۳/ ۳۴۲) والبيهقي في دلائل النبوة (۵/ ۴۸۲) من حديث ابن عباس رضي الله عنهما، وقال البوصري في الزوائد (۳/ ۳۱۷): ((هذا إسناده صحيح رجاله ثقات))، وصححه الشيخ الألباني.

فهرمووده‌که‌م موزده‌ى تیدایه‌ بۆ نیمه‌ى موسلمان جوان ته‌ماشای بکه‌م سوپاسی خوا‌بکه‌: ۲۳۷۴ - "نحن آخر الأمم، و أول من يحاسب، يقال: أين الأمة الأمية و نبیها؟ فنحن الآخرون الأولون".

قال الألباني في "السلسلة الصحيحة" ۵ / ۴۸۸: أخرجه ابن ماجة (۲ / ۵۷۵) عن حماد بن سلمة عن سعيد بن إياس الجريري عن أبي نضرة عن ابن عباس مرفوعا. قلت: و هذا إسناده صحيح، و رجاله ثقات كما قال

البوصري في "زوائد ابن ماجة" (۱ / ۲۶۲). ﴿وهرگێر﴾.

۲ حديث صحيح: أخرجه الترمذي (۴۱۳) والنسائي (۱/ ۲۳۲) وابن ماجة (۱۴۲۶) من حديث أبي هريرة رضي الله عنه وصححه الألباني في صحيح الترغيب والترهيب (۱/ ۱۸۵).

واته ﴿يَهْ كَهْم شَتِيك بَه نَدَه لَه سَه رِي لِييَ چِي نَه وِي لَه گَه لَدَا دَه كَرِي ت نَوِي ژَه جَانَه گَه ر
بَه بَاشِي نَه نَجَامِي دَابُوو نَه وَا هَه مَوُو كَارَه كَانِي تَرِي چَاك بُووَه وَه نَه گَه ر خِرَاشِي بُوو نَه وَا
هَه مَوُو كَارَه كَانِي تَرِي خِرَآپ بُووَه﴾.

وَه يَه كَهْم شَتِيكِي ش لَه نِيَوَان خَه لَكَا دَاوَه رِي دَه كَرِي ت لَه مَافِي خَه لَكِي دَا لَه خَوِي نَدَا يَه
لَه بَه ر فَه ر مَاشِي شَتَه كَه ي پَتَغَه مَه رِي خَوَا صَلِي اللّٰه عَلِيَه وَعَلَى آلِه وَسَلَم كَه دَه فَه ر مَوِي ت:
﴿أَوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي الدِّمَاءِ﴾ متفق عليه ^۱.

واته ﴿يَه كَهْم شَتِيك دَاوَه رِي تِي دَا دَه كَرِي ت لَه نِيَوَان خَه لَكِي دَا لَه رَوُزِي قِيَامَه تَدَا لَه
خَوِي نَدَا يَه﴾.

.....

---

۱ البخاري : كتاب الديات : باب قوله تعالى ﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِدًا فَجَزَاؤُهُ
جَهَنَّمُ﴾ النساء: ۹۳.

ومسلم : كتاب القسامة : باب المجازاة بالدماء في الآخرة . (۱۶۷۸) (۲۸) من حديث ابن مسعود
رضي الله عنه.

← والميزان له كِفَتَانِ وَلِسَانٌ، تُوزَنُ بِهِ الْأَعْمَالُ : ﴿فَمَنْ ثَقَلَتْ مَوَازِينُهُ، فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ (۱۰۲) وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ، فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ﴾ (۱۰۳) المؤمنون: ۱۰۲ - ۱۰۳

وه تهرازوو دووتاو زوبانی هه‌یه، کرده‌وه‌کانی بی کیشانه‌و پیوانه ده‌کریت : واته ﴿جائه‌وه‌ی تهرازووی چاکه‌کانی قورس بیت ئانه‌وانه سهر‌فرازوو سهر‌که‌وتوون، به‌لام نه‌وه‌ی تای تهرازووی چاکه‌کانی سوک بیت ئه‌وانه نه‌و که‌سانه‌ن خویان له ده‌ست داوه‌و خویان ریسوا‌کرووه و به‌هه‌میشه‌ی له‌ناو دۆزه‌خدا ده‌میئنه‌وه﴾.

رافه‌ی شیخ ئیبنو عثیمین

الموازن

تهرازوه‌کان کۆیه تاکه‌که‌ی تهرازوو، که‌ئه‌وه‌ش له‌زمانه‌وانیدا بریتیه له‌وه‌ی که شته‌کانی بی پیوانه ده‌کریت ئیتر نه‌و شتانه سوک بن یان قورس، وه‌له‌شه‌رعیشدا : بریتیه له‌وه‌ی که خوای گه‌وره له‌پۆزی قیامه‌تدا دایده‌نیت بو کیشانه‌کردنی کرده‌وه‌کانی به‌نده‌کان وه بیگومان هه‌ریه‌که له قورئان و سونه‌ت و کۆده‌نگی ینشین به‌لگه‌یه له‌سه‌ری .

خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت : ﴿فَمَنْ ثَقَلَتْ مَوَازِينُهُ، فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ (۱۰۲) وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ، فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ﴾ (۱۰۳) المؤمنون: ۱۰۲ - ۱۰۳

واته ﴿جائوهی تهرازووی چاکه کانی قورس بیت ئاهوانه سهر فرازوو سهر که وتوون، به نام ئه وهی تای تهرازووی چاکه کانی سوک بیت ئه وانه ئه و که سانه ن خویان له ده ست داوه و خویان ریسواکرووه و به هه می شه ی له ناو دۆزه خدا ده می نه وه ﴾.

وه هه روه ها ده فهرموویت : ﴿وَضَعُ الْمَوَزِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ﴾ ﴿الأنبياء: ٤٧﴾
واته ﴿ئیمه پیوه رو تهرازووه کانی دادپهروه ری له رۆژی قیامه تدا داده نی ن، جاهج که س به هیچ شیوه یه ک سته می لینا کریت نه گهر چی به نه ندازه ی یه ک دانه گهر دیله ش بیت ئیتر کاری چاکه یان خراپه ئیمه ناماده ی ده که ی ن ده یه نی نه مه ی دان، جائه ونده به سه بو ئیمه که وا به ووردی حیساب و لپیرسینه وه نه نجام ده ده ی ن ﴾.

وه پیغه مبه ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم ده فهرموویت : ﴿كَلِمَتَانِ حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمَنِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ﴾ ﴿متفق علیه﴾.

واته ﴿دوو وشه هه ن خۆشه ویستن لای خوای میهره بان ئاسان وسوکن له سه ر زوبان قورسن له تهرازوودا سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ﴾.
وه پیشین کوکن له سه ر بوونی ئه وه .

که نه وه ش بریتیه له تهرازوویه کی راسته قینه دوو تای هه یه له به رفهرمووده که ی عبدالله ی کورپی عمری کورپی عاص له پیغه مبه ری خواوه صلی الله علیه وعلی آله وسلم که ده رباره ی خاوه ن بلیته که ده فهرموویت : ﴿فَتَوَضَّعُ السَّجَّاتُ فِي كَفَّةٍ وَ

---

١ البخاري : كتاب التوحيد : باب قول الله تعالى ﴿وَضَعُ الْمَوَزِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ﴾ (٧٥٦٣).
ومسلم : كتاب الذكر والدعاء : باب فضل التهليل ... (٢٦٩٤) (٣١). من حديث أبي هريرة رضي الله عنه وهو خاتمة صحيح البخاري.

البطاقة في كفة ﴿الحديث رواه الترمذي وابن ماجه قال الألباني إسناده صحيح واته: ﴿جا پهرتو وکه کانی بۆ ده‌خړیته تایه‌کی تهرازوو که وه بلیته‌کمش له‌و تاکه‌ی تریدا...﴾^۲

۱ حدیث صحیح : أخرجه أحمد (۲/ ۲۱۳) والترمذي (۲۶۳۹) وابن ماجه (۴۳۰۰) وإسناده صحيح. وقد صححه ابن حبان (۲۵۲۴) والحاكم (۱/ ۶، ۵۲۹) ووافقه الذهبي، وحسنه الترمذي، وصححه الألباني في الصحيحة (۱۳۵)، وقال ((والأحاديث في ذلك متضاربة إن لم تكن متواترة))^۱ .

۲ نه‌وی سهر وه به‌شیکه له‌فهرموده‌یه‌کی دريژ که تيايدا باسی پياوړک ده‌کات خواهنی بلیتی ﴿أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمداً رسول الله﴾ و به‌هزی نه‌وی یلیتموه ده‌چیته به‌هشتموه جابو زیاتر شاره‌زابوون به‌رموو ته‌واوی فهرموده‌که بییه : له‌موسنه‌ی پشمو نه‌حمددا:

۶۹۹۴ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ الطَّالْقَانِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ مُبَارَكٍ عَنْ لَيْثِ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنِي غَامِرُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبُلِيِّ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو بْنَ الْعَاصِ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَسْتَخْلَصُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي عَلَى رُءُوسِ الْخَلَائِقِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَنْشُرُ عَلَيْهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ سِجْلًا كُلُّ سِجْلٍ مَدَّ الْبَصَرِ ثُمَّ يَقُولُ لَهُ أَتُنْكِرُ مِنْ هَذَا شَيْئًا أَظَلَمْتَكَ كَتَبْتَنِي الْخَافِطُونَ قَالَ لَا يَا رَبِّ يَقُولُ أَلَاكَ عُذْرٌ أَوْ حَسَنَةٌ فَيُبْهِتُ الرَّجُلُ فَيَقُولُ لَا يَا رَبِّ فَيَقُولُ بَلَى إِنَّ لَكَ عِنْدَنَا حَسَنَةً وَاحِدَةً لَا ظَلَمَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ فَتُخْرَجُ لَهُ بَطَاقَةٌ فِيهَا أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ فَيَقُولُ أَخْضِرُوهُ فَيَقُولُ يَا رَبِّ مَا هَذِهِ الْبَطَاقَةُ مَعَ هَذِهِ السَّجَلَاتِ فَيَقَالُ إِنَّكَ لَا تُظْلَمُ قَالَ فَتُوضَعُ السَّجَلَاتُ فِي كِفَّةٍ قَالَ فَطَاشَتِ السَّجَلَاتُ وَكَلَّتِ الْبَطَاقَةُ وَلَا يُثْقَلُ شَيْءٌ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ.

واته ﴿خوای گه‌وره له‌رژوی دوايدا پياوړک له‌نومته‌کم دیتیت له‌به‌رجاوی هم‌وو خه‌لکی رايده‌وه‌ستیت، جا نه‌ودو نژ پهرتو وکی بۆ بلآو ده‌کریتمه، هر پهرتو کمش چمند چاو پرېکات دريژه، پاشان ده‌فهرمویت : نايه نکوولی له‌هیچ کام لم تاونانه ده‌که‌یت ؟ نايه فريشته نووسره کام ستميان ليک‌ردیت ؟ ده‌لېت نه‌خير، نه‌ی په‌روه‌دگارم، خوای گه‌وره ده‌فهرمویت نايه هيچ پاساو و بيان‌ويه‌کت هديه، يان هيچ چاکه‌يه‌کت هديه ؟ جاما‌ويه‌که بی‌ده‌نگ ده‌بیت، پاشان ده‌لېت : نه‌خير نه‌ی په‌روه‌دگار، جا خوای گه‌وره ده‌فهرمویت به‌لې، تو يه‌که چاکه‌ت لای نیمه هديه، نه‌مړو هيچ ستميکت ليتاکريت، جابلېتيکی بۆ ده‌رده‌کریت تيدا نووسراوه ﴿أشهد أن لا إله إلا الله وأنّ محمداً عبده ورسوله﴾ جا ده‌فهرمویت : بيه‌تن بيکشن، جانمو ده‌لېت : نه‌ی په‌روه‌دگارم نعم بلیته‌چيه له‌به‌رامهر نه‌و هم‌وو تو‌مارانه، نه‌ویش ده‌فهرمویت : تو نه‌مړو هيچ ستميکت ليتاکريت، پيغمبهری خوا صلی الله عليه وعلى آله وسلم ده‌فهرمویت : نه‌وجا تو‌ماره‌کانی بۆ ده‌خړیته تایه‌کی تهرازوه‌که بلیته‌کمش ده‌خړیته تاکه‌ی ترى تهرازوه‌که، فهرمووی : جا نای تو‌ماره‌کان به‌رزبويه‌وه و بلیته‌که له‌و هم‌وی قورس‌ر بوو، فهرمووی بيگومان هيچ شتيک نييه له‌به‌رامهر ناوی خوای گه‌وره‌دا قورس بیت ﴿.

مژده‌ت لی بیت نه‌ی نه‌و که‌سه‌ی شه‌يرک بۆ خوا دانانیت و هاوارناکه‌يته جگه له‌خواو له‌غیري خوا ناپاړیتمه‌وه و سوژده بۆ هيچ گورپک نابه‌یت و ناژه‌ن بۆ جگه له‌خوا سهرناپریت و نووشتو تليسم به‌خو‌تا هه‌لتاواسیت، نه‌وت به‌سه‌که‌به‌ته‌نها خوا ده‌پرستیت و سهری بۆ‌داده‌نه‌وتیت، هرگيز خه‌فمت مه‌خو باخه‌لکی هر ناوه‌توژرت لی بنين تو به‌وی سه‌له‌فیت واته نه‌هلی سونه‌و جماعه‌یت هم‌زاران مژده‌ت له‌لایه‌ن خواو پيغمبهری خواوه بۆ هديه وه نه‌گهر هه‌زار ساتي‌ش بړیت هر ده‌بیت بحريت بۆيه سه‌له‌فيانه‌ بژی و سه‌له‌فيانه‌ بانگ‌وازو پهرتش بکه‌و سه‌له‌فيانش بمره، وه‌داوا له‌خوای گه‌وره بکه له‌سهر رينازی پيغمبهری خواو پيشيه چاکه‌کان بمانژبه‌نیت و بمانژي‌نیت و زيندوومان بکاته‌وه . نامين. ﴿وهرگيز﴾.

وہ زانا یان جیاوازن لەمەدا نایە یەك تەرازوہ یان چەندین تەرازوہ؟
جا ھەندیکیان دەفەرموون : چەندین تەرازوہ بە گۆڕە ی نەتەوہ کان یان تاکە کان یان
کردەوہ کان لەبەرئەوہ ی لەقورئاندا تەنھا بەشیوہ ی کۆھاتوہ، وەھەرچی دەربارە ی
بەتاک ھاتی لەفەرموودەدا ئەوہ بۆ پەچاوکردنی ﴿جنس - پەگەزە﴾ .
وہ ھەندیکێ تریان فەرموویانە : تەنھا یەك تەرازوہ لەبەرئەوہ ی لەفەرموودەدا بەتاک
ھاتوہ، وەھەرچی دەربارە ی بەکۆ ھاتیشی لەقورئاندا بۆ پەچاوکردنی کیشراو و
پێوانە کراوہ کە یە .

وہ ھەردوو کیشیان دەگنجیت وایت خواش باشە دەزانیت .
ئەوہ ی دە کیشریت کردەوہ یە لەبەر رووکەشی نایەتە کە ی پێشو و فەرموودە کە ی
دوای ئەویش، وەووتراویشە پەراوہ کانی کارە لەبەر فەرموودە کە ی خواھنی بلیتە کە، وە
وتراوہ بکەرە کە خۆ ی دە کیشریت لەبەر فەرموودە کە ی ئەب ی ھورەیرە پەزای خوای لی
بیت کە پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم دەفەرموویت : ﴿إِنَّهُ لَيَأْتِي
الرَّجُلُ الْعَظِيمُ السَّمِينُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَزُنْ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعْضَةٍ وَقَالَ اقْرَأُوا﴾ ﴿فَلَا تُقِيمُ
لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزَنًا﴾ ﴿الكهف: ۱۰۵﴾ متفق علیہ ^۱ .

واتە ﴿لەرۆژی قیامەتدا پیاویکی گەورە ی قەلەو دیت، لای خوای گەورە کیشی
بالە مێشولە یە کێ نە، فەرمووی جا ئەم نایەتە بخویننەوہ﴾ جا لەرۆژی قیامەتدا ھیچ
جوۆرە بایەخ و سەنگیک بۆ ئەو پیاوہرانی دانانیین .

وہ ھەندێ لەزانا یان ھاتوون ئەم دەقانیان کۆکردەوہ تەوہ بەجۆریک کە ھەو و ئەوانە
دە کیشریت، یان کە کیشان لە راستیدا بۆ ئەو تۆمارانە یە کە تیااندا نووسراوہ تەوہ بە
جۆریک کە ئەو تۆمارانە قورس و سوک دەبن بە گۆڕە ی کردەوہ نووسراوہ کان
کیشانە کە وای لیدیت ھەروہ کو ئەوہ یە بلیت کیشانە کە بۆ کردەوہ کانە چونکە
تۆمارە کش ئەو کردەوانە ی تیا دا تۆمار کراوہ و لەخۆرە پەیدا نەبووہ، وەھەرچی

۱ البخاري : كتاب التفسير من سورة الكهف : باب ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ﴾
(۴۷۲۹) .

ومسلم : كتاب صفة القيامة والجنة والنار (۲۷۸۵) (۱۸) .

دەربارە‌ی کێشانی خاوەن کارە‌که‌یه‌ی جامە‌به‌ست پێ‌ی پەلمو پایە‌و رێژە‌که‌یه‌تی . وە‌هە‌وش
کۆ‌به‌ندییه‌کی باشە‌ وە‌خواش باش‌ ده‌زانیت ^۱.

^۱ تێبێ‌ی وەرگێ‌ر : خۆ‌پە‌ڕی نازیز زۆ‌ر ئاسایه‌ بووتریت هە‌رکام لە‌و سیانه‌ پێ‌وانە‌و کێشانه‌ ده‌کریت چونکە‌ هیچ
دزایه‌تیه‌ک نیه‌ لە‌نێ‌وانیاندا لە‌بەر رۆ‌شنایی فەر‌مووده‌کان، جاکە‌وا‌یه‌ بە‌لگه‌کان لە‌سەر‌نە‌وه‌ن کە‌ هە‌رکام لە‌ ﴿کە‌سه‌کان
خودی خۆیان، ئە‌و تۆ‌مارانه‌ی کردە‌وه‌کانی تێ‌دا تۆ‌مار‌کراوه‌، کردە‌وه‌کان﴾ بۆ‌ هە‌ریه‌که‌‌پشیا‌ن بە‌لگه‌ی راست و
دروست هه‌یه‌ و لە‌پێش‌وه‌هه‌ باس‌کرا بە‌م شێ‌وه‌یه‌ بۆ‌ت کۆ‌ده‌کە‌موه‌ :

۱- بۆ‌ کێشانی کردە‌وه‌کان : پێ‌غە‌م‌به‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم ده‌فەر‌موویت : ﴿کَلِمَتَانِ حَبِيبَتَانِ إِلَى
الرَّحْمَنِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ﴾ ^۱ متفق علیه .
واته ﴿دوو وشە‌ هە‌ن خۆ‌شە‌وێ‌ست لای خۆ‌ای مێ‌هره‌بان ئاسان و سوکن لە‌سەر‌ زوبان قور‌س‌ن لە‌تە‌رازوودا سُبْحَانَ
اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ﴾ . ئە‌وه‌ بە‌لگه‌یه‌ لە‌سەر‌ کێشانی کردە‌وه‌کان .

۲- بۆ‌ کێشانی تۆ‌ماره‌ لا‌په‌ره‌کان : پێ‌غە‌م‌به‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم ده‌فەر‌موویت : ﴿إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ
يَسْتَخْلِفُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي عَلَى رُءُوسِ الْخَلَائِقِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَنْشُرُ عَلَيْهِ تِسْعَةَ وَتِسْعِينَ سِجِلًا كُلُّ سِجِلٍ مَدَّ الْبَصَرِ لَمْ
يَقُولْ لَهُ أَتَنْكِرُ مِنْ هَذَا شَيْئًا أَظَلَمْتَ كَتَبْتِي الْحَافِظُونَ قَالَ لَا يَا رَبِّ يَقُولُ أَلَاكَ عَذْرٌ أَوْ حَسَنَةٌ فَيَهْتِ الرَّجُلُ يَقُولُ لَا
يَا رَبِّ يَقُولُ بَلَى إِنَّ لَكَ عِنْدَنَا حَسَنَةً وَاحِدَةً لَا ظَلَمَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ فَخَرَجَ لَهُ بِطَاقَةٌ فِيهَا أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ
مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ يَقُولُ أَحْضِرُوهُ يَقُولُ يَا رَبِّ مَا هَذِهِ الْبِطَاقَةُ مَعَ هَذِهِ السَّجَلَاتِ فَيَقَالُ إِنَّكَ لَا تَظْلَمُ قَالَ فَتُوضَعُ
السَّجَلَاتُ فِي كِفَّةٍ قَالَ فَطَاشَتِ السَّجَلَاتُ وَتَقْلَتِ الْبِطَاقَةُ وَلَا يَثْقُلُ شَيْءٌ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ﴾

واته ﴿خۆ‌ای گە‌م‌وره‌ لە‌روژی دوا‌یدا پیا‌وی‌ک پیا‌وی‌ک له‌ نو‌مه‌ته‌که‌م دێ‌یت له‌بەر‌چا‌وی هە‌موو خە‌لکی
پا‌یده‌ه‌وس‌تێ‌ت، جا نە‌وه‌و تۆ‌ پە‌رتوکی بۆ‌ بێ‌نا‌و ده‌کرێ‌مه‌، هە‌رپە‌رتو‌که‌ش چە‌ند چا‌و بڕیکات درێ‌ژه‌، پاشان
ده‌فەر‌موویت : نایه‌ نکۆ‌لی له‌هیچ کام لە‌م تا‌وانانه‌ ده‌که‌یت ؟، نایه‌ فریشتە‌ نو‌وس‌ره‌ کام‌ ستمیان لێ‌کر‌دیت ؟ ده‌لێ‌ت
نە‌خێ‌ر، ئە‌ی پە‌روه‌ر‌دگار، خۆ‌ای گە‌م‌وره‌ ده‌فەر‌موویت نایه‌ هیچ پاسا‌و و بیا‌نوویه‌کت هه‌یه‌، یا‌ن هیچ چاکه‌یه‌کت هه‌یه‌
؟ جاما‌وه‌یه‌ک بێ‌ ده‌نگ ده‌یت، پاشان ده‌لێ‌ت : نە‌خێ‌ر ئە‌ی پە‌روه‌ر‌دگار، جا خۆ‌ای گە‌م‌وره‌ ده‌فەر‌موویت بە‌لێ‌، تۆ‌ یه‌ک
چاکه‌ت لای نێ‌مه‌ هه‌یه‌، ئە‌م‌رۆ‌ هیچ ستمی‌کت لێ‌نا‌کریت، جابێ‌تیکی بۆ‌ ده‌رده‌کریت تێ‌دا نو‌وس‌راوه‌ ﴿أَشْهَدُ أَنْ لَا
إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ﴾ جا ده‌فەر‌موویت : بیهێ‌ن بیکێ‌ش، جانی‌مو ده‌لێ‌ت : ئە‌ی پە‌روه‌ر‌دگار ئە‌م
بلیته‌ چیه‌ لە‌بەر‌ام‌به‌ر ئە‌و هە‌موو تۆ‌مارانه‌، ئە‌ویش ده‌فەر‌موویت : تۆ‌ ئە‌م‌رۆ‌ هیچ ستمی‌کت لێ‌نا‌کریت، پێ‌غە‌م‌به‌ری خوا
صلی الله علیه وعلی آله وسلم ده‌فەر‌موویت : ئە‌وجا تۆ‌ماره‌کانی بۆ‌ ده‌خرێ‌ته‌ تابه‌کی تە‌رازوه‌ که‌ بلیته‌‌که‌ش ده‌خرێ‌ته‌
تا‌که‌ی تری تە‌رازوه‌ که‌، فەر‌مو‌ی : جا تۆ‌ای تۆ‌ماره‌کان بە‌رز‌بو‌وی‌وه‌ و بلیته‌‌که‌ لە‌و هە‌م‌وی قور‌س‌ر بو‌و، فەر‌مو‌ی
ی‌نگومان هیچ شتێ‌ک نیه‌ لە‌بەر‌ام‌به‌ر نا‌وی خۆ‌ای گە‌م‌وره‌دا قور‌س بیت ﴿ . ئە‌وه‌ بە‌لگه‌یه‌ لە‌سەر‌ کێشانی تۆ‌مارو پە‌ره
تۆ‌مار‌کراوه‌کان .

۳- بۆ‌ کێشانی خودی کە‌سه‌کان : پێ‌غە‌م‌به‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم ده‌فەر‌موویت : ﴿إِنَّ لِأَيِّمَنِ الرَّجُلُ
الْعَظِيمِ السَّيِّئِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَزِلُّ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحُ بَعْوضَةٍ وَقَالَ افْرَأُوا﴾ ﴿فَلَا تَقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزَنًا﴾ ﴿الكهف: ۱۰۵﴾ متفق علیه .

واته ﴿لە‌روژی قیامە‌تا‌دا پیا‌وی‌کی گە‌م‌وره‌ی قە‌لمو دیت، لای خۆ‌ای گە‌م‌وره‌ کێشی با‌له‌ مێ‌شولمیه‌کی نیه‌، فەر‌مو‌ی جا
ئە‌م نایه‌ته‌ بچۆ‌ننە‌وه‌ ﴿جا لە‌روژی قیامە‌تا‌دا هیچ جو‌ره‌ با‌ه‌خو سە‌نگێ‌ک بۆ‌ ئە‌و بیا‌وه‌رانه‌ دانانی‌ن﴾ . ئە‌وه‌ بە‌لگه‌یه‌
لە‌سەر‌ کێشانی مە‌رۆ‌فه‌کان .

کە‌واته‌ خۆ‌شە‌وێ‌ستان هیچ دزایه‌تیه‌ک نیه‌ له‌ نێ‌وانیاندا ده‌گ‌و‌نێ‌ت هە‌رسێ‌کیان بکێش‌یت والله اعلم ﴿ وەرگێ‌ر﴾ .

﴿نشر الدواوين - بئاو کردنهوى تۆمارى کردنهوه کان﴾

النشر : له زمانه وانیدا به واتای کردنهوى پەرتووکیك یان بئاو کردنهوى شتیک دیت، وهله شه رعدا به واتای ده رخستن و ناشکرا کردنی لاپه ره کانی کرده وه کان له پرۆزى قیامه تدا وه دابه شکر دنیان .

وه ﴿الدواوين کۆى دیوان﴾ ه که شه ویش له زمانه وانیدا بریتیه لهو پەرتووکه ی سه رزمیری سه ربازی تیدا ده کریت و ناویانی تیدا تۆمار ده کریت وه هاوشیویه ئه وه، وهله شه رعدا : بریتیه لهو په رانه ی که کرده وه کانی تیدا تۆمار کرا وه که فریشته کان نوسیویانه له سه ر بکه ره که ی ﴿واته که سه که چی کردیت ئه وان نوسیویانه چونکه نیشیان ته نها ئه وه یه خوای گه وه ده فه رموویت : ﴿مَا يَلْفُظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾ : ﴿١٨﴾ ق: ١٨ واته هه روته یه کی له ده م ده رده چیته فریشته ی چاودیری ئاماده له لایه تی ده بنوو سیته ﴿وه رگیڕ﴾ .

جا بئاو کردنهوى الدواوين ناشکرا کردنی نامه ی کرده وه کانه له پرۆزى قیامه تدا جا نهو په را وه تۆمار کرا وانه ده فرن بۆلای راستی بهنده کان و بۆلای چه بی بهنده کان ﴿به جوریک ئه وه ی با وه رداره ده که ویتنه پیشیه وه و به ده ستی راست وه ریده گرن وه نه وانه ی بیبا وه رو و دو وروون ده که ویتنه پشتیانه وه و به ده ستی چه پ وه ریده گرن - وه رگیڕ﴾ .

وه نه وه ش چه سپا وه به به لگه ی قورئان و سونه ت و کۆده نگى ئومه ت.

خوای گه وه ده فه رموویت : ﴿فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِمِيزَانٍ ﴿٧﴾ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ﴿٨﴾ وَنَقْلَبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿٩﴾ وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ ﴿١٠﴾ فَسَوْفَ يَدْعُوا ثُبُورًا ﴿١١﴾ وَيَصْلَىٰ سَعِيرًا ﴿١٢﴾﴾ الانشقاق: ٧ - ١٢

واته ﴿ئینجا ئەو کەسەى نامەو دۆسیەى کارو کردەووەکانى درایە دەستى راستى کە ئەوێش نیشانەى بەختیارىیە ئیتر پرسینەووەیه کى سوک و ئاسانى لە گەلدا دەگریت پاشان پاداشت وەرەدە گرت لە خراپەکانیشى دەبوردریت، و بەخۆشى و شادییەووە دەگەریتەووە لای ژن و منداڵ و خزم و کەس و کارى خواناسى لە بەهەشتدا، وە بەلام ئەو کەسەى کەلە پشتیەووە نامەى کردەووەکانى درایە دەستى ئەوا هاوارو دادى لى هەلەدەستیت داواى مردنى خۆى دەکات، چونکە دەزانیت پادە کیشریته ناو ئاگرىکى بلیسەدارو سوتینەرەووە ﴿.﴾

و هه ههروهها ده فهرموویت : ﴿وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَلَنِّى لَوْ أُوتِىَ كِتَابِىَّ

﴿الحاقه: ۲۵﴾ واته ﴿بەلام ئەو کەسەى کارنامەى دەدریتە دەستى چەپى جا دەلى خۆزگە! نامە کەم پێندرايه ﴿.﴾

و ه له دایکمان عایشه وه ره زای خواى لى بیت کە پرسىارى کرد له پێغمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم بى ووت : ﴿هل تذكرون اهليكم ؟ قال : أما في ثلاثة مواطن ، فلا يذكر أحد أحدا : عند الميزان حتى يعلم أيخف ميزائه ، أم يثقل ؟ وعند تطاير الصحف حتى يعلم أين يقع كتابه : في يمينه ، أم في شماله ، أم من وراء ظهره ؟ وعند الصراط إذا وُضع بين ظهري جهنم حتى يجوز﴾ رواه أبو داود والحاكم وقال صحيح على شرطهما^۱.

۱ أخرجه أبو داود (٤٧٥٥) والحاكم في المستدرک (٤ / ٥٧٨) والآجری فی الشریعة (٣٨٥) من طرق عن الحسن عن عائشة . وذكر الشيخ الألبانی فی ضعیف أبی داود .

وقال الحاكم : صحيح إسناده على شرط الشيخين لولا إرسال فيه بين الحسن وعائشة وأقره الذهبي . وللحديث طريق آخر رواه أحمد (٦ / ١١٠) من طريق ابن لهيعة عن خالد بن أبي عمران عن القاسم بن محمد عن عائشة .

وقال الهيثمي في المجمع (١٠ / ٣٥٩) ((عند أبي داود طرف منه رواه أحمد وفيه ابن لهيعة وهو ضعيف وقد وثق، وبقيّة رجاله رجال صحيح)) .

واته ﴿نايه خيټران و ژن و منال و كمس و خزمتان دهناسنهوه، فهرمووی : بهلې بهلام لمسې شویندا نهخير جا لهو سې شویندها هيچ كمس كمس نانا سيتهوه : له لای تهرزو تا دهنایت نايه كيښانهكهی سوكه يان قورسه، وهلهلای فرپنی لاپهړه تومار كراوه كاندا تا دهنایت دهكهويته چ شوینكېهوه دهكهويته لای راستيهوه يان لای چهپيهوه يان دهكهويته پشتيهوه، وهلهلای پردی صراط دا نهگهر دانرا لهسهر پشتی دوزه خ تا تیدهپهړیت﴾ .

وههموو موسلمانان كودهنگن له جيگړبوون و سملاندنی.

چولیمتی وهرگرتنی نامه كه ﴿پهړتوو كه كه﴾:

باوهپردار بهدهستی راستی نامهكهی وهردهگړیت جا زور دلخوش دهبيت و موژده دهدات بهكهسانی ترو دهلیت : ﴿هَآؤُمُ اقْرَءُوا كِتٰبَہٗ﴾ ﴿الحاقة: ۱۹﴾ واته ﴿جا لهخوشی و شادیدا بهدهنگی بهرز دهلیت : فهرموو نهوته نامه كم بگرن و بيخويننهوه﴾ .

وه بيباوه بهدهستی چهپ يان له پشتيهوه نامهكهی وهردهگړیت جاهاوار دهكات دهلی و هیل و مالویرانی بو من : ﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اٰتُوْا كِتٰبَہٗ﴾ ﴿۲۵﴾ وَلَمْ اَدْرِ مَا حِسَابُہٗ ﴿۲۶﴾ ﴿الحقة:

۲۵ - ۲۶

واته: ﴿خوزگه نامه كم پتهدرايه، وه نه مزانيايه سهر نه نجامی ليړ سيندوهم چيه﴾ .

*****

← وَلَنبِئَنَّ مُحَمَّدًا - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - حَوْضٌ فِي الْقِيَامَةِ مَأْوُهُ أَشَدُّ بَيَاضًا
مِنَ اللَّبَنِ، وَأَخْلَى مِنَ الْعَسَلِ، وَأَبَارِيقُهُ عَدَدُ نُجُومِ السَّمَاءِ، مَنْ شَرِبَ مِنْهُ شَرْبَةً لَمْ يَظْمَأْ
بَعْدَهَا أَبَدًا.

وه بو پیتغه‌مبه‌ره که‌مان محمد صلی الله علیه وعلی آله وسلم له‌رۆژی قیامه‌تدا
حه‌وزیک هه‌یه ، ناوه‌که‌ی سپێره له‌شیر، وه‌خۆشتر و شیرینه‌ره له‌هه‌نگوین، وه‌ژماره‌ی
قاپه‌کانی ﴿سوراحیه‌کانی﴾ که ئاوی پێ ده‌خوریته‌وه به‌قه‌ده ئه‌ستیره‌کانی ئاسمانه‌.
هه‌ر که‌سیک لێ بخواته‌وه ئێر له‌دوا‌ی نه‌وه وه‌ هه‌رگیز تینووی نابیت.

رافه‌ی شیخ ئیبنو عثیمین

﴿الحوض﴾

الحوض : ئه‌ستیل : له‌زمانه‌وانیدا واته‌ کۆبوونه‌وه گرد بووه‌وه ناوه‌که‌ گرده‌بیته‌وه
ئه‌گه‌ر کۆبووه‌وه، وه‌ بو ئه‌و شوێنه‌ به‌کارده‌هێنریت که ئاوی تیدا کۆبووبیته‌وه
﴿هه‌رله‌به‌رئه‌وه‌شه‌ له‌زمانی شیرنی کوردیدا پێ ده‌گوتریت ئه‌ستیل یان ئه‌ستیره‌ک یان
ناوکۆ که‌هه‌ر کام له‌وانه‌ راسته‌ - وه‌رگێر﴾.

وه‌له‌شه‌رعدا : هه‌وزیک ناوه‌ که‌له‌ که‌وسه‌ره‌وه دیته‌ خواره‌وه که‌له‌ناو به‌هه‌شتایه
له‌ گۆره‌پانی قیامه‌تدا بو پیتغه‌مبه‌ری خوایه‌ صلی الله علیه وعلی آله وسلم وه‌به‌لگه‌ش
له‌سه‌ری فهرمووده‌ موته‌واتره‌کانه‌ وه‌ کۆده‌نگی ئه‌هلی سونه‌یه‌ له‌سه‌ری .

وه پښه مبهري خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم ده فدرمو ویت : ﴿إِنِّي فَرَطُكُمْ عَلَى
الْحَوْضِ﴾^۱ واته ﴿من پیشتان ده کهوم بوسر جهوزی کهوسه رو لهوی چاوه پرواننام﴾.
پیشین نه هلی سونه کوده ننگن له سهر جیگیر کردنی و سه لماندنی، وه بیگومان
موخته زیله کان جهوزی کهوسه رهدی ده که نه وه و باوه ریان پی نه، وه نیمهش به دوو
راستی وه لایمان ده دهینه وه:

۱- نهو هدمو و فدرمو وده موته و اتره ی له و باره وه هاتو وه له پښه مبهري خوا وه صلى
الله عليه وعلى آله وسلم.

۲- کوده نگی نه هلی سونه له سهر نه وه.

﴿چونیه تی جهوزه که﴾

درې ژبه که ی رپړه وی مانگیکه وه پانیه که ی رپړه وی مانگیکه وه ههمو و لایه کانی وه که
یه کهسانن وه په رداخه کانی وه کو نه ستیره کانی ناسمان وایه له زوریدا وه ناوه که ی له
شیر سپیتره وه له هه نگوین شیرینتره وه بونه که ی له بونی میسک خوشتره دوو پلوسک و
بور ی تیدایه که ناوی له بهه شته وه بودین یه کیکیان له نالترونه نهو ویریان له زیوه

۱ البخاري : كتاب الرقاق : باب في الحوض (۶۵۸۳)، (۶۵۸۴).

ومسلم : كتاب الفضائل : باب إثبات حوض نبينا صلى الله عليه وعلى آله وسلم (۲۲۹۰) (۲۶)،
(۲۲۹۱) (۲۶) من حديث سهل بن سعد وأبي سعيد الخدري رضي الله عنهما .

قال ابن أبي العز في شرح الطحاوية (۱/ ۲۷۷): ((والأحاديث الواردة في ذكر الحوض تبلغ حد الفواتر،
رواها من الصحابة بضع وثلاثون صحابياً رضي الله عنهم ولقد استقصى طرقها شيخنا عماد الدين ابن كثير
تغمده الله برحمته في آخر تاريخه الكبير المسمى بالبدایة والنهاية)) أ. هـ . وكذا انظر فتح الباري (۱/ ۱۱)
(۴۶۸، ۴۶۹).

وقوله ﴿إِنِّي فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ﴾ . أي متقدمكم إليه النهاية لابن النثر (۳/ ۴۳۴).

باوه‌دارانى ئوممه‌تى پيغمبه‌رى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم دينه سهرى و لييده‌خونه‌وه جاهه‌ر كه سيك قومى ئاوى ليىخواته‌وه له‌دواى نه‌وه هه‌رگيز تينووى ناييت وه هه‌موو نه‌وانه‌ى كه باسكرا جيگيره له هه‌ردوو سه‌حيحى بوخارى يان يه‌كيياندا^۱ كه‌ئه‌و‌يش ئيستا بوونى هه‌يه له‌به‌ر فه‌رمايشته‌كه‌ى پيغمبه‌رى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم كه‌ده‌فه‌رموويت: ﴿إِنِّي وَاللَّهِ لَأَنْظُرُ إِلَى حَوْضِي الْآنَ﴾ رواه البخاري^۲ واته ﴿والله ي من ئيستا ته‌ماشاي سه‌وزه‌كه‌م ده‌كه‌م﴾.

نه‌و ئاوه‌شى كه‌بووى ديت و تيده‌پرژيت له‌ ئاوى كه‌وسه‌رى به‌هه‌شته‌وه‌يه له‌به‌ر فه‌رمايشته‌كه‌ى پيغمبه‌رى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم كه‌ده‌فه‌رموويت: ﴿وَأَعْطَانِي الْكَوْثَرَ فَهُوَ نَهْرٌ مِنَ الْجَنَّةِ يَسِيلُ فِي حَوْضِي﴾ رواه أحمد وهو حسن الإسناد والمثنى^۳.

واته ﴿وه كه‌وسه‌رى پييه‌خشيورم كه‌ئه‌و‌يش رووباريكه له‌به‌هه‌شتدا ده‌رژيته ناو سه‌وزه‌كه‌مه‌وه﴾.

۱ البخاري: كتاب الرقاق: باب في الحوض (٦٥٧٩).

ومسلم: إتاب الفضائل: باب إثبات حوض نبينا صلى الله عليه وعلى آله وسلم وصفاته (٢٢٩٢) (٢٧).

من حديث عبدالله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما.

والبخاري: كتاب الرقاق: باب في الحوض (٦٥٨٠).

ومسلم: إتاب الفضائل: باب إثبات حوض نبينا صلى الله عليه وعلى آله وسلم وصفاته (٢٣٠٣) (٤٣) من حديث أنس بن مالك رضي الله عنه.

ومسلم في المصدر نفسه (٢٣٠١) (٣٧). من حديث ثوبان رضي الله عنه.

٢ كتاب الرقاق: باب في الحوض (٦٥٩٠). من حديث عقبة بن عامر رضي الله عنه.

٣ نهاية البداية والنهاية (٢/ ٢٤٤) وفي إسناده ابن لهيعة وهو ضعيف.

بۆ ههموو پیغمبهریك چهوزیك ههیه كه تایهته بهخۆی و نهتهوه كهیهوه بهلام چهوزه كهی پیغمبهری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم لهههموویان گهورهترو مهزته وهزۆرتین كهشیش دیته سهری ﴿ئمه بهلگهیه لهسهرنهوهی كه ئومهتی پیغمبهری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم لهههموو ئومهتهكان زۆرتیه - وهرگێر﴾ لهبهر فهرماشته كهی پیغمبهری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم كهده فهرمویت: ﴿إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوْضًا وَإِنَّهُمْ لَيَبَاحُونَ أَيُّهُمْ أَكْثَرُ وَارِدَةً وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَكْثَرَهُمْ وَارِدَةً﴾. رواه الرمزي وقال غريب وروی ذلك ابن أبي الدنيا وابن ماجه من حديث أبي سعيد وفيه ضعف لكن صححه بعضهم من أجل تعدد الطرق^۱.

واته ﴿ههموو پیغمبهریك چهوزیك ههیه، و ئهوان شانازی دهكهن كه کامیان زیاتر ژمارهی هاتوانی سهر چهوزه كهی زیاتر بیت، وهمن هیوام وایه كه هاتوانی سهر چهوزه كه له ههمویان زیاتر بیت﴾^۲.

۱ حدیث صحیح : الرمزي (۲۴۴۳) منطريق الحسن عن سمرة وقال الرمزي : هذل حدیث غریب. قال الحافظ في الفتح (۱۱ / ۴۶۷) : ((وأشار أى -الرمزي -إلى أنه اختلف في وصله وإرساله فإن المرسل أصح .

قلت : والمرسل أخرجه ابن أبي الدنيا بسند صحيح عن الحسن قال : قال رسول الله عليه وعلى آله وسلم ﴿ إن لكل نبي حوضاً وهو قائم على حوضه بيده عصا يدعو من عرف من أمته، إلا أنهم يتباهون أيهم أثير تبعاً، وإني لأرجو أن أكون أكثرهم تبعاً ﴾ وأخرجه الطبراني من وجه آخر عن سمرة موصولاً ومرفوعاً مثله وفي سنده لين، وأخرج ابن أبي الدنيا أيضاً حديث أبي سعيد رفعه ﴿ وكل نبي يدعو أمته، ولكل نبي حوض، فمنهم من يأتيه الشام ومنهم من يأتيه العصبه ومنهم من يأتيه الواحد ومنهم من يأتيه الإثنين ومنهم من لا يأتيه أحد، وإني لأكثر الأنبياء تبعاً يوم القيامة ﴾ وفي إسناده لين . وإن ثبت فالمختص بنبينا عليه وعلى آله وسلم الكوثر الذي يصب من مائه في حوضه فإنه لم ينقل نظيره لغیره ((ا.ه .

۲ نامۆزگاری ههموو موستمانیکی دلسۆز و ژیر دهكهه بۆ زیاتر شارهزابوون له چهوزه كهی پیغمبهری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم بگهپیتموه بۆ پدرووکی ﴿قیامته له قورنان و فهرمووده صهیحه كاندا﴾ دانراوی مامۆستامان محمدی مهلا فاتق شارهزووری خوا بیاریتریت لهلاپهه ۲۶۶ دهست پیده کات تا لاپهه ۲۹۳ . ﴿وهرگێر﴾.

← والصَّراطُ حَقٌّ يَجُوزُهُ الْأَبْرَارُ، وَيَزِلُّ عَنْهُ الْفَجَّارُ.

وہ باوەرمان بە پردی صراط ھەبە کە ھەقەو رستە چاکە کاران لێی دەپەرنەو وە خراپە کارانیش لەسەری دەخەیسکێن و ناتوانن لێی بەپەرنەو و دەکەونە ناو دۆزەخەو

رافه‌ی شیخ ئینو عثمین

الصَّراطُ : لەزمانەوانیدا بەواتای رینگە دێت، وە لە شەرعدا بریتێە لە پردێکی راکێشراو بەسەر دۆزەخدا تاخەلکی بەسەردا بەپەرنەو بۆ بەهەشت، کەئەوێش جینگێرە بەبەلگە ی قورئان و سوننەت و وتە ی پیشین .

خوا ی گەورە دەفەرموویت : ﴿وَإِنْ مَنَکُمْ إِلَّا وَارِدُهَا﴾ مەریم : ۷۱ واتە ﴿ئە ی خەلکینە ! ئیلا دەبێت ھەموو نزیک ی ئاگری دۆزەخ بینەو و بەسەر پر دەکە ی ﴿الصَّراط﴾ دا تیەرن .

ھەریە کە لە عبد اللہ ی کور ی مەسعود وە قەتادە وە زەیدی کور ی ئەسەلم بە تیەربوون بەسەر پردی ﴿الصَّراط﴾ دا لێکیان داوەتەو، وە کۆمەلێکی تر لەوانە عبد اللہ ی کور ی عەباس رەزای خوا لەھەمووان بێت بە رۆشتە ناو ئاگر لێکیانداوەتەو بەلام دوا ی چوونە ناوی رزگاریان دەبێت.

وە پیغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم دەفەرموویت : ﴿ثُمَّ يُضْرَبُ الْجِسْرُ عَلَى جَهَنَّمَ وَتَجْلُ الشَّفَاعَةُ وَيَقُولُونَ اللَّهُمَّ سَلِّمْ سَلِّمْ﴾ متفق علیہ^۱.

۱ جزء من حديث أبي سعيد الخدري الطويل الذي أخرجه :

البخاري : كتاب التوحيد : باب قول الله تعالى ﴿﴿وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ نَّاصِرَةٌ﴾﴾ القيامة : ۲۲ (۷۴۳۹).

ومسلم : كتاب الإيمان : باب معرفة طريق الرؤية (۱۸۳) (۳۰۲).

* الجسر : رینگە . شرح النووي لمسم (۲۹/۳).

واته ﴿پاشان پردیک لهسر دوزخ داده نیت وه تکاردنیش دیته جی وه ده لنین

تهی پدروهر دگار سه لامه تمان بکه سه لامه تمان بکه﴾^۱.

وه نه هلی سونهت هدره هموویان کۆدهنگن لهسر بوونی و جیگیر کردنی .

۱ نموه بهشتیکه لمو لهرموده بهی که پیشموا موسلیم له صحیحه کهیدا ریوایتی کردوه و زور نمو بابه تانای تیمه بهمشوین فیربوونیدا ده گهرین تیدایه جا بویه پیمخوشه لهرموده که وه کو خوی بهیم تا زیاتر یوانین سودمند بین لشی و شاره زای بین، بفرمور:

۴۷۲ - وَخَدَّثَنِي سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنِي خَفْصُ بْنُ مَسْرُورٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ نَاسًا فِي زَمَنِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «نَعَمْ». قَالَ «هَلْ نَصَارُونَ فِي رُؤْيَةِ الشَّمْسِ بِالظُّهْرِ صَحْوًا لَيْسَ مَعَهَا سَحَابٌ وَهَلْ نَصَارُونَ فِي رُؤْيَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةً الْبَرَصُ صَحْوًا لَيْسَ فِيهَا سَحَابٌ». قَالُوا لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ «مَا نَصَارُونَ فِي رُؤْيَةِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا كَمَا نَصَارُونَ فِي رُؤْيَةِ أَحَدِهِمَا إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَذُنُ سُوَيْدٍ لَيَسْمَعُ كُلُّ أُمَّةٍ مَا كَانَتْ تَعْبُدُ. فَلَا يَبْقَى أَحَدٌ كَانَ يَعْبُدُ غَيْرَ اللَّهِ سُبْحَانَهُ مِنَ الْأَصْنَامِ وَالْأَصْنَابِ إِلَّا يَتَسَاقَطُونَ فِي النَّارِ حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ إِلَّا مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ مِنْ بَرٍ وَفَاجِرٍ وَغَيْرِ أَهْلِ الْكِتَابِ قُدِّعَى الْيَهُودُ يَقَالُ لَهُمْ مَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ قَالُوا كُنَّا نَعْبُدُ غَزِيرَ ابْنِ اللَّهِ. يَقَالُ كَذَبْتُمْ مَا أَخَذَ اللَّهُ مِنْ صَاحِبَةٍ وَلَا وَلَدٍ. فَمَاذَا تَقُولُونَ قَالُوا عَطِشْنَا يَا رَبَّنَا فَاسْقِنَا. فَيُشَارُ إِلَيْهِمْ أَلَّا تَرْضَوْنَ فَيَخْشَرُونَ إِلَى النَّارِ كُلُّهَا سَرَابٌ يَخْطِئُ بَعْضُهَا بَعْضًا فَيَتَسَاقَطُونَ فِي النَّارِ. ثُمَّ يُدْعَى النَّصَارَى يَقَالُ لَهُمْ مَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ قَالُوا كُنَّا نَعْبُدُ الْمَسِيحَ ابْنَ اللَّهِ. يَقَالُ لَهُمْ كَذَبْتُمْ. مَا أَخَذَ اللَّهُ مِنْ صَاحِبَةٍ وَلَا وَلَدٍ. يَقَالُ لَهُمْ مَاذَا تَقُولُونَ فَيَقُولُونَ عَطِشْنَا يَا رَبَّنَا فَاسْقِنَا. - قَالَ - فَيُشَارُ إِلَيْهِمْ أَلَّا تَرْضَوْنَ فَيَخْشَرُونَ إِلَى جَهَنَّمَ كُلِّهَا سَرَابٌ يَخْطِئُ بَعْضُهَا بَعْضًا فَيَتَسَاقَطُونَ فِي النَّارِ حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ إِلَّا مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ تَعَالَى مِنْ بَرٍ وَفَاجِرٍ أَكْفَاهُمْ رَبُّ الْعَالَمِينَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى فِي أَدْنَى صُورَةٍ مِنْ الَّتِي رَأَوْهُ فِيهَا.

قَالَ لَمَّا تَنْتَظِرُونَ تَتَّبِعُ كُلُّ أُمَّةٍ مَا كَانَتْ تَعْبُدُ. قَالُوا يَا رَبَّنَا فَارْقَا النَّاسَ فِي الدُّنْيَا أَفْقَرُ مَا كُنَّا إِلَيْهِمْ وَلَمْ نَصَاحِبْهُمْ. يَقُولُ أَنَا رَبُّكُمْ. يَقُولُونَ نَعْمُ بِاللَّهِ مِنْكَ لَا نُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا - مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا - حَتَّى إِنَّ بَعْضَهُمْ لَيَكَاذُ أَنْ يَتَّقِلَ. يَقُولُ هَلْ يَنْتَكُمُ وَيَنْتَهُ آيَةٌ فَتُفَرَّقُونَ بِهَا يَقُولُونَ نَعَمْ. فَيُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ فَلَا يَبْقَى مِنْ كَانَ يَسْجُدُ لِلَّهِ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهِ إِلَّا أَذِنَ اللَّهُ لَهُ بِالسُّجُودِ وَلَا يَبْقَى مَنْ كَانَ يَسْجُدُ الْفَنَاءَ وَرَبَّيَا إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ ظَهْرَهُ طَبَقَةً وَاحِدَةً كُلَّمَا أَرَادَ أَنْ يَسْجُدَ خَرَّ عَلَى قَفَاءٍ. ثُمَّ يَرْفَعُونَ رُءُوسَهُمْ وَقَدْ تَحَوَّلَ فِي صُورَتِهِ الَّتِي رَأَوْهُ فِيهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمْ. يَقُولُونَ أَأَنْتَ رَبَّنَا. ثُمَّ يَضْرِبُ الْجَسَدَ عَلَى جَهَنَّمَ وَتَجَلَّى الشَّفَاعَةُ وَيَقُولُونَ اللَّهُمَّ سَلِّمْ وَسَلِّمْ. - قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْجَسَدُ - «دَخَضَ مَرَّةً. فِيهِ خَطَاطِيفٌ وَكَلَابِيبٌ وَحَسَنٌ تَكُونُ يَتَجَدَّدُ فِيهَا شَوْكَةٌ يَقَالُ لَهَا السُّعْدَانُ فَيَمُرُّ الْمُؤْمِنُونَ كَطَرَفِ الْغَيْنِ وَكَالْبَرْقِ وَكَالطَّيْرِ وَكَالْجَارِيدِ الْخَيْلِ وَالرَّكَابِ فَتُجَاجِ مُسَلِّمٌ وَمُخَذَّوْنٌ مُرْسَلٌ وَمَكْدُوسٌ فِي نَارِ جَهَنَّمَ. حَتَّى إِذَا خَلَصَ الْمُؤْمِنُونَ مِنَ النَّارِ قَالُوا الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ بِأَخَذٍ مُنَاسِدَةٍ لِلَّهِ فِي اسْتِغْفَارِ الْحَقِّ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لِلَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِأَخْوَانِهِمُ الَّذِينَ فِي النَّارِ يَقُولُونَ رَبَّنَا كَانُوا يَصُومُونَ مَعَنَا وَيُصَلُّونَ وَيُحْجُونَ. يَقَالُ لَهُمْ أَخْرِجُوا مِنْ عَرْشِهِمْ. فَحَرَّمَ صُورَهُمْ عَلَى النَّارِ فَيَخْرُجُونَ خَلْقًا كَثِيرًا قَدْ أَخَذَتِ النَّارُ إِلَى يَصْفٍ سَاقِيَةٍ وَإِلَى رُكْبَتَيْهِ ثُمَّ يَقُولُونَ رَبَّنَا مَا بَقِيَ لِيهَا أَحَدٌ مِمَّنْ أَمَرْنَا بِهِ. يَقُولُونَ أَزْجَعُوا فَمَنْ وَجَدْتُمْ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ دِينَارٍ مِنْ خَيْرٍ فَأَخْرِجُوهُ. فَيَخْرُجُونَ خَلْقًا كَثِيرًا ثُمَّ يَقُولُونَ رَبَّنَا لَمْ تَنْزِلْ فِيهَا أَحَدًا مِمَّنْ أَمَرْنَا بِهِ. ثُمَّ يَقُولُونَ أَزْجَعُوا فَمَنْ وَجَدْتُمْ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ مِنْ خَيْرٍ فَأَخْرِجُوهُ. فَيَخْرُجُونَ خَلْقًا كَثِيرًا ثُمَّ يَقُولُونَ رَبَّنَا لَمْ تَنْزِلْ فِيهَا خَيْرًا. «وَكَانَ أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ يَقُولُ إِنَّ لَمْ تُصَدِّقُونِي بِهَذَا الْخَبَرِ فَأَقْرَعُوا إِنْ حَقَّقْتُمْ (إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِنْ تَكُ حَسَنَةً بَضَاعِفُهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا) « يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ شَفَعَتِ الْمَلَائِكَةُ وَشَفَعَ الشُّيُوعُ وَشَفَعَ الْمُؤْمِنُونَ وَلَمْ يَبْقَ إِلَّا أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ فَيَقْبِضُ قَبْضَةً مِنَ النَّارِ فَيَخْرُجُ مِنْهَا قَوْمًا لَمْ يَعْمَلُوا خَيْرًا قَطُّ قَدْ عَادُوا حُمَمًا فَيَلْقِيهِمْ فِي نَهْرِ فِي أَفْوَاهِ الْجَنَّةِ يَقَالُ لَهُ نَهْرُ الْحَيَاةِ فَيَخْرُجُونَ كَمَا تَخْرُجُ الْحَيَّةُ فِي حَبِيلِ السِّلِّ أَلَّا تَرَوْهَا تَكُونُ إِلَى الْحَجَرِ أَوْ إِلَى الشَّجَرِ مَا يَكُونُ إِلَى الشَّمْسِ أَصْفَرُ وَأَخْيَضُ وَمَا يَكُونُ مِنْهَا إِلَى الظِّلِّ يَكُونُ أَتْيَضُ. « فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ كَذَلِكَ كُنْتُ تَرَعِي بِالْبَاطِنَةِ قَالَ « فَيَخْرُجُونَ كَاللُّؤْلُؤِ فِي رِقَابِهِمُ الْخَوَاتِمُ يَعْرِفُهُمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ هَوْلَاءِ غَنَاءُ اللَّهُ الدِّينَ أَدْخَلَهُمُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ عَمَلٍ عَلَيْهِمْ وَلَا خَيْرٍ قَدَّمُوا ثُمَّ يَقُولُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ لَمَّا رَأَيْتُمُوهَا فَهِيَ لَكُمْ. يَقُولُونَ رَبَّنَا أَغْطَيْنَا مَا لَمْ نَطْعُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ. يَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي الْفَضْلُ مِنْ هَذَا يَقُولُونَ يَا رَبَّنَا أَيُّ شَيْءٍ أَفْضَلُ مِنْ هَذَا. يَقُولُ رِضَايَ فَلَا أَسْخَطُ عَلَيْكُمْ بَعْدَهُ أَبَدًا. « ﴿وَمَرْگير﴾

﴿چونیهتی پردی﴾ الصراط ﴿﴾

پرسپار کړا له پیغمبري خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم دهرباره ی پردی ﴿الصراط﴾ جا نه ویش فهرمووی: ﴿مَذْحُضَةٌ مَرَلَةٌ. عَلَيْهَا خَطَاطِيفٌ وَكَلَالِيبٌ وَحَسَكَةٌ مُفْلَطَحَةٌ لَهَا شَوْكَةٌ عَقِيفَاءُ تَكُونُ بِنَجْدٍ يُقَالُ لَهَا السَّعْدَانُ﴾ رواه البخاري^۱.

واته ﴿فریده ریځی خلیسکه چوند قولایځی به سهره ویه وه چوند درکځی پان و تیږی له سهره که در که کانی چه ماونه ته وه له نه جد هیه پی ده لښ سعادان﴾.

وه به هه مان شیوه پښه وا بوخاری له نه بی هوره یروه ره زای خوای لی بیت ده گڼر ټه وه که ﴿وَبِهِ كَلَالِيبٌ مِثْلُ شَوْكِ السَّعْدَانِ غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَعْلَمُ مَا قَدَرُ عَظَمِهَا إِلَّا اللَّهُ تَخْطَفُ النَّاسَ بِأَعْمَالِهِمْ﴾ واته ﴿وه قولای پیوه یه وه کو درکی سعادان به لښام کهس راده ی گه وره یه تیه که ی نازانیت ته نها خوای گه وره نه بیت، خه لکی به گوږه ی کرده وه کانیاں ده فرینې بو ناو دوزه خ﴾.

وه له صه حیچی موسلیمیشدا له فهرمووده که ی نه بی سه عیدی خودری ره زای خوای لی بیت فهرمووی: ﴿بَلْغَنِي أَنَّ الْجِسْرَ أَذَقُ مِنَ الشَّعْرَةِ وَأَحَدٌ مِنَ السَّيْفِ﴾^۲ ﴿پیمگه یشتووه نه و پرده له موو باریکږه و له شمشیر تیږتره﴾.

وه پښه وا نه حه دیش هاوشیوه ی نه وه ی له دایکان عایشه وه ریوایه تکر دووه به مەر فوعی.

۱ جزء من حديث أبي سعيد الخدري المتقدم عند البخاري ومسلم .

۲ ذكره الإمام مسلم في صحيحه عقب روايته احديث أبي سعيد الخدري (۱۸۳) (۳۰۲) المتقدم

قال: ((قال أبو سعيد : بلغني أن الصراط أحد من السيف وأدق من الشعرة))

وراجع تعليق الحافظ ابن حجر في الفتح (۱۱ / ۴۵۴) على هذا البلاغ في بحث جيد.

﴿چۆنیەتی پەڕینهوه بەسەر پردی ﴿الصراط﴾ دا﴾

هیچ کەسێک بەسەر پردی ﴿الصراط﴾ دا تێپەڕناوێت بێجگە لە باوەڕداران نەبێت ئەوانیش بەگوێرەی کردەوه کانیان دەتوانن بەسەریدا تێپەڕن لەبەرفەرمووده کەسێ ئەبی سەعیدی خودریهوه رەزای خوای لی بیت لە لە پیغمبەری خواوە صلی الله علیه وعلى آله وسلم لەناو فەرمووده کەدا ﴿فَيَمُرُّ الْمُؤْمِنُونَ كَطَرَفِ الْعَيْنِ وَكَالْبَرْقِ وَكَالرَّيْحِ وَكَالطَّيْرِ وَكَأَجَاوِدِ الْخَيْلِ وَالرَّكَّابِ فَتَاجِرٌ مُسْلِمٌ وَمَخْدُوشٌ مُرْسَلٌ وَمَكْدُوسٌ فِي نَارِ جَهَنَّمَ﴾ متفق علیه^۱.

واتە ﴿جا باوەڕداران وەکو چاوتروکان بەسەریدا تێدەپەڕن وە وەکو هەورە بروسکە وە وەکو با وە وەکو بالتندە وە وەکو باشترین ئەسپ و ووشتر وە هی وایان هەبە بەسەلامەتی رزگاری بوو وە هی وایان هەبە بەبرینداری رزگاری بوو وە هەیانە سەرەو خوار خراوەتە ناو ناگری دۆزەخ و کەلکە بوو لەناو ناگری دۆزەخدا﴾.

وە لە صحیحی موسلیمیشدا هاتوووە کە ﴿تَجْرِي بِهِمْ أَعْمَالُهُمْ وَبَيُّكُمُ قَائِمٌ عَلَى الصِّرَاطِ يَقُولُ رَبِّ سَلِّمْ سَلِّمْ حَتَّى تَعْجَزَ أَعْمَالُ الْعِبَادِ حَتَّى يَجِيءَ الرَّجُلُ فَلَا يَسْتَطِيعُ السَّيْرَ إِلَّا زَحْفًا﴾^۲

واتە ﴿خەلکی بەهۆی کردەوه کانیانەوه دەڕۆن بەسەر پردی ﴿الصراط﴾ دا وە پیغمبەرە کە یشتان صلی الله علیه وعلى آله وسلم وەستاوە لەسەر ﴿الصراط﴾ وە دەرفەرمووێت پەروردگار سەلامەتیان بکەین سەلامەتیان بکەیت تا کردەوهی بەندەکان تەواو دەبن تا پیاویک دێت ناتوانێت بڕوات تەنها لەسەر سنگ نەبێت﴾.

۱ پیشتر تەخریجکراوە.

۲ مسلم : کتاب الإيمان : باب أدنى أهل الجنة منزلة (۱۹۵) (۳۲۹). من حديث حذيفة وأبي هريرة رضي الله عنهما.

وە لە صدحیحی بوخاریشدا هاتوووە کە ﴿حَتَّى يَمُرَّ آخِرُهُمْ يُسْحَبُ سَحْبًا﴾^۱

واتە ﴿تَا كَوْتَا كەسیان تێپەر دەبێت ڕادە کیشریت چۆن ڕاکێشانێک﴾.

وە یە کەم کەس تێپەر دەبێت بە سەر پردی ﴿الصَّراط﴾ دا لە پێغمبەران سەلامی
خوایان لی بێت پێغمبەر محەممەدە صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم وە لە ناو نەتەووەکانیشدا
نەتەووە کە ی پێغمبەر محەممەدە صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم لەبەر فەرماشتە کە ی
پێغمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم کە دە فەرمووێت : ﴿فَأَكُونُ أَنَا وَأُمَّتِي
أَوَّلَ مَنْ يُجِيزُهَا وَلَا يَتَكَلَّمُ يَوْمَئِذٍ إِلَّا الرُّسُلُ وَدَعْوَى الرُّسُلِ يَوْمَئِذٍ اللَّهُمَّ سَلِّمْ سَلِّمْ﴾ رواه
البخاري^۲.

واتە ﴿جا من و ئۆمەتە کەم یە کەم کە سێک دە بین کە بە سەر پردی ﴿الصَّراط﴾ دا
تێپەر دەبێت وە لەو ڕۆژەدا تەنھا پێغمبەران نەبێت سەلامی خوایان لی بێت هیچ کەسی
دی قسە ناکان وە نزاو پارانەو ی پێغمبەرانیش سەلامی خوایان لی بێت لەو ڕۆژەدا
ئەو یە کە دە فەرموون : پەر وەردگارا بیانپاریزی بیاپاریزی یان سەلامەتیان بکەیت
سەلامەتیان بکەیت﴾.

۱ البخاري : كتاب التوحيد : باب قول الله تعالى : ﴿وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾﴾
القيامة: ٢٢ - ٢٣ (٧٤٣٩).

من حديث أبي سعيد الخدري رضي الله عنه.

۲ البخاري : كتاب التوحيد : باب قول الله تعالى : ﴿وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾﴾
القيامة: ٢٢ - ٢٣ (٧٤٣٧).

من حديث أبي هريرة رضي الله عنه.

﴿وَيَشْفَعُ نَبِيُّنَا - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِيمَنْ دَخَلَ النَّارَ مِنْ أُمَّتِهِ مِنْ أَهْلِ الْكِبَائِرِ فَيَخْرُجُونَ بِشَفَاعَتِهِ بَعْدَ مَا احْتَرَقُوا وَصَارُوا فَحْمًا وَحِمَمًا، فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِشَفَاعَتِهِ.﴾

وه‌باوه‌پرمان وایه پیغمبرمان محمد صلی الله علیه وعلی آله وسلم تکاده‌کات لای خوای گه‌وره بۆ نه‌و که‌سانه‌ی که چورونه‌ته ناو ناگری دۆزه‌خ له نوممه‌ته‌که‌ی له‌وانه‌ی نه‌مجامده‌ری تاوانه گه‌وره‌کانن جا به‌تکا‌کردنه‌که‌ی پیغمبرمان محمد صلی الله علیه وعلی آله وسلم له ناگری دۆزه‌خ ده‌رده‌چن له‌دوای نه‌وه‌ی سوتاون و بوون به‌خه‌لوز و‌ره‌ش بوون جا ده‌رۆنه ناو به‌هه‌شت به‌هۆی تکا‌کردنه‌که‌ی .

﴿وَلَسَائِرِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةِ شَفَاعَاتٌ، ﴿وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ أَرْضَىٰ وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ﴾﴾ (الأنبياء: ۲۸)

وه‌باوه‌پرمان وایه که بۆ هه‌موو پیغمبرمان سه‌لامی خویان لی بیټ و باوه‌رداران و فریشته‌کان تکا‌کردن هه‌یه، خوای گه‌وره ده‌فهرموویټ : ﴿شَفَاعَتِ نَاکَه‌ن تَه‌نِهَا بۆ نه‌و که‌سانه نه‌بیټ که خوای گه‌وره رازییه لییان وه خوای گه‌وره‌ش رازی نیه تَه‌نِهَا له یه‌کخواناسان نه‌بیټ، له‌زۆر ترسی خواو گه‌وره‌ی هه‌رده‌م ده‌له‌رزن و ناویرن سه‌ری‌چی بکه‌ن﴾.

﴿وَلَا تَنْفَعُ الْكَافِرَ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ.﴾

وه بی باوه‌رپان هه‌چ سو‌دیك له تکای تکا‌کاران نابین.

.....
 رافعی شیخ ئیبنو عثیمین
 .....

الشفاعة : لەزمانەوانیدا بریتیه لە کردنی تاکە بە جووت، وە لەزاراوەی زانا یاندا نیوەندی کردنە بۆکەسیکی تر بۆ دەستخستنی سودیک یان لادانی زیانیك، وە تەحاکاردنیش لە پۆژی دوایدا دوو جۆرە جۆریکیان تاییەتە بە پیغەمبەرمان محمد صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم وە جۆرەکە ی تریان گشتیە بۆ پیغەمبەرمان محمد صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم و بۆجگە لەویش ﴿واتە دووهم فراوانرە لەیەکەم چونکە یەکەم تەنھا پیغەمبەرمان محمد صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم دەگریتەو بەلām دووهم ئەویش و جگە لەویش دەگریتەو – وەرگێڕ﴾.

جۆری یەکەم :: جائەوہی تاییەتە بەوہ وە تەکا کردنە مەزنە کەبەتە لای خوا ی گەورە بۆئەوانە ی لەمە حەشەردان تا دادوہری نیوانیان بکات لە کاتی کەدا کەھەموو غەم و نەرەحەتی و پەژارە یەک دەچێژن و ناتوانن بەرگە ی بگرن جا ئەپۆن بۆلای باوکە ئادەم دوا ی ئەو بۆلای نوح وە ئیبراھیم وە موسا وە عیسا سەلامی خوا لە ھەمویان بێت ھەرھەموویان پاکانە دەکەن بەوہی ناتوانن ئەوہ بکەن دوا ی ئەوہ دین بۆلای پیغەمبەری خوا محمد صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم جا تەکایان بۆ دەکات لای خوا ی گەورە دوا ی ئەوہ خوا ی پاک و بێگەردو بەرزو بلند دیت بۆ دادوہری کردن لەنیوان بەندەکانیدا .

وە بێگومان ئەم چۆنیەتیە لە فەرموودە بەناوبانگە کە ی صوردا باسکراوە بەلām رێشتە کە ی لاوازە و قسە ی لەسەرە ^۱ وە لا براوە لەناو فەرموودە راستەکاندا و کورتی ھەڵتێناوہ لەناو یاندا لەسەر باسکردنی تەکا کردن بۆ خواوہن گوناھە گەورەکان.

۱ حدیث ضعیف : وهو حدیث طویل جداً فی إسنادہ إسماعیل بن رافع وهو ضعیف ومحمد بن یزید أبو زیاد : هو مجهول وقد أورده الحافظ ابن کثیر فی تفسیرہ (۲/ ۱۴۶، ۱۴۸) عن الطبرانی، وقال : هذا حدیث مشهور وهو غریب جداً، ولبعض شواهد فی الأحادیث متفرقة، وفي بعض ألفاظه نكارة تفرد به إسماعیل بن رافع قاص أهل المدينة، وقد اختلف فيه، فمنهم من وثقه، ومنهم من ضعفه، ونص على نكارة حديثه غير واحد من الأئمة ..... وراجع النهاية لابن کثیر (۱/ ۲۵۳).

وە ھەركام لە ئێن و کەسیر و رافەکاری الطحاوی دەلێن : وە مەبەستی پێشین لە کورتەلێنان لەسەر تەکاکردن بۆ ئەوانە ی خاوەنی گوناھە گەورەکانن ئەو بۆوە کە رەدی خەوارێجەکان و ئەوانە ی شوێن ئەوان کەوتوون لە موعتەزێلەکان بەدەنەو .

وە ئەم شەفاعەتکردنە ھیچ کام لە موعتەزێلەو خەوارێجەکان ئینکاری ناکەن ﴿بەلام جوۆری دووم رەد دەکەنەو کەتایبەتە بەھاتنە دەرەو لەناگر چونکە تەنھا باوەرپان بەو جوۆرە ی تەکاکردنە کە نەھیلێت بەجێتە ناو ئاگری دۆزەخ جائەگەر چووە ناو ئاگرەو ئێر ئەو گومراپانە دەلێن تەکاکردن نابێت لەبەر ئەوە ی ھەرکەس چووە ناو ئاگر ھاتە دەرەو ی نیە، نازاخم بۆ ئەوە نەدە گومراپان لە کاتیکدا ئەو ھەموو فەرموودەمان ھەیە دەرپارە ی تەکاکردنی ھەریە کە لە فریشتەکان و پێغمبەران و باوەرپاران و تەنانەت خوای گەورە خوێشی بۆ ئەوە ی ئەوانە ی باوەرپاران و تاوانباران بەتەکاکردنی ئەوان بێنە دەرەو و ھەرواش دەبێت خەلکانێکی زۆر دێنە دەرەو بەرەحم و بەزەیی خوای گەورە بەلام ئەگەر جوان وردبیتەو بۆت دەرەو کەوێت ھۆکارە کە ی تەنھا یەک شتە ئەویش دوورکەوتنەو یە لەقورئان و سوننەت بەتێگەشتنی پێشینی ئومەت داوالەخوا دەکەم بمانگێڕێ لەشوێنکەوتووانی سەلەفی صالحمان ئامین – وەرگیر ﴿

وہ مؤلہتی خواہی تیدا بھمەرج گیرا وہ لہبەر فہرموودہ کە ی خوای گہورہ : ﴿مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾ البقرة: ٢٥٥ واتە ﴿کی ھەبە لەرپوژی دوایدا بتوانیت تەکا بکات لای ئەو ھەتا ئەو خۆی مؤلەت نەدات﴾ .

جوۆری دووم : کە ئەو ھەش بریتە لەتەکاکردن بۆ ئەوانە ی کە چوونەتە ناو ئاگرەو لەباوەرپاران ئەوانە ی تاوانی گەورەیان ئەنجامداو کە بەھۆی ئەو تەکاکردنەو دەرپەچن لێ دوا ی ئەوە ی کە سوتان و بوون خەلتوز و رەشبوونەو، لەبەر فەرموودە کە ی ئەبێ سەعید کە فەرمووی : پێغمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم کەدە فەرموویت :

﴿أَمَّا أَهْلُ النَّارِ الَّذِينَ هُمْ أَهْلُهَا فَإِنَّهُمْ لَا يَمُوتُونَ فِيهَا وَلَا يَحْيَوْنَ وَلَكِنَّ نَاسًا أَوْ كَمَا قَالَ تُصِيبُهُمُ النَّارُ بِذُنُوبِهِمْ أَوْ قَالَ بِخَطَايَاهُمْ فَيَمِيتُهُمْ إِمَاتَةً حَتَّى إِذَا صَارُوا فَخْمًا أَذِنَ فِي الشَّفَاعَةِ﴾ الحديث رواه أحمد^۱.

واته ﴿بهلام دۆزهخه كان نهوانه ی که خوی گهوره نایهویت دهریان بهییت تیایدا نامرن و زیندوناکرینهوه بهلام خه لکانیکی تر یان ههروهک نهوهی فهرمووی دهچنه ناو ناگره دۆزهخهوه بههۆ تاوانه کانیان یان فهرمووی بههۆی گوناوههده لکانیانهوه جا خوی گهوره بهمردنیک دهیاغریییت تا دهبن بهخه لوز نهو کاته مۆلهت ده دات به تکاگردن﴾

پیشهوا ئیین و کهسیر له ﴿النهاية - لایه پره ی ۲۰۴ - بهرگی ۲﴾ دا ده فهرموویت: ﴿وه نهوه سه نه دیکى راسته له سه ر مهرجی بوخاری و موسلیمه بهلام نهوانه بهو شیویه ریوایه تیان نه کردووه و نه یانه یناوه﴾.

وه نه م تکاگردنه بو پیغه مبه ر صلی الله علیه وعلی آله وسلم و جگه له ویشه له پیغه مبه ران و فریشته کان و باوه رداران له بهر فهرمووده که ی نه بی سه عید که فهرمووی : ﴿فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ شَفَعَتِ الْمَلَائِكَةُ وَشَفَعَ النَّبِيُّونَ وَشَفَعَ الْمُؤْمِنُونَ وَلَمْ يَبْقَ إِلَّا أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ فَيَقْبِضُ قَبْضَةً مِنَ النَّارِ فَيُخْرِجُ مِنْهَا قَوْمًا لَمْ يَعْمَلُوا خَيْرًا قَطُّ قَدْ عَادُوا حُمَمًا﴾^۲

واته ﴿جا پاش نهوه خوی بهرزوبه ریز ده فهرموویت : فریشته کان و پیغه مبه ران و باوه رداران تکایان کرد وه نه ماوه ته وه تنه ا آرْحَمُ الرَّاحِمِينَ نه بییت ئینجا به مشتی خو ی مشتیک له نه هلی ناگر ده رده هییت که هیچ کاریکی چاکه یان نه کردووه وه کو خه لوزیان لیها تبوو﴾.

۱ احمد فی مسنده (۳/ ۹۴).

۲ پیشتر ته خریجکراوه .

و ئەم جوړه شەفاعەت موخەزیلمو خەواربجەکان باوەریان پشی نیو پەدی
دەکەنەو بەباوەرپوون لەسەر پێچکە خوارەکیان کە دەلێن ئەنجامدەری تاوانی گەوورە
بەهەتاهەتایی لەناگری دۆزەخدا دەمیتێوێت جانی تەکاکردن سودی پێناگەینیت،
و ئەیمەش بەرپەرچیان دەدەینەو بەوێ کە دیت :

۱- ئەو بیروبووچوونەیان پێچەوانە فەرموودە مۆتەواتیرەکانە کە لە پێغمبەری
خواوە صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم ریاوایە تکرارە.

۲- ئەو بیروبووچوونە پێچەوانە کۆدەنگی پێشینە .

و ئەو بۆ ئەم جوړە تەکاکردنە دوو مەرج بەپێویست دانراوە کە دەبێت تیایدا بێت
ئەوانیش :

یە کەم :: مۆلەتی خوای گەورە لە کاتی تەکاکردنە کەدا لەبەر فەرموودە کە خوای
گەورە : ﴿مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾ البقرة: ۲۵۵ واتە ﴿کی هەیە
لەرۆژی دوایدا بێتوانیت تەکابکات لای ئەو هەتا ئەو خۆی مۆلەت نەدات﴾.

دوووەم :: پەزنامەندی خوای گەورە لەھەریەک لە تەکاکارو تەکاوەکراو لەبەر

فەرموودە کە خوای گەورە : ﴿وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَى﴾ الانبياء: ۲۸
﴿شەفاعەت ناکەن تەنھا بۆ ئەو کەسانە نەبێت کە خوای گەورە رازیبە لێیان وە
خوای گەورەش رازی نیە تەنھا لە یە کەخوایانسان نەبێت﴾.

بەتەم هەرچی دەربارەیی بیاوێرە ئەوا بەھیج جوړیک تەکاکردن نایگریتەو لەبەر

فەرموودە کە خوای گەورە : ﴿فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَعَةُ الشَّافِعِينَ﴾ الم نشر: ۴۸

واتە ﴿جا بەھیج جوړیک تەکا کاران سودیان پێناگەینیت﴾.

واتە ئەگەر وای دابنێن کە سیکیش هەیە تەکایان بۆبکات تەکاکردن بەھیج جوړیک
سودیان پێناگەینیت .

وههرچی دهرباره ی تکا کردنی پیغمبري خوايه صلی الله علیه وعلی آله وسلم بز مامه ی نه به تالیب هه تا نه بو تالیب له قهراغه ناگری دۆزه خدا ده بیټ و دوو نه علی له پندایه و تا ههر هردوو قولایه ی له ناو ناگردا ده بیټ و میشکی سهری ده کولیتیت و نهو سزایهش سوکترین سزای نه هل دۆزه خه، پیغمبري خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم ده فهرموویت : ﴿وَلَوْلَا أَنَا لَكَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ﴾ رواه مسلم^۱.

جائوه به تنهها تایه ته به پیغمبري خواوه صلی الله علیه وعلی آله وسلم و به مامه یوه نه بو تالیب وه نه وهش خوا دهیزانیت له بهر نه وهی هه ستاوه به سهر خستنی پیغمبري خواوه صلی الله علیه وعلی آله وسلم وه بهرگریکردن لی، وه به وهی هه ستاوه پی له هه موو نهو کاره چا کانه ی که بز پیغمبري خوا ی صلی الله علیه وعلی آله وسلم کردوه.

---

۱ مسلم : کتاب الإيمان : باب شفاعة النبي صلی الله علیه وعلی آله وسلم لأبي طالب والتخفيف عنه بسببه (۲۰۹) (۳۷۵) من حديث العباس بن عبدالمطلب أنه قال: ﴿يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ تَفَعْتَ أَبَا طَالِبٍ بِشَيْءٍ فَإِنَّهُ كَانَ يَحُوطُكَ وَيَغْضِبُ لَكَ قَالَ نَعَمْ هُوَ فِي ضَخْصَاخٍ مِنَ النَّارِ وَلَوْلَا ذَلِكَ لَكَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ﴾.

واته ﴿نه ی پیغمبري خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم نایه به هیچ شتیک سودت به نه بو تالیب گه یاندوه چونکه نهو دوری دایت و له برتو توره ده بو نهویش فهرمووی بهلی : نهو له له قهراغی ناگری دۆزه خدایه و دوو نه علی له پندایه و تا ههر هردوو قولایه ی له ناو ناگردا ده بیټ و میشکی سهری ده کولیتیت وه نه گهر له بهر نه وهش نه بو وایه نهوا له بنی به وهی ناگری دۆزه خدا ده بو﴾.

﴿الْجَنَّةُ وَالنَّارُ مَخْلُوقَتَانِ لَا تَفْنِيَانِ، فَالْجَنَّةُ مَأْوَى أَوْلِيَائِهِ، وَالنَّارُ عِقَابُ لَأَعْدَائِهِ، وَأَهْلُ الْجَنَّةِ فِيهَا مُخَلَّدُونَ.﴾

وہباوہرمان وایہ بہہشت و دۆزەخ دوو دروستکراوی خوای گہورەن ہەرگیز لەناوناچن، جابہہشت شوینی دۆستانانی خوای گہورەہ، وەئانگەر سزایە بۆ دۆزمنانی خوای گہورە، وە ئەہلی بہہشتیش بہہتاهەتایی تێیدا دەمیننەوہ .

خوای گہورە دەفەرموویت : ﴿إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابٍ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يُفَرِّغُهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾﴾ الزخرف: ٧٤ - ٧٥ واتە ﴿بیگومان تاوانباران بەشیرک و کوفر لەسزای دۆزەخدان بہہمیشەیی، ہەرگیز لێیانناپرێت و سوک ناگرێت، ئەوان لەو سزایەدا بێ ئومێدن﴾.

رافه‌ی شیخ ئیبنو عثیمین

﴿بہہشت و دۆزەخ﴾

بہہشت: لەزمانەوانیدا بەواتای باخێک دێت کەداری زۆری تێدايیت، وەلەشەرعیشدا بریتیه لەو مال و شوینەیی کە خوای گہورە نامادەیی کردووہ بۆ لەخواترسان لەپەرۆزی قیامەتدا.

ئانگەر : لەزمانەوانیدا واتاکەیی زانراوہ، وەلەشەرعیشدا بریتیه لەو مال و شوینەیی کە خوای گہورە نامادەیی کردووہ بۆ بیباوہران لەپەرۆزی قیامەتدا.

وہەردووکیان دروستکراوون و نیستا بوونیان ھەبە لەبەرفەرموودەکەیی خوای

گہورە لەبارەیی بہہشتەوہ کە دەفەرموویت : ﴿أَعَدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾﴾ آل عمران: ١٣٣

واتە ﴿نامادەکراوہ بۆ لەخواترسان﴾.

وہلہ بارہی ناگرو دوزہ خەموہ دەفەر موویت : ﴿أَعَدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ۝۲۴﴾ البقرة: ۲۴

واتە ﴿ئامادە کراوە بۆ بیاباوێران﴾.

الإعداد : واتە ئامادە کردن.

لەبەر فەرمايشتە کەى پێغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم کە دەفەر موویت : ﴿إِنِّي رَأَيْتُ الْجَنَّةَ فَتَنَّاوَلْتُ مِنْهَا عُنُقُودًا وَلَوْ أَخَذْتُهُ لَأَكَلْتُمْ مِنْهُ مَا بَقِيَتْ الدُّنْيَا وَرَأَيْتُ النَّارَ فَلَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ مَنْظَرًا قَطُّ﴾ متفق عليه ^۱.

واتە ﴿من بەمەشتەم بینی جا دەستم برد بۆ هێشوو تریهك و ئەگەر بمهینایه ئەوا لیتان دەخوارد هەتا کۆتای دونیای هەرگیز ئەواو نەدەبوو، وە ناگرم بینی جا هەرگیز دیمەنى وە کو ئەمڕۆم نەبینیوه ترسانا کتریت لى﴾ ^۲

۱ البخاري : كتاب الكسوف : باب صلاة الكسوف جماعة (۱۰۵۲).

ومسلم : كتاب الكسوف : باب ماعرض على النبي صلى الله عليه وعلى آله وسلم في صلاة الكسوف من أمر الجنة والنار (۹۰۷) (۱۷) من حديث عبدالله بن عباس رضي الله عنهما .

۲ ئەگەر هەموو فەرمووده کە بینی زۆر باشەرە بۆ شارەزابوون لە ئاینه کەت کە ئەوانیش فێربوونی نوێزی خۆزگیرانه و بەلگهیتى بوونی بهمەشت لە کاتى پێغەمبەرى خوادا صلى الله عليه وعلى آله وسلم وە ئیستاشى لە کەلدا بیت، وە هۆکارى چیه زۆر بهی خەلکى دوزەخ نالەوتە؟ فەرموو:

۲۱۴۷ - حَدَّثَنَا سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ الْكَسْفُ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم - فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم - وَالنَّاسُ مَعَهُ لَقَامَ طَوِيلًا فَلَمَّا قَدَرَ نَحْوُ سُورَةِ الْبَقَرَةِ ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ ذُوْنَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ ذُوْنَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ ثُمَّ سَجَدَ ثُمَّ قَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ ذُوْنَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ ذُوْنَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ ذُوْنَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ ذُوْنَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ ثُمَّ سَجَدَ ثُمَّ الصَّرَفَ وَقَدْ اجْلَسَ الشَّمْسُ فَقَالَ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتٍ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ إِذَا رَأَيْتُمْ ذَلِكَ فَادْكُرُوا اللَّهَ » . ﴿قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ رَأَيْتَكَ تَنَاولْتَ شَيْئًا مِنْ مَقَامِكَ هَذَا ثُمَّ رَأَيْتَكَ تَكْفُتُ. فَقَالَ « إِنْ رَأَيْتُ الْجَنَّةَ فَتَنَّاوَلْتُ مِنْهَا عُنُقُودًا وَلَوْ أَخَذْتُهُ لَأَكَلْتُمْ مِنْهُ مَا بَقِيَتْ الدُّنْيَا وَرَأَيْتُ النَّارَ فَلَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ مَنْظَرًا قَطُّ ﴾ . ﴿وَرَأَيْتُ أَخْشَرَ أَهْلِهَا النِّسَاءَ. قَالُوا بِمَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « بِكُفْرِهِنَّ » . قِيلَ أَيْكُفْرْنَ بِاللَّهِ قَالَ « بِكُفْرِ الْعَشِيرِ وَبِكُفْرِ الْإِحْسَانِ لَوْ أَحْسَنْتَ إِلَى إِخْدَاهُنَّ الدَّهْرَ ثُمَّ رَأَتْ مِنْكَ شَيْئًا قَالَتْ مَا رَأَيْتُ مِنْكَ خَيْرًا قَطُّ ﴾ . صحیحی موسلم ﴿ وەرگێر ﴾.

و به بهشت و دوزخ هه رگيز له ناو ناچن له بهر فېرمووده كهي خواي گه وړه :

﴿جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ عَدْنٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا﴾ البينة: ۸

واته ﴿پاداشتيان لاي په وړه د گاريان چهند باخيكي هه ميشه ي به بهشته له بن دره خته كانيه و هه ندين جوگه ناو و ړو و بار د وړوات و بهه تا هه تاي تاي دا ده مينه و هه و ژيان به سهر د بهن﴾.

و هه تاي ته كاني پشت گري كړدن له مانه و هه ي هه ميشه ي له به بهشته زوړه به نام له باره ي مانه و هه له ناو ناگر دا له سي شوي سورته ي نيساندا باسكراوه :

﴿وَلَا يَهْدِيهِمْ طَرِيقًا﴾ (۸۸) ﴿إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا﴾ (۸۹) النساء: ۱۶۸ - ۱۶۹

واته ﴿و نه رپگيه كيان نيشان د ه دات بو خيرو چا كه كړدن، بي جگه له رپگه ي دوزخ كه بهه تا هه تاي تاي دا ده مينه و هه﴾.

و له سورته ي نه جزا بيشدا خواي گه وړه ده فېرموويت : ﴿إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَاذِبِينَ وَأَعَدَّ

لَهُمْ سَعِيرًا﴾ (۹۱) ﴿خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا﴾ الاحزاب: ۶۴ - ۶۵

واته ﴿به راستي نه و خوايه نه فريني له بي پرواكان كړدو و هه رپه هه تي خوي دووري خستونه ته و هه ناگريكي هه لگري ساوي زوړ سوتينه ريشي بو ناماده كړدو و بهه تا هه تاي ده بيت له ناويدا بمينه و هه﴾.

له سورته ي جيندا خواي گه وړه ده فېرموويت : ﴿وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، فَإِنَّ لَهُ نَارَ

جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا أَبَدًا﴾ (۹۲) ﴿الجن: ۲۳﴾ واته ﴿و هه و هه ي له فېرمان ي خواو پيغه مېره كهي صلي الله عليه و علي آله و سلم سهر پيچي بكات به لادان له ته و حيد و شهريعه تي خوا نه و بيگومان ناگري دوزخ بو نه و هه و بهه تا هه تاي تاي دا ده مينه و هه﴾.

و هه خواي گه وړه ده فېرموويت : ﴿إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ﴾ (۹۳) ﴿لَا يُفْتَرُ

عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ﴾ (۹۴) ﴿الزخرف: ۷۴ - ۷۵﴾ واته ﴿بيگومان تا و انباران به شيرك و كوفر له سزاي دوزخ ددان به هه ميشه ي، هه رگيز لياننا برېت و سو ك نا كريت، نه وان له و سزايه دا بي نوميدن﴾.

﴿ شونځي بههشت و دوزخه ﴾

بههشت له بهر زتريني بهرزيه کاندایه له بهر فهرمووده کهي خواي گهوره : ﴿كَلَّا إِنَّ
كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عَلَيِّنَ ﴿١٨﴾﴾ المطففين: ١٨ واته ﴿ناگدار بن ! که کارنامه ی چاکان
له جیگایه کی زور بهرزو بلندیه له بههشتدا﴾.

وله بهر فهرمایشته کهي پیغمبري خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم
که ده فهرموویت ﴿فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ اَكْتُبُوا كِتَابَ عَبْدِي فِي عَلَيِّنَ وَأَعِدُّوهُ إِلَى
الْأَرْضِ﴾^۱ واته ﴿پاشان خواي بهرزو بهرپر د فهرمووی : کارنامه ی بنده کم
له بهر زترين شونځي بههشتدا بنووسن و بیگیر نه وه بوز هوی﴾.

وه دوزخه خیش له نرمترین شونځدایه له بهر فهرمووده کهي خواي گهوره : ﴿كَلَّا إِنَّ
كِتَابَ الْفَجَّارِ لَفِي سِجِّينَ ﴿٧﴾﴾ المطففين: ٧ واته ﴿نه خیر، بهراستی کارنامه ی بهدکاران
له جیگایه کی زور تنگ و قولی دوزخه خدایه پی ده لین ((سِجِّين))﴾.

وله بهر فهرمایشته کهي پیغمبري خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم
که ده فهرموویت ﴿فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ اَكْتُبُوا كِتَابَهُ فِي سِجِّينَ فِي الْأَرْضِ السُّفْلَى﴾^۲
واته ﴿پاشان خواي بهرزو بهرپر د فهرمووی : کارنامه کهي له ((سِجِّين)) دا
بنووسن له نرمترین شونځي زه ویدا﴾.

۱ حدیث صحیح : أخرجه أحمد في المسند (٤ / ٢٨٧ , ٢٨٨ , ٢٩٥ , ٢٩٧) , وأبو داود (٤٧٥٣) . وقد ساقه الألباني رحمه الله سياقاً واحداً ضاماً إليه جميع الزوائد والفوائد التي وردت في شيء من طرقه الثابتة فليراجع .

قال الحافظ في الفتح (٣ / ٢٨٢) : ((وهو أتم الأحاديث سياقاً)) أ . هـ .

۲ هه مان ته خريجي سهره و هيه .

﴿تعلى بههشت و تعالى دوزهخ﴾

تهلى بههشت هموو باوه دارىكى له خواترسه له بهرتهوهى تهوان دزستى خوان
خوای گهوره له بارهى بههشتهوه که دهفرموویت:

﴿أَعَدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿۱۳۳﴾﴾ آل عمران: ۱۳۳ واته ﴿ناماده کراوه بو له خواترسان﴾.

وه دهفرموویت: ﴿أَعَدَّتْ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ﴾ الحديد: ۲۱

واته ﴿بههشت ناماده کراوه بوتهوانهى باوه ريان به خواو پیغمبهرى خوا صلى الله
عليه وعلى آله وسلم هیناوه﴾.

تهلى ناگرو دوزهخ هموو بیواوهرو نه گبهتیکه وه له بارهى ناگرو دوزهخوه

دهفرموویت: ﴿أَعَدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿۲۱﴾﴾ البقرة: ۲۴ واته ﴿ناماده کراوه بو بیواوه ران﴾.

دهفرموویت: ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُّوا فِي النَّارِ﴾ هود: ۱۰۶ واته ﴿جائهوانهى

به دبهخت و لارولاسارن له ناگردان﴾.

﴿يُؤْتَى بِالْمَوْتِ فِي صُورَةٍ كَبَشٍ أَمْلَحَ، فَيَذْبَحُ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالتَّارِ، ثُمَّ يُقَالُ: يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ خُلُودٌ وَلَا مَوْتَ، وَيَا أَهْلَ التَّارِ خُلُودٌ وَلَا مَوْتَ.﴾

وہاوەرمان وایە کەمردن دەھێنرێت لەسەر شیوەی بەرانیکی ڕەش و سپی جا سەردەبردێت لە نیوان بەهەشت و دۆزەخدا، پاشان دەوترێت : ئەی ئەھلی بەهەشت نەمری بۆئێوەیە و چیتە مردن نەما، و ئەئەی ئەھلی دۆزەخ نەمری بۆئێوەیە و چیتە مردن نەما ﴿.

رافعی شیخ ئیبنو عثیمین

﴿سەرپرانی مردن﴾

مردن نەمانی ژيانەو ھەموو نەفس و کەسێک مردن دەچێژێت و ئەو ھەش کارێکی واتای ﴿معنوی﴾ و نادیارە و بەچاو نابینرێت و بەلام خوای گەورە دەیکاتە شتیکی بینراو و بەرجەستە وە سەردەبردێت لەنیوان بەهەشت و دۆزەخدا لەبەر فەرموودە کەئەبەیی سەعیدی خودی ڕەزای خوای لێ بێت کە پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم دەفەرمووێت ﴿يُؤْتَى بِالْمَوْتِ كَهَيْئَةِ كَبَشٍ أَمْلَحَ فَيَنَادِي مُنَادٍ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ فَيَشْرَبُونَ وَيَنْظُرُونَ فَيَقُولُ هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا فَيَقُولُونَ نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ وَكُلُّهُمْ قَدْ رَأَاهُ ثُمَّ يُنَادِي يَا أَهْلَ التَّارِ فَيَشْرَبُونَ وَيَنْظُرُونَ فَيَقُولُ هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا فَيَقُولُونَ نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ وَكُلُّهُمْ قَدْ رَأَاهُ فَيَذْبَحُ ثُمَّ يَقُولُ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ وَيَا أَهْلَ التَّارِ خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ ثُمَّ قَرَأَ: ﴿وَأَنذَرَهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ ﴿٣٩﴾ مريم: ٣٩

واتە ﴿مردن دەھێنرێت لەسەر شیوەی بەرانیکی ڕەش و سپیدا جا بانگدەریک بانگ دەکات و دەلێت : ئەی ئەھلی بەهەشت جانەوانیش سەر بەرز دەکەنەو و تەماشای دەکەن، پێیان دەلێت : ئایە ئەمە دەناسنەو ؟ ئەوانیش دەلێن : بەئێ، ئەو ھەردوێک،

هه‌موویان بینویانه، پاشان بانگ ده‌کات، ئەه‌ی ئەه‌لی ئاگر : جائه‌وانیش
سه‌ربه‌رزده‌که‌نه‌وه و ته‌ماشای ده‌که‌ن، پێشان ده‌لێت : ئایه‌ ئەمه‌ ده‌ناسنه‌وه ؟ ئەوانیش
ده‌لێن : به‌لێ، ئەوه‌ مردنه‌، هه‌موویان بینویانه‌ پاشا به‌رانه‌ که‌ که‌مردنه‌ سه‌رده‌به‌دریت،
پاشان ده‌لێت : ئەه‌ی ئەه‌لی به‌هه‌شت نه‌مری بوئیه‌وه و چیت مردن نه‌ما، وه‌ئیه‌ی ئەه‌لی
دۆزه‌خ نه‌مری بوئیه‌وه و چیت مردن نه‌ما. ﴿

پاشان ئەو ئایه‌ته‌ی خوێنده‌وه : ﴿لەرۆژی ئاهو ئالەو خەم و خەفەت و پەشیمانی
(يَوْمَ الْحَسْرَةِ)) ئاگاداریان بکه‌و بیانرسێنه‌ ئەو کاته‌ له‌ لایه‌ن خرای په‌روه‌ردگاره‌وه
به‌رپار ده‌دریت که‌ ده‌سته‌یه‌ک بو‌ به‌هه‌شت و ده‌سته‌یه‌کیش بو‌ دۆزه‌خ په‌وانه‌ بکڕین،
که‌چی ئەوانه‌ هێشتا له‌ غه‌فلەتدان و به‌خۆیان نه‌زانیه‌وه‌ به‌رواو ددان به‌ زیندوو بوونه‌وه و
پاداشت و تۆله‌شدا نائین. ﴿

پێشه‌وا بو‌خاری له‌ته‌فسیری ئەم ئایه‌ته‌دا هێناویه‌تی^١، وه‌هاوشیه‌ی ئەوه‌بشی
له‌سیفه‌تی به‌هه‌شت و دۆزه‌خدا له‌فه‌رموده‌که‌ی عبدالله‌ی کورپی عومه‌ر په‌زای خویان
لی بیته‌ به‌ مه‌رفوعی رپوایه‌ت کردوه‌وه .

---

١ البخاري : كتاب التفسير من سورة مريم : باب ﴿وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ﴾ مريم:

٣٩ ((٤٧٣٠)).

مافه کانی پیغمبهری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم و هاو له کانی

﴿وَمُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - خَاتَمُ النَّبِيِّينَ وَسَيِّدُ الْمُرْسَلِينَ، لَا يَصْحُحُ إِيمَانُ عَبْدٍ حَتَّى يُؤْمِنَ بِرِسَالَتِهِ، وَيَشْهَدَ بِنُبُوَّتِهِ، وَلَا يَقْضَى بَيْنَ النَّاسِ فِي الْقِيَامَةِ، إِلَّا بِشَفَاعَتِهِ، وَلَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أُمَّةٌ إِلَّا بَعْدَ دُخُولِ أُمَّتِهِ.﴾

وه باوهرمان وایه محمد پیغمبهری خویه صلی الله علیه وعلی آله وسلم کورتایی پیغمبهرانه سهلامی خویان لی بیت گهرهی نیردراوانه، باوهری هیچ بهندهیه ک راست و تهاو نیه تاباور دینیت به په یامه کهی وه شاهیدی ده دات به پیغمبهرایه تیه کهی، وه دادوهری ناکریت له نیوان خه لکدیدا له رورزی دوایدا تهنها به تکا کردنی نهو نه بیت، وه هیچ نوممه تیکیش ناچیت به هه شته وه تهنها دواي چورونه ژورره وهی نوممه ته کهی نهو نه بیت .

﴿صَاحِبُ لَوَاءِ الْحَمْدِ وَالْمَقَامِ الْحَمُودِ وَالْحَوْضِ الْمَوْرُودِ، وَهُوَ إِمَامُ النَّبِيِّينَ، وَخَطِيبُهُمْ، وَصَاحِبُ شَفَاعَتِهِمْ.﴾

خاوهنی ئالای سوپاس و ستایشه وه خاوهنی ﴿المقام الحمود﴾ ه کهنه و شوین وه ستانه یه سوپاسکراوه کهنه وهش پله یه کی زور به رزه، وه نهو حه وره ی که خه لکی دینه سه ری، وه هر نهو پی شه وای پیغمبهرانه سهلامی خویان لی بیت وه ووتار بیژانه وه خاوهنی تکا کردنیانه که شه فاعه تی ﴿العظمی﴾ یه ، نوممه ته کهی باشرینی نوممه ته کانه وه هاو له کانی باشرینی هاو له لانی پیغمبهرانه سهلامی خویان لی بیت.

رافه‌ی شیخ ئیبنو عثیمین

باشترین به‌دیهنراو لای خوای گه‌وره پیغه‌مبه‌رانن سه‌لامی خویان لی بیت نه‌وانه‌ی په‌رتووکى ناسمانی تایه‌ت به‌خویان بو هاتووه دوای نه‌وان نه‌و پیغه‌مبه‌رانه‌ی په‌رتووکى ناسمانیان بو نه‌هاتووه و له‌سه‌ر په‌رتووکى پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی پیشخو‌ی یان هاورپی خو‌ی بانگه‌واز بو لای خوای گه‌وره ده‌کات پاش نه‌وان راستگوکانن پاشان شه‌هیده‌کانن پاشان چاکه‌کانن، وه‌بیگومان خوای گه‌وره باسی نهم چینه‌نی کردووه له‌قورئانه‌که‌یدا هه‌روه‌کو ده‌فه‌رموویت : ﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا﴾ ﴿النساء: ۶۹﴾ واته ﴿وهه‌ره‌که‌سیکش گوپرایه‌لی خواو نهم پیغه‌مبه‌ره‌یه صلی الله علیه وعلی آله وسلم بکات نه‌وا ده‌بیته هاورپی نه‌و که‌سانه که خوا چاکه‌و به‌ره‌ی خو‌ی به‌سه‌ردا رشتووون واته له‌سه‌ر ریگه‌ی نه‌وان ده‌بن له‌دونیاو دواروژدا له‌پیغه‌مبه‌ران سه‌لامی خویان لی بیت و راستگو‌یان و شه‌هیدانی ریگه‌ی خوا و صالحان و کارچاکان دیاره نه‌مانه چ هاوده‌م و هاورپی‌ه‌کی چاک و بی وینه‌ن .

وه باشترینی پیغه‌مبه‌رانیش نه‌وانه‌ن که ﴿أولو العزم﴾ ن که نه‌وانیش پینج پیغه‌مبه‌رن سه‌لامی خویان لی بیت : ﴿نوح، ئیبراهیم، موسا، عیسا، وه موحه‌مه‌ده باشترین سه‌لات و سه‌لامی خواله‌سه‌ر هه‌ره‌مه‌مویان بیت﴾ .

وه‌بیگومان خوای گه‌وره له‌دوو شوینی سوره‌تی نه‌حزابدا باسی کردوون:

﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا﴾ ﴿الأحزاب: ۷﴾

واته ﴿نه‌و کاته وه‌بیر بیته که ئیمه په‌یماغان له‌پیغه‌مبه‌رانی پیش تو وه‌رگرت که: هه‌ل‌سن به‌ئه‌رکی سه‌رشانی خو‌یان و به‌باشی به‌رنامه‌که‌ی خوا رابگه‌یه‌نن، وه به‌تایه‌تی له‌تو نه‌ی محمد صلی الله علیه وعلی آله وسلم وه له‌نوح و ئیبراهیم و موسا و عیسا کوری مه‌ریه‌م سه‌لامی خویان له‌سه‌ر بیت، وه‌بو نه‌مه‌ش په‌یمانیکي پته‌وو توندو

مه‌حکه‌ممان لی وه‌رگرتن، دیاره‌ به‌مانی پیغمبه‌ران سه‌لامی خویان لی بیت له‌به‌مانی خه‌لکانی تر گرنگره .

وله‌ سورته‌ی شورادا : ﴿شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى﴾ الشوری: ۱۳

واته ﴿هه‌ره‌و دین و نایه‌ی به‌ نوح و ئیبراهیم و موسا و عیسی ﴿أولو‌ العزم﴾ و لیبراو نه‌به‌زاومان سپارد، کردمانه‌ دین و ناین بو ئیوه‌ش نه‌ی ئوممه‌تی ئیسلام﴾ . وه‌باشترینیان و گه‌وره‌ترینیان موحه‌مه‌ده‌ صلی الله علیه وعلی آله وسلم له‌بهر فه‌رمایشته‌که‌ی پیغمبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم که‌ده‌فه‌رموویت : ﴿أَنَا سَيِّدُ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ متفق علیه ^۱ واته ﴿من گه‌وره‌ی خه‌لکم له‌روژی دوایدا^۲﴾

۱ البخاری : کتاب التفسیر من سورة بني إسرائيل : باب : ﴿ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُمْ كَانَ عَبْدٌ شَكُورًا﴾ ﴿الإسراء: ۳﴾ ((۴۷۱۲)) .

ومسلم : کتاب الإيمان : باب أنى أهل الجنة منزلة فيها (۱۹۴)(۳۲۷) من حديث أبي هريرة رضي الله عنه .
۲ نه‌مه‌ به‌شیکه‌ له‌فه‌رمووده‌ی که‌ی دريژ که‌هه‌ریه‌که‌ له‌ پیشمه‌ویان بوخاری موسلیم رپوایه‌تی ده‌که‌ن له‌باره‌ی شه‌فاعه‌تی پیغمبه‌ری خواوه‌ صلی الله علیه وعلی آله وسلم وه‌یتویسته‌ نیمه‌ی شوئیکه‌وتوانی راسته‌قینه‌ی پیغمبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم شاره‌زای فه‌رمووده‌کانی بین، به‌تایه‌تی نه‌م فه‌رموده‌ که‌باسی شه‌فاعه‌ت ده‌کات تا له‌که‌سانیکه‌وه‌ نه‌ییستین شهریک بو خوا بریار ده‌ده‌ن و هاوار ده‌که‌نه‌ غه‌یری خواو ناوا فه‌رمووده‌ی راست و دروست ده‌که‌نه‌ به‌لگه‌ که‌له‌راستیدا به‌لگه‌یه‌ له‌سه‌ریان نه‌ک به‌لگه‌ بیت بو‌یان جابو‌نه‌وه‌ی له‌که‌سانیکه‌وه‌ شاره‌زا نه‌بین پیویسته‌ خو‌مان باسی بکه‌ین، فه‌رمووده‌که‌مش هه‌ره‌مه‌وی به‌ شیوه‌یه‌ :

صحيحی موسلیم : باب أدنى أهل الجنة منزلة فيها.

۵۰۱ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ لُمَيْرٍ - وَاتَّفَقَا فِي سِيَاقِ الْحَدِيثِ إِلَّا مَا يَزِيدُ أَحَدُهُمَا مِنَ الْحَرْفِ بَعْدَ الْحَرْفِ - قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشْرٍ حَدَّثَنَا أَبُو حَيَّانٍ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ أُنْزِلَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَوْمًا يَلْحَمُ فَرُفُعٌ إِلَيْهِ الذَّرَاغُ وَكَانَتْ تُغْجِبُهُ فَتَهَسُّ مِنْهَا نَهْسَةً فَقَالَ « أَنَا سَيِّدُ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَهَلْ تَذَرُونَ بِي ذَلِكَ يَجْمَعُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ فَيُسْمِعُهُمُ الدَّاعِيَ وَيَنْفَعُهُمُ الْبَصَرَ وَتَذَرُوهُ الشَّمْسُ فَيُلْغِ النَّاسُ مِنَ الْغَمِّ وَالْكَرْبِ مَا لَا يَطِيقُونَ وَمَا لَا يَحْتَمِلُونَ يَقُولُ بَعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ أَلَا تَرَوْنَ مَا أَنْتُمْ فِيهِ أَلَا تَرَوْنَ مَا قَدْ بَلَغَكُمْ أَلَا تَنْظُرُونَ مَنْ يَشْفَعُ لَكُمْ إِلَى رَبِّكُمْ يَقُولُ بَعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ أَتَاوْا آدَمَ. قَيَّاثُونَ آدَمَ يَقُولُونَ يَا آدَمُ أَنْتَ أَبُو الْبَشَرِ خَلَقَكَ اللَّهُ بِسَدِهِ وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ وَأَمَرَ الْمَلَائِكَةَ فَسَجَدُوا لَكَ اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ أَلَا تَرَى إِلَى مَا قَدْ بَلَغْنَا يَقُولُ آدَمُ إِنَّ رَبِّي غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنَّ نَهَائِي عَنِ الشَّجَرَةِ

و بەلگەش بۆ ئەو نوێژکردنیا ئە پشەتەو ئە شەوی مەراجدا وە جگە لەو ش لە بەلگە کان .

پاشان ئیبراھیم چونکە ئەو باوکی پێغەمبەرانی سەلامی خویان لی بێت وە گەلە کەیشی بنچینە ی گەلە کانی پاشان موسا لە بەر ئەو ی باشترینی پێغەمبەرانی ئەو کانی ئیسرائیلە وە شەریعەتە کە ی ئەو بنچینە ی شەریعەتە کانیانە پاشان نوح وە عیسا ناتوانرێت گەورە یی یە کێکیکیان بدرێت بە سەر ئەو ی تریاندا لە بەر ئەو ی هەر کامیان پلەو پایە ی خۆ ی هە یە .

فَعَصِيَتْهُ نَفْسِي نَفْسِي اذْهَبُوا اِلَى غَيْرِي اذْهَبُوا اِلَى نُوْحٍ. فَيَاثُوْنَ نُوْحًا فَيَقُوْلُوْنَ يَا نُوْحُ اَنْتَ اَوَّلُ الرُّسُلِ اِلَى الْاَرْضِ وَسَمَّاكَ اللّٰهُ عَبْدًا شَكُوْرًا اَشْفَعْ لَنَا اِلَى رَبِّكَ اَلَا تَرَى مَا نَحْنُ فِيْهِ اَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَّغْنَا فَيَقُوْلُ لَهُمْ اِنْ رَبِّيْ قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَّمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَاِنَّهُ قَدْ كَانَتْ لِيْ دَعْوَةٌ دَعَوْتُ بِهَا عَلٰى قَوْمِيْ نَفْسِي نَفْسِي اذْهَبُوا اِلَى اِبْرٰهِيْمَ - صلى الله عليه وسلم -.

فَيَاثُوْنَ اِبْرٰهِيْمَ فَيَقُوْلُوْنَ اَنْتَ نَبِيُّ اللّٰهِ وَخَلِيْلُهُ مِنْ اَهْلِ الْاَرْضِ اَشْفَعْ لَنَا اِلَى رَبِّكَ اَلَا تَرَى اِلَى مَا نَحْنُ فِيْهِ اَلَا تَرَى اِلَى مَا قَدْ بَلَّغْنَا فَيَقُوْلُ لَهُمْ اِبْرٰهِيْمُ اِنْ رَبِّيْ قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَّمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَا يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ. وَذَكَرَ كَذَبَاتِهِ نَفْسِي نَفْسِي اذْهَبُوا اِلَى غَيْرِيْ اذْهَبُوا اِلَى مُوسٰى. فَيَاثُوْنَ مُوسٰى - صلى الله عليه وسلم - فَيَقُوْلُوْنَ يَا مُوسٰى اَنْتَ رَسُوْلُ اللّٰهِ فَضَّلَكَ اللّٰهُ بِرَسَالَاتِهِ وَبِتَكْلِيْمِهِ عَلٰى النَّاسِ اَشْفَعْ لَنَا اِلَى رَبِّكَ اَلَا تَرَى اِلَى مَا نَحْنُ فِيْهِ اَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَّغْنَا فَيَقُوْلُ لَهُمْ مُوسٰى - صلى الله عليه وسلم - اِنْ رَبِّيْ قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَّمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَاِنِّي قَتَلْتُ نَفْسًا لَّمْ اُوْمَرْ بِقَتْلِهَا نَفْسِي نَفْسِي اذْهَبُوا اِلَى عِيْسٰى -

صلى الله عليه وسلم - . فَيَاثُوْنَ عِيْسٰى فَيَقُوْلُوْنَ يَا عِيْسٰى اَنْتَ رَسُوْلُ اللّٰهِ وَكَلَّمْتَ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَلِمَةً مِنْهُ اَلْقَاهَا اِلَى مَرْيَمَ وَرُوْحٌ مِنْهُ فَاَشْفَعْ لَنَا اِلَى رَبِّكَ اَلَا تَرَى مَا نَحْنُ فِيْهِ اَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَّغْنَا فَيَقُوْلُ لَهُمْ عِيْسٰى - صلى الله عليه وسلم - اِنْ رَبِّيْ قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَّمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ - وَلَمْ يَذْكُرْ لَهُ ذَنْبًا - نَفْسِي نَفْسِي اذْهَبُوا اِلَى غَيْرِيْ اذْهَبُوا اِلَى مُحَمَّدٍ - صلى الله عليه وسلم - فَيَاثُوْنِيْ فَيَقُوْلُوْنَ يَا مُحَمَّدُ اَنْتَ رَسُوْلُ اللّٰهِ وَخَاتَمُ الْاَنْبِيَاءِ وَغَفَرَ اللّٰهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَاَخَّرَ اَشْفَعْ لَنَا اِلَى رَبِّكَ اَلَا تَرَى مَا نَحْنُ فِيْهِ اَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَّغْنَا فَالْطَّلُقُ قَاتِي تَحْتَ الْعَرْشِ فَاقْعَ سَاجِدًا لِرَبِّيْ ثُمَّ يَفْتَحُ اللّٰهُ عَلٰى وَيُلْهِمْنِيْ مِنْ مَّحَامِدِهِ وَحُسْنِ الثَّنَاءِ عَلَيْهِ شَيْئًا لَّمْ يَفْتَحْهُ لآخِرٍ قَبْلِيْ ثُمَّ يَقَالُ يَا مُحَمَّدُ اَرْفَعْ رَأْسَكَ سَلْ نَعْطُكَ اَشْفَعْ تُشْفَعُ. فَارْفَعْ رَأْسِيْ فَاقُوْلُ يَا رَبِّ اُمَّنِيْ اُمَّنِيْ. فَيَقَالُ يَا مُحَمَّدُ اَدْخِلِ الْجَنَّةَ مِنْ اَمْتِكَ مَنْ لَا حِسَابَ عَلَيْهِ مِنَ الْاَنْبَابِ الْاَيْمَنَ مِنْ اَبْوَابِ الْجَنَّةِ وَهُمْ شُرَكَاءُ النَّاسِ فَيَمَّا سِوٰى ذَلِكَ مِنَ الْاَبْوَابِ وَالَّذِيْ نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ اِنْ مَا بَيْنَ الْمِصْرَاعَيْنِ مِنَ مَصَارِيْعِ الْجَنَّةِ لَكُمْ بَيْنَ مَكَّةَ وَهَجَرَ اَوْ كَمَا بَيْنَ مَكَّةَ وَبُصْرَى .» ﴿ وەرگێڕ ﴾.

﴿تاییه تمندییه کانی پیغمبری خوا صلی الله علیه وعلی اله وسلم﴾

پیغمبری خوا صلی الله علیه وعلی اله وسلم خاوه نی کۆمه لیک تاییه تمندییه نیمش له سهر نهوهی دانهی باسیکردوو قسه ده کهین، له وانه :

۱- کۆتایی پیغمبرانه سهلامی خویان لی بیت : له بهر فهرموودهی خوی گهوره

که ده فهرموویت : ﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَرُ النَّبِيِّنَ﴾ الأحزاب: ۴۰ واته ﴿محمد صلی الله علیه وعلی اله وسلم باوکی هیچ

پیاویکتان نیه به لکرو نهو پیغمبری خویو کۆتایی پیغمبرانه سهلامی خویان لی بیت﴾

۲- گهورهی نیردراوانه له بهر فهرماشته کهی پیغمبری خوا صلی الله علیه وعلی

آله وسلم که ده فهرموویت : ﴿أَنَا سَيِّدُ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ متفق علیه ' واته ﴿من گهورهی خه لکم له رۆژی دوایدا﴾.

۳- وه باوهی هیچ بندهیه ک تهواو نابیت تا باوه به پهمه کهی دینیت له بهر

فهرموودهی خوی گهوره که ده فهرموویت : ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ

فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ﴾ النساء: ۶۵ واته ﴿سویند بیت به پهروردگارت ئهی پیغمبر

صلی الله علیه وعلی آله وسلم نابنه باوهردار تا بۆیه کلایی کردنهوهی کیشه کانی

نیوانیان تۆ ده که نه داوه ﴿نایه ته که وه جگه له ویش له پیغمبران سهلامی خویان لی

بیت ده نیردرین بۆلای کۆمه له نه تهوهیه کی دیاریکراو ههریه کهو بۆلای نه تهوهی خوی .

۴- وه دادوهی نا کریت له نیوان خه لکدیدا له رۆژی دوایدا ته نها به تکا کردنی نهو

نه بیت وه به لگهی نهوه له باسی تکا کردندا باسکرا.

۱ البخاري : كتاب التفسير من سورة بني إسرائيل : باب : ﴿ذَرِيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ

عَبْدًا شَكُورًا﴾ الإسراء: ۳ ((۴۷۱۲)) .

ومسلم : كتاب الإيمان : باب أنى أهل الجنة منزلة فيها (۱۹۴) (۳۲۷) من حديث أبي هريرة رضي الله عنه .

۵- نومته کهي پيش هه موو نومته کان ده که مون له چوونه ناو بهه شت له بهر گشتيه تي فهرمايشته کهي پيغه مبهري خوا صلي الله عليه وعلى آله وسلم که ده فهرمو ویت: ﴿نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾^۱ متفق عليه.

واته ﴿ثيمه دواين نه ته وهين که هاتووين به لآم له پيش هه موو دروستکراوه کانداهه رږږي قيامه تدا دادوهري ده کړين له نيوانياندا﴾.

۶- خاوه ني نالاي سوپاس و ستايشه پيغه مبهري خوا صلي الله عليه وعلى آله وسلم هه لیده گريت له رږږي دوايدا وه سوپاسگوزارانش له ژړيدا ده بن له بهر فهرمو وده کهي نه بي سه عيدي خودري په زاي خواي لي بيت که پيغه مبهري خوا صلي الله عليه وعلى آله وسلم ده فهرمو ویت ﴿أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا فَخْرَ وَيَدِي لَوَاءِ الْحَمْدِ وَلَا فَخْرَ وَمَا مِنْ نَبِيٍّ يَوْمَئِذٍ آدَمَ فَمَنْ سِوَاهُ إِلَّا تَحْتَ لَوَانِي وَأَنَا أَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ وَلَا فَخْرَ﴾^۲ رواه الترمذي وقد روى الأولى والأخيرة مسلم.

واته ﴿من گه وره ي کوراني ناده م له رږږي قيامه تدا به بي شانازي کړدن، وه به ده ست منه وه به نالاي سوپاس و پترانين به بي شانازي کړدن، وه هيچ پيغه مبهري کيش له ورځه دا نيه چ ناده م و وه جگه له ناده ميش﴾ واته هه موو پيغه مبهريان سه لامی خويان لي بيت ﴿

۱ الحديث بهذا اللفظ : عند مسلم كتاب الجمعة : باب هداية هذه الأمة ليوم الجمعة (۸۵۶) (۲۲) من حديث أبي هريرة وحذيفة رضي الله عنهما ولفظه عند البخاري (۸۷۶) ومسلم (۸۵۵) (۲۱) : ((نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَدُ الْكُتَابِ مِنْ قَبْلِنَا)) من حديث أبي هريرة.

۲ حديث صحيح : الترمذي (۳۱۴۸) (۳۶۱۵) وقال : ﴿حسن صحيح﴾ وأيضاً ابن ماجه (۴۳۰۸) من حديث أبي سعيد الخدري رضي الله عنه وصححه الألباني في الصحيحة (۱۵۷۱) وأما رواية مسلم فمن حديث أبي هريرة : كتاب الفضائل : باب تفضيل نبينا صلي الله عليه وعلى آله وسلم على جميع الخلائق (۲۲۷۸) (۳).

بلفظ ﴿أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ وَأَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفِّعٍ﴾.

ئیللا لەژێر ئالاکەی مندا دەبن، وەمن یە کەم کە سێکەم زەویم بۆلەت دە کریت و دیمە دەرهو بەبی شانازیکردن ﴿﴾.

٧- خاوەنی «المقام المحمود» ه واتە ئەو کارەیی دروستکارو دروستکراوی لەسەر سوپاسی دە کریت لەبەر فەرموودەی خوای گەورە کە دەفەرموویت : ﴿عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا﴾ (٧٩) الإسراء: ٧٩ واتە ﴿به هیوای ئەوێ پەروردگارت بتیڕێتە شوێن و جێگایەکی پەسەندو بەرێزەو «مَقَامًا مَحْمُودًا» پێشینان و پاشینانیش سوپاست بکەن﴾.

و ئەو شوێنە ئەوێ کە دیتە جێ بەهۆی گەورەییەتی پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم لەڕۆژی قیامەتدا هەرلە شەفاعەتکردن و جگە لەوێش .

٨- خاوەنی ئەو حەوزە کە خەلکی دێنە سەری وەمەبەست لێ حەوزیکی گەورە کە زۆر خەلک دێنە سەری بەلام هەر حەوزیکی ئاسایی بیت؟ نەخیر چونکە بێگومان باسکرا کە بۆ هەموو پێغەمبەرێک حەوزیکی تایبەت بە خۆی هەبێ .

٩- پێشەوای پێغەمبەرێک .

١٠- ووتاریێزێک .

١١- وەخاوەنی شەفاعەتیانە ﴿واتە لەبری هەر هەموویان تکادە کات﴾ .

لەبەر فەرماشتە کە پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم کە دەفەرموویت : ﴿إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ كُنْتُ إِمَامَ النَّبِيِّينَ وَخَطِيبَهُمْ وَصَاحِبَ شَفَاعَتِهِمْ غَيْرَ فَخْرٍ﴾ رواه الترمذي وحسنه^١.

١ حدیث حسن : أخرجه أحمد (١٣٧ / ٥ ، ١٣٨) والترمذي (٣٦١٥) وقال : حديث حسن ، وابن ماجه (٤٣١٤) والحاكم (١ / ٧١) ، (٧٨ / ٤) وقال صحيح الإسناد وأقره الذهبي وحسنه الألباني في تخريج المشكاة (٥٧٦٨) .

* قال النعلق على الطبعة السلفية ص (٢٥) : اقتصر الحديث على هؤلاء الثلاثة في طبعة دمشق سنة ١٣٣٨ وطبعة المنار سنة ١٣٤٠ . وزيد في طبعتي ١٣٥١ ، ١٣٥٥ : ﴿ثم على﴾ أ. ه .

واته ﴿كَاتِبِكَ كە رۆژی دواى دیت من دەبە پێشەوان پێغەمبەران وە ووتاریزیان وە خواوەنى تەکاکردنیان بەی شانا زیکردن﴾.

١٢- ئومەتە کە ی پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم باشترین ئومەتە لەبەر فەرموودەى خواى گەورە کە دەفەر موویت : ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾ آل عمران: ١١٠ واتە ﴿ئێوە باشترین ئومەتیکن دەرھێنرایتەن بۆ خەڵکی﴾.

بەلام هەرچی دەر بارەى فەرموودە کەى خواى گەورە یە کە دەفەر موویت : ﴿يَبْنِيْ اِسْرَءِيْلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِيْ اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاِنِّيْ فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِيْنَ﴾ ﴿٤٧﴾ البقرة: ٤٧

واتە ﴿ئەى ئەوێ ئیسرائیل! ئەو نازو نەعمەت و چاکانەتان لەبەر بێت من ڕستم بەسەرتاندا و پێمدا ئەتا هەمیشە بۆ من سوپاسگوزارو ملکە چ بن، ئەى لەبەرتانە لەچاو خەڵکای سەردەمى خۆتاندا چۆن فەزل و ڕێژم لەئێوە نا﴾.

جامە بەست بە ﴿وَاِنِّيْ فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِيْنَ﴾ سەردەمى خۆیانە .

﴿ وَأَفْضَلُ أُمَّتِهِ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ، ثُمَّ عُمَرُ الْفَارُوقُ، ثُمَّ عَثْمَانُ ذُو التُّورَيْنِ، ثُمَّ عَلِيُّ الْمُرْتَضَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - أَجْمَعِينَ. لَمَّا رَوَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كُنَّا نَقُولُ وَالنَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - حَيٌّ: أَفْضَلُ هَذِهِ الْأُمَّةِ بَعْدَ نَبِيِّهَا أَبُو بَكْرٍ، ثُمَّ عُمَرُ، ثُمَّ عَثْمَانُ، ثُمَّ عَلِيُّ فَيَلْغِ ذَلِكَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَلَا يُنْكِرُهُ. بَاشْتَرِينِي ثَوْمَمَتَهُ كَهَيْشَى ثَعْبُوبِهِ كَرَى صَدِيقَهُ بِأَشَانِ عُمَيْرِى فَارُوقَهُ بِأَشَانِ عَوْسَمَانِى زَيْنُورِهِنَّ بِأَشَانِ عَلِىٍّ مَوْرَتَهْزَايَهْ رَهْزَاىِ خَوَا لَهُمُومُوِيَانِ بَيْتٍ، لَهُبَهْرُثَمُوهِى كَهْ عَبْدِ اللَّهِ ي كُورِى عُمَيْرِى رَهْزَاىِ خَوَا لَهُ خَوْبِى وَ بَاوَكِى بَيْتٍ دَهْكِگِرِپَتَهْوَهْ دَهْفَهْرُمُوِيَتٍ : ثَيْمَهْ لَهُ كَاتِيكْدَا پَتَغَمَبَهْرِى خَوَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ زَيْنْدُوو بُوو دَهْمَانُووتِ بَاشْتَرِينِى ثَمْ ثَوْمَمَتَهُ لَهُدَوَاىِ پَتَغَمَبَهْرَهْ كَهْىِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ ثَعْبُوبَهْ كَرَهْ بِأَشَانِ عُمَيْرِى بِأَشَانِ عَوْسَمَانِ بِأَشَانِ عَلِىٍّ رَهْزَاىِ خَوَا لَهُمُومُوِيَانِ بَيْتٍ جَانَهْوَ قَسَهْهْىِ ثَيْمَهْ دَهْ گَهْپَشْتَهْوَهْ بَهْ پَتَغَمَبَهْرِى خَوَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ ثَعْبُوبِى ثَيْنْكَارِى نَهْدَهْ كَرْدِ وَاتَهْ بِيْدَهْ نَگْ دَهْبُوو لَتِى ^١.

﴿ وَصَحَّتِ الرَّوَايَةُ عَنْ عَلِيٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهُ قَالَ: خَيْرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ بَعْدَ نَبِيِّهَا أَبُو بَكْرٍ ثُمَّ عُمَرُ وَلَوْ شِئْتُ لَسَمِيتُ الثَّالِثَ. ﴾

وہ بہ صہیحی ریوایہ تکرارہ لہ پیشہوا علیہوہ رہزای خوای لی بیت کہ فہرموویہ تی ﴿ چاکترینی ثم ثوممتہ لہدوای پتغمبہرہ کہی صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم ثعبوبہ کرہ پاشان عومیر، وئہ گہر بمہویت ثہوا ناوی سیہمیش دیتم ﴿ ^٢.

١ البخاري: كتاب فضائل الصحابة : باب فضل أبي بكر بعد النبي صلى الله عليه وعلى آله وسلم (٣٦٥٥) وفي لفظ للبخاري (٣٦٩٧) : ﴿ كنا في زمن النبي صلى الله عليه وعلى آله وسلم لا نعدل بأبي بكر أحداً ثم عمر ثم عثمان ثم نترك أصحاب النبي صلى الله عليه وعلى آله وسلم لانفاضل بينهم ﴾.

٢ أثر صحيح : أخرجه الإمام أحمد في مسنده (١ / ١٠٦ ، ١١٠) وابنه عبدالله في زوائده (١ / ١٠٦ ، ١١٠ ، ١٢٧)، وأحمد في فضائل الصحابة (٣٩٧) بأسانيد صحيحة زحسنة زكذا أخرجه ابن أبي عاصم في كتاب السنة (١٢٠١) وصححه الألباني في تخريج السنة (٥٧٠ / ٢).

﴿ وروى أبو الدرداء عن النبي - صلى الله عليه وسلم - أنه قال «مَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ وَلَا غَرَبَتْ بَعْدَ التَّيِّينِ وَالْمُرْسَلِينَ عَلَى أَفْضَلٍ مِنْ أَبِي بَكْرٍ».

وه نهو دهر داء له پيغمبهري خواوه صلى الله عليه وعلى آله وسلم ده يگړي ته وه که فرمويده تي ﴿ مَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ وَلَا غَرَبَتْ بَعْدَ التَّيِّينِ وَالْمُرْسَلِينَ عَلَى أَفْضَلٍ مِنْ أَبِي بَكْرٍ ﴾^۱ واته ﴿هيچ کاتيک خوره هلته هاتووه و هيچ کاتيک ش ئاوانه بووه له دواي پيغمبهران و نيژدراوان له سهر که سيک با شتر بيت له پيشهوا نه بوبه کر﴾.

﴿ وَهُوَ أَحَقُّ خَلْقِ اللَّهِ بِالْخِلَافَةِ بَعْدَ النَّبِيِّ - صلى الله عليه وسلم - لِفَضْلِهِ وَسَابِقَتِهِ، وَتَقْدِيمِ النَّبِيِّ - صلى الله عليه وسلم - له في الصلاة على جميع الصحابة رضي الله عنهم ، وإجماع الصحابة على تقديمه ومبايعته، ولم يكن الله ليجمعهم على ضلالة.

وه نهو شايبه ترين دروستکراوي خوايه به جينشيني له دواي پيغمبهري خواوه صلى الله عليه وعلى آله وسلم له بهر گه وره يه ته که ي وه له بهر پيشينه يه تي له ئيسلامدا وه له بهر پيشخستني له لايه ن پيغمبهري خواوه صلى الله عليه وعلى آله وسلم له نوژدا و به سهر هم مو هاوه لاند ا وه له بهر کوده نگي هاوه لاند له سهر پيشخستني و به يعه ت پيداني، وه خواي په روه ردگار ناگو نجيت نهو هاوه لته بهر يزانه کوبکاته وه له سهر گومراي ((چونکه هم مو هاوه لاند يه کدننگن بوون له سهر داناني پيشهوا نه بوبه کر به گه وره و جينشين - وه رگير))﴿.

۱ إسناده ضعيف : أخرجه الإمام أحمد في فضائل الصحابة (۱۳۵) وابن أبي عاصم في السنة (۱۲۲۴) وأبو نعيم (۳/۳۲۵) من حديث أبي الدرداء بإسنادٍ ضعيف فيه عنقه بقية وعنقه ابن جريج وهما مدلسان وكذا ذكره الهيثمي في المجمع (۹/ ۴۴) من حديث أبي الدرداء وعزاه الطبراني إلى الطبراني في الكبير وقال وفيه بقية وهو مدلس وبقية رجاله وثقوا.

وكذا وفيه عبد الله بن سفيان الخزازي الواسطي قال العقيلي لا يتابع على حديثه وراجع التعليق علة الأثر في تخريج فضائل الصحابة للإمام أحمد بتحقيق وصي الله بن محمد بن عباس (۱/ ۱۵۲، ۱۵۳).

﴿ ثم مِنْ بعده عمرُ - رضي الله عنه - لفضله وعَهْدِ أَبِي بكرٍ إليه. پاشان له دواى ئەو پێشەوا عومەر ڕەزای خواى لى بێت لەبەر گەورەیتە کەى و گەفتى پێشەوا ئەبو بە کریش بۆى .

﴿ ثم عثمانُ - رضي الله عنه - لتقديم أهلِ الشورى له. پاشان پێشەوا عوسمان ڕەزای خواى لى بێت لەبەر پێشخستى لەلایەن شوراو.

﴿ ثم عليٌّ - رضي الله عنه - لفضله، وإجماع أهلِ عصره عليه. پاشان پێشەوا عەلى ڕەزای خواى لى بێت لەبەر گەورەیتە کەى وە کۆدەنگى خەلکى سەردەمى خۆى لەسەر دانانى وەك جێشین.

﴿ وهؤلاء الخلفاء الراشدون المهديون الذين قال رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فيهم «عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ مِنْ بَعْدِي، عَصُوا عَلَيْهَا بِالتَّوَّاجِدِ»^١.

و ئەوانە خەلیفەى ڕاشیدو ڕێنەمویى کراوان ئەوانەى پێغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم دەربارەیان دەفەرموویت ﴿ دەست بەڕیوشوێتى من و جێشینە پێگەشتوو ڕێنێکراوە کانی منەو بەگرن لە دواى من، بە خەریکانتان توند قەبى پێدا بکەن ﴾.

١ لەرموودەیکى صحیحە :

پێشەوا ئەحمەد بە موسنەددا بەژمارە (١٢٦، ١٢٧/٤) ڕیوایەتى کردووە .
 وە ئەبو داودیش لە کتاب السنە : باب فى لزوم السنە بەژمارە (٤٦٠٧) ڕیوایەتى کردووە .
 وە ترمیزیش لە کتاب العلم : باب ماجاء فى الأخذ بالسنە وإجتناى البدعة بەژمارە (٢٦٧٦) .
 وە ئیبن ماجەش لە پێشەکیدە : باب إتباع السنە الخلفاء الراشدين المهديين بەژمارە (٤٢، ٤٣) ڕیوایەتى کردووە، وە الدارەمی (١/ ٤٤)، و غەبن حەبان (١٠٢ - الموارد)، و الحاکم (٩٧/١) و غەبن أبى عاصم فى السنە (ص ١٧ : ٣٠، ٢٩، ٢٠)، و البیهقى فى دلائل النبوة (٦/ ٥٤١) و ابن عبد البر فى جامع بيان العلم وفضله (١/ ٢٢٢ : ٢٢٤)، من حديث العرباض بن سارية أبي نجيح رضي الله عنه، وقد صححه غير واحد من أهل العلم : فقال الرمذي ﴿ حسن صحيح ﴾ و صححه الحاکم و أقره الذهبي، و نقل ابن عبد البر عن أبي بكر أحمد أحمد بن عمرو البزار قوله ﴿ حديث العرباض في الخلفاء الراشدين صحيح ثابت ﴾ ثم قال : وهو كما قال، و صححه شيخ الإسلام ابن تيمية في غير موضع (٣٠٩/٢٠) مجموع الفتاوى وفي اقتضاء الصراط المستقيم (٢/ ٥٧٦)، أما تصحيح الألباني الذي أشار إليه الشيخ ففي صحيح الجامع الصغير (٢/ ٣٤٦) وفي تخریج السنە لابن أبى عاصم ص (١٧ : ٢٠)، ص (٢٩، ٣٠) .

﴿ وقال صلى الله عليه وسلم «الْخِلَافَةُ مِنْ بَعْدِي ثَلَاثُونَ سَنَةً»^۱ فَكَانَ آخِرُهَا خِلَافَةُ عَلِيٍّ - رضي الله عنه.

وه پێغه مبهرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم ده فەرمووێت ﴿ جێنشینى دواى من سى سالة جادوا هەمین جێنشینایەتى جێنشینەتى پێشەوا عەلى بوو ڕەزای خواى لى بێت ﴾.

تێبینى وەرگیر: ئەم وتەبەى دالەر هەڵەبە خوا لى خوش بێت چونکە دوا جێنشین
حەسەنى کورپى عەلى بوو ڕەزای خوا لە هەردووکیان بێت لە مەڕئەوێ بەو چوار
خەلیفەبە بێست و نۆ سان و شەش مانگ فەرمان ڕەوا بەتیا ن کرد و شەش مانگە گەى تریش
لەلایەن حەسەنەو بوو وەك موعجیزەبەك بۆ پێغه مبهرى خوا صلى الله عليه وعلى آله
وسلم كە فەرمووی خیلافەت دواى من سى سال دە بێت وە فەرمووی ئەم كورپى من
سەیدەو خواى گەورە لە سەر دەستیدا ئاشتەوای دەخاتە ئێوان دوو كۆمەلى گەورەى
موسلمانانەو كە كۆمەلى عەلى و كۆمەلى موعاویە بوو ڕەزای خوا لە هەردووکیان
بێت ئەوە بوو ئەو نەبەردە وازی لە جێنشینى هێنا بۆ موعاویە ڕەزای خوا لە هەردووکیان
بێت تا ئاژاوە لە ئێوان موسلماناندا ڕوونەدات و ئاشتەوای لە ئێوان موسلماناندا بەر
پایبێت ﴿ وەرگیر ﴾ .

۱ حدیث صحیح : أخرجه أبو داود (۴۶۴۶)، (۴۶۴۷)، والترمذي وحسنه، والنسائي في فضائل الصحابة (۵۵۲) والحاكم (۳ / ۷۱ ، ۱۴۵) وصححه ووافقه الذهبي . وأحمد في مسنده (۵ / ۲۲۰ ، ۲۲۱) وفي فضائل الصحابة (۷۸۹ ، ۷۹۰ ، ۱۰۲۷) وابن حبان (۱۵۳۴ ، ۱۵۳۵) وابن أبي عاصم في السنة (۲ / ۵۶۲) والطبراني في الكبير (۱۳ / ۱۳۶ ، ۶۴۴۲) والطيالسي (۱۱۰۷) والبيهقي في دلائل النبوة (۳۴ / ۶) من طرق عن سفينة أبي عبد الرحمن مولى رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم به . وإسناده حسن وله شواهد ترفعه إلى مرتبة الصحيح لغيره ولذا صححه وقواه غير واحد من أهل العلم منهم الإمام أحمد والترمذي وابن جرير الطبري وابن أبي عاصم وابن حبان والحاكم وابن تيمية والذهبي والحاظ ابن حجر العسقلاني وراجع الصحيحة للألباني في بحث جيد (۴۵۹) للرد على من ضعف الحديث .

.....
 رافعی شیخ نبین و عثمین
 .....

﴿فضائل الصحابة﴾

صەحابی ئەو کەسەیه کەبە پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم گەشتیبت و باوەری پێ هینایت و لەسەر ئەو باوەرەش مردبیت.

وہاوەلەکانی پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم باشترین هاوەلی پێغەمبەرانی سەلامی خویان لی بیت لەبەر فرمایشتە کە ی پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم کەدەفرموویت : ﴿خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي﴾^١ واتە ﴿باشترینی خەڵک خەڵکی سەردەمی من ((ئەوانە ی باوەریان هیناوە – وەرگیر))﴾ فرموودە کە پێشەوا بوخاری و جگە لەویش رێواہەتیان کردووہ.

وہ باشترینی هاوەلانیشت کۆچکەرانی لەبەر کۆکردنەویان لەنیوان کۆچکردن و سەرخستندا پاشان ئەنصارە واتە یاریدەدەرەکان .

وہ باشترینی کۆچکەرەکانیش ھەرچوار جێنشینه رێنمویکراوە کەن کەئەوانیش ﴿ئەبوبەکر و عومەر و عوسمان و علی﴾ن.

---

١ البخاري : كتاب فضائل أصحاب النبي صلى الله عليه وعلى آلہ وسلم : باب فضائل أصحاب النبي صلى الله عليه وعلى آلہ وسلم (٣٦٥١).

ومسلم : كتاب فضائل الصحابة : باب فضل الصحابة ثم الذين يلونهم .. (٢٥٣٢) (٢١٢) من حديث ابن مسعود رضي الله عنه وفي الباب عن عمران بن حصين : عند البخاري (٢٥٦١) (٣٦٥٠) (٦٤٣٨) (٦٦٩٥) ومسلم (٢٥٣٥) وعن أبي هريرة رضي الله عنه : عند مسلم : (٥٣٤) (٢١٢) . وغيرهم .

وهو حديث متواتر صرح بتواتره الحافظ ابن حجر في مقدمة الإصابة .

جا ئەبوبەکر راستگۆکەيە: ناوی عبدالله ی کورپی عوسمانی کورپی عامرە لە نەوہی تەمیمی کورپی مورە ی کورپی کەعە، یە کەم کەسە باوہری بە پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم ھیناوە لە پیاواندا وە ھاوڕیشتی کرد لە کاتی کۆچکردندا بو شاری مەدینە وە پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم کردی بە جیگری خو ی لە نوێژکردن و ھەجکردندا وە جینشینەتی لەناو ئوممەتە کەیدا، لەسەر دەستیدا پێنج لەوانە ی موزدە ی بەھەشتیان پێدراوہ موسلمان بوون کەئەوانیش ﴿عوسمان و زوبەیر و تەلحە و عبدالرحمانی کورپی عەوفو سەعدی کورپی ئەبی وەقاص﴾ ن، لەجەمادی کۆتایی سالی ۲۳ کۆچیدا لەتەمەنی ۶۳ سالیدا مردووە، وەئەو پێنجە لەگەڵ ئەبوبەکر و عەلی کورپی ئەبی تالیب و زەیدی کورپی حاریسە کەدە کاتە ھەشت ئەوانەن کەلەپیش ھەموو کەسیکەوہ موسلمان بوون . ابن إسحاق ووتویەتی واتە لەپیاواندا لەدوای نێردرانی و بوون بەپێغەمبەر صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم.

وہ عومەیریش پەزای خوای لی بیت : ناوی باوکی ھەفصە نازناوی فاروقە عومەری کورپی خەتتاب لەنەوہی عەدی کورپی کەعبی کورپی لوئەيە، لەسالی شەشی پێغەمبەرایەتیدا موسلمان بووہ لەدوای نزیکە ی چل پیاو و یانزە ئافرەت جا موسلمانان زۆر دلخۆش بوون بەموسلمان بوونی وەلەدوای موسلمان بوونی ئیسلام لەمە ککەدا ئاشکرا بوو، پێشەوا ئەبوبەکر کردی بەجینشینی خو ی بەسەر ئوممەتەوہ جا ھەلسا بەھەلگرتنی باری قورسی جینشینایەتی بەباشترین شیوہ تا ئەو کاتە ی کۆژرا بەشەھیدی لەمانگی ذی الحجە لەسالی ۲۳ کۆچی لەتەمەنی ۶۳ سالیدا .

وہ عوسمانیش کونہ کە ی باوکی عبدالله یە نازناوی زونورەنە عوسمانی کورپی عەففان لەنەوہی ئومەيە ی کورپی عبدالشمسی کورپی عبدمناف، موسلمان بووہ پیش چوونی پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم بو مالتی ئەر قەم، پیاویکی دەولە مەندو بەخشیندە بوو لەدوای عومەری کورپی خەتتاب جینشینایەتی گرتە دەست

بە کۆدەنگی ئەهلی ڕاویژ تا ئەو کاتەی کۆژرا بە شەهیدی لە ذی الحجة لە سالی ٣٥ کۆچی لە تەمەنی ٩٠ سالییدا لە سەر یەکیک لە قەسەکان .

وە ئەلش : ناوی باوکی حەسەن عەلی کۆری ئەبی تالبە وە ناوی ئەبو تالبیش عەبد مناف کۆری عەبد المولتەلبە یە کەم کەسە موسلمان بوو لە مندالاندا ، پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم لە ڕۆژی خەیردا ئالاکەی دایە دەستی جاخوای گەورە لە سەر دەستی ئەودا ئەو شوێنەی ڕزگار کرد ، وە بە یەعتی پێدرا بۆ جێشینایەتی لەدوای شەهیدکردنی پێشەوا عوسمان ڕەزای خوایان لی بیت جائەو جێشینیی ڕەوا بوو تائەو کاتەی کۆژرا بە شەهیدی لە ڕەمەزانی سالی ٤٠ کۆچی لە تەمەنی ٦٣ سالییدا .

وە باشتەری ئەو چوارەش ئەبو بەکرە پاشان عومەر پاشان عوسمان پاشان عەلیە ڕەزای خوایان لی بیت لە بەرفەر مودە کە ی عەبد اللہ ی کۆری عومەر ڕەزای خوایان لی بیت : ﴿كُنَّا نُخَيِّرُ بَيْنَ النَّاسِ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَخَيَّرُ أَبَا بَكْرٍ ثُمَّ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ثُمَّ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ﴾^١ رواه البخاري واتە ﴿ئیمە لە نیوان خەڵکیدا کە سانی کمان هەڵدەبژارد لە سەر دەمی پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم جا ئەبو بەکرمان هەڵدەبژارد پاشان عومەر ی کۆری خەتتاب پاشان عوسمانی کۆری عەففان﴾ وە لە بەرفەر مودە کە ی ئەبو داود ﴿كُنَّا نَقُولُ وَرَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - حَيٌّ: أَفْضَلُ هَذِهِ الْأُمَّةِ بَعْدَ نَبِيِّهَا أَبُو بَكْرٍ، ثُمَّ عُمَرُ، ثُمَّ عُثْمَانُ﴾.

١ البخاري : كتاب فضائل الصحابة : باب فضل أبي بكر بعد النبي صلى الله عليه وعلى آلہ وسلم (٣٦٥٥) وفي اللفظ للبخاري (٣٦٩٧) : ﴿كُنَّا فِي زَمَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا نَعْدِلُ بِأَبِي بَكْرٍ أَحَدًا ثُمَّ عُمَرُ ثُمَّ عُثْمَانُ ثُمَّ نَزَلَتْ أَصْحَابُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى آلہ وسلم لَانْفَاضِلَ بَيْنَهُمْ﴾.

واته ﴿ئیمه له کاتیڤدا پیغمبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم زیندوو بوو ده‌مانووت باشترینی نهم نوممه‌ته له‌دوای پیغمبه‌ره‌که‌ی صلی الله علیه وعلی آله وسلم نه‌بویه‌کره پاشان عومهر پاشان عوسمان﴾.

پیشه‌وا ته‌به‌رانی زیاده‌یه‌کی هیناوه له ریوایه‌ته‌که‌یدا : ﴿فیسع ذلك النبی - صلی الله علیه وسلم - فلا ینکره﴾ واته ﴿جائه وقسه‌یه‌ی ئیمه پیغمبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم ده‌بیست ئه‌ویش ئینکاری نه‌ده‌کرد واته بی‌ده‌نگ ده‌بوو لئی﴾ من ئه‌و ده‌برپه‌نم نه‌مبینوه دانهر باسی زیاده‌یه‌ی علی کوری نه‌بو‌تالیبی تیدا‌کردوو^۱.

وه‌شایسته‌ترینیان به جینشینیه‌تی له‌دوای پیغمبه‌ری خواوه صلی الله علیه وعلی آله وسلم نه‌بویه‌کری صدیق بوو ره‌زای خوای لی بیت له‌به‌رئه‌وه‌ی ئه‌و باشترینانه وه‌له‌پیش هه‌موویشیانوه موسلمان بووه وه‌له‌به‌رئه‌وه‌ی پیغمبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم پیشی خست له‌نوژدا و پیشنوژی کرد وه‌له‌به‌ر کۆده‌نگی هاوه‌لان له‌سه‌ر پیشخستی و بده‌ت پیدانی، وه‌خوای په‌روه‌ردگار ناگو‌نجیت ئه‌و هاوه‌له‌ به‌رترانه کۆبکاته‌وه له‌سه‌ر گو‌م‌رایی، پاشان له‌دوای ئه‌و پیشه‌وا عومهر ره‌زای خوای لی بیت له‌به‌رئه‌وه‌ی باشترینی هاوه‌لان بوو له‌دوای پیشه‌وا نه‌بویه‌کر وه‌له‌به‌ر گفتی پیشه‌وا ئه‌بو به‌کریش بو‌ی که‌بکریته جینشین، پاشان عوسمانه ره‌زای خوای لی بیت له‌به‌ر

۱ إسناده صحيح : أبوداود (٤٦٢٨) والترمذی (٣٧٠٧) وابن أبي عاصم في السنة (١١٩٠) وإسناده صحيح كما قال الألباني في تخریج السنة (٥٦٧ / ٢).

وأما الزيادة التي ذكرها الشيخ العثيمين عند الطبراني وهي : ﴿فیسع ذلك النبی - صلی الله علیه وسلم - فلا ینکره﴾ فهي زیادة صحيحة ثابتة من طرق كثيرة عند وابن أبي عاصم في السنة (١١٩٤، ١١٩٥، ١١٩٦، ١١٩٧) وأحمد (١٤ / ٢) وغيرهم وبأسانيد صحيحة وراجع تخریج السنة لابن أبي عاصم (٥٦٨، ٥٦٩) وكذا في الفتح (١٧ / ٧، ١٧).

گەورەبەتیه کەوی وە پێشخستنی لەلایەن ئەهلی راویژەو بە بۆکردنی بە جێشین، وە ئەوانە باسکراون لەم دێرە ھۆنراوەدا:

علی و عثمان وسعد وطلحة ..... زبیر و ذو عوف رجال المشهورة
 پاشان ئەمەل ڕەزای خوای لی بێت لەبەر گەورەبەتیه کەوی و کۆدەنگی خەلکی
 سەردەمی خۆی لەسەری بۆ دانانی بە جێشین .
 وە ئەوانە خەلیفە ڕاشیدو ڕێنمووی کراوان ئەوانە پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ
 وعلی آلہ وسلم دەر بارەیان دەفەر مووێت : «عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ
 الْمُهَدِّينَ مِنْ بَعْدِي، عَصُوا عَلَيْهَا بِالتَّوَّاجِدِ»^١
 واتە : ﴿ دەست بە ڕیوشتنی من و جێشینە پێگەیشتوو ڕێنویکراوەکانی منەو بەگرن
 لە دواي من، بە خڕیکاتنان توند قەپی پێدا بکەن ﴾ .
 وە پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم دەفەر مووێت «الْخِلَافَةُ مِنْ بَعْدِي
 تَلَاكُونَ سَنَةً» واتە : ﴿ جێشیننی دواي من سی سالە جادوا ھەمین جێشینیانەتی

١ فەرمودەیکە صحیحە: پێشەوا ئەحمەد بە موسنەددا بەژمارە (٤/ ١٢٦، ١٢٧) ڕیوایەتی کردووە.
 ئەبو داویدیش لە کتاب السنە : باب فی لزوم السنە بەژمارە (٤٦٠٧) ڕیوایەتی کردووە.
 ترمیزیش لە کتاب العلم : باب ماجاء فی الأخذ بالسنە واجتناب البدعة بەژمارە (٢٦٧٦) .
 ئیبنو ماجەش لە پێشەکیدە : باب إتباع السنە الخلفاء الراشدين المهديين بەژمارە (٤٣، ٤٢) ڕیوایەتی کردووە،
 وە الدارمی (١ / ٤٤)، وغبن حبان (١٠٢ -الموارد)، و الحاکم (٩٧ / ١) وغبن أبی عاصم فی السنە (ص
 ١٧ : ٢٠، ٢٩، ٣٠)، و البیهقی فی دلائل النبوة (٦ / ٥٤١) و ابن عبدالبر فی جامع بیان العلم وفضله (١ /
 ٢٢٤ : ٢٢٢)، من حدیث العریاض بن ساریة أبی نجیح رضی اللہ عنہ، و قد صححه غیر واحد من أهل العلم :
 فقال الرمذی ﴿ حسن صحيح ﴾ و صححه الحاکم و أقره الذهبي، و نقل ابن عبدالبر عن أبی بکر أحمد أحمد
 بن عمرو البزار قوله ﴿ حدیث العریاض فی الخلفاء الراشدين صحيح ثابت ﴾ ثم قال : وهو كما قال،
 و صححه شیخ الإسلام ابن تیمیة فی غیر موضع (٣٠٩ / ٢٠) مجموع الفتاوى و فی اقتضاء الصراط المستقیم (٢ / ٥٧٦)،
 أما تصحيح الألباني الذي أشار اليه الشيخ ففي صحيح الجامع الصغير (٢ / ٣٤٦) و فی تخریج
 السنە لابن أبی عاصم ص (١٧ : ٢٠)، ص (٢٩ ، ٣٠) .

جێنشینیەتی پێشەوا عەلی بوو رەزای خوای لی بیټ ﴿پێشەوا یان ئەحمەدو ئەبوداود ترمزی رێوایەتیان کردوو پێشەوا ئەلبانی فەرموویەتی : وە رێشتەکە ی حەسەنە .

جادوا جێشین عەلی بوو دانەر ئاوا فەرموو هەرە کو بلی جێشینایەتی حەسەنی کردیټە پاشکۆرەک بۆ باوکی یان وای دایە نابیټ بە جوړی ئەو رەزای خوای لی بیټ دەستی لیټە لگرت بۆ مو عاوێ ی کور ی ئەبو سوفیان رەزای خوایان لی بیټ .

• جا جێشینایەتی ئەبو بەکر رەزای خوای لی بیټ دوو سال و سێ مانگ و نۆ شەو بوو لە ١٣ ی رەبەعی یە کەمی سالی ١١ کۆچی تا ٢٢ ی جەمادی ئاخیری سالی ١٣ کۆچی .

• وە جێشینایەتی عومەر رەزای خوای لی بیټ ١٠ سال و شەش مانگ و سێ رۆژ بوو لە ٢٢ ی جەمادی ئاخیری سالی ١٣ کۆچی تا ٢٦ ذی الحجة لە سالی ٢٣ کۆچی .

• وە جێشینایەتی عوسمان رەزای خوای لی بیټ ١٢ سال بوو تەنها ١٢ رۆژ نەبیټ لە ١ ی مو حەرەمی سالی ٢٤ کۆچی تا ١٨ ی ذی الحجة لە سالی ٣٥ کۆچی .

• جێشینایەتی عەلی رەزای خوای لی بیټ ٤ سال و ٩ مانگ بوو لە ١٩ ی ذی الحجة لە سالی ٣٥ کۆچی تا ١٩ ی رەمەزانی سالی ٤٠ کۆچی .

جا کۆی هەموو ئەو چوار جێشینە ٢٩ سال و ٦ مانگ و ٤ رۆژ بوو ، پاشان بەیعه تدرایه حەسەنی کور ی عەلی رەزای خوایان لی بیټ لەو رۆژە ی باوکی تیادا شەهید بوو عەلی کور ی ئەبو تالیب رەزای خوای لی بیټ وە لە رەبەعی یە کەمی سالی ٤١ ی کۆچی کاروباری جێشینایەتی رادەستی مو عاوێ ی کور ی ئەبو سوفیان رەزای خوایان لی بیټ کرد وەبەو هەش مو عجزە کە ی پێغەمبەری خوا صلی الله علیه و علی آله وسلم ناسکرا بوو کە دە فەر مو ویت «الْخِلاَفَةُ مِنْ بَعْدِي ثَلَاثُونَ سَنَةً» واتە : ﴿جێشینی دوا ی من سی سالە جادوا هەمین جێشینایەتی جێشینەتی پێشەوا عەلی بوو رەزای خوای لی بیټ﴾ وە فەرمايشته کەیشی دەر بارە ی حەسەنی کور ی عەلی رەزای خوایان لی بیټ کە دە فەر مو ویت ﴿إِنَّ ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ وَلَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُصْلِحَ بِهِ بَيْنَ فِئَتَيْنِ عَظِيمَتَيْنِ مِنْ

المُسْلِمِينَ﴾. رواه البخاري^١ وانه ﴿ثم كورپی من گهورهیه وه به هیوای نه وهی خوای گهوره به هیووه ناشته وایه تی بخاته نیوان دوو کومه لی گهوره وه له موسلمانان﴾. حه سه نی کورپی عه لی رهزای خوایان لی بیّت کچهزای پیغمبه ری خوایه صلی الله علیه وعلی آله وسلم وه ریحانه یه تی وه نه و ته میری باوه رداران کورپی ته میری باوه رداران عه لی کورپی نه بو تالییه له ۱۵ ی ره مهزانی سالی ۳ ی کۆچی وه له شاری مه دینه ی پیغمبه ری خوادا صلی الله علیه وعلی آله وسلم مردووه و له به قیعدا نیژراوه له سالی ۵۰ ی کۆچیدا .

وه حوسه ییش رهزای خوای لی بیّت کچهزای پیغمبه ری خوایه صلی الله علیه وعلی آله وسلم وه ریحانه یه تی وه ته ویش کورپی عه لی کورپی نه بو تالییه رهزای خوای لی بیّت له مانگی شه عبانی سالی ۴ ی کۆچیدا له دایک بووه و له کهر به لا له ۱۰ ی موچه ره می سالی ۶۱ ی کۆچیدا کوژراوه، وه سابتیش که ته ویش کورپی قه یسه کورپی شه ماسی نه نصاری خه وره جیه ووتاریژی ته نصار له رۆژی یه مامه دا به شه هیدی کوژرا له کوتایی سالی ۱۱ ی کۆچی یان له سه ره تای سالی ۱۲ ی کۆچی .

۱ البخاري : متاب الصلح : باب قول النبي صلى الله عليه وعلى آله وسلم للحسن بن علي .... (٢٧٠٤) من حديث أبي بكره رضي الله عنه ضمن رواية مطولة .

ته وای فهرمووده که بهم شیوه یه یه :

٢٧٠٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ اسْتَغْفِرُ وَاللَّهُ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ مُعَاوِيَةَ بِكُتَابِ أَمْثَالِ الْجِبَالِ فَقَالَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ إِنِّي لَأَرَى كُتَابَ لَا تُؤَلِّي حَتَّى تَقْتُلَ أَقْرَانَهَا فَقَالَ لَهُ مُعَاوِيَةُ وَكَانَ وَاللَّهِ خَيْرَ الرَّجُلَيْنِ أَيُّ عَمْرُو إِنَّ قَتَلَ هَؤُلَاءِ هَؤُلَاءِ وَهَؤُلَاءِ هَؤُلَاءِ مَنْ لِي بِأُمُورِ النَّاسِ مَنْ لِي بِسَائِهِمْ مَنْ لِي بِضِعْمَتِهِمْ قَبَعْتُ إِلَيْهِ رَجُلَيْنِ مِنْ قُرَيْشٍ مِنْ بَنِي عَبْدِ شَمْسٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَمُرَةَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ بَنِي كُرَيْشٍ فَقَالَ إِذَا هَذَا الرَّجُلُ فَأَعْرِضَا عَلَيْهِ وَقُولَا لَهُ وَاطْلُبَا إِلَيْهِ فَاتِّبَاهُ فَدَخَلَا عَلَيْهِ فَكَلَّمَا وَقَالَ لَهُ فَطَلَبَا إِلَيْهِ فَقَالَ لَهُمَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ إِنَّا بَنُو عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَدْ أَصَبْنَا مِنْ هَذَا الْمَالِ وَإِنَّ هَذِهِ الْأُمَّةَ قَدْ عَائَتْ فِي دِمَائِهَا قَالَا فَإِنَّهُ يَعْزُضُ عَلَيْكَ كَذَا وَكَذَا وَيَطْلُبُ إِلَيْكَ وَيَسْأَلُكَ قَالَ فَمَنْ لِي بِهِذَا قَالَا نَحْنُ لَكَ بِهِ فَمَا سَأَلَهُمَا شَيْئًا إِلَّا قَالَا نَحْنُ لَكَ بِهِ فَصَاحَهُ فَقَالَ الْحَسَنُ وَلَقَدْ سَمِعْتُ أَبَا بَكْرَةَ يَقُولُ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمَتَرِ وَالْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ إِلَى جَنْبِهِ وَهُوَ يُقِيلُ عَلَى النَّاسِ مَرَّةً وَعَلَيْهِ أُخْرَى وَيَقُولُ إِنَّ ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ وَلَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُصْلِحَ بِهِ بَيْنَ فِتْنَتَيْنِ عَظِيمَتَيْنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ قَالَ لِي عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ إِنْمَا بَيَّتْنَا سَمَاعَ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ بِهِذَا الْحَدِيثِ. ﴿وهو كثير﴾.

﴿وَشَهِدُ لِلْعَشْرَةِ بِالْجَنَّةِ، كَمَا شَهِدَ لَهُمُ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَالَ: «أَبُو بَكْرٍ فِي الْجَنَّةِ، وَعُمَرُ فِي الْجَنَّةِ، وَعُثْمَانُ فِي الْجَنَّةِ، وَعَلِيٌّ فِي الْجَنَّةِ، وَطَلْحَةُ فِي الْجَنَّةِ، وَالزُّبَيْرُ فِي الْجَنَّةِ، وَسَعْدٌ فِي الْجَنَّةِ، وَسَعِيدٌ فِي الْجَنَّةِ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ فِي الْجَنَّةِ، وَأَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ فِي الْجَنَّةِ»﴾.

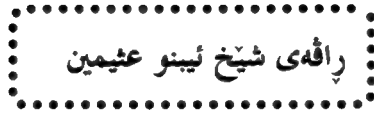
وه شاهیدی ددهین بۆ نهو ده که سہی که پیغمبري خودا صلی الله عليه وعلى آله وسلم شاهیدی بؤداون به وهی بههشتین وه له باره یانه وه فہر موویہ تی: ﴿نه بوبه کر له بههشتدايه، وه عومہر له بههشتدايه، وه عوسمان له بههشتدايه، وه علی له بههشتدايه، وه طلحه له بههشتدايه، وه زوبیر له بههشتدايه، وه سہعد له بههشتدايه، وه سہعید له بههشتدايه، وه عبدالرحماني کوری عہوف له بههشتدايه، وه نهبو عوبہیدہی کوری جہراح له بههشتدايه .

﴿وَكُلُّ مَنْ شَهِدَ لَهُ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِالْجَنَّةِ شَهِدًا لَهُ بِهَا، كَقَوْلِهِ: «الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ»﴾، وَقَوْلُهُ لِثَابِتِ بْنِ قَيْسٍ: «إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ».

هہ موو نهوانہی که پیغمبري خودا صلی الله عليه وعلى آله وسلم شاهیدی بؤداون به وهی بههشتین نیمهیش شاهیدی بؤ ددهین به وهی بههشتیه هہروہ کو دہر موویت: ﴿حہسن و حوسہین گہورہی گہنجہ کانی ئہہلی بههشتن﴾، وه فہر مایشتہ کہی دہر بارہی سابتي کوری قہیس به وهی کہ ((نهو له ئہہلی بههشتہ)) .

﴿وَلَا تَجْزِمُ لِأَحَدٍ مِنْ أَهْلِ الْقِبْلَةِ بِجَنَّةٍ وَلَا نَارٍ إِلَّا مَنْ جَزَمَ لَهُ الرَّسُولُ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -، لَكِنَّا نَرْجُو لِلْمُحْسِنِ وَنَخَافُ عَلَى الْمُسِيءِ﴾.

بؤ هيج کہ سيک له ئہہلی قبیلہ برپاری دلنیاي نادہین به وهی بههشتیه وه بؤ هيج کہ سيک له ئہہلی قبیلہ برپاری دلنیاي نادہین به وهی دؤزخيه تہنہا بؤ کہ سائيک نہ بیت پیغمبري خودا صلی الله عليه وعلى آله وسلم برپاری دلنیاي داوہ به وهی بههشتیه یان دؤزخيه، بہ لام ناواته خوازی نهوہین بههشت بہنسیبی کہ سائيک بیت چاکہ کارن و دہشتر سین له تاوانباران دؤزخہی بن.

﴿شاهییدی دان بۆ کەسیک بەوەی بەهەشتیە یان دۆزەخیە﴾

شاهییدی دان بەوەی کەسیک بەهەشتیە یان دۆزەخیە بۆ عەقل و زیری نیە دەستی تیۆریدات چونکە ئەو باسە وەستێراوە لەسەر شەرع بەجۆری ئەگەر شەرع شاهییدی بەوە بۆ داویت ئێمەش شاهییدی بۆ دەدەین وەهەر کەسیکیش شەرع شاهییدی بۆ نەداویت ئێمەش شاهییدی بۆ نادەین بەلام ئاواتە خوازین بەهەشت بۆ کەسانیکی چاکە کار بیت و دەسترسین دۆزەخ بۆ کەسانیکی خراپە کار بیت .

و شاهییدی دان بەوەی کەسیک بەهەشتیە یان دۆزەخیە داوەش دەبێت بەدوو

بەشەو:

﴿بەشیوەکی گشتی وە بەشیوەکی تایبەتی﴾

جا ئەوەی دەربارەی گشتیەکیە : ئەو و ابەستەیه بە وەسفەو بۆغونە کە شاهییدی بەدەین بۆ هەموو باوەردارێک بەوەی ئەهلی بەهەشتەو بەهەشتیە یان شاهییدی بەدەین بۆ هەموو بێ باوەردارێک بەوەی ئەهلی دۆزەخە و دۆزەخیە یان هاوشیوەی ئەو لەو وەسفانەی کە شەرع کردووەتی بە هۆکارێک بۆ چوونە ناو بەهەشت یان چوونە ناو دۆزەخ .

و دەربارەی تایبەتیەکیە : ئەو و ابەستەیه بەکەسیکەو : بۆغونە کە شاهییدی بەدەین بۆ کەسیکی دیاریکراو بەوەی بەهەشتیە یان بۆ کەسیکی دیاریکراو بەوەی دۆزەخیە جائیمە هیچ کەسیک دیاری ناکەین بەوەی بەهەشتیە یان دۆزەخیە تەنها کەسانیک نەبێت کەخوای گەورە یان پیغمبەری خودا صلی الله علیه وعلی آله وسلم شاهییدی بۆداون بەوەی بەهەشتین و دیاریان کردوو .

﴿ئەوانەى ديارىكراون لەئەهلى بەهەشت﴾

ئەوانەى ديارىكراون لەئەهلى بەهەشتن زۆرن لەوانە : ئەو دە كەسەى موزدەى بەهەشتیان پێدراو وە تايەتكراون بەو وەسفە لەبەرئەوەى پێغەمبەرى خودا صلى الله عليه وعلى آله وسلم كۆيكردونوتەو لەيەك فەرموودەدا جا فەرمووبەتى : ﴿أَبُو بَكْرٍ فِي الْجَنَّةِ ، وَعُمَرُ فِي الْجَنَّةِ ، وَعُثْمَانُ فِي الْجَنَّةِ ، وَعَلِيٌّ فِي الْجَنَّةِ ، وَطَلْحَةُ فِي الْجَنَّةِ ، وَالزُّبَيْرُ فِي الْجَنَّةِ ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ فِي الْجَنَّةِ ، وَسَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ فِي الْجَنَّةِ ، وَسَعِيدُ بْنُ زَيْدٍ فِي الْجَنَّةِ ، وَأَبُو عُيَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ فِي الْجَنَّةِ﴾ رواه الترمذي وصححه الألباني^١.

واتە : ﴿ئەبوبەكر لەبەهەشتدايە، وە عومەر لەبەهەشتدايە، وە عوسمان لەبەهەشتدايە، وە ئەلى لەبەهەشتدايە، وە طەلحە لەبەهەشتدايە، وە زوبەير لەبەهەشتدايە، وە عبدالرحمانى كورى عەوف لەبەهەشتدايە، وە سەعدى كورى ئەبى وەقاص لەبەهەشتدايە، وە سەعیدى كورى زەید لەبەهەشتدايە، وە ئەبو عوبەیدەى كورى جەرّاح لەبەهەشتدايە . لەوێ رابورد لە پێشەو قسە لەسەر چوار خەلیفە راشیدە کانکرا وەهەرچى دەربارەى ئەوانەى ترە ئەوا كۆبوونەتەو لەم دێرە ھۆنراوەدا:

سعيد وسعد وابن عوف وطلحة ..... وعامر فھر والزبیر الممدّخ

١ حديث صحيح : أخرجه أبو داود (٤٦٤٩)، (٤٦٥٠) والترمذي (٣٧٤٨) و (٣٧٥٧) وابن ماجه (١٣٤) وأحمد (١/ ١٨٧، ١٨٨، ١٨٩) وفي فضائل الصحابة (٨٧، ٩٠، ٢٢٥) وابن أبي عاصم (١٤٢٨، ١٤٣١، ١٤٣٦) والحاكم (٤/ ٤٤٠) والنسائي في الفضائل (٨٧، ٩٠، ٩٢، ١٠٦) وأبو نعيم (١/ ٩٥) وغيرهم من حديث سعيد بن زيد مرفوعاً وإسناده صحيح وصححه الألباني الجامع الصغير (٤٠١٠).

وفي الباب عن عبد الرحمن بن عوف : أخرجه الترمذي (٣٧٤٨) وأحمد (١/ ١٩٣) وفي الفضائل (٢٧٨) والنسائي في الفضائل (٩١) والبغوي في شرح السنة (٣٩٢٥) بإسناد صحيح .

جا تەلەحە : ناوی کورپی عوبەیدوللایە لەنەوێ تەمیمی کورپی مورە یەکیکە لەو هەشتە ی لە پێشەو هاتوونەتە ناو ئیسلام و موسلمان بوون، لەپۆژی شەری جەمەلدا لەجەمادی کۆتای سالی ۳۶ ی کۆچی کوزراوە لەتەمەنی ۶۴ سالییدا.

و هەزوبەیریش : ناوی ئیبن ولعوامە لەنەوێ قوصە ی کورپی کیلابە پورزای پێغمبەری خوا یە صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم لەپۆژی شەری جەمەلدا وازی لەشەپکردن هینا لەسەر فەیلەقەکە ئیبن و جورموز هەبوو ئەوجا کرشتی لە جەمادی یەکەمی سالی ۳۶ ی کۆچی لەتەمەنی ۶۷ سالییدا .

و ه عبدالرحمانی کورپی عەوفیش : لەنەوێ زوهرە ی کورپی کیلابە لەسالی ۳۲ ی کۆچی لەتەمەنی ۷۲ سالییدا مردوو و لە گۆرستانی بەقیعدا نێژراوە .

و ه سەعدی کورپی ئەبی وەقاصیش : ناوی کورپی مالیکە لەنەوێ عەبدەنافی کورپی زوهرە یەکەم کەسێکە لەپێناوی خوا ی گەورەدا تیری هاویشتییت، لەناو کۆشکە کە ی خۆیدا لە عەقیق لەدووری دەمیلی شاری مەدینەدایە و ه لە گۆرستانی بەقیعدا نێژراوە لەسالی ۵۵ ی کۆچی لەتەمەنی ۸۲ سالییدا .

و ه سەعیدی کورپی زەیدیش : ناوی کورپی زەیدی کورپی عەمری کورپی نوفەیلی عەدەویە یەکیک بوو لەوانە ی هەر زوو موسلمان بوو ئەویش لە عەقیق مردوو و لە شاری مەدینەش نێژراوە لەسالی ۵۱ ی کۆچیدا لەتەمەنی حەفتاو ئەوەندە سالییدا.

و ئەبووعوبەیدەش : ناوی عامری کورپی عبداللہ ی کورپی جەرأحە لەنەوێ فەهرە لەوانە یە کە زوو هاتوونەتە ناو ئاینی ئیسلامەو ه لە ئوردون بە نەخۆشی تاعونی عەمماس مردوو لەسالی ۱۸ ی کۆچی لەتەمەنی ۵۸ سالییدا.

و لەوانە ی کە پێغمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم شاھیدی بەهەشتی بۆداون حەسەن و حوسەین و سابتی کورپی قەیسە .

پێغه مبهرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم ده فەرموویت: ﴿الحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ﴾ رواه الترمذی . وقال حسن صحيح ^۱ . واتە ﴿حەسەن و حوسەین گەورەى گەنجە کانی ئەهلى بەهەشتن﴾ .

پێغه مبهرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم ده باره ی سابتى كورى قەيس ده فەرموویت: ﴿إِنَّكَ لَسْتَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ وَلَكِنَّكَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ﴾ ^۲ . واتە ﴿بێگومان تۆ لە ئەهلى دۆزەخ نیت بەلكو تۆ لە ئەهلى بەهەشتیت﴾ .

۱ حديث صحيح : أخرجه الترمذي (۳۷۶۸) وأحمد (۳ / ۱۶۶ ، ۱۶۷) والنسائي في الكبرى كما في تحفة الأشراف (۳ / ۳۹۰) وابن حبان (۲۲۲۸ - موارد) والحاكم (۳ / ۱۶۶ ، ۱۶۷) والخطيب في تاريخ (۴ / ۲۰۷ ، ۱۱ / ۹۰) وأبو نعيم في الحلية (۵ / ۷۱) من حديث أبي سعيد الخدري رضي الله عنه وقال الترمذي : حديث ﴿حسن صحيح﴾ .

وقال الألباني في الصحيحة (۷۶۹) ﴿وهو كما قال﴾ أ.هـ. وأورد له طرق كثيرة عن جمع من الصحابة ثم قال ﴿وبالجملة فالحديث صحيح بلا ريب، بل متواتر كما نقله المناوي﴾ أ.هـ .

۲ البخاري : كتاب المناقب : باب علامات النبوة (۳۶۱۳) .
ومسلم : كتاب الإيمان : باب مخافة المؤمن أن يحبط عمله (۱۱۹) (۱۸۷) من حديث أنس بن مالك .

فەرموودە کە موزدەیه کی زۆر خۆشی بۆهاوولە بەرپزە تیا دایە پێمخۆشە هەموو فەرموودە کە وەکو خۆی بێنی و بزانی باش نیە گومانی شەر بیهیت چونکە ئەو هاوولە نازدارە وایدەزانی کە لە ئەهلی دۆزەخە بەلام پێغه مبهر صلى الله عليه وعلى آله وسلم موزدەى بەهەشتى پێدەدات :

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا أَزْهَرُ بْنُ سَعْدٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ عَوْنٍ قَالَ أَلْبَانِيُّ مُوسَى بْنُ أَنَسٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفْتَقَدَ ثَابِتَ بْنَ قَيْسٍ فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَا أَعْلَمُ لَكَ عِلْمَهُ فَأَنَاهُ فَوَجَدَهُ جَالِسًا فِي بَيْتِهِ مُنْكَسِرًا رَأْسَهُ فَقَالَ لَهُ مَا شَأْنُكَ فَقَالَ شَرٌّ كَانَ يَرْفَعُ صَوْتَهُ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَدْ حِطَّ عَمَلُهُ وَهُوَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَأَتَى الرَّجُلُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ أَنَّهُ قَالَ كَذَا وَكَذَا فَقَالَ مُوسَى فَرَجَعَ إِلَيْهِ الْمَرْءُ الْآخِرَةَ بِإِشَارَةِ عَظِيمَةٍ فَقَالَ أَذْهَبَ إِلَيْهِ فَقُلْ لَهُ إِنَّكَ لَسْتَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ وَلَكِنَّكَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ .

ئەوانەى ديارىكراون لەئەهلى دۆزەخن لە قورئان و سونەتدا

۱- ئەوانەى ديارىكراون لە قورئاندا كە دۆزەخىن ﴿ئەبو لەهەب عەبدولعوزای كورپى عەبدولموتەئەيب مامى پەغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم و ژنە كەيەتى كەناوى داىكى جەمىل ئەرواى كچى حەربى كچى ئومەيە خوشكى ئەبو سوفيانە﴾
 لەبەر فەرموودە كەى خواى گەورە : ﴿تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ۝۱﴾ المسد: ۱ واتە
 ﴿ياخو! هەردوو دەستەكانى ئەبو لەهەب بە برىن بچن و تيا بچن خو تياش چوو﴾.
 تاكوژتای سورەتە كە.

۲- وە لەوانەى ديارىكراون لە سونەتدا كە دۆزەخىن ﴿ئەبو تالەيب عەبدەمەنافى كورپى كورپى عەبدولموتەئەيب﴾ لەبەر فەرمایشتە كەى پەغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم كە دە فەرموویت : ﴿أَهْوَنُ أَهْلِ النَّارِ عَذَابًا أَبُو طَالِبٍ وَهُوَ مُتَعَلِّ بِنَعْلَيْنِ يَغْلِي مِنْهُمَا دِمَاغُهُ ۱﴾ واتە ﴿سوكتزىن سزای ئەهلى دۆزەخ ئەبو تالەيبە كە ئەویش دوو نەعلى لە پێدايه دەماغى بەهۆيانەوه دەكوئیت﴾.

۳- وە لەوانە عەمرى كورپى عامرى كورپى لوحەى خوزاعیە لەبەر فەرمایشتە كەى پەغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم كە دە فەرموویت : ﴿رَأَيْتُهُ يَجْرُ أَمْعَاءُهُ فِي

۱ أخرجه بهذا اللفظ :

مسلم : كتاب الإيمان : باب أهون أهل النار عذابا (۲۱۲) (۳۶۲) من حديث ابن عباس رضي الله عنه .

وأخرجه البخاري : (۶۵۶۱) ومسلم (۲۱۳) (۳۶۴) من حديث النعمان ابن بشير بلفظ : ﴿إِنَّ أَهْوَنَ أَهْلِ النَّارِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَرَجُلٌ تَوَضَّعَ فِي أَخْمَصِ قَدَمَيْهِ جَمْرَتَانِ يَغْلِي مِنْهُمَا دِمَاغُهُ﴾.

التَّارُ ﴿ رواه البخاري وغيره^۱. واته ﴿ بينم لهناو ئاگری دۆزهخدا بوو و پخۆله کانی راده کیشا ﴿.

← وَلَا تُكْفِرُ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْقِبْلَةِ بِدَلْبٍ، وَلَا تُخْرِجُهُ عَنِ الْإِسْلَامِ بِعَمَلٍ. وههچ کهسیک له نههلی قبیله به بی باوه ر دانا نین بههوی تاوانیکهوه که نهنجامی داوه. وه له نانی ئیسلامیش ده ری ناکهین بههوی کاریکهوه که کردوویه تی .

← وَتَرَى الْحَجَّ وَالْجِهَادَ مَاضِيًا مَعَ طَاعَةِ كُلِّ إِمَامٍ بَرًّا كَانَ أَوْ فَاجِرًا، وَصَلَاةُ الْجُمُعَةِ خَلْفَهُمْ جَائِزَةً. و تری الحج و الجهاد ماضیا مع طاعة كل إمام برًا كان أو فاجرًا، وصلاة الجمعة خلفهم جائزة.

وه ئیمه باره و پمان وایه که حه ج و جهاد بهرده وامه له گه ل گوترا به لای هه موو پیشه وایه کدا ئیتر نهو پیشه وایه چاک بی یان خراپ بیتر، وه نوژی جو موعهش دروسته له دوایانه وه نهنجام بدریت .

← قَالَ أَنَسٌ: قَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «ثَلَاثٌ مِنَ الْإِيمَانِ: الْكَفَّ عَنْ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَلَا تُكْفِرُهُ بِدَلْبٍ وَلَا تُخْرِجُهُ مِنَ الْإِسْلَامِ بِعَمَلٍ، وَالْجِهَادُ مَاضٍ مُنْذُ بَعَثَنِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ حَتَّى يُقَاتِلَ آخِرُ أُمَّتِي الدَّجَالَ لَا يُبْطِلُهُ جَوْرُ جَائِرٍ وَلَا عَدْلُ عَادِلٍ، وَالْإِيمَانُ بِالْأَقْدَارِ» رواه أبو داود^۲.

۱ البخاري : كتاب التفسير كم سورة المائدة : باب ﴿ مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَآكَرَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴾ (المائدة: ۱۰۳) ﴿ (۴۶۲۴) من حديث عائشة رضي الله عنها قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم رأيت جهنم يخطم بعضها بعضاً ورأيت عمراً يجز قصبته وهو أول من سب السوائب ﴿.

وفي الباب عن جابر في حديث الكسوف الطويل وفيه ﴿ وَرَأَيْتُ أَبَا ثَمَامَةَ عَمْرَو بْنَ مَالِكٍ يَجُرُّ قُصْبَهُ فِي النَّارِ ﴾ أخرجه مسلم (۹۰۴) (۹). قُصْبُهُ : پخۆله ی.

۲ حديث ضعيف : أخرجه أبو داود (۲۵۳۲) وأبو عبيد القاسم بن سلام في الإيمان ص (۴۷) وإسناده ضعيف فيه يزيد بن أبي شيبه وهو مجهول كما في التقريب وضعف إسناده المنذري في مختصر سنن أبي داود (۳/ ۳۸۰) لهذا السبب .

نه‌س فهرمووی : پیغمبری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم ده‌فهرموویت :

﴿سَيِّدٌ شَتَّ هَدِيَهُ لَهْ بِنَجِينَهُ بَاوَهْ : ده‌ست هه‌لگرتن له‌سهر که‌سیتک بلیت لا اِلهَ اِلَّا الله، وه به‌بی بَاوَه‌ری دانه‌نییت به‌هوی تاوانیکه‌وه ئه‌نجامی ده‌دات وه له‌ئانی ئیسلامیش ده‌ری نه‌که‌یت به‌هوی کاریکه‌وه ده‌یکات، وه جه‌هادیش به‌رده‌وامه له‌و کاته‌وه‌ی خوای گه‌وره منی ناردووه تا کو‌تای ئومعه‌ته‌که‌م له‌گه‌ل ده‌جالدا شه‌رده‌که‌ن سته‌می هیچ سته‌مکاریک پوچی ناکاته‌وه وه داد‌گه‌ری هیچ داد‌گه‌ریکیش به‌هه‌مان شی‌وه به‌تالی ناکاته‌وه، وه‌باوهر هیتان به‌قه‌ده‌ره‌کان ﴿ فهرمووده‌یه‌کی لا‌وازه نا‌گاداره ﴾.

رافعی شیخ ئینو عثمین

﴿بی‌اوه‌ر کردنی نه‌هلی قیله به‌هوی ئه‌نجامدانی تا‌وانه‌وه﴾

نه‌هلی قیله ئه‌وانه‌ن موسلمانن و پرووی تیده‌که‌ن له‌کاتی نو‌یز کردندا بی‌اوه‌ر نا‌کرتن به‌هوی ئه‌نجامدانی تا‌وانه‌وه وه‌له ئانی ئیسلامیش ده‌ر نا‌کرتن به‌هوی ئه‌وه‌وه وه له‌نا‌گری دۆزه‌خیشدا نامینه‌وه له‌بهر فهرمووده‌که‌ی خوای گه‌وره که‌ده‌فهرموویت : ﴿وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا﴾ الحجرات: ۹ واته ﴿ وه‌نه‌گه‌ر دوو کو‌مه‌ل له‌باوهر داران بوو شه‌ریان ئه‌وا ئیوه ناشیان بکه‌نه‌وه ﴾.

تا ئه‌و شوینه‌ی که‌ ده‌فهرموویت : ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ الحجرات: ۱۰ واته ﴿ باوهر داران هه‌موو برای یه‌کن جاکه‌وایه چاکسازی و ناشته‌وای بخه‌نه نیوان برا‌کانه‌وه، وه‌پاریزکاری خوای گه‌وره بکه‌ن و لبی بترسن سابه‌لکو ره‌هتان پی بکرت ﴾.

جاخوای گه‌وره برایه‌تی باوهری جیگیر کرد له‌گه‌ل شه‌ر کردن و کوشتاریشدا که شه‌ر کردن و کوشتار کردن له‌ تا‌وانه‌ گه‌وره‌کانه وه‌نه‌گه‌ر بی‌اوه‌ری بو‌وایه برایه‌تی باوهری نه‌ده‌هیشته .

يېغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم دەفەرموويت خواى گەورە دەفەرموويت: ﴿مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ خَرَدَلٍ مِنْ إِيْمَانٍ فَأَخْرَجَهُ﴾ واتە لەناگر . بوخارى و موسليم رىوايەتيان کردووہ^۱. واتە ﴿ھەرکەسيك لەدليدا بەئەندازەى تووہ خەرتەلەيەك باوہر ھەيئەت ئەوا دەرى بەيئن﴾.

وہ دوو کۆمەل يېچەوانەى ئەوہن:

يەكەميان : خەواريجەکانن دەليين : بکەرى ﴿ئەنجامدەرى﴾ گوناھى گەورە بياوہرەو بەھەتاهەتايى لەناگرى دۆزەخدا دەميئتەوہ .

دووہميان : موعتەويلەکانن دەليين : بکەرى ﴿ئەنجامدەرى﴾ گوناھى گەورە لەبازنەى باوہر چووہتە دەرەوہ بەلام نەباوہردارە نە بياوہرپشە لە شوينیکدايە لەنيوان ئەو دووشوینەدا وئەو کەسەى ئەنجامدەرى گوناھى گەورەيە بەھەتاهەتايى لەناگرى دۆزەخدا دەميئتەوہ .

ئيمەش بەرپەچى ھەردوو کۆمەلەکە دەدەينەوہ بەوہى :

۱- يېچەوانە کردنيان بۆ دەقەکانى قورئان و سوننەت .

۲- يېچەوانە کردنيان بۆ يەکدەنگى پيشين .

۱ البخاري : كتاب الإيمان : باب زيادة الإيمان ونقصانه ﴿٤٤﴾.

ومسلم : كتاب الإيمان : باب أني أهل الجنة منزلة ﴿١٩٣﴾ ﴿٣٢٥﴾ من حديث أنس بن مالك رضي الله عنه.

← وَمِنَ السُّنَّةِ تَوَلَّى أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَمَحَبَّتُهُمْ، وَذَكَرُ مُحَاسِنِهِمْ، وَالتَّرَحُّمُ عَلَيْهِمْ، وَالِاسْتِغْفَارُ لَهُمْ، وَالْكَفُّ عَنْ ذِكْرِ مَسَاوِيهِمْ، وَمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ، وَاعْتِقَادُ فَضْلِهِمْ، وَمَعْرِفَةُ سَابِقَتِهِمْ.

وہلەسوننەتی پێغەمبەری خوا یە صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم دۆستایەتی کردنی ھاوہلەکانی پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم وە خۆش و یستنیان وەباسکردنی چاکەکانیان، وەبەزەیی پێداھاتنەوہیان، وەداوای لیخۆشبرون بۆیان، وەدەستەلگرتن لەباسکردنی خراپەکانیان وەلەوہی روویداوہ لەنیوانیاندا وەبیرواوەرپوون بەوہی گەورەیی و چاکەیان ھەیە وەشارەزابوون لەپیشینەتیان .

خوای گەورە دەفەرموویت ﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا﴾ الحشر: ۱۰
واتە ﴿ئەوانەش لەدوای ئەوانەوہ ھاتوون واتە لەپاش کۆچکەران و یارمەتیدەرانیوہ ھاتوون دەلێن : ئەی پەرورەدگارمان لەئێمەو لەو برايانەمان پێش ئێمە باوہریان ھێناوہ خۆش ببە وەھیچ بوغزێک مەخە دڵمانەوہ بەرامبەر بەو کەسانە ی باوہریان ھێناوہ﴾.

وہەرورەھا دەفەرموویت ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ﴾ الفتح: ۲۹
واتە ﴿محمد صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم پێغەمبەر و نێردراوی خوا یە پێیان خۆش بێت یان نا ئەو کەسانەش لەگەڵ ئەوان و شونیی ئەو کەوتوون لەبەرانبەر بێرواکاندا نازاو بەھێزن لەناو خۆشیاکاندا میھرەبان و بەسۆز و دڵنەرم﴾.

رافه‌ی شیخ ئیبنو عثیمین

﴿مافەکانی ھاوەلانی پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم﴾

ھاوەلانی پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم چاکەبەکی گەورەیان بەسەر ئەم ئوممەتەو هەبە بەجۆرێک کە هەستان بەسەر خستی خوا پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم وە تێکۆشان لەپێناوی خوادا بەمال و گیانیان وە هەستان بە پاراستنی ئاینی ئیسلام ئەویش بەپاراستنی قورئانە کەبێ و سوننەتی پێغەمبەرە کە صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم بە زانست و کردار و فێرکردن تا گەیانندیانە ئوممەت بەشیوەیەکی زۆر خاوی و جوانی .

وہ بیگومان خوای گەورە بەباشی باسیکردوون لەپەرتوو کە کەیدا بە گەورەترین باسکردن بەجۆری لەسورەتی فتحدا دەفەرموویت : ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ

عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا﴾ الفتح: ٢٩

واتە ﴿محمد صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم پێغەمبەر و نێردراوی خوا بە پێمان خوێش بێت یان نا ئەو کەسانەش لە گەڵ ئەوان و شوینی ئەو کەوتوون لە بەرامبەر بێرواکاندا نازاوە بەهێژن لەناو خۆیشیاندا میهرەبان و بەسۆز و دلنەرمن، دەیانبنیت هەردەم خەریکی ڕکوع و سوژدەن واتە زۆر خەریکی خوا پەرستی و نوێژن بەشەودا شو نوێژدە کەن و بەڕۆژیشدا سوارچاکی مەیدانن، هەموو کات ئاواتیان بە دەست هێنانی فەزل و بەهرەو میهرەبانی خوا، مەبەستیان ئەوێە خوا لێما ڕازی بێت﴾.

وه پاراستنی پیغمبری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم پاراستنی پیزی
هاوله کانیه تی به جوریک که ده فهرموویت ﴿لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ
أَحَدَكُمْ أَلْفَقَ مِثْلَ أَحَدٍ ذَهَبًا مَا أَدْرَكَ مُدَّ أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ﴾ متفق علیه ^۱.

واته ﴿جنیو به هاوله کام مدهن جاسویند بهوی گیانی منی به دهسته چونکه نه گهر
هه ریه کیك له نیوه به نه دازه کیوی ئوحد ئالتون به خشیت ئه وه ناگات به ته نها
به گریلیکی که سیك له واندا یان نیو گویلی﴾.

جا مافیان له سهر ئوممت له گه وره ترین مافه کانه، ئه وهی له سهر ئوممت له بهر امبه ریاندا
بو یان جی به جیی بکه ن :

۱- خو شویستیان به دل و وه به باش باسکردنیان به زوبان به وهی شایسته یانه له باشی و
چا که.

۲- به زهیی هاتنه وه پیناندا و داوا کردنی لیخو شویون بو یان وهك جی به جی کردنیك
بو فهرمووده کهی خوی گه وره ده فهرموویت ﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ
رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا
رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ الحشر: ۱۰

واته ﴿ئه وانمش له دواي ئه وانده وه هاتون واته له پاش کوچکه ران و یارمه تیده رانه وه
هاتون ده لئین : ئه ی په روه دگارمان له ئیمه وه لهو برایانه مان پیش ئیمه باوه ریان هیناوه

۱ البخاري : كتاب فضائل الصحابة : باب قول النبي صلى الله عليه وعلى آله وسلم ﴿لو كنت
متخذًا خليلاً﴾ (۳۶۷۳).

ومسلم : كتاب فضائل الصحابة : باب تحريم سب الصحابة (۲۵۴۱) (۲۲۲) من حديث أبي
سعيد الخدري رضي الله عنه .

خوش بيه وه هيچ بوغزيك مځه دلمانوه بهرامبر بهو كه سانه ي باوه پيان هيناوه نه ي
په روه رد گاري نيمه به راستي ته نها ته توي به سوزي ميه ربان ﴿﴾.

۳- وه ده سته لگرتن له باسكردني خراپه كانيان وه له وه ي پروويداوه له نيوانياندا
كه نه گهر له يه كيكيانه وه پرويدايت نه وه زور كه مه به به راورد له گهل نه وه ي هه يان
له چاكو گه وره ي وه له وانشه له نه نجامي تيكونشانكي ليخوشبوه وه كاريكي پوزش
بو هينراوه پرويدايت له بهر فهرمووده كه ي پيغه مبري خوا صلى الله عليه وعلى آله
وسلم كه ده فهرموويت ﴿لَا تُسْبُوا أَصْحَابِي فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَتَّفَقَ مِثْلَ
أَحَدٍ ذَهَبًا مَا أَذْرَكَ مُدًّا أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ﴾ متفق عليه.

واته ﴿جنیو به او له كام مدهن جاسويند به وه ي گياني مني به ده سته چونكه نه گهر
هه ريه كيك له نيو به نه ندازه ي كيوي نوحه ئالتون به خشيت نه وه ناگات به ته نها
گويليني كه سينك له واندا يان نيو گويلي ﴿﴾.

وقال النبي صلى الله عليه وسلم «لا تَسْبُوا أصحابي، فلو أن أحدكم أنفق مثل أحدٍ ذهباً ما بلغ مدَّ أحدِهِم ولا تُصِفَهُ»^۱.

پيغمبه‌رى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم كه‌ده‌فه‌رموويت ﴿جنیو به‌هاوه‌له‌كانم مه‌دهن چونكه نه‌گهر هه‌ریه‌كێك له‌ئێوه به‌ئەندازەى كێوى ئوحد ئالتون به‌خشیت ئەوه ناگات به‌ته‌نها گوێلى به‌كێكان یان نیو گوێلى﴾.

رافه‌ی شیخ ئیبنو عثیمین

﴿حوكمی جینۆدان به‌هاوه‌لانی پيغمبه‌رى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم﴾

جینۆدان به‌ به‌هاوه‌لانی پيغمبه‌رى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم دابه‌ش ده‌بیت به‌سه‌ر سى به‌شدا :

یه‌كه‌م : كه‌ جینۆدان پێیان به‌وه‌ی بی‌اوه‌ریوونى زۆربه‌یان بخوازیت یان كه‌ هه‌ره‌مه‌موویان له‌سنورده‌رچوون واته‌ فاسقن جائه‌وه‌ بی‌اوه‌ریسه‌ له‌به‌رئ‌ه‌وه‌ی به‌درۆخستنه‌وه‌یه‌ بۆ خواو پيغمبه‌رى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم به‌وه‌ی ئه‌وان به‌باشه‌ باسیان کردوون و رازیوون لیان به‌لكو هه‌رکه‌سێك دوودل بیت له‌بی‌اوه‌ری وه‌ك ئه‌وه‌دا ئه‌وا بی‌اوه‌ریه‌كه‌ی دیاروئاشکرایه‌ چونكه‌ ناواخنی ئه‌و قسه‌یه‌ ئه‌وه‌یه‌ كه‌ گوێزه‌ره‌وانی قورئان یان سونه‌ت بی‌اوه‌رن یان له‌سنور ده‌رچوون.

۱ البخاري : كتاب فضائل الصحابة : باب قول النبي صلى الله عليه وعلى آله وسلم : ﴿لو كنت متخذاً خليلاً﴾ (۳۶۷۳) .

ومسلم : كتاب فضائل الصحابة : باب تحريم سب الصحابة (۲۵۴۱) (۲۲۲) من حديث أبي سعيد الخدري رضي الله عنه .

دووهم : كه جيويان پيدات به نه فريه تگردنيان و به ناشيرين باسگردنيان نهوا له بياوهړ كړدندا زانايان دوو قسه يان هه يه وه له سهر نهو قسه يه ي كه ده لټت بي بياوهړ نابيت پويسته شلاقي ليډريت و به ندبكريت تاده مريت يان ده گهړپته وه و په شيمان ده پته وه له وه ي ووتوبه تي .

سيهم : كه جيويان پيدات به وه ي دينه كه ياني بي ناشيرين نه بيت وه كو ﴿ترسنوك و چرووكي﴾ نهوا بياوهړ نابيت به وه به لام ته مي ده كريت به وه ي بيگړپته وه له وه ، شه يخي نيسلام نين و ته يمه واتاي نه وه ي باسگردوه له كتابي ﴿الصارم المسلول﴾ وه له پشهوا نه محمد وه هيناوي ته ي له لاپره ۵۷۳ و ته كه ي : ﴿دروست نيه بو هيچ كه سيك كه باسي هيچ شتيك بكات له خراپه كانيان وه تانهش نه دات له هيچ كه سيكيان به بووني عه بيك يان كه مو كورتيه ك تياندا جاهه ركه سيك شتيكي وايگرد نهوا نه ده ي داده دريت جائه گه ر گه رايه وه نه وه باشه وه نه گه رنا نهوا شلاقي ليده دريت له به ندپنخانه دا تا ده مريت يان ده گهړپته وه له وه قسه يه وه ته وبه ده كات .

← وَمِنَ السُّنَّةِ التَّرَضَّى عَنْ أَزْوَاجِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ،
أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ الْمُطَهَّرَاتِ ، الْمُبْرَّاتِ مِنْ كُلِّ سَوْءٍ ، أَفْضَلُهُنَّ خَدِيجَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ وَعَائِشَةُ
الصَّدِيقَةُ بِنْتُ الصَّدِيقِ الَّتِي بَرَّأَهَا اللَّهُ فِي كِتَابِهِ ، زَوْجُ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي
الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ، فَمَنْ قَدَّفَهَا بِمَا بَرَّأَهَا اللَّهُ مِنْهُ فَقَدْ كَفَرَ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ .

وہلہ سونہ تی پیغمبری خواہی صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم رازیوون لہ
خیزانہ کانی پیغمبری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم دایکانی باوہرداران
خاویتنہ کان ئەوانی دوورن لہ ھەموو خراپەیک، باشترینیان دایکمان خەدیجە کچی
خووەیلیدە، وەعائیشە راستگۆی کچی راستگۆیە کہ خوی گەورە بەدووری گرتووە
لە پەرتوو کہ کەیدا، ژنی پیغمبری خواہی صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم لہ دونیاو
دواړژدا، جامەر کہ سیک تۆمەتباری بکات بەوہی خوی بەدووری گرتووە لینی ئەوا
بینگومان بیاوەرە بەخوای گەورە.

رافعی شیخ ئینو عیمن

﴿مافە کانی خیزانە کانی پیغمبری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم﴾

ژنە کانی پیغمبری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم خیزانین لہ دونیاو دواړژدا
وہدایکی باوہردارانن وەبۆ ئەوان ھەبە پێژ و بەگەورەدانان لہوہی کہشایستە ئەوان
بیت وەکو خیزانی کۆتایی پیغمبران سەلامی خویان لی بیت، جائەوانە لہ بنەمالە
پیغمبری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم ﴿واتە لەئال و بەیتی ئەون﴾ خاویتن و
خاویتنکراوہن، باش و باشکراون، دوورن و بەدوورگیراون لہ ھەموو خراپەیک کہبیتە
ھۆی ناشرین کردنی ناموسیان و ژبانی ژن و میردایەتیان، جائەوانە پان لہ ژنان بۆ
پاکەکانن لہ پیاوان، وەئەوانە پان لہ پیاوان بۆ پاکەکانن لی ژنان، جابخوای گەورە

لیان رازی بووه و هه موویانی رازی کردوه و هه دروودو سلاوی خوا له سهه پیغه مبهه ره راستگو و ده سپاکه که ی بیت صلی الله علیه و علی آله وسلم .

﴿ نهو ژنانه ی که پیغه مبهه ی خوا صلی الله علیه و علی آله وسلم مردوو به جی

هیشتن و نهوانه ژنی بوون بریتین له :

۱- خه دیچه ی کچی خووه یلید دایکی منداله کانی جگه له ئیراهیم، پیغه مبهه ی خوا صلی الله علیه و علی آله وسلم ماره یکرد له دوای دوو شو یه که میان عه تیقی کوری عابید و هه دووه م نه بو هاله ی ته میمی، وه پیغه مبهه ی خوا صلی الله علیه و علی آله وسلم ژنی به سهه ردا نه هینا تا له سالی ۱۰ ی کوچی له پیغه مبهه رابه تیدا له پیش میعراجدا .

۲- عائیشه ی کچی نه بو به کری صدیق له خه ودا پیشانی پیغه مبهه ی خوا صلی الله علیه و علی آله وسلم درا^۱ دوو جار یان سی جار : وه ووترا : ﴿ نه مه ژنی تویه ﴾ له ته مه نه شهش سالیدا له شاری مه که ماره ی کرد و له ته مه نه نو سالیدا له شاری مه دینه گواسته وه، وه له سالی ۵۸ ی کوچی مرد .

۳- سه وده ی کچی زه معده ی نه لعامریه پیغه مبهه ی خوا صلی الله علیه و علی آله وسلم له دوای میردیکی موسلمان ماره ی کرد که نه ویش سه کرانی کوری عه مری برای سوهیلی کوری عه مره، دایکمان سه وده ره زای خوی لی بیت له کوتای جینشینیه تی عومهری خه تابدا ره زای خوی لی بیت مردوو وه ووترا ویشه له سالی ۵۴ ی کوچیدا مردوو .

۱ البخاري : كتاب مناقب الأنصار : باب تزويج النبي صلى الله عليه وعلى آله وسلم ..... عائشة (۳۸۹۵).

ومسلم : كتاب فضائل الصحابة : باب فضل عائشة ... (۲۴۳۸) (۷۹) من حديث عائشة رضي الله عنها.

۴- حەفصەى كچى عومەرى كۆرى خەتتاب رەزای خواى لى بىت پىغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم لەدواى مێردىكى موسلمان مارهى كرد كه ئه ویش خونهیسی كۆرى حوزافەى سههمیه كه له پۆزى شەرى ئوحددا شهیدكرا، وه دایكمان حەفصە رەزای خواى لى بىت لەسالى ۴۱ى كۆچیدا مردوو ه .

۵- زەینەبى كچى خوزەیمەى هیلالیه دایكى هەزاران : پىغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم لەدواى شهیدکردنى مێرده كەى لە شەرى ئوحددا كهناوى عبدالله ى كۆرى جەحش بوو مارهى كرد، وه دایكمان زەینەب لەسالى ۴۱ى كۆچى لەدواى ئەوهى مارهیه كى كه م ژنى پىغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم بوو مرد .

۶- ئوم و سهلهمه هیندى كچى ئەبى ئومهى یهى مهخزومی پىغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم لەدواى مردنى مێرده كەى كه ئه ویش ئەبى سهلهمه عبدالله ى كۆرى عەبدلئەسهەد بوو لەدواى ئەوهى لە شەرى ئوحددا برینداركرا مرد مارهى كرد، وه دایكمان ئوم و سهلهمه لەسالى ۶۱ى كۆچیدا مردوو ه .

۷- زەینەبى كچى جەحشى ئەسهديه كچى پورى پىغەمبەرى خوايه صلى الله عليه وعلى آله وسلم لەدواى ئەوهى زهیدى كۆرى حاریس ئەلقیدا پىغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم لەسالى ۵۰ى كۆچیدا مارهى كرد، دایكمان زەینەب لەسالى ۲۰ى كۆچیدا مردوو ه .

۸- جوهریریهى كچى حارسى خوزاعیه پىغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم لەدواى مێرده كەى كهناوى موسافیهى كۆرى صهفوان بوو وه ووتراویشه مالیکى كۆرى صهفوان بوو مارهى كرد لەسالى ۶۱ى كۆچیدا، وه دایكمان جوهریریه لەسالى ۵۶ى كۆچیدا مردوو ه .

۹- ئوم و حەبىيە رەملەى ئەبى سۇفيان پىغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم لەدواى مێردەكەى كەناوى عوبەيدوللەى كۆرى جەحش بوو مارەى كرد ئەم پیاو سەرەتا موسلمان بوو پاشان بوو بە گاور، وەدايكما لەسالى ۴۴ى كۆچيدا لەشارى مەدينە لەسەردەمى خيلافەتى براكەيدا مردووە .

۱۰- صەفییەى كچى حوبەى كۆرى ئەختەب لەنەوەى نەزیر لەكۆرانی هاروونى كۆرانی عیمران، پىغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم ئەم ئافرەتەى ئازاد كردو ئازادكردنەكەى كردە مارەى بۆى و بوو بەخیزانى لەدواى ئازادكردنى خەبەر لەسالى ۶ى كۆچى، لە دواى دوو مێرد بەناوەكانى ﴿سەلامى كۆرى مېشكەم، وەدووهم كینانەى كۆرى ئەبیل حەقیق﴾، وەدايكما رەزای خواى لى بێت لەسالى ۵۰ى كۆچيدا مردووە.

۱۱- مەیمونەى كچى حارسى هیلالیە پىغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم لەسالى ۷ى كۆچيدا مارەيكرد لەكاتى گێرانەوەى عومرەكەدا لەدواى دوو مێرد یەكەمیان كۆرى عەبد یالیل وە دووهم باوكى رەهمى كۆرى عەبدول عوزا، وەدايكما لەسالى ۵۱ى كۆچيدا مردووە .

جائەمانە ژنەكانى پىغەمبەرى خوان صلى الله عليه وعلى آله وسلم كە پىغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم مردوو جیى هیشتن دووان لەوانە پيش خۆى مردن كەئەوانیش ﴿خەدیجەو زەینەبى كچى خوزەیمەى﴾ وەنۆشیان كاتىك كە مرد لەژياندا بوون .

وە دەمىتەوە دووان كە پىغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم نەيكردن بەژنى خۆى وەبۆهیچ كام لەوانە ئەو ئەحكام و گەورەیانەى ئەوانەى پشوو دەگرتەوە ئەمان ناگرتەوە : كەئەوانیش :

۱- ئەسمائی کچی نوعمانی کیندییه پیغمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم مارەیکرد پاشان لیتی جیابووہ وہ وہ جیاوازی ھەبە لەنیوان زانایاندا لە ھۆکاری جیابوونەوہ کەدا، ئین و ئیسحاق فەرموویەتی سپایەکی لە قەبرغەیدا بینی جا لیتی جیابووہ وہ پاش ئەوہ موھاجری کۆری ئەبی ئومەبە مارەیکرد.

۲- ئومەبە کچی نوعمانی کۆری شەراحبیلی جونیہ وھەر ئەویشە کە ووتیەتی ﴿پەنائەگرم بە خوا لەتۆ﴾ جا پیغمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم وازی لێھێنا . واللہ أعلم.

وہباشترینی ژنەکانی پیغمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم خەدیجیہ وہ عائیشە پەزای خویان لی بیت وہ بۆھەریە کێک لەوانە بایەخی خویان ھەبە بەسەر ئەوی تریانەوہ^۱ جابۆ خەدیجە ھەبە لەسەرەتای ئیسلامدا کەبۆ عائیشە نیە لە زوو موسلمان بوونداو پشگیری و سەرخستندا، وەبۆ عائیشە ھەبە لەکۆتایی ئیسلامدا کە بۆ خەدیجە نیە لە بلأوکردنەوہی زانست و سوود گەیاندن بە ئومەت وہ بیگومان خوای گەورە بەدووری گرتووە لەوہی دوورووەکان دایانە پالتی لەو درۆیە یۆیان ھەلبەست لەسورەتی نوردا .

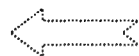
---

۱ قال الحافظ الذهبي في سير أعلام النبلاء (۲ / ۱۴۰) في ترجمة أم المؤمنين عائشة : ﴿وكانت امرأة بيضاء جميلة ومن ثم يقال لها الحمراء . ولم يتزوج النبي صلى الله عليه وعلى آلہ وسلم بکراً غيرها، ولا أحب امرأة جها . ولا أعلم في أمة محمد صلى الله عليه وعلى آلہ وسلم بل ولا في النساء مطلقاً امرأة أعلم منها وذهب بعض العلماء على أنها أفضل من أبيها وهذا مردود وقد جعل الله لكل شيء قدراً، بل نشهد أنها زوج نبينا صلى الله عليه وعلى آلہ وسلم في الدنيا والآخرة فهل فوق ذلك مفخر، وإن كان للصدیق خدیجہ شأراً لايلحق وأنا واقف في أيتهما أفضل . نعم جزمت بأفضلية خديجة عليها لأمر ليس هذا موضعها﴾. هـ .

﴿تۆمەت ھەلبەسقى بۆ داىكانى باۋەرداران﴾

تۆمەتبار كەردنى داىكىمان عايشە بەۋەى خۋاى گەۋرە بەدوۋرى گەرتوۋە لىنى
بىباۋەرىيە لەبەرئەۋەى بەدرۆخستەۋەى قورئانە، ۋەلە تۆمەتبار كەردنى جگە لەۋدا
لەداىكانى باۋەرداران زانايان دوو قەسەيان لەۋ بارەۋە ھەيە راستىنيا ئەۋەيە كە ئەۋ كارە
بىباۋەرىيە لەبەرئەۋەى لەكەدار كەردن و ناشىرىنكەردنى پىغەمبەرى خۋايە صلى الله عليه
وعلى آله وسلم چونكە ژنى پىس بۆ پىاۋى پىس دەيىت . ﴿ئەگەر ئەۋان پىس بوۋىن
ئەۋا ئەۋ قەسەيە ئەۋە دەگەيەننى پەنا بەخۋاى گەۋرە پىغەمبەرى خۋا صلى الله عليه وعلى
آله وسلم پىس بوۋىت كەئەۋەش بىباۋەرىيە چونكە ھەرگىز پىغەمبەرى خۋا صلى الله
عليه وعلى آله وسلم بەۋە رازىنايىت خىزانەكانى بەجۆرىك بن دەى كەئەۋەمان لى
نەبىنىۋە كەۋاتە ھەموو خىزانەكانى چاك و رىكو پىك بوۋن و ھەر كەسىكىش
ھەر قەسەيە كيان بۆ ھەلبەسقىت لەبايەخيان كەم بىكاتەۋە و ناموسيا لەكەدار بىكات ئەۋە
بىباۋە ھەروە كە زانايان دەفەرموۋن – ۋەرگىز﴾.

ومعاوية خال المؤمنين، وكاتبٌ وحي الله، أحدُ خلفاء المسلمين رضي الله

عنهم .

ۋەباۋەرىمان واىە موعاۋىە خالى باۋەردارانە، ۋە نوۋسەرى ۋەحى خۋاى گەۋرە،
يەكىنكە لە جىتشىنەكانى مۇسلمانان رەزاي خۋاى گەۋرە لە ھەموۋيان يىت .

رافه‌ی شیخ ئیبنو عثیمین

﴿موعاویه‌ی کورپی ئه‌بو سوفیان ره‌زای خویان لی بیت﴾

فهرمان‌ره‌وای باوه‌رداران عوماویه کورپی ئه‌بو سوفیان صه‌خری کورپی هه‌رب له پیش پیغه‌مبه‌رایه‌تیدا به ۵ سال له‌دایک بووه وه له سالی رزگارکردنی مه‌که‌که‌دا موسلمان بووه، وه‌وتراوه له‌دوای حوده‌یییه موسلمان بووه و ئیسلامه‌تیه‌که‌ی شاردۆته‌وه، پیشه‌وا عومهر کردی به والی شام وه‌به‌رده‌وامیش بوو له‌سه‌ری وه‌ده‌ناسریت به جینشینایه‌تی له‌دوای دوو ماوه‌ی ده‌سته‌لات سالی ۳۷ ی کۆچی وه‌خه‌لکی له‌ده‌وری کۆبوونه‌وه له‌دوای وازه‌ینه‌که‌ی هه‌سه‌نی کورپی عه‌لی ره‌زای خویان لی بیت له‌سالی ۴۱ ی کۆچیدا، پیشه‌وا موعاویه وه‌حی بۆ پیغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم ده‌نوسیه‌وه وه‌یه‌کیک بوو له‌وانه‌ی نووسه‌ری وه‌حی بوون، وه‌له‌مانگی ره‌جه‌بی سالی ۶۰ ی کۆچیدا له‌ته‌مه‌نی ۷۸ سالتیدا مردووه، دانه‌ر له‌به‌رئه‌وه ناوی هه‌تاوه و به‌باشه‌ باسی کردووه بۆ ره‌د دانه‌وه‌ی رافیزیه‌کان ئه‌وانه‌ی جنیوی پی‌ده‌ده‌ن وه‌زۆر به‌خراپه‌ باسی ده‌که‌ن، وه‌به‌خالی باوه‌رداران ناوی هه‌تاوه چونکه‌ برای دایکمان ئوم و هه‌بیه‌یه ره‌زای خوی لی بیت یه‌کیکه‌ له‌دایکه‌کانی باوه‌رداران، وه‌بیگومان شه‌یخی ئیسلام ئیبن و ته‌یمیه له‌پهرتووکه به‌نرخه‌که‌یدا ﴿منهاج السنة النبویه به‌رگی ۲ لاپه‌ره ۱۹۹﴾ باسی ناکۆکی نیوان زانایانی کردووه سه‌باره‌ت به‌وه‌ی ئایه به‌برای دایکه‌کانی باوه‌رداران ده‌گوتریت خالۆکانی باوه‌رداران یان نا؟ ﴿

← وَمِنَ السُّنَّةِ السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ لِأُئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَأَمْرَاءِ الْمُؤْمِنِينَ بَرِّهِمْ وَفَاجِرِهِمْ، مَا لَمْ يَأْمُرُوا بِمَعْصِيَةِ اللَّهِ، فَإِنَّهُ لَا طَاعَةَ لِأَحَدٍ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ.

و‌ه‌له‌سوننه‌تی پ‌یغه‌مبه‌ری خوا‌یه‌ ص‌لی‌ الله‌ علی‌ه‌ و‌عل‌ی‌ آ‌له‌ و‌س‌لم‌ گو‌ی‌رایه‌لی‌کردنی پ‌شه‌وا‌کان‌ی‌ مو‌س‌لمانان‌ و‌ه‌ ف‌ه‌رمان‌ه‌وا‌کان‌ی‌ با‌وه‌رداران‌، چا‌کیان‌ و‌ خ‌رایان‌، تائه‌و‌ کاته‌ی‌ ف‌ه‌رمان‌ نه‌که‌ن‌ به‌سه‌ری‌پ‌چی‌ کردنی‌ خ‌وای‌ گ‌ه‌وره‌، چ‌ون‌که‌ گو‌ی‌رایه‌لی‌ هی‌چ‌ که‌سی‌ک‌ نا‌ک‌ریت‌ له‌سه‌ری‌پ‌چی‌ کردنی‌ خ‌وای‌ گ‌ه‌وره‌ دا‌ .

← وَمَنْ وَلِيَ الْخِلَافَةَ، واجتمع عليه الناسُ ورضوا به، أو غلبهم بسيفه حتى صارَ الخليفة، وسميَ أميرَ المؤمنين، وجبت طاعته، وحرمتُ مخالفتُهُ والخروجُ عَلَيْهِ وشقُّ عصا المسلمين.

و‌ه‌ه‌ر‌که‌سی‌ک‌ ده‌سته‌لات‌ی‌ گ‌رت‌ه‌ ده‌ست‌، و‌ه‌خ‌ه‌ل‌ک‌یش‌ کۆ‌بوون‌ له‌سه‌ری‌ و‌ پا‌زی‌بوون‌ ب‌نی‌ یان‌ ز‌الب‌و‌ به‌شم‌ش‌یره‌که‌ی‌ به‌سه‌ریان‌دا‌ تا‌ بو‌و‌ به‌ خ‌ه‌لی‌فه‌، و‌ه‌ناس‌را‌ به‌ ف‌ه‌رمان‌ه‌و‌ای‌ با‌وه‌رداران‌، پ‌ی‌وی‌سته‌ گو‌ی‌رایه‌لی‌کردنی‌، و‌ه‌ح‌ه‌رام‌ه‌ سه‌ری‌پ‌چی‌کردنی‌ و‌ه‌ ده‌ر‌چ‌وون‌ له‌سه‌ری‌ و‌ه‌له‌ت‌کردنی‌ ه‌ی‌زو‌ ده‌سته‌لات‌ی‌ مو‌س‌لمانان‌ .

رافه‌ی شیخ ئینو عثمین

خ‌ه‌ل‌اف‌ه‌ت‌ پ‌له‌و‌ پا‌یه‌یه‌کی‌ گ‌ه‌وره‌یه‌ و‌ه‌ به‌ر‌پ‌ر‌سیاری‌ه‌تی‌ه‌کی‌ مه‌زن‌ه‌ که‌ئه‌و‌یش‌ گ‌رت‌نه‌ ده‌ستی‌ ه‌ه‌ل‌سو‌ر‌اند‌نی‌ کار‌وباری‌ مو‌س‌لمانان‌ به‌جۆ‌ر‌یک‌ که‌ئه‌و‌ ده‌بی‌ته‌ به‌ر‌پ‌ر‌سیاری‌ یه‌که‌م‌ له‌وه‌د‌،

و‌ه‌ئه‌وه‌ش‌ ف‌ه‌ر‌زی‌ ک‌یفایه‌یه‌ له‌به‌ر‌ئه‌وه‌ی‌ کار‌وباری‌ مو‌س‌لمانان‌ به‌و‌ ده‌سته‌لات‌ه‌ نه‌بی‌ت‌ به‌ر‌پ‌وه‌ نا‌چ‌یت‌، و‌ه‌خ‌ه‌ل‌اف‌ه‌ت‌ به‌یه‌کی‌ له‌م‌ سی‌ شی‌وه‌یه‌ د‌ی‌ته‌ج‌ی‌ :

یه‌که‌م‌ : بوونی‌ ده‌قی‌ک‌ له‌سه‌ردانانی‌ له‌لایه‌ن‌ خ‌ه‌لی‌فه‌ی‌ پ‌ش‌ووه‌ و‌ه‌ ه‌ه‌روه‌کو‌ له‌ خ‌ه‌ل‌اف‌ه‌تی‌ ع‌وم‌ه‌ری‌ کۆ‌ری‌ خ‌ه‌ت‌اب‌دا‌ ر‌و‌وی‌دا‌ چ‌ون‌که‌ ئه‌وه‌ به‌ ده‌قی‌ک‌ بو‌و‌ له‌لایه‌ن‌ پ‌شه‌وا‌ نه‌بو‌به‌ک‌ری‌ ص‌دیقه‌وه‌ ر‌ه‌زای‌ خ‌وای‌ لی‌ بی‌ت‌ .

دووه‌م‌ : کۆ‌بوونه‌وه‌ی‌ ﴿أهل الحل والعقد - ئەو‌ که‌سان‌ه‌ی‌ کار‌وباره‌کان‌ ه‌ه‌ل‌ده‌سه‌نگ‌یت‌ن‌ و‌ ش‌یده‌که‌نه‌وه‌ و‌ د‌وای‌ ئه‌وه‌ بر‌یاری‌ له‌باره‌وه‌ ده‌رد‌ه‌ن‌ که‌ پ‌یش‌ی‌

دەگوتریت ڤاوێژ ﴿بۆدانانی کەسیک لەناو کۆمەڵە کەسیکدا ئێر ئەو کەسانە دیاریکراو بن لەلایەن خەلیفە ی پێشوو وە ھەروە کۆ لەخەلافەتی پێشەوا عوسماندا ڤەزای خۆی لێ بیت ڤوویدا جادانانی ئەو کەسە بەکۆبوونەو بوو لەلایەن شوراوە کە دیاریکران لەلایەن پێشەوا عومەر وە ڤەزای خۆی لێ بیت یان دیاریکراو نەبوون ھەروە کۆ ئەو ی خەلیفە ئەبوبەکر ڤەزای خۆی لێ بیت لەسەر یەکیک لە وە تەکان وە ھەروە کۆ لە خەلافەتی عەلیدا ڤوویدا ڤەزای خۆی لێ بیت .

سێم : یان بەشیوەی زۆر و دەستەبەسەر داگرتن بیت ھەروە کۆ لە خەلافەتی عەبدولمەلیکی کورێ مەرواندا ڤوویدا لە کاتیکدا عەللە ی کورێ زوبەیر کوزراو دەستەلات بوو بەمولکی ئەو .

ڤونکردنەو ی وەرگێژ : دانانی خەلیفە لە ھەموو شوێنیکدا بەو سی شیوەیە دەبیت :

١- دانانی کەسیکی متمانە پێکراو لەلایەن دەستەلاتداری پێشوو وە پێش مردنی ھەروە کۆ پێشەوا ئەبوبەکر ڤەزای خۆی لێ بیت پێش ئەو ی بمریت بریاری دا پێشەوا عومەر ڤەزای خۆی لێ بیت بکریته فەرمان ڤەوای موسلمانان ھەربەو شیوەیەش بوو خەلکی ھەر ھەموو ڤازیوون پێ و کردیانە گەورە ی ھەموو لایەک .

٢- دیاریکردن چەند کەسیکی متمانە پێکراو لەلایەن فەرمان ڤەواوە پێش ئەو ی بمریت بۆئەو ی بەپرس و ڤاوێژ یەکیکیان بکریته فەرمان ڤەوا ھەروە کۆ پێشەوا عومەر ڤەزای خۆی لێ بیت کردی شەش ھاوەلی بەرێزی دانا تالەنیوانیاندا یەکیک بکریته فەرمان ڤەوا ئەو بوو پێشەوا عوسمان ڤەزای خۆی لێ بیت بە ڤاوێژ دیاریکراو بوو بە گەورە ی موسلمانان، یاخود فەرمان ڤەوا بەو ڤاناکات لەبەر ھەرھۆکاریک بیت دەمریت و کەسیک دیاری نەکراو بۆئەو ی فەرمان ڤەوا بیت لەو کاتەدا شورا دیت کەسیک دیاری دەکات تا ببیتە گەورە ی موسلمانان ھەروە کۆ بۆ پێشەوا عەلی ڤەزای خۆی لێ بیت کرا

پێشه‌وا عوسمان ر‌ه‌زای خ‌وای لی بی‌ت شه‌هید ک‌را و که‌سی‌ک‌یش دیاری نه‌ ک‌راوه‌ بۆ نه‌وه‌ی خ‌ه‌لیفه‌ بی‌ت نه‌وه‌ بوو به‌ کۆ‌ده‌نگی نه‌ه‌لی خ‌ه‌لل و عه‌قد پێشه‌وا عه‌لی ر‌ه‌زای خ‌وای لی بی‌ت ک‌را به‌ فەرمان‌پ‌ه‌وای خ‌ه‌ل‌کی.

٣- یان نه‌وه‌تا به‌زۆرو خ‌وین‌پ‌ژێ ده‌بی‌ت ه‌ه‌روه‌کو زۆربه‌ی ده‌سته‌لاته‌کانی ئه‌م ر‌ۆژگاره‌ وه‌ه‌روه‌کو ده‌سته‌لاته‌که‌ی عه‌بدوله‌لیکی ک‌ور‌ی مه‌پ‌وان له‌د‌وای نه‌وه‌ی عه‌بدالله‌ی ک‌ور‌ی زوبه‌یر که‌ ئه‌میری زۆری‌ک له‌ناوچه‌کان بوو به‌ده‌ستی حه‌ج‌اجی ک‌ور‌ی یوسف‌ی سه‌قه‌فی ک‌وز‌راو خ‌وین‌پ‌کی زۆری ر‌شت عه‌بدوله‌لیکی ک‌ور‌ی مه‌پ‌وان بوو به‌ فەرمان‌پ‌ه‌وا به‌سه‌ر خ‌ه‌ل‌که‌وه‌ .

ئهو سیانه‌ ش‌ی‌وازه‌کانی دانانی سه‌ر ک‌رده‌ن و تائ‌یستاش په‌یره‌وی ده‌ک‌ر‌یت له‌ول‌تاندا. ر‌ون‌ک‌رده‌وه‌که‌ ته‌واو بوو.

﴿حوکمی گوئی رایه‌لیکردنی خلیفه﴾

گوئی رایه‌لیکردنی خلیفه و جگه له‌ویش له‌کار به‌ده‌ستان پیوسته له‌و شتانه‌دا که سه‌رینچی خوای گه‌وره‌ی تیدانیه له‌بهر فهرمووده‌که‌ی خوای گه‌وره که ده‌فهرموویت : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾ النساء: ۵۹ واته ﴿نه‌ی نه‌وانه‌ی باوه‌رتان هیناوه گوئی رایه‌لی خوابن وه گوئی رایه‌لی پیغمبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم و فرمانبره‌واکانی خوتان بکن﴾.

له‌بهر فرمانیشته‌که‌ی پیغمبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم که ده‌فهرموویت : ﴿السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ عَلَى الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ فِيمَا أَحَبَّ وَكَرِهَ مَا لَمْ يُؤْمَرْ بِمَعْصِيَةٍ فَبِذَا أَمَرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ﴾ متفق علیه^۱

واته ﴿له‌سه‌ر هه‌موو موسلمانیک پیوسته که‌وا گوئی رایه‌لی فرمانبره‌وای موسلمانان بکات له‌وه‌دا که‌پی خوشه‌و له‌وه‌شدا که‌پی ناخوشه‌مه‌گهر فرمانی شتیکی بیبکات که سه‌رینچی خوای گه‌وره بیت جانه‌گهر فرمانی سه‌رینچی خوای گه‌وره‌ی پیکرد نه‌وا هه‌رگیز گوئی رایه‌لی ناکات﴾.

جائیز به‌کسانه گوئی رایه‌لیکردن له‌وه‌دا نه‌و پیشه‌وا به‌چاک بیت و هه‌ستیت به‌نه‌نجامدانی فرمانه‌کانی خوا نه‌وه‌ی فرمانی پیده‌کات بیبکات و نه‌وه‌شی قه‌ده‌غی لیده‌کات دوور که‌وێته‌وه لی یان پیشه‌وا به‌کی تاوانبارو خراپه‌کار بیت که‌نه‌وه‌ش فاسقه له‌بهر فرمانیشته‌که‌ی پیغمبه‌ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم که ده‌فهرموویت : ﴿أَلَا مَنْ وَلِيَ عَلَيْهِ وَال فَرَأَهُ يَأْتِي شَيْئًا مِنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَلْيُكَرِّهْ مَا يَأْتِي مِنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ وَلَا يَنْزِعَنَّ يَدًا مِنْ طَاعَةٍ﴾^۲

۱ البخاري : كتاب الأحكام : باب السمع والطاعة (۷۱۴۴).

ومسلم : كتاب الإمارة : باب وجوب طاعة الأمراء ... (۱۸۳۹)(۳۸) من حديث ابن عمر رضي الله عنه.

۲ مسلم : كتاب الإمارة : باب خيار الأئمة وشرارهم (۱۸۵۵)(۶۶) من حديث عوف بن مالك رضي الله عنه.

واته ﴿خَوْنَهُ كَهَرِ كَهْسِكَ بُوو بَدَدَسْتَه لَاتَدَار بَدَسَرِيه وَه جَا شَتِيكِي لِي بِيْنِي لَه وَه ي سَهْرِيْجِي خَوَايَه نَهْوَا بَا رَقِي لَه وَه ي بِيْت كَه نَهْجَامِي دَه دَات لَه سَهْرِيْجِي خَوَا ي گَه وَرَه دَا وَه بَا هَهْر گِيْز دَه سَت لَه گُوْپَرَايَه لِي كَرْدَن هَهْلَنَه گَرِيْت﴾^۱.

وه نَهْجَام دَانِي حَه ج وَ جِيْهَاد لَه گَهْل پِيْشَه وَ اكَانْدَا بَه بَهْر دَه وَامِي دَه مِيْنِيْت وَ نَهْجَام دَه دَرِيْت وَه نُوْپَرِي جُو مَوْعَه ش لَه دَوَايَانَه وَه دُرُو سَتَه نِيْر بَا نَه وَ پِيْشَه وَ اَيَانَه چَاك بَن يَان خَرَاب بَن لَه بَهْر نَه وَه ي سَهْرِيْجِي كَرْدِيَان لَه وَه دَاو گُوْپَرَايَه لِيَان نَه كَرِيْت سَهْر دَه كِيْشِيْت بُو لَه تَكْرَدْنِي هِيْزُو تَوَانَا ي مُوسَلْمَانَان وَ يَاخِي بُوون لِيِيَان .

وه نَه وَ فَهْر مَوُو دَه يَه شِي كَه دَانَه ر بَاسِي كَر دَوُو ه «ثَلَاثٌ مِنْ أَصْلِ الْإِيْمَانِ: الْكَفَّ عَنْ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَلَا تُكْفِرُهُ بِذَنْبٍ وَلَا تُخْرِجُهُ مِنَ الْإِسْلَامِ بِعَمَلٍ، وَالْجِهَادُ مَاضٍ مِنْذُ

۱ زۆر گرنگه تهواوی فەرمووده که ببینیت تا گهلیک زانیاری بزانی له سهر چۆنیهتی مامهله کردن له گهله فرمانه واکاندا کهلم فەرمووده یه دا به شیکي باشی لهو زانیاریانه تیا دایه :

حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ - يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ أَخْبَرَنِي مَوْلَى بَنِي فَزَارَةَ - وَهُوَ رُزَيْقُ بْنُ حَيَّانٍ - أَنَّهُ سَمِعَ مُسْلِمَ بْنَ قَرْظَةَ ابْنَ عَمِّ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ الْأَشْجَعِيَّ يَقُولُ سَمِعْتُ عَوْفَ بْنَ مَالِكٍ الْأَشْجَعِيَّ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ « خِيَارُ أُمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُحِبُّونَهُمْ وَيُحِبُّونَكُمْ وَتُصَلُّونَ عَلَيْهِمْ وَيُصَلُّونَ عَلَيْكُمْ وَشِرَارُ أُمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُبْغِضُونَهُمْ وَيُبْغِضُونَكُمْ وَتَلْعَنُونَهُمْ وَيَلْعَنُونَكُمْ ». قَالُوا قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلَا تُنَابِذُهُمْ عِنْدَ ذَلِكَ قَالَ « لَا مَا أَقَامُوا فِيكُمْ الصَّلَاةَ لَا مَا أَقَامُوا فِيكُمْ الصَّلَاةَ إِلَّا مَنْ وَلِيَ عَلَيْهِ وَال فَرَاةً يَأْتِي شَيْئًا مِنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَلْيَكْرِهْ مَا يَأْتِي مِنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ وَلَا يَنْزِعَنَّ يَدًا مِنْ طَاعَةٍ ». قَالَ ابْنُ جَابِرٍ فَقُلْتُ - يَعْنِي لِرُزَيْقٍ - حِينَ حَدَّثَنِي بِهَذَا الْحَدِيثِ أَلَلَّهِيَ يَا أَبَا الْمُقَدِّمِ لِحَدَّثَكَ بِهَذَا أَوْ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ مُسْلِمٍ بْنِ قَرْظَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ عَوْفًا يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ فَجَعَلْنَا عَلَى رُكْبَتَيْهِ وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَقَالَ إِي وَاللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَسَمِعْتُهُ مِنْ مُسْلِمِ بْنِ قَرْظَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ عَوْفَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

بَعَثَنِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ حَتَّى يُقَاتِلَ آخِرَ أُمَّتِي الدَّجَالَ لَا يُطْلُهُ جَوْرٌ جَائِرٌ وَلَا عَدْلٌ عَادِلٌ،
وَالْإِيمَانُ بِالْأَقْدَارِ» رواه أبو داود^۱.

﴿سَيِّ شت هديه له بنجینه ی باوهره : دهست هه لگرتن له سر که سیّت بلیت لا إله إلا الله، وه بهی باوهری دانه نیّت به هوّی تاوانیکه وه ئه نجامی ده دات وه له ناینی ئیسلامیش ده ری نه که یت به هوّی کاریکه وه ده یکات، وه جهادیش بهرده وامه لهو کاته وهی خوای گه وه منی ناردو وه تا کوّتای ئوممه ته کم له گه ل ده جالدا شه رده که ن سته می هیچ سته مکارنک پوچی ناکاته وه وه داد گه ری هیچ داد گه رنیکش به هه مان شی وه به تالی ناکاته وه، وه باوهر هینان به قه ده ره کان﴾. فهرمووده یه کی لاوازه ئاگادار به هه وه کو پیشه وای سیوتی له ﴿الجامع الصغير﴾ دا ئاماژه ی بو کردو وه وه تیایدا راویسه ک هیه پیشه وای مزی ده فهرموویتی : ﴿مجهول - نه ناسرا وه﴾، وه پیشه وای مونزری ده فهرموویتی له ﴿مختصر أبي داود﴾ دا : ﴿شبه مجهول - شیوه نه ناسراویکه﴾.

وه ئه وه سیّ ره وشته ی له فهرمووده که دا هیه و دانه ر باسیکردو وه بریتیه له : ﴿دهست هه لگرتن له سر که سیّت بلیت لا إله إلا الله، وه دووهم : وه جهادیش بهرده وامه ... تا کوّتایی، وه سیهه میش : وه باوهر هینانه به قه ده ره کان﴾.

وه ده ره چوونیش دژبه پیشه وای قه ده غه کرا وه له بهر فهرمووده که ی عوباده ی کوری صامت ره زای خوای لی بیت که ده فهرموویتی : ﴿بَايَعْنَا عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا وَأَثَرَةٍ عَلَيْنَا وَأَنْ لَا تُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلُهُ قَالَ «إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ بُرْهَانٌ»﴾^۲

۱ حدیث ضعیف : أخرجه أبو داود (۲۵۳۲) وأبو عبيد القاسم بن سلام في الإيمان ص (۴۷) وإسناده ضعيف فيه يزيد بن أبي شيبه وهو مجهول كما في التقريب وضعف إسناده المنذري في مختصر سنن أبي داود (۳/ ۳۸۰) لهذا السبب .

۲ البخاري : كتاب الفتن : باب قول النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَتَرُونَ بَعْدِي أُمُورًا تُنْكَرُونَهَا وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَيْدٍ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي عَلَى الْحَوْضِ (۷۰۵۵)(۷۰۵۶).

ومسلم : كتاب الإمارة : باب وجوب طاعة الأمراء ... (۱۷۱۹)(۴۲) من حديث عبادة بن الصامت رضي الله عنه.

واتە ﴿بەيەثمان دا بە پىغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم لەسەر گوێپرايەتيکردنى فەرمانپەرەواکاغان لە چالاكى و ناحەزىماندا، لەكاتى نارەحەتى و تەنگانە و خۆشىماندا، وە لەكاتى كىشدا كە فەرمانپەرەواياغان فەزلى خەلكى تر دەدەن بەسەرماندا و هەندىك لەمافە دونيايە كاغان دەفەوتیت، وە دووبەرە كىشيان لە گەلدا نەكەين لەسەر فەرمانپەرەوايەتى و دەستەلات، پىغەمبەرى خوايش صلى الله عليه وعلى آله وسلم فەرمووى ((مەگەر بیاوەرپوونىكى ناشكرايان لى بينن بەلگەتان هەبیت لەسەرى لەلایەن خوای گەورەو)) ﴿.

و هەر وەها پىغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم دەفەرموویت ﴿يَكُونُ عَلَيْكُمْ أَمْرَاءُ تَغْرِفُونَ وَتُنْكِرُونَ فَمَنْ أُنْكِرَ فَقَدْ بَرِئَ وَمَنْ كَرِهَ فَقَدْ سَلِمَ وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ قَالُوا : أَفَلَا تُقَاتِلُهُمْ ؟ قَالَ : لَا مَا صَلَّوْا لَا مَا صَلَّوْا﴾ أي : من كره بقلبه وأنكر بقلبه . رواه مسلم^۱

۱ مسلم : كتاب الإمارة : باب خيار الأئمة (۱۸۵۴) (۶۳) (۶۴) من حديث عبدالله بن مسعود رضي الله عنه.

تێبینى وەرگێژ: خوێنەرى نازیز ئەو فەرموودەيەى سەر وە شەخى پايەبەرز ئێين و عوسەيەين دەفەرموویت ﴿رواه مسلم﴾ بەلام من بەو شێوەیە لە صەحیحى موسلىمدا هەرچەندە گەرام نەمیینی چونکە پێشەوا موسلىم بەچەند دەربڕینیکی دى هێناویتی کە کەمێک جیاوازه لەوێ رافەکار هێناویتی پێستیش نامازە بەو بەکەین بۆ زانیاری لای خوێنەرى بەرێژ کەتمویش بەم شێوانەن :

۱- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ « سَكُونُ أَمْرَاءُ تَغْرِفُونَ وَتُنْكِرُونَ فَمَنْ عَرَفَ بَرِيئًا وَمَنْ أُنْكِرَ سَلِمَ وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ ». قَالُوا أَفَلَا تُقَاتِلُهُمْ قَالَ « لَا مَا صَلَّوْا »

۲- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ -صلى الله عليه وسلم- عَنِ النَّبِيِّ -صلى الله عليه وسلم- أَنَّهُ قَالَ « إِنْهُ يُسْتَعْمَلُ عَلَيْكُمْ أَمْرَاءُ تَغْرِفُونَ وَتُنْكِرُونَ فَمَنْ كَرِهَ فَقَدْ بَرِئَ وَمَنْ أُنْكِرَ فَقَدْ سَلِمَ وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ ». قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا تُقَاتِلُهُمْ قَالَ « لَا مَا صَلَّوْا ». أَيْ مَنْ كَرِهَ بَقَلْبِهِ وَأُنْكِرَ بَقَلْبِهِ.

۳- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- بَنَحُوا ذَلِكَ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « فَمَنْ أُنْكِرَ فَقَدْ بَرِئَ وَمَنْ كَرِهَ فَقَدْ سَلِمَ ». تەواوو

واته ﴿كهسانىك دهبن بهفهرمانهوا بهسهرتانهوه باشيان لىدهبين و خراپيشيان لىدهبين جاههركهسىك ئىنكارى بكات ئەوا بىگومان دووره لەو تاوانەو بى تاوانە، وههركهسىك پى ناخۆش بىت ئەوا بىگومان سهلامەت دەبىت لەتاوانى ئەو كارە خراپە بەلام ههركهسىك پى رازى بىت و شوپى بكهووت ئەوه تاوانبارە، ووتيان : ئايە شەرنەكەين لەگەلئاندا ؟ پىغەمبەرى خوايش صلى الله عليه وعلى آله وسلم فەرمووى ﴿نەخىر تا نوێژ بکەن ، نەخىر تا نوێژ بکەن﴾ . واتە ههركهسىك پى ناخۆش بىت بەدلى و بەدلى ئىنكارى بكات .

وهلهسودهكانى ئەم دوو فەرموودهيه ئەوهيه كه وازەهتەن لە نوێژکردن بىئاوهرپهكى ديارو ئاشكرايه لهبەرئەوهى پىغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم بەدروستى نەزانی دەرچوون دژ بە پىشەوايان تەنها لەكاتى بوونى بىئاوهرپهكى ئاشكرادا نەبىت وه ئەوهى رىگى لەشەرکردن لەگەلئاندا كرد كردنى نوێژە جائەوه بەلگەيه لەسەر ئەوهى كه وازەهتەن لى رىپىدەرە بۆ شەرکردن لەگەلئاندا وهشەرکردنى لەگەلئاندا دروست نيه تەنها بە بوونى بىئاوهرپهكى ئاشكرا نەبىت ﴿كهواتە نەكردنى نوێژ بىئاوهرپى ئاشكرايه — وه رىگى﴾ هەرۆهكو لەفەرموودهكهى عوبادەدا ههيه .

﴿ وَمِنَ السُّنَّةِ هِجْرَانُ أَهْلِ الْبِدْعِ وَمُبَايَنَتُهُمْ وَتَرْكُ الْجِدَالِ وَالْخُصُومَاتِ فِي الدِّينِ، وَتَرْكُ النَّظَرِ فِي كُتُبِ الْمُبْتَدِعَةِ، وَالْإِصْغَاءُ إِلَى كَلَامِهِمْ، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ فِي الدِّينِ بِدْعَةٌ. ﴾

وھەلسوننەتى پىغەمبەرى خوايە صلى الله عليه وعلى آله وسلم دوور كەوتنەو ھە لە بىدەھچىە كان ھە جىابوونەو ھە لىيان ھە وازھىتان لە مشتومرو بەربەرە كانىكردن لە گەلەياندا لە دىندا، ھە وازھىتان لە سەير كردنى پەرتووكە كانى بىدەھچىە كان، ھە ھەلسوننەتى پىغەمبەرى خوايە صلى الله عليه وعلى آله وسلم وازھىتان لە گوڤىگرتن بۆ قسە كانيان، ھە ھەموو داھىتراوىك لە ئايندا بىدەھىە.

رافعی شیخ ئیبنو عثیمین

ھەجران چاووگى ﴿ھجر﴾ ھىە : كەئەویش لەزمانەوانىدا بەواتای وازھىتانە، ھەمەبەستىش لە ﴿ھجران﴾ بىدەھچىە كان دوور كەوتنەو ھە لىيان ھە وازھىتانە لە خۆشويستيان و دۆستايەتيكرديان ھە سەلام نە كردن لىيان ھە سەردانى نە كردنيان ھە نەچوون بۆلايان لە كاتىكدا نەخۆش دەكەون ھە ھاوشىوھى ئەو ھە.

ھە دوور كەوتنەو ھە لە بىدەھچىە كان لەبەر ھەرموودەى خواى گەورە كە

دە ھەرموويت : ﴿لَا يَحْدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ

﴿المجادلة: ۲۲﴾ واتە ﴿كەسانىك نابىيت كەباو ھەريان ھىتاىيت بەخواى گەورە ھە بە رۆژى دواىى خەلكانىكيان خۆش بویت و دۆستايەتيان بكەن كە دژايەتى خواو پىغەمبەرە كەيان صلى الله عليه وعلى آله وسلم كردىت﴾.

۱ چیزؤکی توبه کئی کعبی کرپی مالیک و دوو هاوړی کئی له همدوو صدیحه کدا هدیه، بوخاری (۴۴۱۸) و له موسی میشدا (۲۷۶۹) (۵۳).

حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ سَرْحٍ مَوْلَى بَنِي أُمَيَّةَ أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- غَزْوَةُ ثُبُوكَ وَهُوَ يُرِيدُ الرُّومَ وَتَصَارَى الْعَرَبُ بِالْثَّامِ. قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَأَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبٍ كَانَ قَائِدَ كَعْبٍ مِنْ بَنِيهِ حِينَ عُمَى قَالَ سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ يُحَدِّثُ حَدِيثَهُ حِينَ تَخَلَّفَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فِي غَزْوَةِ ثُبُوكَ قَالَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ لَمْ أَتَخَلَّفَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فِي غَزْوَةِ غَزَاهَا قَطُّ إِلَّا فِي غَزْوَةِ ثُبُوكَ غَيْرَ أَنِّي قَدْ تَخَلَّفْتُ فِي غَزْوَةِ بَذَرٍ وَلَمْ يُعَاتَبْ أَحَدًا تَخَلَّفَ عَنْهُ إِلَّا مَا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- وَالْمُسْلِمُونَ يُرِيدُونَ عِيرَ قُرَيْشٍ حَتَّى جَمَعَ اللَّهُ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ عَدُوِّهِمْ عَلَى غَيْرِ مِيعَادٍ وَلَقَدْ شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ حِينَ تَوَاقَفْنَا عَلَى الْإِسْلَامِ وَمَا أَحْبَبُّ أُنْ لِي بِهَا مَشْهَدَ بَذَرٍ وَإِنْ كَانَتْ بَذَرٌ أَذْكَرُ فِي النَّاسِ مِنْهَا وَكَانَ مِنْ خَبَرِي حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فِي غَزْوَةِ ثُبُوكَ أَنِّي لَمْ أَكُنْ قَطُّ أَقْوَى وَلَا أُنَسِرُ مِثْلِي حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْهُ فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ وَاللَّهُ مَا جَمَعْتُ قَبْلَهَا رَاحِلَتَيْنِ قَطُّ حَتَّى جَمَعْتُهُمَا فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ فَقَزَاهَا رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فِي حَرِّ شَدِيدٍ وَاسْتَقْبَلَ سَفَرًا بَعِيدًا وَمَقَارًا وَاسْتَقْبَلَ عَدُوًّا كَثِيرًا فَجَلَّ لِلْمُسْلِمِينَ أَمْرُهُمْ لِيَأْتِيَاهَا أَهْبَةُ غَزْوِهِمْ فَأَخْبَرَهُمْ بِالَّذِي يُرِيدُ وَالْمُسْلِمُونَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- كَثِيرٌ وَلَا يَجْمَعُهُمْ كِتَابٌ حَافِظٌ - يُرِيدُ بِذَلِكَ الدُّيُونَ - قَالَ كَعْبٌ فَقُلْتُ رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَتَّعِبَ يَظُنُّ أَنَّ ذَلِكَ سَيَخْفِي لَهُ مَا لَمْ يَنْزِلْ فِيهِ وَخَى مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَغَزَا رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- تِلْكَ الْغَزْوَةَ حِينَ طَابَتِ الْقَمَارُ وَالظَّلَالُ فَأَلَّا إِلَيْهَا أَصْعَرَ فَتَجَهَّزَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ وَطَفِيقْتُ أَغْدُو لِكَيْ أَتَجَهَّزَ مَعَهُمْ فَأَرْجِعُ وَلَمْ أَقْصُ شَيْئًا. وَأَقُولُ فِي نَفْسِي أَنَا قَائِدٌ عَلَى ذَلِكَ إِذَا أَرَدْتُ. فَلَمَّ يَزَلْ ذَلِكَ يَتِمَّادِي بِي حَتَّى اسْتَمَرَّ بِالنَّاسِ الْجِدُّ فَأَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- غَادِيًا وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ وَلَمْ أَقْصُ مِنْ جِهَارِي شَيْئًا ثُمَّ عَدَرْتُ فَرَجَعْتُ وَلَمْ أَقْصُ شَيْئًا فَلَمَّ يَزَلْ ذَلِكَ يَتِمَّادِي بِي حَتَّى أَسْرَعُوا وَتَفَارَطَ الْغَزْوُ فَهَمَمْتُ أَنْ أَرْجِعَ فَأَذَرْتُ كَهْمِي فَيَا لَيْتَنِي فَعَلْتُ ثُمَّ لَمْ يَقْدِرْ ذَلِكَ لِي فَطَفِيقْتُ إِذَا خَرَجْتُ فِي النَّاسِ بَعْدَ خُرُوجِ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- يَحْزَنُنِي أَنِّي لَا أَرَى لِي أَسْوَأَ إِلَّا رَجُلًا مَغْمُوصًا عَلَيْهِ فِي الثَّقَاقِ أَوْ رَجُلًا مِمَّنْ عَدَرَ اللَّهُ مِنَ الضُّعَفَاءِ وَلَمْ يَذْكُرْنِي رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- حَتَّى بَلَغَ ثُبُوكًا فَقَالَ وَهُوَ جَالِسٌ فِي الْقَوْمِ يَتَبَوَّكُ « مَا فَعَلَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ ». قَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَلِمْةَ يَا رَسُولَ اللَّهِ حَسْبَ بُرْدَاهُ وَالتَّظَرُّ فِي عِطْفِيهِ. فَقَالَ لَهُ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ بَشَسَ مَا قُلْتَ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا. فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فَبَيْنَمَا هُوَ عَلَى ذَلِكَ رَأَى رَجُلًا مِيْصَا يُزُولُ بِهِ السَّرَابَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « كُنْ أَبَا خَيْثَمَةَ ». فَإِذَا هُوَ أَبُو خَيْثَمَةَ الْأَنْصَارِيُّ وَهُوَ الَّذِي تَصَدَّقَ بِصَاعِ التَّمْرِ حِينَ لَمَزَهُ الْمُنَافِقُونَ. فَقَالَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ فَلَمَّا بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَدْ تَوَجَّهَ قَائِلًا مِنْ ثُبُوكَ حَضَرَنِي بَنِي فَطَفِيقْتُ أَتَذْكُرُ

الْكُذْبَ وَأَقُولُ بِمُ أَخْرُجُ مِنْ سَخَطِهِ غَدًا وَأَسْتَعِينُ عَلَى ذَلِكَ كُلِّ ذِي رَأْيٍ مِنْ أَهْلِي فَلَمَّا قِيلَ لِي إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَدْ أَطْلَقَ قَادِمًا زَاحَ عَنِّي الْبَاطِلُ حَتَّى عَرَفْتُ أَنِّي لَنْ أَلْجُوَ مِنْهُ بِشَيْءٍ أَبَدًا فَأَجْمَعْتُ صِدْقَهُ وَصَبَّحَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَادِمًا وَكَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ بَدَأَ بِالْمَسْجِدِ فَرَكَّعَ فِيهِ رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ جَلَسَ لِلنَّاسِ فَلَمَّا قَضَى ذَلِكَ جَاءَهُ الْمُخْلِفُونَ فَطَفِقُوا يَعْتَذِرُونَ إِلَيْهِ وَيَخْلِفُونَ لَهُ وَكَانُوا بِضَعَةِ وَكَمَائِينَ رَجُلًا فَقِيلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- عَلَانِيَتُهُمْ وَبَاطِنُهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ وَوَكَّلَ سَرَائِرَهُمْ إِلَى اللَّهِ حَتَّى جِئْتُ فَلَمَّا سَلَّمْتُ تَبَسُّمَ تَبَسُّمِ الْمُغْضَبِ ثُمَّ قَالَ « تَعَالَى » فَبَجِئْتُ أَمْسَيْتُ حَتَّى جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ لِي « مَا خَلَّفَكَ » أَلَمْ تَكُنْ قَدْ ابْتِغْتَ ظَهْرَكَ ». قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي وَاللَّهِ لَوْ جَلَسْتُ عِنْدَ غَيْرِكَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا لَرَأَيْتُ أَنِّي سَاحِرٌ مِنْ سَخَطِهِ بَعْدَ وَلَقَدْ أَغْطَيْتُ جَدَلًا وَلَكِنِّي وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُ لَيْنَ حَدَّثَكَ الْيَوْمَ حَدِيثَ كَذِبٍ تَرْضَى بِهِ عَنِّي لِيُوشِكَنَّ اللَّهُ أَنْ يُسَخِّطَكَ عَلَيَّ وَلَيْنَ حَدَّثَكَ حَدِيثَ صِدْقٍ تَجِدُ عَلَيَّ فِيهِ إِنِّي لَأَرْجُو فِيهِ غُفْيَ اللَّهِ وَاللَّهِ مَا كَانَ لِي عُذْرٌ وَاللَّهِ مَا كُنْتُ قَطُّ أَقْوَى وَلَا أَيْسَرُ مِنِّي حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْكَ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « أَمَا هَذَا فَقَدْ صَدَقَ فَقَمٌ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ فِيكَ ». فَقُمْتُ وَكَانَ رَجُلَانِ مِنْ بَنِي سَلَمَةَ فَاتَّبَعُونِي فَقَالُوا لِي وَاللَّهِ مَا عَلِمْنَاكَ أَذْنَبْتَ ذَنْبًا قَبْلَ هَذَا لَقَدْ عَجَزْتَ فِي أَنْ لَا تَكُونَ اعْتَذَرْتَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- بِمَا اعْتَذَرَ بِهِ إِلَيْهِ الْمُخْلِفُونَ فَقَدْ كَانَ كَافِكَ ذَلِكَ اسْتَغْفَارَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- لَكَ. قَالَ قُلْتُ لَهَا مَا زَالُوا يُؤَيِّبُونِي حَتَّى أَرَدْتُ أَنْ أَرْجِعَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فَأَكْذَبَ نَفْسِي - قَالَ - ثُمَّ قُلْتُ لَهُمْ هَلْ لَقِيتُ هَذَا مَعِيَ مِنْ أَحَدٍ قَالُوا نَعَمْ لَقِيتُ مَعَكَ رَجُلَانِ قَالَا مِثْلُ مَا قُلْتَ فَقِيلَ لَهُمَا مِثْلُ مَا قِيلَ لَكَ - قَالَ - قُلْتُ مَنْ هُمَا قَالُوا مُرَارَةُ بْنُ رَبِيعَةَ الْعَامِرِيُّ وَهَلَالُ بْنُ أُمَيَّةَ الْوَالِيقِيُّ - قَالَ - فَذَكَرُوا لِي رَجُلَيْنِ صَالِحَيْنِ قَدْ شَهِدَا بَذْرًا فِيهِمَا أَسْوَدُ - قَالَ - فَمَضَيْتُ حِينَ ذَكَرُوهُمَا لِي. قَالَ وَلَهُي رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- الْمُسْلِمِينَ عَنْ كَلَامِنَا أَيُّهَا الثَّلَاثَةُ مِنْ بَيْنِ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ - قَالَ - فَاجْتَنَبْنَا النَّاسَ - وَقَالَ - تَغَيَّرُوا لَنَا حَتَّى تَنَكَّرْتُ لِي فِي نَفْسِي الْأَرْضُ لَمَّا هِيَ بِالْأَرْضِ الَّتِي أَعْرِفُ فَلَبِثْنَا عَلَى ذَلِكَ خَمْسِينَ لَيْلَةً فَأَمَّا صَاحِبَايَ فَاسْتَكَنَّا وَقَعَدَا فِي بُيُوتِهِمَا يَتَكَيَّانَ وَأَمَّا أَنَا فَكُنْتُ أَشْبُ الْقَوْمَ وَأَجْلَدُهُمْ فَكُنْتُ أَخْرُجُ فَأَشْهَدُ الصَّلَاةَ وَأَطُوفُ فِي الْأَسْوَاقِ وَلَا يَكْلُمُنِي أَحَدٌ وَآتَى رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فَاسَلَّمَ عَلَيْهِ وَهُوَ فِي مَجْلِسِهِ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَأَقُولُ فِي نَفْسِي هَلْ حَرَكْتُ شَفَتَيْهِ بَرْدَ السَّلَامِ أَمْ لَا ثُمَّ أَصَلَّى قَرِيبًا مِنْهُ وَأَسَارِقُهُ النَّظَرَ فَإِذَا أَقْبَلْتُ عَلَى صَلَاتِي نَظَرَ إِلَيَّ وَإِذَا انْقَضَتْ نَحْوُهُ أَغْرَضَ عَنِّي حَتَّى إِذَا طَالَ ذَلِكَ عَلَيَّ مِنْ جَفْوَةِ الْمُسْلِمِينَ مَشَيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ جِدَارَ حَائِطِ أَبِي قَتَادَةَ وَهُوَ ابْنُ عَمِّي وَأَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَوَاللَّهِ مَا رَدَّ عَلَيَّ السَّلَامَ فَقُلْتُ لَهُ يَا أَبَا قَتَادَةَ أَتَشْكُ بِاللَّهِ هَلْ تَعْلَمَنَّ أَنِّي أَحَبُّ إِلَيْهِ وَرَسُولُهُ قَالَ فَسَكَتَ فَعُدْتُ فَتَشَادَّهُ فَسَكَتَ فَعُدْتُ فَتَشَادَّهُ فَقَالَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. فَفَاضَتْ عَيْنَايَ وَتَوَلَّيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ الْجِدَارَ فَبِئْسَ أَنَا أَمْسَيْتُ فِي سُوقِ الْمَدِينَةِ إِذَا تَبَطَّى مِنْ تَبَطُّ أَهْلِ الشَّامِ مِمَّنْ قَدِمَ بِالطَّعَامِ بِسُجْعِهِ بِالْمَدِينَةِ يَقُولُ مَنْ يَذُلُّ عَلَى كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ - قَالَ - فَطَفِقَ النَّاسُ يُشِيرُونَ لَهُ إِلَيَّ حَتَّى جَاءَنِي فَدَفَعَ إِلَيَّ كِتَابًا مِنْ مَلِكِ غَسَّانَ وَكُنْتُ كَاتِبًا فَقَرَأْتُهُ فَإِذَا فِيهِ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنَا أَنَّ صَاحِبَكَ قَدْ جَفَاكَ وَلَمْ يَجْعَلْكَ اللَّهُ بِدَارِ هَوَانَ وَلَا مُضْجِعَةً فَالْحَقُّ بِنَا لِنَاسِكَ. قَالَ فَقُلْتُ حِينَ قَرَأْتُهَا وَهَذِهِ أَيْضًا مِنَ الْبَلَاءِ. فَتَيَأَمَّمْتُ بِهَا التَّوَرَّ فَسَجَرْتُهَا بِهَا حَتَّى إِذَا مَضَتْ أَرْبَعُونَ مِنَ الْخَمْسِينَ وَاسْتَلَبْتُ الْوُحْيَ إِذَا رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- يَأْتِينِي فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- يَأْمُرُكَ أَنْ تَعْتَزَلَ أَمْرَاتِكَ. قَالَ فَقُلْتُ أَطْلُقُهَا أَمْ مَاذَا أَفْعَلُ قَالَ لَا بَلِ اعْتَزَلْهَا فَلَا تَقْرَبْهَا - قَالَ - فَأَرْسَلَ إِلَيَّ صَاحِبِي بِمِثْلِ ذَلِكَ - قَالَ - فَقُلْتُ لِأَمْرَاتِي الْحَقِي بِأَهْلِكَ فَكُونِي عِنْدَهُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ فِي هَذَا الْأَمْرِ - قَالَ - فَجَاءَتِ امْرَأَةُ هِلَالِ بْنِ أُمَيَّةَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فَقَالَتْ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ هِلَالَ بْنَ أُمَيَّةَ شَيْخٌ ضَالِعٌ لَيْسَ لَهُ خَادِمٌ فَهَلْ تَكْرَهُ أَنْ أَخْدُمَهُ قَالَ « لَا وَلَكِنْ لَا يَقْرَبُكَ ». فَقَالَتْ إِنَّهُ وَاللَّهِ مَا بِهِ حَرَكَةٌ إِلَى شَيْءٍ وَوَاللَّهِ مَا زَالَ يَتَكَبَّرُ مِنْهُ كَانَتْ مِنْ أَمْرِهِ مَا كَانَ إِلَى يَوْمِهِ هَذَا. قَالَ فَقَالَ لِي بَعْضُ أَهْلِي لَوْ اسْتَأْذَنْتَ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فِي أَمْرَاتِكَ فَقَدْ أَذِنَ لَامْرَأَةِ هِلَالِ بْنِ أُمَيَّةَ أَنْ تَخْدُمَهُ - قَالَ - فَقُلْتُ لَا اسْتَأْذِنُ فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم-

له دانیشتن له گه لیاندا بهرزه و هندیهك هه بوو بۆ روناكر دهنه وهی ههق بۆیان وه ناگادار كردنه و هیان له مهترسیه كانی بیدعه نه نجامدان نهوا قهینا كهو كیشهی نیادا نیه وهله وانه شه نهوه داوا كراو بیست رووبدات له بهر فهرمووده كهی خوای گهوره كه

وَمَا يُدْرِي مَاذَا يَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- إِذَا اسْتَأْذَنَهُ فِيهَا وَأَنَا رَجُلٌ شَابٌّ - قَالَ - فَلَبِثْتُ بِذَلِكَ عَشْرَ لَيَالٍ فَكَمَلْتُ لَنَا خُمْسُونَ لَيْلَةً مِنْ حِينَ نَهَى عَنْ كَلَامِنَا - قَالَ - ثُمَّ صَلَّيْتُ صَلَاةَ الْفَجْرِ صَبَاحَ خَمْسِينَ لَيْلَةً عَلَى ظَهْرِ بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِنَا فَبَيَّنَّا أَنَا جَالِسٌ عَلَى الْحَالِ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِمَّا قَدْ ضَاقَتْ عَلَيَّ نَفْسِي وَضَاقَتْ عَلَيَّ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ سَمِعْتُ صَوْتَ صَارِخٍ أَوْفَى عَلَى سَلْعٍ يَقُولُ بِأَعْلَى صَوْتِهِ يَا كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ أَبْشِرْ - قَالَ - فَخَرَزْتُ سَاجِدًا وَعَرَفْتُ أَنْ قَدْ جَاءَ فَرَجٌ - قَالَ - قَاذَنَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- النَّاسَ بِتَوْبَةِ اللَّهِ عَلَيْنَا حِينَ صَلَّيْتُ صَلَاةَ الْفَجْرِ فَلَمَّ هَبَ النَّاسُ يُشِيرُونَ فَدَهَبَ قَبْلَ صَاحِيٍّ يُشِيرُونَ وَرَكَضَ رَجُلٌ إِلَيَّ فَرَسًا وَسَعَى سَاعٍ مِنْ أَسْلَمَ قِبَلِي وَأَوْفَى الْجَبَلِ فَكَانَ الصَّوْتُ أَسْرَعَ مِنَ الْفَرَسِ فَلَمَّا جَاءَنِي الَّذِي سَمِعْتُ صَوْتَهُ يُشِيرُنِي فَتَزَعْتُ لَهُ تَوْبَتِي فَكَسَوْتُهُمَا إِيَّاهُ بِبِشَارَتِهِ وَاللَّهُ مَا أَمْلِكُ غَيْرَهُمَا يَوْمَئِذٍ وَاسْتَعَرْتُ تَوْبَتَيْنِ فَلَبِسْتُهُمَا فَاطْلُقْتُ أَتَأْتُمُ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- يَتَلَقَّانِي النَّاسُ فَوْجًا فَوْجًا يُهْتَنُونَ بِالتَّوْبَةِ وَيَقُولُونَ لَتَهْنِكَ تَوْبَةُ اللَّهِ عَلَيْكَ. حَتَّى دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ وَحَوْلَهُ النَّاسُ فَقَامَ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهُ يُهْرَوِلُ حَتَّى صَافَحَنِي وَهَاتَانِي وَاللَّهُ مَا قَامَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ غَيْرُهُ. قَالَ فَكَانَ كَعْبٌ لَا يَنْسَاهَا لَطَلْحَةَ. قَالَ كَعْبٌ فَلَمَّا سَلَّمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ وَهُوَ يَبْرُقُ وَجْهَهُ مِنَ السُّرُورِ وَيَقُولُ « أَبْشِرْ بِخَيْرٍ يَوْمَ مَرَّ عَلَيْكَ مُنْذُ وَلَدْتُكَ أُنْكَ ». قَالَ فَقُلْتُ أَمِنْ عِنْدَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَقَالَ « لَا بَلْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ». وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- إِذَا سُرَّ اسْتَنَارَ وَجْهُهُ كَأَنَّهُ وَجْهُهُ قِطْعَةُ قَمَرٍ - قَالَ - وَكُنَّا نَعْرِفُ ذَلِكَ - قَالَ - فَلَمَّا جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أُنْخَلِعَ مِنْ مَالِي صَدَقَةٌ إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ -صلى الله عليه وسلم-. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « أَمْسِكْ بَعْضَ مَالِكَ فَهَرَّ خَيْرٌ لَكَ ». قَالَ فَقُلْتُ فَإِنِّي أَمْسِكُ سَهْنِي الَّذِي بِخَيْرٍ - قَالَ - وَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ إِنَّمَا أُنْجَانِي بِالصَّدَقِ وَإِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ لَا أَحْدِثَ إِلَّا صِدْقًا مَا بَقِيَ - قَالَ - فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ أَنْ أَحْدَا مِنْ الْمُسْلِمِينَ أَبْلَاهُ اللَّهُ فِي صِدْقِ الْحَدِيثِ مُنْذُ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- إِلَى يَوْمِي هَذَا أَحْسَنَ مِمَّا أَبْلَاهِي اللَّهُ بِهِ وَاللَّهُ مَا تَعَمَّدَتْ كَذِبَةً مُنْذُ قُلْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- إِلَى يَوْمِي هَذَا وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَحْفَظَنِي اللَّهُ لِيَمَّا بَقِيَ. قَالَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ (لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْمُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبَ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ حَتَّى بَلَغَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ) قَالَ كَعْبٌ وَاللَّهُ مَا أُنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْ نِعْمَةٍ قَطَّ بَعْدَ إِذْ هَدَانِي اللَّهُ لِلْإِسْلَامِ أَغْظَمَ لِي نَفْسِي مِنْ صِدْقِي رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- أَنْ لَا أَكُونَ كَذَبْتُهُ فَأَهْلِكَ كَمَا هَلَكَ الَّذِينَ كَذَّبُوا إِنَّ اللَّهَ قَالَ لِلَّذِينَ كَذَّبُوا حِينَ أُنْزِلَ الْوَحْيُ شَرٌّ مَا قَالَ لِأَحَدٍ وَقَالَ اللَّهُ (سَيَخْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا الْقَلْبُ بِكُمْ لَعَنُوا عَنْهُمْ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رَجِسٌ وَمَا وَاهُمْ جَهَنَّمَ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ يَخْلِفُونَ لَكُمْ لِعَرَضُوا عَنْهُمْ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ) قَالَ كَعْبٌ كُنَّا خَلْفَنَا أَيُّهَا الثَّلَاثَةُ عَنْ أَمْرِ أَوْلَيْكَ الَّذِينَ قَبْلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- حِينَ خَلَفُوا لَهُ قَبَائِعَهُمْ وَاسْتَغْفَرُوا لَهُمْ وَأَرْجَأَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- أَمْرَنَا حَتَّى قَضَى اللَّهُ فِيهِ فَبَذَلَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ (وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَفُوا) وَلَيْسَ الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ مِمَّا خَلَفْنَا تَخَلَّفْنَا عَنْ الْغَزْوِ وَإِنَّمَا هُوَ تَخْلِيفُهُ إِنَّا نَا وَإِرْجَاؤُهُ أَمْرًا عَنْ حَلْفٍ لَهُ وَاعْتَدَرُ إِلَيْهِ فَقَبِلَ مِنْهُ. ﴿ وَهَرَكِي ﴾

دەفەر موویت : ﴿أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَدِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ

أَحْسَنُ﴾ النحل: ۱۲۵

واتە ﴿بانگەواز بکە بۆلای ڕێگای پەرورەدگارت بەدانیی و نامۆزگاری جوان و شیرین و بەچاکترین و باشترین شیوە قسەو گفتوگۆیان لە گەڵ بکە﴾ وە ئەوش بێگومان جاری واهەبە بەدانیشتن و قسەکردن دەبێت لە گەڵیاندا وە جاری واش هەبە بەنوسین و نامە گۆڕپنەو دەبێت، وە لە دوور کەوتنەو لە بیدەچیەکانیش بەوازەیتانی تەماشاکردنی کتیبەکانیان دەبێت لەوێ بترسیت تووشی فیتنە بێت یان بێتە هۆی ڕەواج پێدانی لەناو خەڵکدا جابۆیە دوور کەوتنەو لە شوێنەکانی گومراپی پێویستە لەبەر فەرماشته کە ی پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم کە دەفەر موویت : ﴿مَنْ سَمِعَ بِالذَّجَالِ فَلْيَنْأَ عَنْهُ فَإِنَّ اللَّهَ إِنَّ الرَّجُلَ لَيَأْتِيهِ وَهُوَ يَحْسِبُ أَنَّهُ مُؤْمِنٌ فَيَتَّبِعُهُ مِمَّا يُبْعَثُ بِهِ مِنَ الشُّبُهَاتِ﴾ رواه أبو داود قال الألباني : وإسناده صحيح^۱.

واتە ﴿هەر کەسێک بێستی و دەجال دەر کەوتووە ئەوا با خۆی لێ لابەدات چونکە سوێند بەو خوا پیاوی واهەبە دیت بۆلای و خۆی وادادەنێت کە باوەردارە جا شوێنی دەکەوێت بەهۆی ئەو هەموو گومانە ی پێدا نێردراوە لە گومان و دوودلی دروستکردن﴾.

بەلام ئەگەر مەبەست لەخوێندنەو و سەیرکردنی پەرتووکی بیدەچیەکان ناسینی بیدەکانیان بێت و بۆرەدەدانهو یا بێت ئەوا هیچ کێشە ی تێدا نیە بۆ کەسانێک خواوەنی بیروباوەری دروست بن تابهەو یەو خۆیی پێ پارێزێت وە توانای ڕەد دانەویشیانی هەبێت، بەلکۆ لەوانە یە ڕەد دانەو یان بێت بە واجب چونکە ڕەد دانەو ی بیدە واجبە وە ﴿مالایتم الواجب إلا به فهو واجب﴾ واتە ﴿ئەو ی واجبێک بەبێ ئەو ئەنجام نەدریت ئەو خۆشی دەبێتە واجب﴾.

۱ حدیث صحیح : أخرجه أحمد (۴/ ۴۳، ۴۴۱) وأبو داود (۴۳۱۹) والحاكم (۴/ ۵۳۱). من حدیث عمران بن حصین . وقد صححه الألباني في صحيح الجامع (۶۳۰۱) وتخریج المشكاة (۵۴۸۸).

﴿دهمهدهمي و بهر بهرہ کانپڪردن له ديندا﴾

الجدال : چاوگي ﴿جادل﴾ هيهوه ﴿الجدال﴾ برتيه برتيه له بهر بهرہ کانپڪردني دوژمن بۆ سه كهوتن به سهريدا، وه له فهرهه نكيشدا ﴿الجدال﴾ برتيه له زور دوژمنايه تيڪردن، وه ﴿الخصام والمجادلة﴾ همدوو كيان بهيك و اتا ديت. دهمهدهمي و بهر بهرہ کانپڪردن له ديندا دهيت بهدوو به شهوه :

په كهه: دهيت مه بهست لهو دهمهدهمي و بهر بهرہ کانپڪردنه جيگير كردني هق و پوجه لكر دنه وهى به تال بيت وهئوهش فهرمانپيڪراوه يان به واجبيته يان به وهى كه شتيكي باشه نه نجمداني به گوپره ي بارودوخه كه حوكم دهرت به سهريدا له بهر فهرمووده كهى خواى گهوره كه ده فهرموويت : ﴿ادع إلى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة وجادلهم بالتي هي أحسن﴾ النحل: ۱۲۵ واته ﴿بانگه وازبكه بولاي ريگاي پهروه دگارت به داناي و ناموزگاري جوان و شيرين وه به چاڪترين و باشترين شيوه قسه و گفتوگو يان له گهل بكه﴾.

دووهه: كه مه بهست ليى ناره حه تكدن و بيزار كردني بهرام بهر بيت يان سه رخستن بيت بۆ نه فسي خوى يان سه رخستن بيت بۆ به تاليك جائه وه شتيكي خراب و ناشيرين و رپينه دراوه له بهر فهرمووده كهى خواى گهوره كه ده فهرموويت : ﴿ما يُجَدِّلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ غافر: ۴ واته ﴿همرئوه انه له باره ي ثايه ته كاني خواوه مملاني و ده ميازي نه كهن ((له پروي عينا ده وه)) كافرو بيواهرن﴾.

وه ههروه ها ده فهرموويت ﴿وَجَدَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ﴾ غافر: ۵ واته ﴿وه بۆ سرپينه وهى هق و راستي ده ستيان دايه دهمه قالي و شه ره قسه و كاري به تال له گهل په يام بهر كه ياندا تا هق له بن بينن و ناهق سه رخنه

ئینجا منیش ((خوای گەوره خۆی)) ھەریە کەیان بەجۆرە سزایە ک قارم لیگرتن و فەوتاندنم جا ئایە تۆلەو سزای من چۆن بوو؟ ﴿﴾.

﴿﴾ وکلُّ مُتَسَمِّ بِغَيْرِ الْإِسْلَامِ وَالسُّنَّةِ مُبْتَدَعٌ، كَالرَّافِضَةِ وَالْجَهْمِيَّةِ، وَالْخَوَارِجِ، وَالْقَدَرِيَّةِ وَالْمَرْجِسَةِ، وَالْمُعْتَزَلَةِ، وَالْكَرَّامِيَّةِ، وَالْكُلَّابِيَّةِ، وَنَظَرَائِهِمْ، فَهَذِهِ فِرْقُ الضَّلَالِ وَطَوَائِفُ الْبِدْعِ أَعَاذَنَا اللَّهُ مِنْهَا.

و ھەموو ناولەخۆنانێک بێجگە لە ناوی ئیسلام و سوننەت داھێنراو . و ھەر رافیزو جەھمیە، و ھەوارێج و قەدەرییە و مۆرجیئە، و ھەمەزەیلە و ھە کەرەمە و کولابیە و ھەواشیو کانیان، جائەمانە ھەموویان دەستە ی گۆمراپن و کۆمەڵی بیدەچین خوای گەورە پەنامان بدات لیان .

رافه‌ی شیخ ئیبنو عثمین

نیشانە ی بیدەچەکان و باسکردنی ھەندیک دەستە و گروپیان :

بیدەچەکان کۆمەڵیک نیشانەیان ھەیە بۆھۆیانەو دەناسرێنەو لەوانە :

۱- نیشانە یەکیان ئەو یە ئەوانە بە جگە لە ئیسلام و سوننەت وەسف دەکرین بە گۆرە ی ئەوانە ی خۆیان باسی لێو دەکەن لەو بیدە و تەبی و کرداری و بیروباوەریە ی دایدەھێنن .

۲- ئەوانە دەمارگیری دەنویتن بۆ بیروبوچروو کانیان جانا گەریئەو بۆ ھەق و راستی و ھە گەر بۆشیان پروو بێتەو .

۳- ئەوانە زۆر رقیان لە پێشەواکانی دینی ئیسلام دەبێتەو و رقیان لیانە .

له دهستمو گروهه کانیان :

۱- رافیزیه کان : ئەوانه که سانیکن رۆده چن له مافی ئال و بهیتدا واته بنه ماله ی پیغه مبهری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم وه جگه لهوانه که ئال و بیتن که هاوه لائن به بیئاوه ریان داده نین یان به فاسقیان داده نین وه ئەوانهش چه نندین پارچه وه دهستن جاهه یانه زۆر رۆچووه بانگه شه ی ئەوه یان کردووه که عه لی خوا به وه وهه شیانه که مەر لهوانه رۆچووه .

وهیه که م جاریش که بیدعه ی ئەم بیدعه چیان ده رکهوت له سه رده می خه لیفه عه لیدا ره زای خوای لی بیت بوو کاتیک که عبدالله ی کورپی سه بهه یینی ووت ﴿تۆ خوا و پهرستراویت﴾ جا پێشهوا عه لی ره زای خوای لی بیت فه رمانی کرد بیان سویتین وه گه وره که یان که عبدالله ی کورپی سه بهه بوو هه لتهات بۆ مه دائین له ولاتی عێراق.

وه ریچکه ی ئەمانه له سیفته ته کانی خوای گه وره دا جیاوازان له نیوان خویاندا جاهه یانه خوای گه وره ده شو به ییت به دوستکراوه کانیه وه، وهه یانه سیفته ته کانی خوای گه وره په ک ده خات و نایه یلایت، وهه شیانه مامناوه نده له نیوان ئەوانه دا، وه ناو نراویشن به رافیزه له بهر ئەوه ی ئەوان ﴿زهیدی کورپی عه لی کورپی حوسه یینی کورپی عه لیان﴾ ره فز کرد واته قه بولیان نه بوو له کاتیکدا پر سیاریان لی کرد له بهاره ی پێشهوا یان ئەبو به کرو عومه ره وه ره زای خویان لی بیت جا ئەویش به باشه باسی کردن و به زه ی پێیاندا هاته وه ئەوانه ی پر سیاره که یان لی کرد ره فزیان کرد و دوور که و تنه وه لی، وه ئەوان خویان ناوانه به شیعه چونکه ئەوان واگومان ده بن کۆمه لی لایه نگری ئال و به یقن وه سه ریانده خه ن وه داوای مافه کانیان ده که ن له پێشهوا به تیکردندا.

۲- جههمیه کان : شوینکه وه ته ی جههمی کورپی سه فوانن که سالم یان سه له می کورپی ئەحوه ز له سالی ۱۲۱ ی کۆچیدا کوشتوبه تی، ریچکه ی ئەمانه له سیفته ته کانی

خوای گهواره دا سیفته ته کان په کده خەن و نایه پێلن، وه له قهده ریشدا باوه پریان وایه مروّفه کان ناچارن بۆ ئه وهی ئه و کاره بکه ن کده یکه ن، وه له ئیمانیشدا باوه پریان وایه باوه پیه وندی به کرداره وه نیه که ئه وهش بریتیه له وهی که ئیمان ته نها دانپێدانانی دلّه و قسه و کردار له ئیمان نیه ﴿واته مروّفه هه رچی بکات له کرداری خراب و قسه ی نابه جی زیان له باوه ره که ی نادات چونکه پیه ون دیان به ئیمان وه نیه، ته نها مروّفه بلیت باوه رم هینا وه به سه لای ئه مانه و باوه رداره که ئه مهش بێگومان رپچکه یه کی گو مرایه خوا به دوورمان بگریت لیان – وه رگیر ﴿جا ئه و که سه ی تاوانی گه و ره ئه نجام بدات لای ئه مانه باوه رداره به باوه رپکی ته و او، جائه مانه به کورتی ﴿معطلة﴾ ن، ﴿جبریة﴾ ن، ﴿مرجئة﴾ ن وه ئه وانه چه ن دین گروپ و ده سه ی زۆرن .

۳- خه واریجه کان : ئه وانه که سانیك بوون که ده رچوون بۆ شه ر کردن له گه ل پێشه و اه عه لیدا ره زای خوای لی بیت به هۆی ته حکیمه وه .

وه رپچکه یان بریتیه له دووره په ریزی له پێشه وایان عوسمان و عه لی ره زای خوایان لی بیت وه ده رچوون دژ به پێشه و اه ئه گه ر پێچه وانه ی سونه ت جو لایه وه وه ئه نجام ده ری تاوانی گه و ره به بیا وه ره زانن وه باوه پریان وایه به هه تا هه تایی له ناگری دۆزه خدا ده مینیته وه وه ئه وانی ش چه ن دین کو مه لی جیا واز جیا وازن .

۴- قه ده ری هه کان : ئه وانه که سانیکن ده لێن قه زاو قه ده ری خوای گه و ره هه یچ پیه ون دیه کی به کرده وه ی به نده کانه وه نیه وه باوه پریان وایه به نده و یست و توانایی سه ره به خۆی خۆی هه یه به ده ره له و یست و توانایی خوای گه و ره، وه یه که م که سیکی ش ئه م قه سه یه ی له ناو خه لکدا ده رخست کا برا یه ک بوو به نا وه ﴿مه عبه د ئه لجوه نی﴾ له کو تایی سه رده می ها وه لانی پێغه مبه ری خوا دا صلی الله علیه وعلی آله وسلم که ئه ویش ئه م قه سه یه ی له کا برا یه کی نا گره رسته وه وه رگرت له شاری به صره، وه ئه مانه له ناو خو یاندا دوو ده سه ن گرو پیکیان رۆچوون وه ئه و پریان رۆنه چوون جائه وانه ی رۆچوون

بوونی زانیی خواو ویستی و توانایی و دروستکاری بو کردهوهی مرقفه کان رهد ده که نهوه و باوهریان پئی نیه وه ئهوانه له ناوچوون و نه مان یان خهریکه نه میتن، وه ئهوانه ی رۆنه چوون باوهریان بهوه ههیه خوا زانییه به کردهوهی بهنده کان به لām پروودانی رهد ده که نهوه که به ویست و توانایی خوا بیست وه نهوه رهد ده که نهوه که خوا ئهو کردهوهیهی دروست کرد بیست وه نهو بیرو بوچوون ههش ئهوهیه که رپچکه که یانی له سه ر جیگیرو وه ستاوه.

۵- مورجیه کان : ئهوانه که سانیکن باوهریان به دواخستنی کردار ههیه له باوه ر کردار لای ئهوان له باوه ر نیه وه ئیمان لای ئهوان ته نهها دان پیدانانه به دل و بهس جا که سی له سنورده رچوو فاسق لای ئهوان باوه رداره به باوه رپکی تهوار، وه نه گهر ههرچیه کیشی کرد له وکارانه ی تاوان و سه رپچگی خوایه یان وازی له ههرچی هیتا لهوانه ی گوێزایه لی خوا ی گهوره یه ههر باوه رداره لای مورجیه کان، وه نه گهر بریارماندا به سه ر به بیاهه ری که سیك وازی له هه ندیک یاسا کانی دین هیتا وه جائه وه له بهر نه بوونی دان پیدانه نانیته ی به دلی نه ک له بهر وازه یانی ئهو کاره ﴿نه مه قسه ی مورجیه کانه که ده لێن نه گهر له حاله تیکی شدا بریاری بیاهه ریمان دا به سه ر که سی کدا ته نهها له بهر نه وه یه که له دلیدا دان پیدان نیه و باوه ری پئی نیه نه ک له بهر نه وه ی کاریکی کردو وه که بیاهه رپیه بوغونه ههرچی پئی خوشه بیکات با بیکات مادام دله که ی باوه ری تیدایه ههر باوه رداره به لām نه گهر کاریکی کردو پئی ووترا ئه وه ت بو کرد بکه ر له وه لمدا بلیت من ههر له بنه رته وه باوه رم نیه ئهو کاته بیاهه ر، خوینه ری ئازیز به راستی نه مه رپچکه یه کی بو گه نه پیوسته لئی ئاگادار بن و نه که ون داوی هه لگرانیه وه به لکو ده بیست باوه رمان وابیست که سی کاریکی بیاهه ری نه نمجامدا له داوی زانین و ینگه یشتی به لگه و رپگریه کانی تری بیاهه رکردن و له گه ل نه وه شدا ههر نه نمجامیدا و سووربوو له سه ر بیاهه رکردنی لای ئه ملی سونه بیاهه ره و گوێناده ین به وه ی مورجیه کان ده بلیتین -

وەرگیر ﴿ وئەوێش پێچکە ی جەھمیە کانە وەھەرئەو بۆچوونەش لە گەڵ بۆچوونی جەوارێجە کاندای لە دوولای دژ بەیە کدان ﴾ واتە خەوارێجە کان دەلێن ئەنجامدەری تاوانە گەورە کان بیاوەرە و بەھەتا ھەتایی لەئاگری دۆزەخدا دەمێتێتەو بەلام مورجیئە کان دەلێن ئەنجامدەری تاوانی گەورە هیچ زیانیك لەباوەرە کە ی نادات و شیاوی ئەو نیە بچیتە دۆزەخ ئێر زۆر دوورە لەوێ بەھەتا ھەتایی لەئاگری دۆزەخدا بمێتێتەو .

۶- موعتەزیلە کان : شوێنکەوتە ی واصلی کورپی عەطاءن کە خوێ دابری لە مەجلیسی پێشەوا حەسەنی بەصری وە دانی بەویدا نا کە کەسی لەستور دەرچوو واتە فاسق لە پێگە یە کدایە لە نیوان دوو شوێندا نەباوەر دارەو نە بیاوەرە وئەوێش بەھەتا ھەتایی لە دۆزەخدا دەمێتێتەو ، وە لەو بیروبۆچوونەدا عەمری کورپی عوبەید شوێنی کەوتووە ھەمان بیرو بۆچوونی ئەوی ھەبە ، وەرپێچکە ی ئەوانە لە سێفەتە کانی خوا ی گەورەدا بە کخستنی سێفەتە کانە ھەر وە کو جەھمیە کانە وە لە قەدەریشدا وە کو قەدەر یە کانن ئەو پەد دەکەنەو کە قەزاو قەدەری خوا ی گەورە پەبوەندی بە کردەوێ بەندە کانەو ھەبیت ، وەباوەریشیان وایە ئەنجامدەری تاوانە گەورە کان بەھەتا ھەتایی لە دۆزەخدا دەمێتێتەو وە دەرچوو لە چوارچێوە ی ئیمان وە لە شوێنێ کدایە لەنیوان باوەر و بیاوەریدا ، وئەمان پێچەوانە ی جەھمیە کانن لەم دوو بنچینە ی بیروباوەریندا .

۷- کەریمیە کان : شوێنکەوتە ی موحمەدی کورپی کەرمان کە لە سالی ۲۵۵ ی کۆچیدا مردووە بیروبۆچوونیان بەلای شوبھاندندا دەچن و قسە ی مورجیئە کان دەکەن و ئەمانیش چەندین دەستەو گروپن .

۸- سالیە کان : شوێنکەوتە ی پیاوێکن بەناوی کورپی سالم باوەر یان بە شوبھاندنی خوا ی گەورەو ھەبە بە دروستکراو کانیەو .

وئەئەمە ئەو گروپانەن دانەر باسیکردوون پاشان فەرمووی : وەهاوشیۆه کانیان وەکو ئەشعەریه کان شوێنکەوتەى حەسەنى کورپی عەلى کورپی ئیسماعیلى ئەشعەرى لەسەرەتای کارەکیدە ناره زووی بۆلای بیروبۆچوونی موعتوزیلە کان بوو تا تەمەنى گەشتە چل سان دواى ئەو گەرانەوێ خۆى لەو بیروباوەرە گومرایە راگەیانند وە پووجیەتی رێچکەى موعنەزىلە کانی روونکردهو وە دەستى گرت بە رێبازى ئەهلى سوننەت و جماعەو وە رەحمەتى خواى لى بێت بەلام ئەوانەى خۆیان دەدەنە پالى ماونەتەو وە لەسەر رێچکەى کى تايبەت بەخۆیان ناسراو بە رێچکەى ئەشعەرى کە تەنها حەوت سیفەت نەبێت لە سیفەتە کانی خواى پەروەردگار دان بەسیفەتە کانی تریدا نائین و بۆ ئەو حەوت سیفەتەش وا گومان دەبەن کە عەقل بەلگەى لەسەر سەلماندنە و ئەوێ کە دەمێنێتەو لە سیفەتە کانی خواى گەورە و اتاکەى دەگۆرن و لەسەر حەقیقەتى خۆى نایهێلن، ئەو حەوت سیفەتەش لەم دێرە هۆنراوەدا باسکراو :

حی عليم قدير والكلام له إرادة وكذلك السمع والبصر

وێ چەندین بیدەخى تریان هەیه لە واتای کەلام و قەدەر و جگە لەو هەشدا.

وَأَمَّا بِالتَّسْبِئَةِ إِلَى إِمَامٍ فِي فُرُوعِ الدِّينِ كَالطَّوَائِفِ الْأَرْبَعِ فَلَيْسَ بِمَذْمُومٍ، فَإِنَّ
الْاِخْتِلَافَ فِي الْفُرُوعِ رَحْمَةٌ، وَالْمُخْتَلِفُونَ فِيهِ مَحْمُودُونَ فِي اخْتِلَافِهِمْ، مُتَابِعُونَ فِي
اجْتِهَادِهِمْ وَاخْتِلَافُهُمْ رَحْمَةٌ وَاسِعَةٌ، وَاتَّفَاقُهُمْ حُجَّةٌ قَاطِعَةٌ.

وہہرچی دہربارہی پشہوایہ لہ لہہ کانی دیندا وہ کو ہہرچوار کۆمہ لکھی ئیسلامہ
﴿حەنەفی و مالیکی و شافعی و حەنبەلی﴾ ئەوا بەخراب باسنە کراوہ، جا جیاوازی لہ
نیوان زانا یاندا لہ لہہ کانی ئایندا بەزەیی خواہی بۆ ئەم ئوممەتە، وئەوانەیشی جیاوازن
سو پاسکراون لہوہی جیازان تیایدا، لہسەر تیکۆشانەکیان پاداشت وەر دەگرن، وہ
جیاوازیہ کەیشیان بەزەییہ کی فراوانە، وەر پیککەوتنە کەیشیان بە لگەییہ کی براوہییہ
بۆسەماندنێ ئەو شتە پیککەوتوون لہسەری .

نَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ يَعْصِمَنَا مِنَ الْبِدْعِ وَالْفِتْنَةِ، وَيُحْيِنَا عَلَى الْإِسْلَامِ وَالسُّنَّةِ،
وَيَجْعَلَنَا مِمَّنْ يَتَّبِعُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي الْحَيَاةِ، وَيَخْشُرْنَا فِي زَمَرَتِهِ بَعْدَ
الْمَمَاتِ بِرَحْمَتِهِ وَفَضْلِهِ آمِينَ.

وَهَذَا آخِرُ الْمُعْتَقَدِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَحْدَهُ، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ
تَسْلِيمًا.

داوا لہخوای گەورە دەکەین بەبەزەیی و گەورەیی خۆی کە بمانپارێزێت لہ
بیدەکان و فیتنەو ئاشوبەکان، وەبمانزێنێ لہسەر ئیسلام و سوننەت، وەبمانگێڕێ
لەوانەیی شوێنکەوتەیی پیغمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم لہ ژیاندا،
وہحەشرمان بکات لہ گەل کۆمەلە کە پیغمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم
لەدوای مردن .

وئەوہش کۆتا بیروباوەرە، وەبەتەنہا سوپاس بۆ خوا گەورە وە دروود و سلاوی خوا
لەسەر گەورەمان محمد بێت صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم وەلەسەر خەزم و کەس و
کارە موسلمانەکانی و ھاوڵەکانی بێت .

رافه‌ی شیخ ئیبنو عثیمین

﴿الفروع : جمع فرع﴾ لقه‌کان کۆی لقه‌که‌ئویش له‌زمانه‌وانیدا بریتیه‌ له‌هرشتیک بنیاد نرابیت له‌سه‌ر جگه‌ له‌خۆی، وه‌له‌زاراوه‌ی زانا‌یانیشدا : بریتیه‌ له‌وه‌ی په‌یوه‌ندی‌دار نه‌بیت به‌ بیرو باوه‌ره‌وه‌ وه‌ك بابته‌کانی پا‌کو‌خاوتنی و نو‌یژو هاوشیوه‌کانیان.

وه‌جیاوازی تیا‌یدا به‌خراپ باس نه‌کراوه‌ به‌جۆریك ته‌گه‌ر له‌ نیه‌تیکی خاوتنه‌وه‌ و له‌پێگه‌ی تیک‌ژشانه‌وه‌ بیت نه‌ك له‌به‌ر هه‌واو ئاره‌زوو ده‌مارگیری بیت چون‌که‌ جیاوازی له‌ به‌ش و لقه‌کانی دیندا له‌سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ری خوا‌دا صلی الله علیه وعلی آله وسلم روویداوه‌ و ئینکاری نه‌کردوه‌ به‌جۆریك له‌ غه‌زای به‌نی قوره‌یزه‌دا فه‌رمووی :

﴿لَا يَصَلِّينَ أَحَدَ الْعَصْرِ إِلَّا فِي بَنِي قُرَيْظَةَ فَحَضَرَتِ الصَّلَاةَ قَبْلَ وُصُولِهِمْ فَأَخَّرَ بَعْضُهُم الصَّلَاةَ حَتَّى وَصَلُوا بَنِي قُرَيْظَةَ وَصَلَّى بَعْضُهُمْ حِينَ خَافُوا خُرُجَ الْوَقْتِ وَلَمْ يَنْكِرِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ عَلَى وَاحِدٍ مِنْهُمْ﴾ رواه البخارى ^۱. واته‌ ﴿هیچ كه‌س نو‌یژى عه‌سر نه‌كات ته‌نها له‌ به‌نی قوره‌یزه‌دا نه‌بیت كاتى نو‌یژى عه‌سر هات پێش

۱ البخارى : كتاب صلاة الخوف : باب الطالب والمطلوب راکباً وإيماء (۹۴۶) من حديث ابن عمر رضى الله عنهما.

خو‌ینه‌رى ئازیز نه‌وه‌ی شه‌یخى رافه‌کار ده‌فه‌رمو‌یت پێشه‌وا بو‌خارى رپوا‌یه‌تى کردوه‌ به‌و شه‌یوه‌یه‌ ژۆر گه‌رام به‌شو‌ینیدا به‌و ده‌برینه‌ نه‌مبینه‌وه‌ به‌لكو به‌همان ژماره‌ بو‌خارى له‌ سه‌حیحه‌كه‌یدا ئاوا رپوا‌یه‌تى ده‌كات :

۹۴۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَسْمَاءَ قَالَ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَنَا لَمَّا رَجَعَ مِنَ الْأَحْزَابِ لَا يُصَلِّينَ أَحَدَ الْعَصْرِ إِلَّا فِي بَنِي قُرَيْظَةَ فَأَذْرَكَ بَعْضُهُم الْعَصْرَ فِي الطَّرِيقِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لَا نُصَلِّي حَتَّى نَأْتِيَهَا وَقَالَ بَعْضُهُمْ بَلْ نُصَلِّي لَمْ يَرُدْ مِنَّا ذَلِكَ فَذَكَرَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يُعْتَفَ وَاحِدًا مِنْهُمْ. ﴿وه‌رگێر﴾.

گەشتیان بە بەنی قورەیزە جا ھەندیکیان نوێژەکیان دوا خست تا گەشتە بەنی قورەیزە و ھەندیکیان نوێژەکیان کرد کاتێک ترسان کاتەکی نەمیست و یتەمبەری خوادا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم ئینکاری هیچ کامیکیانی نەکرد ﴿.

و ھەبەرئەو ھێ جیاوازی لە لاقەکانی دیندا بوونی ھەیە لە نێوان ھاوھەڵاندان و ھەوایش باشترینی سەدەکان و ھەبەرئەو ھێشی نابێتە ھۆی پەیدا بوونی دوژمنایەتی و رق و کین و ھەقسە و یەکریزی مەسلمانان بە ھۆی جیاوازی لە لاقەکانی نایند لەت نابێت بە یتەمبەرانە و جیاوازی لە بنچینە نایند کە دەبێتە لەتکردنی ریزی مەسلمانان . ﴿بابەغونەیکە تێبەگەنیم دوو کەسمان ھەیە یەکیکیان باو ھەری وایە لە کاتی نوێژکردندا دەبێت لە چوون بۆ سوژدەدا دەست لە پێش قاچەو ھەبەرئەو دابریت ئەو پێریان دەلێت نەخێر بەلکە دەبێت قاچ لە پێش دەستەو ھەبەرئەو دابریت ئەمە بابەتیکە زانیان جیاوازی نایند کامیان باشترە لە پێش ئەو پێریان ھەو ھەبەرئەو ئەنجام دەبێت، ھەر کامیکیان بەلگە ھێشی ھەبەرئەو نەم جیاوازی نەبێتە ھۆی لەتکردنی ریزی مەسلمانان، و ھەو کەسی ترمان ھەیە یە کەمیان مەسلمانێکی یە کەخوێناسی بیروباو ھێ پاکێ شوێنکەوتە قورئان و سوننەت دەلێت پێویستە ھەموو جووھەری پەرسش بەتەنھا بۆ خوا ھێ گەورە ئەنجام دەبێت لەوانە نزاو ھاوار کردنە خوا دەبێت مەزنی ژێر بەتەنھا داوا لە خوا بکات و بەتەنھا ھاوار بکات خوا و بەتەنھا نازەل بۆ ئەو سەر بپێت و سوژدە بەتەنھا بۆ ئەو بیات لەبەر ھەبەرئەو کەسی دوو ھەمان ھەبەرئەو کەسی ھەبەرئەو پەیدا کەری بیروباو ھێ پووجی شوێنکەوتە ھەو نازەزوو و ھەو پەرسش و کەوتوو لەو شوێنەدا ھاو بەشی بۆ خوا تیا دا پەیدا دەکریت و ھەو سەرگۆرەکان و تەکیو خانەقاکان بە نازەزوو ھێ ھەو ھات بە دەمیدا نایگێرێتەو ھەو ھەو ھێ شیرکی و ھێ ئەدەبی لە گەل خوادا داوا لە غەیری خوادەکات و ھاوار دەکاتە غەیری خواو سوژدە بۆ غەیری خوادەبات و نازەل بۆ غەیری خوا سەردەبێت و ھەموو کارێکی بۆ گەنی تریش دەکات و ھەو کەفرەکانی سەردەمی یتەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم نەیانکردووە و پێیان شەرم بوو یە کەن نەم کەسی دوو ھە

دەبىكات لەجياتى بلى يا الله دەلت يارسول الله يا غوث يا كاك ئەحمەدى شىخ يا شىخ
عبدالقادرى گەيلان و ھاوشىوھى ئەوانە وە زوو زوو دەچىتە سەرگۆرڤك و ئازەل
لەگەل خۆيدا دەبات و سەرى دەپریت بەمەبەستى بەرەكەت و دەست كەوتنى سودو
قازانج و نوشته ھەلدەواسیت بەھەموو شتیکدا تەنانەت پىنى شەرم نىە ئەگەر سەگى
پاسەوانى لار بچولیتەو نووشتەيەكى بۆ بنووسیت، جا خوینەرى بەرپز بوونى ئەم
جیاوازی دووھە دەبیتە ھۆى لەتکەرى ریزی موسلمانان و لەناو بردنى يەکیەتى نیو
موسلمانان واتە ھەرگیز ناگوڤیت موسلمانیکى خواپەرست و كەسیكى گۆرپەرست و
مردوو پەرست و ھاوبەش پەیداكەر برايەتى لەنیوانیاندا ھەبیت و بووتریت چ زیانیكى
ھەبە ئەو بەرپى خوڤى و ئەویز بەرپى خوڤى نەخیروالله ى زیانى ھەبەو ئەو جیاوازیە لە
بنچینەى ناینداو خواپەرەكەتى تینەخات — وەرگێر ﴿

و و تەكەى دانەر كە وتى ﴿و ئەوانەیشى جیاوازن سوپاسكراون لەوھى جیازان
تاییدا ﴿بەباش باسكردنى جیاوازیەكەیان نىە چونكە رێككەوتن باشترە لەو، وەبەلام
مەبەست لى نەھىشتنى گەلبە لەسەرى و ئەوھى كە ھەموو یەكى لەوانە سوپاسكراو
لەسەر ئەوھى كە ووتوئەتى چونكە كەسیكى موحەھیدە و ھەق وىستە جا ئەو كەسە
سوپاسكراو لەسەر تىكۆشانەكەى و شویتكەوتنى ئەوھى بۆ دەر كەوتوو لەو بابەتەدا
بەبەلگە و ئەگەر چیش بىگومان جارى واھەبە ھەق ناپیتك و بەھەلەدا دەچیت .

و و تەكەى دانەر كە وتى ﴿جا جیاوازی لە نیوان زانایاندا لە لقەكانى نایندا بەزەبى
خواپە بۆ ئەم نۆمەتە وە جیاوازیەكەیشیان بەزەبەكى فراوانە ﴿واتە دەچیتە ناو بەزەبى
خواو لیخۆشبوونىو بەجۆرێك ئەرکىكى نەخستۆتە سەرشانیان لەتوانایاندا نەبیت
ئەنجامى بدەن وەپەبەستیشى نەكردوون بەزۆرتەر لەوھى بۆیان دەر كەوتوو لەدواى
گەران و تىكۆشانیک ئەنجامیانداو جا لەسەر ئەو جیاوازیەیان ھىچ ناپەرەتەكیان
لەسەر نىە بەلكو ئەوان تايیدا لەوكەسانەن لەژێر بەزەبى و لیخۆشبوونى خواى
گەرەدان جائەگەر پێكایان ئەوا دوو پاداشتیان بۆ ھەبە و و ئەگەر نەیان پێكا ئەوا یەك
پاداشتیان بۆ ھەبە ﴿

﴿كُودهنگي و حوكمه كهي﴾

الإجماع : كُودهنگي له زمانه وانيدا برتیه له سوربون بوون و ړيککهوتن، وهلهزاراوهی زانایاندا برتیه له : ړيککهوتنی زانایانی موخته هید له نومته پیغمبري خوا محمد صلی الله علیه وعلی آله وسلم له سهر حوكميكي شهرعی له دواي پیغمبري خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم وهئوهش بهلگهیه له بهر فهرموده کهي خواي گهوره :

﴿فَإِنْ نَزَعْنَاهُ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ﴾ النساء: ۵۹ واته ﴿جائه گهر ناکوکی کهوته نیوانتانهوه له شتيکدا نهوا بيگيرنهوه بۆ لای خواو پیغمبري خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم﴾.

له بهر فرمايشته کهي پیغمبري خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم کده فهرمويت: ﴿لَا تَجْتَمِعُ أُمَّتِي عَلَى ضَلَالَةٍ﴾ رواه الترمذی^۱.

واته ﴿نومته کم له سهر گومرايه تي کونايتهوه﴾.

۱ حديث صحيح : أخرجه الترمذی (۲۱۶۷) وابن أبي عاصم في السنة (۸۰) والحاكم (۱/ ۱۱۵، ۱۱۶) والخطيب في الفقيه والمتفقه (۱/ ۶۱) من حديث ابن عمر وقال الترمذی ﴿حديث غريب﴾ وإسناده ضعيف كما في تخريج السنة للألباني (۱/ ۴۰) وله طريق آخر عند الطبراني في الكبير (۱۲/ ۴۴۷) وإسناده حسن . وقال الهيثمي في المجمع (۵/ ۲۱۸) : ﴿رواه الطبراني بإسنادين رجال أحدهما ثقات رجال الصحيح خلا مزروق مولى آل طلحة وهو ثقة﴾ أ. هـ.

وللحديث شواهد كثيرة : منها حديث ابن عباس مرفوعا ﴿لا يجمع الله أمتي - أو كما قال هذه الأمة - على ضلالة ويد الله على الجماعة﴾ أخرجه الحاكم (۱/ ۱۱۶) واقتصر الترمذی على الأولى منه وإسناده جيد. ومنها حديث أبي مسعود : أخرجه ابن أبي عاصم في السنة (۸۵) والطبراني في الكبير (۱۷/ ۲۳۹، ۲۴۰) والحاكم (۴/ ۵۰۶، ۵۰۷) وصححه ووافقه الذهبي وقال الهيثمي في المجمع (۵/ ۲۱۹) : ﴿رجالہ ثقات﴾ وقال الحفاظ في التلخيص (۲/ ۱۴۱) : ﴿إسناده صحيح ومثله لا يقال من قبل الراي﴾. وراجع تلخيص الخبير (۲/ ۱۴۱) للإطلاع على بقية شواهد.

والحمد لله رب العالمين وصلى الله على نبينا محمد وعلى آله وصحبه والتابعين وسلم تسليماً
ليکولنهوه و تويزينهوه له سهر نم په تروکه به سووده تهواو بوو ﴿شرح لمعة الاعتقاد لابن قدامة﴾ دانراوی زانای پایبهرز محمد بن صالح العثيمين له بیانی ړوژی هینی ړيککهوتی ۶ لمانگی ره جبه ۱۴۱۰ کؤچی.
میسر - شاری نيسماعيلیه - له سهر دهستی همزار بۆ ليخوشوونی په وره دگاری نه شرف کوری عبدالمقصود کوری عبدالرحيم . خوا له خوئی و باروک و دايکی و همموو موسلمانان خوش بیت.

﴿التقليد - لاساڭکردلهوه﴾

التقليد : له زمانه وانيدا بریتیه له دانانی ملوانکه یهك له ملدا .

وه لهزاراوهی زانایانیشدا بریتیه له شوینکەوتنی قسهی کهسیکی تر بهبی بهلگه.

که نه وهش دروسته بو کهسیک نه توانیت بگاته ناستیکی زانستی وا بتوانیت خوئی
بریار دهربارهی بابته کان بدات له بهر فهرمووده کهی خوای گه وره دا: ﴿فَسَلُّوا أَهْلَ
الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْمُونَ﴾ النحل: ۴۳. واته ﴿پرسیار له زانایان بکه ن نه گهر
خوتان نازانن﴾ .

رێپازه بهناوبانگه کانی ئیسلامیش چوارن :

۱- رێپازی حه نه فی : وه پێشه واکه ی ئه بو حه نیفهیه نوعمانی کورپی ثابت پێشه وای
خه لکی عێراق له سالتی ۸۰ ی کۆچی له دایک بووه و له سالتی ۱۵۰ ی کۆچیدا مردووه
ره حه تهی خوا ی لی بیت .

۲- رێپازی مالیکی : وه پێشه واکه ی أبو عبدالله مالیکی کورپی نه نه سه پێشه وای
شاری مه دینه له سالتی ۹۳ ی کۆچی له دایک بووه و له سالتی ۱۷۹ ی کۆچیدا مردووه
ره حه تهی خوا ی لی بیت .

۳- رێپازی شافعی : وه پێشه واکه ی أبو عبدالله محمدي کورپی ئیدریسی شافعیه
له سالتی ۱۵۰ ی کۆچی له دایک بووه و له سالتی ۲۰۴ ی کۆچیدا مردووه ره حه تهی
خوا ی لی بیت .

۴- حه نه لی : وه پێشه واکه ی أبو عبدالله نه حه دی کورپی محمدي کورپی حه نه له
له سالتی ۱۶۴ ی کۆچی له دایک بووه و له سالتی ۲۴۱ ی کۆچیدا مردووه ره حه تهی
خوا ی لی بیت .

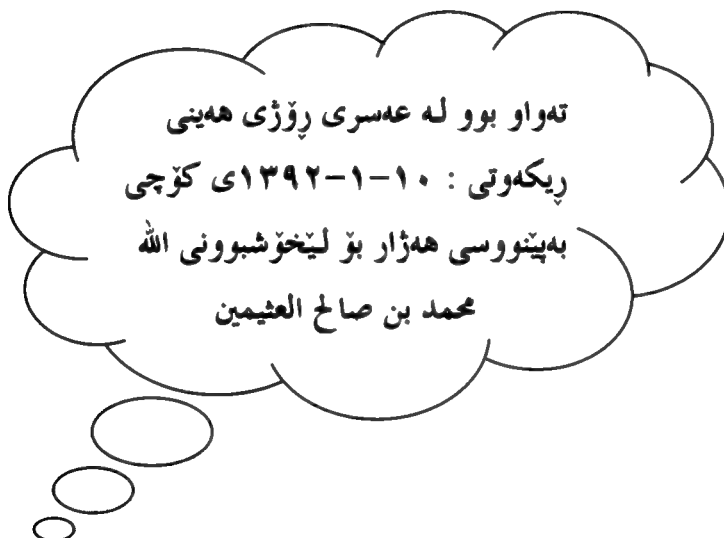

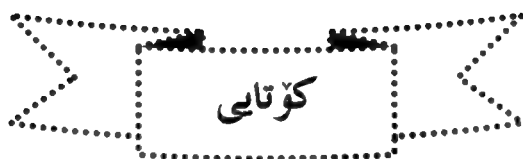
و هه چەند رێبازیکی تریش ههیه وه کو ظاهریه کان و زهیدییه کان و سوفیانییه کان و جگه لهوانهش، وهه موو نهوانه قسهی لیوه دهگیریت لهوهی که راسته وه واز له قسه کهی دههیریت لهوهی که ههلهیه وه وه پاریزاوی لهههله بو هیچ کهسیک نیه تهنها بو قورئان و سوننهتی پیغمبهری خوایه صلی الله علیه وعلی آله وسلم .

داوا له خوا ده کهین که بمانگیریت لهو کهسانهی دهستیان گرتووه به قورئان و سوننهتی پیغمبهری خواوه صلی الله علیه وعلی آله وسلم ئاشکرای و نهی و ههواوایی لیده کهین که ههههله سهر نهو ههش بمانگیریت وه پشت و په نامان بیت له دونیاو دواوژدا وه داوای لیده کهین دله کاغان گوهر نه کات له داوی نهوهی رینمویی کردین وه له بهزهیی خویمان پیبه خشیت چونکه خوی گهوره به خهشهره و میهره بانه .

وه سوپاسکی زۆرو بی کۆتا بو خوی پهروه ردگار ههروه کو پهروه ردگارمان خۆی بی خۆشه و لێ رازییه وههروه کو پێویسته بو رێزو شکۆمه ندیه کهی عز و جل . وه سوپاس بو ئه و خودایه ی که به نیعمه ته کانی خۆی چاکه کان تهواو ده کات .

وصلی الله وسلم علی نبینا محمد و آل و صحبه

له کۆتایی وه ڕهگیرانی ئهم پەرتووکه بهسوده داوا لهخوای پەروەردگار ده کهم کهنهم کارهم بکاته هۆکارێک بۆ لێخۆشبوونی گوناوه کاهم وه بیهخته سه رکردهوه چاکاکانم و لیم وه ڕهگیریت، وه داواای لیده کهم خۆی پیروزی بکات و بهره کهی خۆی به سهردا برێژیت و خۆشهویستی بکات لای موسلمانانی نازیزو خۆشهویست و بیته هۆی زیاتر شارهزابوونیان له نایه پاک و خاوتنه کهیان بهتایهتی فیروونی بیروباوهری پاک چونکه وهک لهوهی رابوورد بۆت ده رکهوت که ئهم بیروباوهری زانای پایه بهرز ئین و قودامهی مهقدیسی داینا پوختهیه که ده ربارهی بیروباوهری ئیسلام به گشتی و ناو و سیفته کانی خوای پەروەردگار بهتایهتی که زۆر پێویسته ههموو موسلمانێک به باشی بیزانیت و لێی تیگیات، وه داوا لهخوای گهوره ده کهم له گوناوه کانی من و دایک و باوک و مامۆستا کاهم خۆشبیست و بمانخاته بهر رهزامهندی خۆی و به بهههشتی جوان و رازاوه مان شاد بکات و بمانگیرێ لهو کهسانهی له سه ر ئیسلام ده ژین و له سه ر ئیسلام ده مرن وه بمانکاته شوینکهوتهی راسته قینهی پێغه مبه ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم نهوانه ی به راستی شوین نایه کهی کهوتوون و یه کخواناس و سونین واته به هیچ جوړێک شه ریک بۆخوای گهوره ئه نجام نادهن و له سه ر سونه ته کانی پێغه مبه ری خوا صلی الله علیه وعلی آله وسلم هه لسوکهوت ده کهن، وه کۆتا داواکاریم له موسلمانانی یه کخوا په رسته که دو عای خیرم بۆیکه ن و داواای لێخۆشبوونم له خوا ی گهوره و مبه ره بان بۆ بکه ن وه زیاتر هه ولتی فیروونی نایه کهیان بدهن و هاوڕیه تی کهسانی شوینکهوتهی سونه ت بکه ن و خۆیان به زانستی بهسوده وه خه ریک بکه ن و دوور که ونه وه له دووبه ره کی و پارچه پارچه یی نیوان موسلمانان چونکه جگه له ناکۆکی شهرو خراپه سودیکی دی لێنا بینن ئه و شوینکهوته راسته قینهش به وه دێته جی که به چن

بۆلای مامۆستایانێک خۆیان یەکلایی کردۆتەووە بۆخزمەتکردنی ئاینی پیروزی ئیسلام و خەریکن بە فێربوونی بەردەوام و فێرکردنی پۆلەی مۆسڵمان بە بیروباوەری پاک و جێ بەجێکردنی سوننەتەکانی پێغمەبەری خواوە صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم و ھەوتی گەرانەووی مۆسڵمانان دەدەن بۆ قورئانەکی خواو سوننەتە نایابەکانی پێغمەبەری خوا صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم، وەھەول بەدەن لەوانە بەسوودەکانیاندا بەشداری بکەن و فێری زانستی بەسوود ببن خۆ ئەگەر ئەوەتان نەتوانی لەبەر سەرقالیتان بە دنیاوہ تا بتوانن سەر بەرزانی بژین ئەوا سوپاس بۆ خوای گەورە لەم پۆزگەرەدا بەھۆی بەرەو پیشکەوتنی ئامێرەکانەوہ ھەموو کەسیک دەتوانیت قوتابخانەیەکی زانستی لەمالەکی خۆیدا دروست بکات بەراویژ لە گەل مامۆستایەکی بەرپێزدا بەھۆی ئەو وانانە مامۆستایانی ئازیز لەبوارە جۆراو جۆرەکاندا ووتیانەتەوہ پەیدای بکات و پەرتوو کەکانیش پەیدا بکات و بەگوێگرتن لیان بتوانیت زانستیک بەسوود وەدەست بێیت و لەکاتی ھەرتێنە گەشتتیک و کێشە کەدا پرسیار لە مامۆستایەکی ئەھلی سوننەو جەماعە بکات ئابو شێوہ دەتوانیت لە فێربوونی زانست دانەبڕیت بەھۆی کاروباری دنیاویەوہ، خوای گەورە من و ئێوہش سەر بەرز بکات بۆ ئەوہی خۆی پێی خوشەو لێ پازییە .

سبحانک اللہم وبحمدک أشهد أن لا إله إلا أنت أستغفرک وأتوب إليك

وآخر دعواي أن الحمد لله رب العالمين

وصلّى الله على سيّدنا ونبينا محمّدٍ وعلى آلِهِ وصحبِهِ وسلّم

والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته

براتان ئاكو جليل كريم ﴿گوڤلانی﴾

پۆزی سی شەممە - ۱۲ - رجب - ۱۴۳۱ کۆچی

سلیمانی - کوردستان

پێرستی بابەتەکان

بابەتەکان	لاپەرە
پێشه‌کی : د. عبداللطیف أحمد مصطفی	۵
پێشه‌کی مامۆستا عبدالرحمن حسین پور	۶
پێشه‌کی وەرگیر	۷
کاری وەرگیر لهم پەرتووکه‌دا	۱۳
پێشه‌کی لیکۆلەر	۱۵
ژبانی ئێبو قودامه‌ی مه‌قدیسی له‌چهند دێرێکدا	۱۹
باسی به‌ره‌مه‌کانی ئێبو قودامه‌ له‌بوارى بیروباوه‌ردا	۲۲
له‌به‌ره‌مه‌کانی له‌بنچینه‌ی ئایندا ﴿بیروباوه‌ر﴾	۲۳
پوخته‌یه‌ك له‌ژبانی زانای پایه‌به‌رز ﴿محمد بن صالح العثیمین﴾ و به‌ره‌مه‌کانی له‌بوارى بیروباوه‌ردا	۲۵
پێشه‌کی رافه‌کار ﴿محمد بن صالح العثیمین﴾	۳۱
چهند بنه‌مایه‌کی گرنه‌گ له‌بابه‌تی ناو و سېفه‌ته‌کانی خوای گه‌وره‌دا	۳۲
بنه‌مای یه‌که‌م	۳۲
بنه‌مای دووهم	۳۳
بنه‌مای سێهه‌م	۳۷
بنه‌مای چواره‌م	۴۴

۴۵	پیشه کی خاوهنی دهقی ﴿لمعة الاعتقاد﴾ پیشهوا ئیبنو قودامهی مهقدیسی
۴۷	ئهوهی وتاری پەرتووکه که لهخۆی گرتوه
۵۱	ملکه چ بوون و وهگرتن بۆ ئایهتهکان و فهرموودهکانی سیفتهکانی خوای گهوره
۵۴	دابەشکردنی دهقهکانی سیفتهکانی خوای گهورهو ریگهی خەلکی لهتیگه‌یشتیدا
۵۶	ساغکردنهوهی قسه له دهقهکاندا له رووی پرونی و ناروونیهوه
۵۶	واتای ره‌دکردنهوه و به‌ره‌رچدانیهوه و گۆرین و ویکچوواندن و هاوشیوه بۆدانان و حوکمی ههریه که لهوانه
۵۷	وه حوکمی گۆرین و ﴿التأویل﴾ سیّ جوّره
۵۹	وتهی پیشه‌وایانی پیشین له‌بارهی سیفات و ئاوه‌لناوه‌کانی خوای گهورهوه
۶۶	هاندان بۆ په‌یره‌وکردنی سوننهت و هۆشیاریدان له داهێتان له دیندا
۶۸	سوننهت و بیدعهت و حوکمی ههریه که لهو دووانه
۷۶	گفتوگۆکهی نیوان ئادهرمی و بیدعه‌چیه که
۸۱	باسکردنی هه‌ندیک له‌ئایه‌ته‌کانی سیفته‌کانی خوای گهوره
۸۱	سیفته‌ی یه‌که‌م: ﴿الوجه - روو﴾
۸۳	سیفته‌ی دووهم: ﴿الیدان - هه‌ردوو ده‌ستی خوای گهوره﴾
۸۷	سیفته‌ی سێههم: ﴿النفس - نه‌فسی خوای گهوره﴾

۸۹	سێفه‌تی چوارەم : ﴿المجيء - هاتنی خوای پەروەردگار﴾
۹۳	سێفه‌تی پێنجەم : ﴿الرضى - سێفه‌تی رازیوونی خوای گەورە﴾
۹۵	سێفه‌تی شەشەم : ﴿الحبة - خۆشه‌ویستی﴾
۹۷	سێفه‌تی حەوتەم : ﴿الغضب - توورەبوون﴾
۹۹	سێفه‌تی هەشتەم : ﴿السخط - توورەیی﴾
۱۰۱	سێفه‌تی نۆیەم : ﴿الکراهة - پێناخۆش بوون﴾
۱۰۳	سێفه‌تی دەیەم : ﴿النزول - دابه‌زینی خوای گەورە﴾
۱۰۵	سێفه‌تی یانزەیەم : ﴿العجب - سەیرلیهاتن﴾
۱۰۹	سێفه‌تی دوانزەیەم : ﴿الضحك - پێکه‌نین﴾
۱۱۲	سێفه‌تی سیانزەهەم : ﴿الإستواء على العرش - بەرزبوونه‌وه بۆ سەر عەرش﴾
۱۱۹	سێفه‌تی چواردەهەم : ﴿العلو : بەرزبێهتی﴾
۱۲۲	واتای ئەوه‌ی خوای گەورە لە ئاسماندا
۱۲۸	سێفه‌تی پانزەهەم : ﴿قسه‌کردن - کەلامی خوای گەورە﴾
۱۳۰	ئەوانە‌ی پێچه‌وانە‌ی ئەه‌لی سوننەن لەبارە‌ی قسە‌کردنی خوای گەورە‌وه
۱۳۲	دوو‌ان لەسەر قسە‌ی دانەر لەبارە‌ی قسە‌ی خوا‌وه
۱۳۹	قورئان قسە‌ی خوای گەورە‌یه
۱۴۷	قورئان پێته‌کان و وشە‌کانە

۱۴۹	وەسفەکانی قورئان
۱۵۳	بینینی باوەرداران بۆ پەرەردەگاریان لە پۆژی قیامەتدا
۱۵۷	بەشی ﴿قەزا و قەدەر﴾
۱۶۲	باوەر بە قەدەر نایەتەدی تەنها بەم چوار کارە نەبێت
۱۶۴	قەدەر بەلگە نە بۆ تاوانبار و سەرپێچیکار لەسەر کردنی تاوان و سەرپێچی
۱۶۷	پێکھێتانی نیوان ﴿التوفيق بين﴾ ئەوەی کاری بەندە دروستکراوی خواپە لەلایەک و لە هەمانکاتیشدا دەستکەوتە بۆ بکەرەکە
۱۶۸	ئەوانەى جیاوازان و مل بۆ هەق نادەن لەبارەى قەزا و قەدەرەوه وه رەدى ئیتمەش بۆیان
۱۶۹	جۆرەکانی ویست و جیاوازی نیوانیان
۱۷۱	الإيمان قولٌ وَعَمَلٌ ﴿باوەر و ئەو کردارە﴾ ^{لەسەر}
۱۷۳	باوەر
۱۷۶	باوەر بوون بەهەموو ئەوانەى پێغەمبەرى خوا صلى الله عليه وعلى آله وسلم هەوائى لەبارەوه داوه
۱۷۷	باسى يەكەم : ﴿الإسراء والمعراج – شەوڕۆی و بەرزبوونەوه﴾
۱۸۰	باسى دووهم : هاتنى فریشتەى رۆح كێشان بۆلای پێغەمبەر موسا سەلامى خراى لى بێت
۱۸۲	باسى سێهەم : نیشانەکانی پۆژی دواى

۱۸۳	۱- دهر چووني ده جال
۱۸۶	۲- دابه زيني عيساي كوري ميريهم سهلامى خوا له خوئي و داىكى بيت
۱۸۸	۳- يهئجوج و مئجوج
۱۹۳	۴- دهر چووني زينده و هريكي سهر ((الدابة))
۱۹۴	۵- ههلهاتنى خور له خورئاواوه
۱۹۷	تافيكر دنه وهى ناو گور
۲۰۰	سزاي گور يان خوشيه كهى
۲۰۴	ئايه سزاي ناو گور يان خوشى ناو گور له سهر روجه كهيه يان له سهر لاشه كهيه به واتايه كى تر ئايه كاميان دهيجيژن ؟
۲۰۵	فوكردن به صور - كهه نادا
۲۰۸	البعث - زيندو كردنه وه، والحشر - كو كردنه وهى دروسر كراوه كان
۲۱۱	الحساب - ليهر سنه وه
۲۱۷	الموازن
۲۲۳	نشر الدواوين - بلاو كردنه وهى توامارى كردنه وه كان
۲۲۵	چونيه تى وه رگرتنى نامه كه ﴿په رتو و كه كه﴾
۲۲۶	الحوض
۲۲۷	چونيه تى ههوزه كه
۲۳۰	الصراط

۲۳۲	چُونيه تي پردی ﴿الصّراط﴾
۲۳۳	چُونيه تي پهرينه وه به سهر پردی ﴿الصّراط﴾ دا
۲۳۶	باسی شہ فاعدت - الشفاعة
۲۴۱	بههشت و دوزخ
۲۴۴	شونی بههشت و دوزخ
۲۴۵	ئه هلی بههشت و ئه هلی دوزخ
۲۴۶	سهر برینی مردن
۲۴۸	مافه کانی پیغمبه ری خوا صلی الله علیه و علی آله وسلم و هاو له کانی
۲۵۲	تایه تمه ندیه کانی پیغمبه ری خوا صلی الله علیه و علی اله وسلم
۲۶۰	فضائل الصحابة
۲۶۸	شاهیدی دان بۆ که سیڻک بهوی بههشتیه یان دوزخیه
۲۶۹	ئهوانه ی دیاریکراون له ئه هلی بههشت
۲۷۲	ئهوانه ی دیاریکراون له ئه هلی دوزخ له قورئان و سونه تدا
۲۷۴	بیباور کردنی ئه هلی قبیله بهوی ئه نجامدانی تاوانه وه
۲۷۷	مافه کانی هاو له لانی پیغمبه ری خوا صلی الله علیه و علی آله وسلم
۲۸۰	حوکمی جنیودان به هاو له لانی پیغمبه ری خوا صلی الله علیه و علی آله وسلم
۲۸۲	مافه کانی خیرانه کانی پیغمبه ری خوا صلی الله علیه و علی آله وسلم

۲۸۷	تۆمەت ھەلبەستىن بۆ دايكانى باوەرداران
۲۹۳	حوكمى گوڤرايه لیکردنى خەلیفه
۲۹۸	دوو رکەوتنەو ە بیدەچی
۳۰۳	دەمە دەمى و بەربەرە کانیکردن ە دیندا
۳۰۴	نیشانەى بیدەچیە کان و باسکردنى ھەندیک دەستە و گروپیان
۳۰۵	و ە ە دەستە و گروپە کانیان :
	۱- پافیزیه کان
۳۰۵	۲- جەھمیە کان
۳۰۶	۳- خەواربجە کان
۳۰۶	۴- قەدەرپە کان
۳۰۷	۵- مورجیئە کان
۳۰۸	۶- موعتەزپە کان
۳۰۸	۷- کەرپامیە کان
۳۰۸	۸- سالیە کان
۳۱۵	کوڊەنگى و حوكمە کەى
۳۱۷	التقلید - لاسایکردنەو ە
۳۱۷	رپبازە بەناوبانگە کانى ئیسلا میش چوارن
۳۱۹	کۆتایى

۳۲۱	پیرستی بابه ته کان
-----	--------------------